

REPUBLIKA E SHQIPËRISË
KËSHILLI I MINISTRAVE

STRATEGJIA 2015
KOMBËTARE PËR 2020
ZHVILLIM DHE
INTEGRIM

- INTEGRIMI EVROPIAN —
- QEVERISJA E MIRË, DEMOKRACIA DHE SHTETI I SË DREJTËS —
 - STABILITETI MAKROEKONOMIK DHE FISKAL —
 - RITJA E KONKURRUESHMËRISË —
- ZHVILLIMI NJERËZOR DHE KOHEZIONI SOCIAL —
- PËRDORIMI I QËNDRUESHËM I BURIMEVE —

MAJ 2016

Vizioni 2020

“Shqipëria – një demokraci në forcim, në rrugën drejt integritit të saj në Bashkimin Evropian, me një ekonomi konkurruese, të stabilizuar dhe të qëndrueshme, që garanton të drejtat themelore dhe liritë e njeriut”

Akronime

AII	Nisma Adriatiko-Joniane (Adriatic-Ionian Initiative)
AMF	Autoriteti i Mbikëqyrës Financiare
ATP	Arsimi dhe trajnimi profesional
BB	Banka Botërore
BE	Bashkimi Evropian
BSEC	Bashkepunimi Ekonomik i Detit të Zi (Black Sea Economic Cooperation)
BSh	Banka e Shqipërisë
CEI	Nisma e Evropës Qendrore (Central European Initiative)
DZHFNH	Departamenti për Zhvillim, Financim dhe Ndhmën e Huaj
EJL	Evropa Juglindore
FDI	Investime të Huaja të Direkte
GJETNj	Gjykata Evropiane për të Drejtat e Njeriut
GMIP	Grupi i Menaxhimit të Integruar të Politikave
GRECO	Grupi i Shteteve kundër Korrupsionit
GS	Gaze serë
GSP	Grupet Sektoriale të Punës
HEC	Hydrocentral
IAL	Institucionet e Arsimit të Lartë
INSTAT	Instituti Shqiptar i Statistikave (Instituti i Statistikave)
IPA	Instrumenti i Paraaderimit
KB	Kombet e Bashkuara
KE	Komisioni Evropian
KQZ	Komisioni Qendror i Zgjedhjeve
KPS	Komiteti i Planifikimit Strategjik
MARRI	Nisma Rajonale për Migracionin, Azilin dhe Refugjatet (Migration, Asylum, Refugees Regional Initiative)
MSA	Marrëveshja për Stabilizim dhe Asociçim
NATO	Organizata e Traktatit të Atlantikut Verior
NE	Ndihma Ekonomike
NjQV	Njësi e qeverisjes vendore
OBSh	Organizata Botërore e Shëndetësisë
ODIHR	Zyra për Institucione Demokratike dhe të Drejtat e Njeriut
OSCE	Organizata për Siguri dhe Bashkëpunim në Evropë
OZHQ	Objektivat e Zhvillimit të Qëndrueshëm
OZHM	Objektivat e Zhvillimit të Mijëvjeçarit
PBA	Programi i Buxhetimit Afatmesëm
PBB	Prodhimi i Brendshëm Bruto
PIP	Program i Investimeve Publike
PKIE	Plani Kombëtar i Integritimit Evropian
PKRE	Programi Kombëtar i Reformës Ekonomike
PPP	Partneriteti publik-privat
RAP	Reforma e Administratës Publike
RCC	Këshilli i Bashkëpunimit Rajonal (Regional Cooperation Council)

SEEC	Procesi i Bashkëpunimit në Evropën Juglindore (South East European Cooperation Process)
SELEC	Qendra për Sundimin e Ligjit në Evropën Juglindore (Southeast European Law Enforcement Centre)
ShPLLF	Shpenzimet publike dhe llogaridhënia financiare
SIGMA	Programi “Mbështetje për Përmirësimin e Qeverisjes dhe Menaxhimit të Administratës”
SKZHI	Strategjia Kombëtare për Zhvillim dhe Integrim
SMFP	Sistemi i Menaxhimit të Financave Publike
SPI	Sistemi i Planifikimit të Integruar
TIK	Teknologjia e Informacionit dhe Komunikimit
UNDP	Programi i Kombeve të Bashkuara për Zhvillim
VKM	Vendimi i Këshillit të Ministrave

Qeveria e Shqipërisë - Ministritë

MBZhRAU	Ministria e Bujqësisë, Zhvillimit Rural dhe Administrimit të Ujërave	www.bujqesia.gov.al
MK	Ministria e Kulturës	www.kultura.gov.al
MD	Ministria e Mbrojtjes	www.mod.gov.al
MZheTTS	Ministria e Zhvillimit Ekonomik, Turizmit, Tregtisë dhe Sipërmarrjes	www.ekonomia.gov.al
MAS	Ministria e Arsimit dhe Sporteve	www.arsimi.gov.al
MEI	Ministria e Energjisë dhe Industrisë	www.energjia.gov.al
MM	Ministria e Mjedisit	www.mjedisi.gov.al
MIE	Ministria e Integritimit Evropian	www.integrimi.gov.al
MF	Ministria e Financave	www.financa.gov.al
MPJ	Ministria e Punëve të Jashtme	www.punetejashtme.gov.al
MSh	Ministria e Shëndetësisë	www.shendetesia.gov.al
MIPA	Ministër Shteti për Inovacionin dhe Administratën Publike	www.inovacioni.gov.al
MPB	Ministria e Punëve të Brendshme	www.punetebrendshme.gov.al
MD	Ministria e Drejtësisë	www.drejtesia.gov.al
MShÇV	Ministër Shteti për Çështjet Vendore	www.ceshtjetvendore.gov.al
MShMP	Ministër Shteti për Marrëdhëniet me Parlamentin	ww.marredhenietmeparlamentin.gov.al
MMRS	Ministria e Mirëqenies Sociale dhe Rinisë	www.sociale.gov.al
MTI	Ministria e Transportit dhe Infrastrukturës	www.transporti.gov.al
MZhu	Ministria e Zhvillimit Urban	www.zhvillimiurban.gov.al

TABELA E LËNDËS

PJESA I:	KUADRI STRATEGJIK.....	9
1.0	QËLLIMI I SKZHI-II	9
2.0	ARRITJET, MËSIMET E NXJERRA DHE NXITËSIT E NDRYSHIMIT	15
2.1	Arritjet kryesore për 2007-2015, përfshirë SKZHI-I	15
2.2	Mësimet e nxjerra	26
2.3	Nxitësit e ndryshimit	27
3.0	ZHVILLIMI KOMBËTAR DHE PËRPARËSITË E INTEGRIMIT	30
3.1	Vizioni kombëtar	30
3.2	Shtyllat e zhvillimit kombëtar dhe të politikës së integrimit	30
3.3	Parimet e zhvillimit kombëtar dhe të integrimit.....	34
3.4	Shënim për Objektivat e Zhvillimit të Qëndrueshëm	36
4.0	PËRMBLEDHJA E TENDENCAVE MAKROEKONOMIKE	37
PJESA II:	GJASHTË PRIORITETET E QEVERISË	44
5.0	KONTEKSTI I PROGRAMIT TË QEVERISË.....	44
5.1	Ofrimi i shërbimeve publike novatore, me në qendër qytetarin.....	45
5.2	Rimëkëmbja dhe konsolidimi financiar i sektorit të energjitikës.....	47
5.3	Menaxhimi i integruar i ujit.....	48
5.4	Përmirësimi i inovacionit dhe konkurrueshmërisë	49
5.5	Sistemet e menaxhimit të tokës	51
5.6	Reforma strukturore fiskale	51
6.0	SKZHI-II: KONCEPTIMI DHE QASJA.....	53
7.0	QËLLIMI I PËRGJITHSHËM: ANËTARËSIMI NË BASHKIMIN EVROPIAN	54
8.0	THEMELET: QEVERISJA E MIRË, DEMOKRACIA DHE SHTETI I SË DREJTËS.....	59
8.1	Reformimi i sistemit të drejtësisë	60
8.2	Forcimi i proceseve legjislative dhe zgjedhore	64
8.3	Menaxhimi i integruar i kufijve	68
8.4	Lufta kundër krimit të organizuar, terrorizmit dhe trafikimit.....	70
8.5	Forcimi i rendit publik dhe përgatitjes për rastet e emergjencave civile	72
8.6	Forcimi i të drejtave të njeriut	76
8.7	Krijimi i një mjedisi mundësues për shoqërinë civile dhe zhvillimin e saj	79
8.8	Reformimi i administratës publike dhe shërbimit civile	83
8.9	Transparenca dhe lufta kundër korrupsionit	86

8.10	Decentralizimi dhe reforma e qeverisjes vendore.....	89
8.11	Fuqizimi i statistikave shqiptare.....	91
8.12	Rëndësia në rritje e politikës së jashtme	93
8.13	Mbrojtje e konsoliduar.....	95
9.0	SHTYLLA 1: RITJA PËRMES STABILITETIT MAKRO-EKONOMIK DHE FISKAL.....	98
9.1	Forcimi i sistemit financiar dhe politikës monetare.....	98
9.2	Forcimi i financave publike dhe stabiliteti fiskal	101
10.0	SHTYLLA 2: RITJA EKONOMIKE PËRMES RITJES SË KONKURRUESHMËRISË DHE NOVACIONIT	106
10.1	Sigurimi dhe mbrojtja e të drejtave të pronësisë	108
10.2	Promovimi i biznesit dhe i investimeve të huaja direkte.....	112
10.3	Zgjerimi i kërkimeve shkencore dhe inovacionit	116
10.4	Investimi në teknologjinë e informacionit dhe komunikimit.....	119
10.5	Sigurimi i mbrojtjes së konsumatorit dhe mbikëqyrjes së tregut	122
10.6	Mbrojtja e konkurrencës dhe sigurimi i kontrollit të ndihmës shtetërore	125
11.0	SHTYLLA 3: INVESTIMI NË KAPITAL NJERËZOR DHE KOHEZION SOCIAL.....	128
11.1	Më shumë mundësi dhe më shumë cilësi në arsim.....	128
11.2	Një sistem i kujdesit shëndetësor më i fortë dhe më i aksesueshëm.....	134
11.3	Shtimi i mundësive të punësimit.....	139
11.4	Forcimi i sigurimeve shoqërore	144
11.5	Menaxhimi i migracionit	147
11.6	Konsolidimi i mbrojtjes shoqërore	149
11.7	Ndërtimi i një shoqërie më gjithëpërfshirëse	153
11.8	Garantimi i Barazisë gjinore	156
11.9	Fuqizimi i rinisë	158
11.10	Më shumë vëmendje për artin dhe kulturën	159
11.11	Forcimi i rolit të sporteve	161
12.0	SHTYLLA 4: RITJA PËRMES PËRDORIMIT TË QËNDRUESHËM TË BURIMEVE DHE ZHVILLIMIT TË TERRITORIT	164
12.1	Axhenda e konektivitetit.....	164
12.1.1.	Energjia	164
12.1.2.	Infrastruktura e transportit.....	168
12.2.	Shërbime publike efikase	175
12.2.1.	Menaxhimi i integruar i ujërave.....	175
12.2.2.	Menaxhimi i integruar i mbetjeve.....	181

12.3.	Zhvillim i qëndrueshëm mjedisor dhe ekonomik.....	183
12.3.1.	Mjedis i qëndrueshëm	183
12.3.2.	Planifikimi hapsinor dhe zhvillimi urban i qëndrueshëm.....	187
12.3.3.	Rerforma per menaxhimin e Zhvillimit Rajonal	189
12.3.4.	Bujqësia dhe Zhvillimi Rural	191
12.3.5.	Zhvillimi i turizmit.....	196
12.3.6.	Sektor minerar dinamik dhe i qëndrueshëm	198
PJESA IV:	ZBATIMI DHE KOORDINIMI	200
13.0	MEKANIZMAT E KOORDINIMIT	200
13.1	“Arkitektura” e përgjithshme	200
13.2	Mekanizmat e koordinimit të brendshëm.....	200
13.3	Koordinimi me jashtë dhe partneritetet e zhvillimit	203
13.4	Mekanizmat e koordinimit të përbashkët.....	204
14.0	MONITORIMI DHE RAPORTIMI	205
15.0	RISQET QË LINDIN NGA ZBATIMI	207
15.1	Risqet kryesore dhe masat zbutëse.....	207
15.2	Shënime mbi zhvillimin e kapaciteteve	208
15.3	Konsiderata financiare.....	212
SHTOJCA 1.	LISTA E DOKUMENTEVE STRATEGJIKË.....	213
SHTOJCA 2.	TREGUESIT E NIVELIT TE LARTE TE ZHVILLIMIT DHE TREGUESIT SIPAS SEKTOREVE	216
SHTOJCA 3.	LIDHJA E OZHQ ME KOMPONENTËT KRYESORË TË SKZHI.....	220

PJESA I: KUADRI STRATEGJIK

1.0 QËLLIMI I SKZHI-II

Strategjia Kombëtare për Zhvillim dhe Integrim (SKZHI) përfaqëson dokumentin themelor strategjik që kombinon axhendën e integritimit në Bashkimin Evropian me zhvillimin e qëndrueshëm ekonomik e shoqëror të vendit, përfshirë edhe ndërlidhjen me Objektivat e Zhvillimit të Qëndrueshëm. SKZHI II është dokumenti që paraqet vizionin për zhvillimin e demokracisë, zhvillimin shoqëror dhe ekonomik të vendit gjatë periudhës 2015-2020, duke ravijëzuar aspiratat për integrim në Bashkimin Evropian. SKZHI 2015-2020 paraqet se si ky vizion do të arrihet përmes politikave dhe përparësive që synojnë, si më poshtë:

- Nxitjen e ritmeve të zhvillimit të vendit, duke gjeneruar rritje ekonomike të qëndrueshme, përmes një stabiliteti makroekonomik dhe financiar;
- Arritjen e standardeve që u shërbejnë qytetarëve, rritjes së mirëqenies dhe sigurimit të mbrojtjes së të drejtave të tyre;
- Transformimin e Shqipërisë në një vend me standarde, që mundësojnë anëtarësimin në Bashkimin Evropian;
- Ndërtimin e politikave që rrisin konkurrueshmërinë dhe rritjen ekonomike të vendit, krahasuar me vendet e rajonit dhe më tej.

■ SKZHI-II si pjesë e Sistemit të Planifikimit të Integruar

SKZHI-II¹ është një komponent kyç i Sistemit të Planifikimit të Integruar (SPI). SPI-ja përbën një bashkësi parimesh operative për të siguruar që planifikimi dhe zbatimi i politikave planifikuese të qeverisë të bëhet në mënyrë koherente, efikase dhe të integruar. SPI-ja ka evoluar dhe përfshin dy shtylla bazë për planifikimin strategjik dhe bashkërendimin e politikave në nivel kombëtar:²

- *Procesi i planifikimit strategjik* afatmesëm deri në afatgjatë të SKZHI II, shoqëruar me strategji sektoriale, të cilat udhëheqin politikëbërjen në nivel të lartë në përcaktimin e përparësive dhe qëllimeve strategjike kombëtare, dhe,
- *Procesi i buxhetimit afatmesëm*, ose programi buxhetor afatmesëm (PBA), i cili kërkon që çdo ministri dhe agjenci qeveritare të përgatisë një plan tre vjeçar brenda një tavani të përcaktuar shpenzimesh, për realizimin e objektivave të politikave, si hapa të ndërmjetme për përbushjen e SKZHI-II.

¹ SKZHI-I u hartua për periudhën 2007-2013, dhe u miratua me Vendim të Këshillit të Ministrave në mars të 2008 (VKM Nr. 342, datë 12.03.2008). Ky dokument është paraprirë nga plani i parë i zhvillimit strategjik, “*Strategjia Kombëtare për Zhvillimin Ekonomik dhe Social – Programi afatmesëm i Qeverisë Shqiptare: Strategjia e Rritjes dhe Uljes së Varfërisë*” (SKZHEs 2002-2004).

² SPI miratuar me VKM 256, dt. 2005. SPI përmban katër procese paralele planifikuese: (1) **Programi i Qeverisë 2013-2017**; (2) **Procesi i Integritimit Evropian (IE)**, i cili përshkruan masat planifikuese dhe kërkesat për burime për arritjen e objektivave të lidhura me IE, dhe në veçanti, zbatimi i MSA-së; (3) **Menaxhimi i Investimeve Publike** si pjesë integrale të PBA-së; dhe (4) menaxhimi i **Ndihmës së Huaj**, në veçanti, përpjekjet e qeverisë për të rritur në maksimum përdorimin e ndihmës së huaj, në marrëveshje me një gamë konventash ndërkombëtare.

SKZHI-II gjithashtu udhëheq *fondet vjetore të miratuara të buxhetit*, duke vendosur objektivat e politikave, që përfshihen në udhëzimet e Ministrisë së Financave për përgatitjen e buxhetit nga të gjitha ministrinë dhe agjencitë zbatuese. SKZHI-II shërben si një *dokument* i rëndësishëm *referimi* për partnerët e zhvillimit, në pikëpamje të harmonizimit të strategjive dhe programeve të vendeve të tyre me strategjitë kombëtare të zhvillimit dhe të integritit të vendit në BE, dhe gjithashtu për të raportuar për progresin. Së fundi, SKZHI-ja paraqet stadin aktual të zhvillimit të vendit, në raport me aspiratat dhe ecurinë e vendit në rrugëtimin historik drejt integritit evropian.

■ Harmonizimi me dokumente të tjera të rëndësishme

Dokumenti i SKZHI është i harmonizuar në pikëpamje të përmbajtjes dhe të periudhës kohore me një sërë dokumentesh strategjike, të cilët janë hartuar në të njëjtën periudhë kohore me këtë dokument. Duhet theksuar se procesi i hartimit të SKZHI-II ka ecur paralelisht me dokumentet programuese të institucioneve për sektorët, si edhe me një sërë raportesh dhe dokumentesh programuese të hartuara nga partnerët për zhvillim, në kuadër të programimit të fondeve për zhvillim. Kjo ka krijuar një sinergji në priorizimin e politikave dhe programimin e fondeve për reformat për zhvillim dhe integrit të vendit.

Periudha kohore 2015-2020 e SKZHI-II është e harmonizuar me periudhën e planifikimit financiar të Bashkimit Evropian (BE) 2014-2020, strategjinë e Lizbonës së BE-së deri në 2020, dhe me tre ciklet e Kuadrit Buxhetor Afatmesëm, me të cilat është e harmonizuar SKZHI-II. Përveç këtyre proceseve, SKZHI-II është e harmonizuar me reforma dhe dokumente të tjera strategjike kyçe, konkretisht:

- Plani Kombëtar për Integritin Evropian (PKIE) si instrumenti kombëtar i planifikimit të harmonizimit të plotë të legjislacionit shqiptar me *acquis*-në e BE-së;
- Programi Kombëtar për Reformat Ekonomike (PKRE) 2015-2017 dhe PRE 2016-2018;
- Strategjitë sektoriale e ndërsektoriale të miratuara (paraqitur në shtojcën 1);
- Programin buxhetor afatmesëm PBA 2016-2018;

Gjithashtu, mbështetet dhe është në të njëjtën linjë dhe me dokumente të tjerë të prodhuar nga partnerët për zhvillim, si edhe dokumente të një konteksti zhvillimi për krejt rajonin, si:

- Dokumenti Strategjik Indikativ i BE-së për Shqipërinë (2014-2020), po ashtu i përmendur si Dokumenti i Strategjisë së Komisionit Evropian për vendin;
- Raportet e BE-së për progresin dhe ato të Bankës Botërore (si Kuadri i Partneritetit me vendin 2015-2020);
- Raportet e prodhuara nga partnerët e zhvillimit për vendin, që kanë një ndikim në strategjitë e zhvillimit kombëtar dhe të integritit në BE, dhe
- Strategjia për Evropën Juglindore 2020 (SEE 2020) – Punë dhe begati në një perspektivë Evropiane.

■ Procesi i përgatitjes së strategjisë

Procesi i hartimit të SKZHI 2015-2020 është karakterizuar nga një dinamikë dhe sinergji e krijuar përmes përgatitjes paralelisht të një sërë dokumentesh të tjerë strategjikë themelorë për vendin. Gjatë periudhës së hartimit të SKZHI-II janë përgatitur dhe miratuar një sërë strategjish sektoriale e ndërsektoriale, të cilat kanë shërbyer si bazë referuese për SKZHI-II.

SKZHI-II është **dokument sintezë e strategjive sektoriale e ndërsektoriale**, si edhe dokumenteve të tjera planifikuese për reformat, të hartuara deri në fund të vitit 2015, të cilat janë miratuar kryesisht me Vendim të Këshillit të Ministrave. Nga numri i përgjithshëm i dokumenteve strategjike, 37³ janë miratuar me VKM, nga të cilat 2 janë miratuar me ligj nga Parlamenti shqiptar, dhe një është miratuar me Vendim të Kuvendit të Republikës së Shqipërisë.

Një numër faktorësh janë marrë parasysh në përgatitjen e strategjive sektoriale, që lidhen me: (i)rëndësinë e tyre për zhvillimin e sektorit; (ii)përcaktimin e marrëdhënies midis strategjive dhe legjisllacionit të BE-së (Acquis e Bashkimit Evropian) (përmendur në tekst më tej thjesht si Acquis);⁴ (iii) përcaktimi i niveleve të financimit; (iv) numri i programeve që nevojiten për zbatimin e tyre.

Procesi teknik për përgatitjen e dokumentit të SKZHI-II është bashkërenduar dhe koordinuar nga **Njësia e Planifikimit Strategjik dhe Zhvillimit, në zyrën e Kryeministrit** (pjesë e Departamentit të Zhvillimit, Financimit dhe Ndhmës së Huaj (DDFFA). Kjo njësi ka koordinuar dhe siguruar bashkëpunimin me grupet e punës të ngritura në ministritë e linjës, institucionet e pavarura dhe qëndrore, si Banka e Shqipërisë, INSTAT, si edhe me departamentet e Kryeministrit (Departamenti i Jetësimit të Prioriteteve, Departamenti i Legjisllacionit, Monitorimit të Programeve dhe Antikorrupsionit, Departamenti i Komunikimit dhe Marrëdhënive me Qytetarët), si dhe mbështetjen e ekspertëve ndërkombëtarë e kombëtar, për përgatitjen e dokumentit të SKZHI II, 2015-2020.

Si një proces kompleks dhe shumëdimensional, ka patur udhëheqjen politike të grupi drejtues strategjik, me përbërje nivelin e lartë politik e drejtues të institucioneve kryesore të përfaqësuara në Komitetin e Planifikimit Strategjik (Kryeministria, Ministria e Financave, Ministria e Zhvillimit Ekonomik, Turizmit, Tregtisë dhe Sipërmarrjes, Ministria e Integritimit Evropian, Ministria e Punëve të Jashtme).

Përgatitja e SKZHI-II ka kaluar në disa faza, si më poshtë vijon:

- **Përcaktimi i përparësive afatshkurtra dhe afatmesme për zbatim.** Gjatë kësaj faze janë përcaktuar 6 fushat përparësore për qeverinë (me aksionet dhe politikat përkatëse), si edhe 56 përparësitë afatshkurtra për ministritë. Gjithashtu, u përcaktua vizioni, objektivat dhe shtyllat kryesore për SKZHI-II, bazuar në përparësitë për zhvillimin e vendit.

³ Pjesë e SKZHI-II janë 27 strategji kombëtare (miratuar me Urdhërin 93, datë 7.8.2012), nga të cilat janë miratuar 21 me VKM.

⁴ *Acquis communautaire* është një nga konceptet më të rëndësishme të Bashkimit Evropian duke qenë se ai "... mbulon të gjitha traktatet, legjisllacionin e BE-së, marrëveshjet, standardet, vendimet e gjykatave, dispozitat e të drejtave themelore dhe parimet horizontale ndërkombëtare në traktate të tilla si ato për barazinë dhe mosdiskriminimin. Shkurt: legjisllacionin e BE-së. Të gjitha shtetet anëtare dhe qytetarët e tyre duhet t'i binden Acquis-së dhe të gjitha vendet kandidatë duhet të pranojnë të gjithë legjisllacionin e plotë të BE-së për t'u bërë anëtarë të tij. Dokumentacioni i plotë i Acquis së BE-së përbëhen nga më shumë se 108.000 dokumente." Shih: <http://en.BEabc.com/word/12>.

- **Rishikimi i politikave sektoriale** nga ana e ministrive të linjës në përputhje me përparësitë kryesore të qeverisë. Kjo fazë u konkludua me përgatitjen e kapitullit kryesor mbi politikat sektoriale, bazuar në kontributet e ministrive të linjës, kryesisht drejtorive të politikave, drejtorive të planifikimit strategjik dhe integritit evropian, si edhe strukturat e lidhura me monitorimin. Gjatë kësaj faze u përfshinë edhe institucionet e pavarura, të cilat dhanë një kontribut të qenësishëm për objektivat strategjike për sektorët. Kjo i jep një vlerë të shtuar strategjisë, pasi u siguroi pjesëmarrja e institucioneve të pavarura që gjatë fazës së hartimit të dokumentit, duke i dhënë SKZHI-II karakter më gjithëpërfshirës dhe kombëtar.
- **Analizimi i buxheteve për sektorët**, e cila mori në konsideratë projektet kryesore për çdo sektor. Në përfundim të këtij procesi u hartua një analizë mbi buxhetet për sektorët, si edhe projektet kryesore prioritare për çdo sektor. Kjo analizë u hartua në bashkëpunim me drejtoritë e buxhetit në ministrinë e linjës, drejtorinë e buxhetit në Ministrinë e Financave, drejtorinë e investimeve në Ministrinë e Zhvillimit Ekonomik, Turizmit, Tregtisë dhe Sipërmarrjes. Analiza shërbeu për buxhetimin indikativ të politikave të strategjisë.
- **Hartimi i kuadrit makroekonomik dhe fiskal**, që shqyrtoi programimin aktual të financave publike, buxhetimin aktual, si edhe fondet e programuara nga partnerët për zhvillim, në formë grantesh ose kredish, përmes strategjive të tyre të zhvillimit dhe/ose marëveshjeve të lidhura. Gjatë kësaj faze u draftua kapitulli mbi kuadrin makroekonomik dhe implikimet financiare të SKZHI-II, ku kontributin themelor e ka dhënë kryesisht Ministria e Financave, ndërkohë që kontribut dha edhe Ministria e Zhvillimit Ekonomik, Turizmit, Tregëtisë, dhe Sipërmarrjes, si edhe Banka e Shqipërisë.
- **Përcaktimi i treguesve të monitorimit** që u krye në disa etapa, për vetë vështirësinë e përcaktimit të treguesve të matshëm, me synimet përkatëse afatmesme dhe afatgjata. Etapat më të rëndësishme lidhen me përcaktimin e treguesve dhe synimeve për çdo sektor, të cilat u bënë pjesë e strategjive sektoriale të hartuara nga ministrinë e linjës. Në tekstin e dokumentin bëhet referencë në lidhje me treguesit dhe synimet specifike për politikat sektoriale. Gjithashtu, u përcaktuan treguesit dhe synimeve në kuadër të Dokumentit Strategjik Indikativ për Shqipërinë 2014-2020⁵ të BE-së. Gjithashtu, janë pasqyruar treguesit e synimeve në kuadër të pilotimit të objektivit të 16 të mirëqeverisjes, në kuadër të objektivave të zhvillimit të qëndrueshëm 2015-2030.⁶
- **Konsultimi i SKZHI-II me partnerët për zhvillim.** Ky konsultim u siguroi përmes komunikimit të vazhdueshëm gjatë hartimit të analizave dhe raporteve, si dhe dokumenteve programuese kryesore për ndihmën e huaj, duke siguroar harmonizim të strategjive të donatorëve me SKZHI-II. Gjithashtu, dokumenti u është shpërndarë për komente partnerëve kryesorë për zhvillim, si edhe është prezantuar në një takim të Sekretariatit Teknik të Donatorëve, si edhe në takime të grupit të partnerëve për zhvillim dhe integrim.

Duke përmbledhur, në përgatitjen e dokumentit të SKZHI-II, janë ndjekur procese formale konsultimesh dhe pjesëmarrjeje të gjerë me një numër të madh organizatash dhe institucioneve në qeveri dhe jashtë

⁵ Indicative Country Strategy Paper 2014-2020

⁶ Shqipëria është nënshkruese e Deklaratës së Axhendës 2030, në shtator 2014. Kjo axhendë përcakton në nivel global Objektivat e Zhvillimit të Qëndrueshëm për 2015-2030.

saj. Janë përfshirë kryesisht **44 institucione shqiptare, nga të cilat 16 janë ministri të linjës, 3 ministri të shtetit, dhe 25 institucione të pavarura**, që kanë dhënë një kontribut të qenësishëm në hartimin e dokumentit. Procesi përfshirës ka parashikuar pjesëmarrjen në takime e seminare të organizuara me institucionet në të gjitha etapat teknike të hartimit të dokumentit.

Dokumenti është shqyrtuar në mbledhjen e Komitetit të Planifikimit Strategjik (1 dhjetor 2015), i cili e miratoi dokumentin në parim, duke dhënë disa rekomandime specifike. Dokumenti i rishikuar u miratua përfundimisht në takimin e KPS-së të datës 8 shkurt 2016. Drafti final, në zbatim të ligjit “Për njoftimin dhe konsultimin publik”, është publikuar në faqet zyrtare të internetit të ministrive të linjës, gjatë muajve mars-prill 2016, sipas një platforme komunikimi⁷ të konceptuar në konsultimin e përgjithshëm, konsultimin tematik, si edhe konsultimin me shoqërinë civile dhe grupet e interesit.

■ Organizimi i dokumentit

Dokumenti SKZHI-II është organizuar në katër pjesë kryesore, paraqitur si vijon:

Pjesa I thekson arritjet kryesore nga zbatimi i SKZHI-I gjatë periudhës 2007 në 2014, duke përfshirë mësimet kyçe të nxjerra, shtytësit kryesorë të ndryshimit, dhe **vizionin kombëtar të qeverisë** për pesë vitet e ardhshme. Gjithashtu dokumenti përmban një përmbledhje të shkurtër të tendencave të fundit makroekonomike dhe sfidat kryesore. Vizioni kombëtar shqyrton veprimet që janë të nevojshme të ndërmerren në një *gamë fushash dhe politikash* në sektorin publik, së bashku me Partnerët e zhvillimit, organizatat jo qeveritare, sektorin privat dhe shoqërinë civile, për të realizuar rritjen ekonomike dhe mirëqenien e Shqipërisë evropiane.

Pjesa II e këtij dokumenti trajton objektivat dhe rezultatet e parashikuara të gjashtë përparësive të Qeverisë për periudhën afatmesme. Këto prioritetet përfshijnë: (1) sigurimin e qeverisjes së mirë novatore me në qendër qytetarin; (2) menaxhimin e integruar të ujit; (3) rimëkëmbjen dhe konsolidimi financiar i sektorit të energjitikës; (4) rritjen e novacionit dhe konkurrueshmërisë; (5) menaxhimin e integruar të tokës; dhe (6) reformën strukturore të sistemit financiar. Këto kanë pikëprerje me shumicën e sektorëve të SKZHI-II, dhe mund të shihen si nëngrupe ndërsektoriale, në kuadër të *përparësive dhe strategjive më të gjera të politikave* të qeverisë për zhvillimin kombëtar dhe integrimin evropian gjatë 2015-2020.

Pjesa III përbën pjesën kryesore të dokumentit, duke paraqitur dhe përshkruar deklaratën e vizionit për zhvillimin dhe integrimin e vendit. Në këtë pjesë paraqiten themelet dhe shtyllat kryesore për realizimin e vizionit të SKZHI-II, që janë:

⁷ Konsultimi i përgjithshëm lidhet me publikimin në faqet web të institucioneve kryesore të KPS (Kryeministria, Ministria e Financave, Ministria e Zhvillimit Ekonomik, Ministria e Integritit European, Ministria e Punëve të Jashtme). Konsultimi tematik lidhet me publikimin në faqet e ministrive përkatëse të linjës, të kapitujve referuar 4 shtyllave të SKZHI-II. Konsultimi me grupet e interesit dhe shoqërinë civile lidhet me publikimin e dokumentit në faqet zyrtare të Agjensisë për Mbështetjen e Shoqërisë Civile (AMSHC), Agjensisë për Zhvillimin e Intestimeve të Huaja (AIDA), Agjensisë Kombëtare të Planifikimit të Territorit (AKPT).

- **Objektiv madhor:** Arritja e integritimit në BE;
- **Themeli i vizionit:** Konsolidimi i qeverisjes së mirë, demokracisë dhe shtetit të së drejtës.
- **Shtylla 1:** Sigurimi i rritjes ekonomike nëpërmjet stabilitetit makroekonomik dhe fiskal;
- **Shtylla 2:** Sigurimi i rritjes nëpërmjet shtimit të konkurrueshmërisë dhe novacioneve
- **Shtylla 3:** Investimi në kapitalin njerëzor dhe kohezionin social;
- **Shtylla 4:** Sigurimi i rritjes nëpërmjet përdorimit të qëndrueshëm të burimeve dhe zhvillimit të territorit .

Pjesa IV paraqet kushtet për zbatimin dhe bashkërendimin e SKZHI-II, duke përfshirë faktorët e riskut dhe konsideratat financiare. Në këtë pjesë parashtrohen mekanizmat kryesore të koordinimit dhe bashkërendimit midis institucioneve dhe me partnerët ndërkombëtar, që do të mundësojnë zbatimin e strategjisë. Gjithashtu jepen disa faktorë rrisht që mund të pengojnë zbatimin e SKZHI-II, si edhe ndikimet financiare për strategjinë.

Në përfundim të dokumentit janë vendosur si shtojca tabela me strategjitë sektoriale të miratuara, si edhe tabelat në lidhje me treguesit kryesorë të përzgjedhur për SKZHI-II. Përmendim se të dhënat e paraqitura gjatë gjithë dokumentit jepen me referencat përkatëse. Të dhënat mund të datojnë në periudha të ndryshme, në varësi të prodhimit të informacionit nga institucionet përkatëse burimore.

2.0 ARRITJET, MËSIMET E NXJERRA DHE NXITËSIT E NDRYSHIMIT

2.1 Arritjet kryesore për 2007-2015, përfshirë SKZHI-I

Shqipëria ka shënuar progres në zhvillimin e vendit dhe integrimin në BE gjatë periudhës 2007 deri në 2015⁸ që vihet në dukje në vijim, duke dhënë një përmbledhje të progresit dhe sfidave, sipas çështjeve të organizuara në përputhje me shtyllat kryesore të SKZHI-së së mëparshme.

■ Integrimi evropian

Pikësëpari, arritja më e madhe e Shqipërisë ishte dhënia e statusit të vendit kandidat nga Këshilli Evropian i BE-së më 27 qershor 2014. Shqipëria gjithashtu u bë anëtare e plotë e Aleancës së Traktatit të Atlantikut Verior (NATO)⁹, dhe ka nënshkruar MSA-në me BE-në¹⁰. Qytetarët shqiptarë mund të udhëtojnë pa viza në zonën Shengen, në sajë të liberalizimit të regjimit të vizave me BE-në¹¹. Shqipëria u rendit në nivelin e lartë ndër vendet me të ardhura të mesme, sipas klasifikimit të Bankës Botërore. Gjithashtu, për herë të parë Shqipëria u zgjodh anëtare e Këshillit të Kombeve të Bashkuara¹² për 2015-2017. Të gjitha këto ngjarje janë parë si hapa të rëndësishëm drejt fillimit të një faze të re në procesin e integritit të vendit në BE.

Faktorët kryesorë për këtë status të ri duhen gjetur në plotësimin e një game të gjerë standardesh dhe kriteresh politike, ekonomike dhe të kërkesave të BE-së. Në pikëpamje të **kritereve politike**, kjo vlen sidomos për bashkëpunimin konstruktiv midis shumicës parlamentare dhe opozitës, në lidhje me përparësitë e procesit të integritit, zgjedhjet parlamentare të 23 qershorit 2013, dhe masave të marra kundër korrupsionit dhe krimit të organizuar.

Për të përshpejtuar hapjen e negociatave të pranimit, qeveria shqiptare hartoi dhe po zbaton Udhërrëfyesin ¹³ për plotësimin e pesë përparësive të rekomanduara nga Komisioni Evropian në Strategjinë e tij të Zgjerimit 2013-2014¹⁴. Këto përparësi, të diskutuara me hollësi në seksionin 7, janë:

1. reforma e administratës publike;
2. pavarësia, efikasiteti dhe llogaridhënia e institucioneve të gjyqësorit;
3. lufta kundër korrupsionit;
4. lufta kundër krimit të organizuar; dhe
5. mbrojtja e të drejtave të njeriut (duke përfshirë komunitetin rom, politikën kundër diskriminimit, si edhe zbatimi i të drejtave të pronës).

⁸ Në vitin 2011 u krye një vlerësim afatmesëm i SKZHI-I 2007-2013 me mbështetjen e Fondit të Mirëbesimit të Sistemit të Planifikimit të Integruar (Integrated Planning System - Trust Fund) të administruar nga Banka Botërore, dhe financuar nga Bashkimi Evropian, Agjencia Suedeze për Zhvillim Ndërkombëtar, dhe Agjencia Austriake për Zhvillim. Ky seksion është në pjesën më të madhe një përditësim i përmbledhur i vlerësimit afatmesëm.

⁹ Anëtarësimi në NATO në 4 prill 2010 në samitin e Bukureshtit.

¹⁰ Hyrja në fuqi e Marrëveshjes së Stabilizim Asociimit më 1 prill 2009.

¹¹ Marrëveshja për Lehtësimin e Vizave dhe Marrëveshja e Ripranimit (2010).

¹² Në zgjedhjet e 21 tetorit 2014, Sesioni 69 i Asamblesë së Përgjithshme të Kombeve të Bashkuara.

¹³ Miratuar me Vendim Nr. 330 të Këshillit të Ministrave, datë 28 maj 2014, "Për miratimin e udhëzimit për pesë përparësitë e rekomanduara nga Komisioni Evropian, 2013".

¹⁴ http://ec.Eropa.BE/enlargement/pdf/key_documents/2013/package/strategy_paper_2013_en.pdf

Këto pesë përparësi kyçe sigurojnë gjithashtu një kuadër të reformave që nevojiten të përshpejtohen gjatë periudhës 2015-2020 të planifikimit të SKZHI-II dhe SPI-së.

Udhërrëfyesi ishte një pikë e rëndësishme demarkacioni në udhëtimin e vendit drejt integritit në BE. Nga njëra anë, ai shënoi kulmin e konsultimeve intensive por konstruktive midis qeverisë dhe Komisionit Evropian. Nga ana tjetër, ai shënoi fillimin e një plan veprimi shumë të vendosur dhe të strukturuar në luftën e vazhdueshme dhe afatgjatë të Shqipërisë kundër korrupsionit dhe krimit të organizuar, reformës në administratën publike dhe shërbimin civil, forcimin e gjyqësorit dhe përforcimin dhe mbrojtjen e të drejtave të njeriut, duke përfshirë të drejtat e pronësisë.

Qeveria nënvizon natyrën strategjike të këtyre sfidave: mbështetje në sukseset e arritura, vazhdimi i rrugës së nisur, dhe më shumë investime në planifikimin, bashkërendimin, përhithjen, dhe qëndrueshmërinë e këtyre reformave thelbësore. Në këtë drejtim qeveria do të zbatojë masa që adresojnë pesë përparësitë e lartpërmendura në kuadër të planit më të gjerë dhe afatgjatë kombëtar të integritit evropian, i cili mbulon të gjitha aspektet e procesit të integritit në BE, përfshirë përmbushjen e kriterëve politike të Kopenhagenit.

Në plotësimin e kriterëve ekonomike, Shqipëria ka avancuar në vijimësi drejt krijimit të një ekonomie funksionale tregu dhe ruajtjes së stabilitetit makroekonomik, nëpërmjet një politike të shëndoshë monetare, pavarësisht nga rënia e shkallës së rritjes së PBB-së që nga 2009. Gjithsesi, kriza globale financiare/ekonomike e 2009 perceptohet të ketë një ndikim në vend, duke theksuar nevojën dhe reagimin e qeverisë për t'u përqëndruar në rritjen ekonomike dhe konkurrencën. Vëmendja ndaj këtyre fushave do të shoqërohet me përmirësime në qeverisjen e përgjithshëm ekonomike dhe klimën e investimeve, me qëllim për të plotësuar kriteret e caktuara për integrim në BE. Çështjet e rëndësishme që trajtojnë stabilitetin makroekonomik dhe fiskal (borxhi dhe deficitin), investimet e huaja direkte, klimën e biznesit, integrimin ekonomik me BE-në dhe fusha të lidhura, adresohen në Seksionin 9 të këtij dokumenti.

Për ta përmbledhur këtë pikë, qeveria nënvizon se një ekonomi e qëndrueshme tregu dhe një mjedis konkurrues biznesi nuk mund të garantohen apo mbështeten në zhvillimin e tyre, pa patur një shtet ligjor, një administratë publike dhe shërbim civil të qëndrueshëm dhe profesionist, dhe pa vullnetin dhe kapacitetet për zbatimin e ligjeve, apo pa një gjyqësor të pavarur dhe efikas.

Në plotësimin e kriterëve për standarde evropiane, përgjithësisht Shqipëria i ka plotësuar kërkesat e MSA-së sipas afateve të vendosura dhe rekomandimeve të përbashkëta BE-Shqipëri. Shqipëria ka përafëruar gradualisht legjislativonin e saj me *Acquis-në e BE-së* në një gamë të gjerë sektorësh, nga lëvizja e lirë e mallrave deri në lëvizjen e lirë të kapitalit, në prokurimet publike, konkurrencë dhe transport, etj. Zbatimi me sukses i MSA-së deri tani ka dhënë rezultate pozitive, veçanërisht në krijimin e një zone të tregtisë së lirë midis Shqipërisë dhe BE-së.

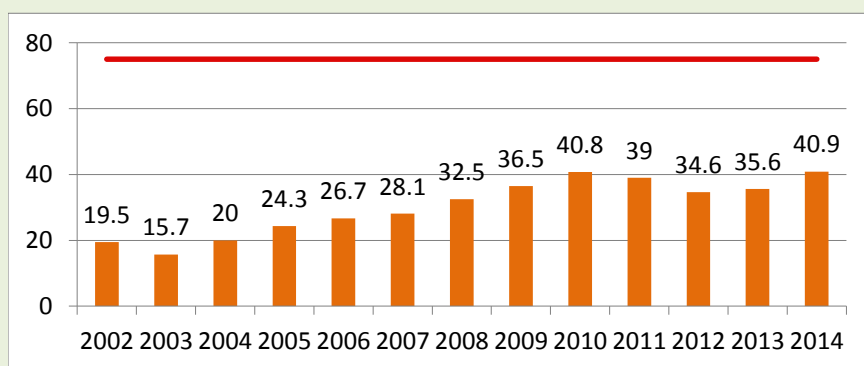
Sikurse raportohet në raportin e progresit të fundit të BE-së për Shqipërinë 2014 dhe 2015, qeveria duhet të ndër marrë veprime të mëtejshme për avancimin e harmonizimit të legjislativonit të brendshëm me *acquis-në e BE-së*. Këto veprime dhe sfida të lidhura adresohen me hollësi në pjesën III të këtij dokumenti.

■ Demokratizimi dhe Shteti i së drejtës

Shqipëria ka bërë progres në konsolidimin e gjyqësorit, megjithatë përpjekjet kanë qenë të ndjeshme dhe më të orientuara drejt masave me natyrë operacionale, të tilla si modernizimi i infrastrukturës, dhe futja e pjesshme e teknologjisë së informacionit për të përmirësuar komunikimin me publikun. Në disa raste, janë bërë ndryshime legjislative për të përmirësuar aspekte të caktuara të organizimit të sistemit gjyqësor dhe qeverisjes, bazuar në parimin “kontroll dhe ekuilibër”¹⁵. Këto kanë përfshirë, për shembull, miratimin e ligjeve për ngritjen e Gjykatës së Krimeve të Rënda dhe Gjykatës Administrative, dhe ndryshimet në ligjin për Gjykatën e Lartë dhe Këshillin e Lartë të Drejtësisë.

Pavarësisht nga reformat e kryera, sistemi gjyqësor është perceptuar si tejet i korruptuar nga qytetarët.¹⁶ Shqipëria u rendit në vendin e 59-të nga 102 vende në Indeksin e 2015 për *Qasjen në Drejtësi*, dhe u rendit në vendin e 101-të nga 142 vende në Indeksin e 2014 për *Pavarësinë e Gjyqësorit*.¹⁷ Sipas matjes së Institutit të Bankës Botërore të treguesit të shtetit ligjor (një nga treguesit kyç të korrupsionit), Shqipëria tregon në përgjithësi përparim të dukshëm në periudhën 2002-2014, siç ilustron në figurën 1, megjithë uljen që vihet re përgjatë viteve 2010-2014. Niveli prej 40,9 për 2014, është shumë poshtë Objektivit të Zhvillimit të Mijëvjeçarit për 2015 (OZHM), ku niveli i synuar është 74.¹⁸

Figura 1. Shteti i së drejtës, 2002-2014

Burimi: Instituti i Bankes Botërore/Raporti OZHM 2015

¹⁵ Parimi check and balance

¹⁶ INSTAT, “Korrupsioni në Shqipëri: Ryshfetet, siç i përjeton popullsia”, UNDOC, 2011.

¹⁷ Këta dy tregues përbëjnë numrin kompozit të përdorur nga BE-ja (referoju shtojcës 2) për të matur reformën në drejtësi. Aksesin në drejtësi është faktori i shtatë në Indeksin e Shtetit Ligjor, të Bankës Botërore, dhe mat nëse sistemet e drejtësisë mund të aksesohen nga publiku dhe nëse janë të përballeshme, nuk krijojnë diskriminim, janë pa korrupsion dhe ndikime të papërshtatshme të zyrtarëve publikë. Pavarësia e gjyqësorit është indeksi i dytë i përdorur nga KE-ja (si dhe një prej indekseve të të përdorur nga Forumi Ekonomik Botërore).

¹⁸ Ecuria e Shqipërisë në realizimin e Qëllimeve të Zhvillimit të Mijëvjeçarit deri në 2015 është vlerësuar dhe paraqitur në raportin “Qëllimet e Zhvillimit të Mijëvjeçarit në Shqipëri: 2015”, përgatitur nga Qeveria e Shqipërisë dhe Kombet e Bashkuara, gusht 2015.

Raporti i progresit të KE-së për Shqipërinë¹⁹, tërheq vërejtjen sidomos në lidhje me funksionimin e gjyqësorit, ku shprehet vlerësimi se “...sistemi gjyqësor është në fazat e hershme të përgatitjes”, ndërkohë që vlerëson se korrupsioni është i përhapur në sistemin e drejtësisë. Raporti vlerëson se disa progres paraqitet me ngritjen e komisionit parlamentar ad-hoc për reformën në drejtësi, në nëntor 2014, duke theksuar si përparësore miratimin e një strategjie dhe plan veprimi të konsultuara gjerësisht, për të orientuar reformën dhe për zbatimin e masave konkrete përkatëse.

Fushat kryesore që kanë nevojë për vëmendje të përqendruar përfshijnë ndër të tjera: (1) rritjen e pavarësisë dhe paanësisë së gjyqësorit, përfshirë heqjen e mundësive për politizim; (2) rritjen e transparencës dhe çështje të tjera të lidhura me caktimin, ngritjen në detyrë, transferimin, vlerësimin dhe sigurinë e gjyqtarëve; (3) përshpejtimin e caktimit dhe menaxhimit të çështjeve gjyqësore; (4) harmonizimin e plotë dhe unifikimin e sistemit të jurisprudencës; (5) sigurimin e qasjes më të mirë të publikut në më shumë informacion të plotë (p.sh., për vendimet gjyqësore); (6) sqarimin e rolit dhe llogaridhënies së institucioneve gjyqësore; (7) luftimin e rasteve dhe ose pretendimeve për korrupsion; dhe (6) rritjen e efikasitetit dhe aftësive të institucioneve gjyqësore.

Në lidhje me transaksionet me pronat, ofrimi i shërbimeve *on-line*, nëpërmjet konceptit “me një ndalesë”, ka ulur kohën e nevojshme për regjistrimin e pronave dhe ka rritur transparencën. Megjithatë, reforma ka kontribuar pak në forcimin e të drejtave të pronësisë dhe në eliminimin e pasigurive ligjore. Legalizimi i ndërtimeve ende nuk është finalizuar, ndërsa rikthimi e kompensimi i ish-pronarëve është një proces në vijimësi, përfundimi dhe kostoja totale e të cilit nuk është e përcaktuar. Shqipëria renditet e fundit për vitin 2015, në Indeksin e të Drejtave të Pronësisë, krahasuar me vende të tjera të rajonit të Ballkanit, sikurse ilustron në figurën 2.

Ndër sfidat që duhet adresuar është finalizimi i regjistrimit të fillestar të

pronave, me qëllim garantimin për sigurinë e pronësisë dhe zgjidhjen e mosmarrëveshje të lidhura me pronësinë. Në fakt, këto dhe çështje të tjera për sigurimin e të drejtave të pronësisë dhe vendosjen e një sistemi të shëndoshë të menaxhimit të tokës janë të shumta, komplekse dhe duan një kohë të gjatë për

Figura 2. Indeksi i të drejtave të pronësisë, vendet EJL

Burimi: Forumi Ekonomik Botëror
(Indeksi I Konkurrueshmërisë Globale)

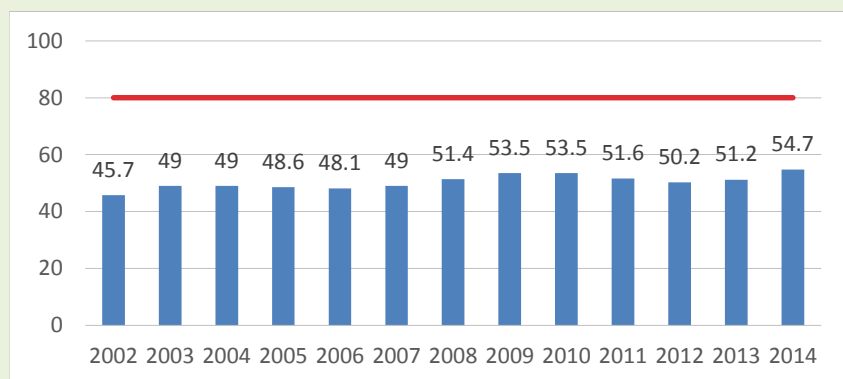
¹⁹ Raporti Progresit të BE-së për 2015

t'u zgjidhur. Për këto arsye, qeveria e ka identifikuar çështjen e tokës dhe menaxhimin e qëndrueshëm të saj si një nga gjashtë përparësitë e saj. Çështjet dhe sfidat trajtohen më tej në Seksionin 5.5 si një nga përparësitë kryesore të qeverisë dhe në Seksionin 10.1, që trajton sektorin si një të tërë.

Prokurimi publik ka shënuar progres në pikëpamje të mbështetjes së masave **antikorrupsion**, përmes ngritjes së **sistemit të prokurimeve publike elektronike**. Gjithashtu, ngritja e sistemeve elektronike për tatimet dhe doganat elektronike i kanë minimizuar mundësitë për korrupsion dhe evazion fiskal. Megjithatë, Raporti i progresit i KE-së për 2015 shprehet se “..korrupsioni është i përhapur gjerësisht dhe nevojiten më tepër pëpjekje për të patur një historik solid të hetimeve, ndjekjeve penale dhe dënimeve në të gjitha nivelet, në veçanti për rastet kur janë të përfshirë zyrtarë shtetërorë të nivelit të lartë”.

Klasifikimi Shqipërisë për përfaqësimin dhe llogaridhënien, një nga treguesit kyç të korrupsionit të Institutit të Bankës Botërore, ka treguar luhatje gjatë disa viteve të shkuara. Pas uljes së pësuar në vitet 2011-2012, vihet re një ngritje në vitin 2014, duke u vlerësuar në masën 54,7. Megjithatë, synimi prej 81,0 i OZHM-së për 2015 në lidhje me antikorrupsionin, mbetet i paarritur. (Figura 3).

Figura 3. Zëri dhe llogaridhënia, 2002-2014

Burimi: Instituti Bankës Botërore / Raporti OZHM 2015

Vendimi për t'i dhënë Shqipërisë statusin e vendit kandidat është bazuar pjesërisht në kushtin që qeveria duhet të vijoje luftën e vet kundër korrupsionit dhe krimit të organizuar. Për këtë qëllim, qeveria miratoi “Strategjia ndërsektoriale kundër korrupsionit: 2015-2020” në mars 2015, ku thuhet se korrupsioni vazhdon të jetë “. . . pengesa kryesore për një zhvillim të qëndrueshëm politik, ekonomik dhe social . . . Në 2013, për vitin e tretë në vazhdimësi, bazuar në indeksin e perceptimit të korrupsionit, Shqipëria ishte . . . e fundit midis vendeve të tjera të rajonit, duke u shënuar kështu si vendi më i korruptuar në Evropë”.²⁰

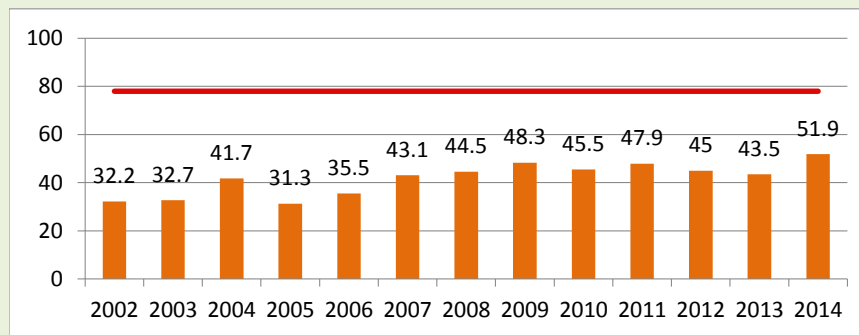
Duke qenë se korrupsioni është tejet kompleks dhe prek shumë sektorë, qeveria ka caktuar një koordinator kombëtar kundër korrupsionit dhe ka ngritur një rrjet pesonash përgjegjës kundër korrupsionit në të gjitha ministritë e linjës. Megjithatë, sfidat më të mëdha mbeten në lidhje me zbatimin e ligjshmërisë dhe bashkërendimin e punës së institucioneve, si edhe ndryshimet e nevojshme ligjore për

²⁰ “Strategjia ndërsektoriale e luftës kundër korrupsionit: 2015-2020”, miratuar me VKM në mars, 2015.

të siguruar efikasitetin në luftën kundër korrupsionit. Vëmendje më e madhe i duhet kushtuar luftës kundër korrupsionit në arsim dhe shëndetësi, sektorë që përbëjnë shqetësim të konsiderueshëm.

Reformat në administratën publike dhe shërbimin civil janë përforcuar me ndryshimet ligjore për konsolidimin e funksionimit të një rrjeti efikas institucional dhe për të siguruar një administratë më të qëndrueshme dhe profesionale.

Figura 4. Efektiviteti i mirëqeverisjes, 2002-2014

Burimi: Instituti Bankës Botërore / Raporti OZHM 2015

Treguesi i efektivitetit të qeverisjes të matur nga Instituti i Bankës Botërore tregon luhajtje të shumta përgjatë periudhës 2002-2014, ku viti 2014 kulmon me nivelin 51.9 krahasuar me vitet e tjera (Figura 4). Zbatimi i ligjit për shërbimin civil dhe “Strategjia kombëtare ndërsektoriale për reformën e administratës publike 2014-2020”, që u miratua në fillim të 2015, pritet të adresojnë sfidat me qëllim rritjen e efektivitetit të qeverisë. Themelore mbetet sigurimi i një shërbimi civil më profesional, të modernizuar, të depolitizuar dhe të bazuar në merita.

■ Rritja dhe zhvillimi ekonomik

Ekonomia shqiptare ka patur ecure të mirë në lidhje me rritjen e ekonomike, duke shënuar një rritje reale vjetore mesatare prej 3,1% në periudhën 2008-2015, sikundër trajtohet më me hollësi në seksionin 4 të këtij dokumenti. Politikat monetare kanë luajtur një rol të rëndësishëm në zbutjen e efekteve të krizës financiare globale dhe në sigurimin e **stabilitetit makroekonomik**. Gjatë krizës globale 2009-2013, rritja e PBB-së është ngadalësuar, ndërkohë që për periudhën 2014-2015 ritmet e rritjes janë rimarrë sërish, duke krijuar pritshmëri rritje edhe për periudhën në vijim.

Një nga faktorët e qënësishëm për shmangien e recesionit gjatë periudhës së krizës globale ishte **stimuli i fortë fiskal** i injektuar në ekonomi në 2009, nëpërmjet politikës së zgjerimit fiskal. Megjithatë, borxhi publik u rrit në 72,5% të PBB-së deri në fund të 2015, si pasojë e akumulimit të detyrimeve të prapambetura për shkak të mospagimit nga qeveria të një niveli të konsiderueshëm detyrimesh ndaj bizneseve në 3-4 vitet e fundit, duke sjellë për pasojë edhe dobësimin e gjendjes së likuiditetit dhe besimin në treg. Në vitin 2014 qeveria ndërmori masa afatshkurtra të suksesshme për të përmirësuar menaxhimin e financave publike dhe për të garantuar stabilitetin makroekonomik, duke miratuar (i) një “Strategji për

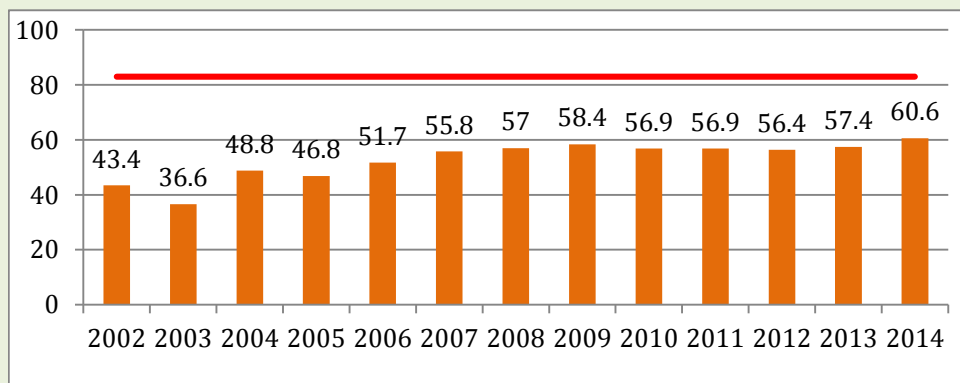
parandalimin e pagesave të prapambetura dhe shlyerjen e tyre” në 2014, (ii) duke kryer pagesat e prapambetura të borxhit gjatë 2014-2015, me mbështetjen e huave të Fondit Monetar Ndërkombëtar (FMN) dhe Bankës Botërore; (iii) stabilizimin me tendencë në ngritje të rritjes ekonomike, përgjatë 2014-2015; (iv) ndërmarrë masa rregullatore për konsolidimin fiskal dhe financiar.

Politika e kujdesshme monetare po ashtu ka luajtur një rol të rëndësishëm në lehtësimin e ndikimit të krizës financiare globale. Reformat u fokusuan në harmonizimin e instrumenteve të politikës monetare me standardet e ECB-së, futjen e elementëve të rinj, me synim thellimin e tregut monetar, një fleksibilitet më të madh në menaxhimin e likuiditetit, forcimin e besimit në sistemin bankar për zbatimin e politikës monetare, dhe zhvillimin e tregut ndërbankar.

Progres është arritur edhe në lidhje me konsolidimin e mëtejshëm të planifikimit buxhetor dhe lidhjes me politikat përparësore të qeverisë. Një nga arritjet kryesore të SKZHI-I në financat publike ishte **institucionalizimi i PBA-së** si një instrument i rakordimit të buxhetit me politikat sektoriale. Menaxhimi i shpenzimeve publike dhe instrumenteve monetare u konsolidua më tej me zbatimin e Sistemit Automatik të Thesarit, me forcimin e kontrollit të brendshëm të financave publike (për të qenë në përputhje me standardet e BE-së), zgjerimin e bazës tatimore, dhe me përputhshmërinë e sistemit të doganave me kërkesat e Organizatës Botërore të Tregtisë.

Progres vihet re në lidhje me krijimin e një klime të favorshme për biznesin. Në raportin më të fundit të **“Të bërit biznes”** për vitin 2015, Shqipëria ka treguar përmirësim të madh në klasifikimin e përgjithshëm,

Figura 5. Cilësia rregullatore 2002-2014

Burimi: Instituti i Bankës Botërore

sidomos në lidhje me lehtësimin e të bërit biznes.

Deri në 2015, renditja e Shqipërisë u përmirësua, duke u ngjitur në vendin e 68-të, një përmirësim i

konsiderueshëm nga renditja në vendin e 108-të në 2014, dhe në vendin e 136-të në 2008. Përmirësimi në **“Treguesit e të bërit biznes”** qëndron në themel të reformave, duke ndikuar në rritjen e konkurrueshmërisë dhe novacioneve, shtimin e flukseve të Investimeve të Huaja Direkte (IHD) dhe në rritjen e përgjithshme ekonomike. Gjatë periudhës 2007-2015 janë zbatuar politika të drejtuara drejt uljes së burokracisë, janë kryer reforma në tatime, si edhe është forcuar qeverisja elektronike. Cilësia rregullatore mbetet në përgjithësi një tregues me ecuri mjaft pozitive dhe tendencë në rritje, sikurse tregohet në figurën 5, duke arritur nivelin më të lartë në vitin 2014. Megjithatë, synimi prej 83 për 2015 në kuadrin e OZHM-ve është ende mjaft larg për tu arritur.

Sektori i ndërmarrjeve të vogla dhe të mesme (NVM) vazhdon të jetë një komponent shumë i rëndësishëm i ekonomisë së biznesit shqiptar, duke përfaqësuar 81% (mesatarja e BE-së: 67%) të punësimit, dhe duke krijuar rreth 70% (mesatarja e BE-së: 58%) të vlerës së shtuar.²¹ Shpërndarja aktuale e ndërmarrjeve aktive sipas sektorëve ekonomikë është: tregtia (43,4%), hotelet dhe restorantet (16,2%), transporti dhe komunikacioni (9,9%), industria (9,6%), ndërtimi (4,3%), bujqësia dhe peshkimi (1,7%) dhe shërbimet e tjera (14,9%). Gjithsesi, pavarësisht se rritja e ndërmarrjeve të vogla dhe të mesme ka qenë pozitive, ka pasur pabarazi të konsiderueshme midis qarqeve.

Investime të mëdha publike vijojnë të kryhen në **infrastrukturë**, si një mbështetje kyç për zhvillimin e të gjithë sektorëve të tjerë të ekonomisë. Fokusi është vënë në integrimin me rrjetet rajonale, përmirësimin e shërbimeve për popullsinë dhe krijimin e një mjedisi të qëndrueshëm. **Transporti rrugor** ishte fokusi kryesor gjatë periudhës 2007-2013, sidomos Korridorit Veri-Jug, autostrada e Kombit që lidh Kosovën me Korridorin Veri Jug dhe portin e Durrësit, si edhe ndërtimi i Korridorit VIII. Këto investime kanë kontribuar në mënyrë të konsiderueshme në lidhjen me rrjetet e infrastrukturës ballkanike, me synim afatgjatë integrimin e ardhshëm në rrjetet e transportit panevropian.

Që prej vitit 2014, Shqipëria është përfshirë aktivisht në **Procesin e Berlinit**, të inicuar nga qeveria gjermane, me qëllim promovimin e mëtejshëm të dialogut politik dhe zhvillimit ekonomik të vendeve të Ballkanit, në kuadër të perspektivës së përbashkët të anëtarësimit në BE. Ky proces e pati pikënisjen me Konferencën e Nivelit të Lartë në Berlin, në gusht 2014, duke vendosur një kuadër për të nxitur dinamikën e përpjekjeve për anëtarësim në BE të vendeve të Ballkanit Perëndimor. Qeveria Shqiptare e koncepton këtë proces me vizionin për “një rajon të paqes dhe të mirëpërgatitur për tu anëtarësuar në BE, duke garantuar një jetë dinjitoze të qytetarëve të vet”²².

Në kuadër të këtij procesi janë ravijëzuar instrumenta të financimit të BE dhe vendeve anëtare, duke identifikuar projekte konkrete me qëllim ndëlidhjen e infrastrukturës së rajonit me atë të BE, si edhe gjenerimin e rritjes ekonomike dhe nxitjen e mirëqënies në rajon. Sipas Observatorit të Transportit për Europën Juglindore (SEETO), është vlerësuar se kjo infrastrukturë do të kushtojë 7,7 mld Euro duke zbatuar projektet prioritare. Rezultatet e një studimi nga Instituti për Studime Ekonomike Ndërkombëtare (WIIW) i Vjenës, tregojnë se një paketë e tillë gjithëpërfshirëse investimesh në infrastrukturë në vlerën e 7.7 miliardë eurosh, krijon një rritje ekonomike prej 1% për të gjithë vendet e rajonit, për një periudhë prej 15 vjetësh. Gjithashtu mendohet se mund të krijohen 200.000 vende të reja pune në rajon.

Liberalizimi i tregut të energjisë përgjatë viteve 2011-2013 nuk solli progresin e pritshëm për zhvillimin e vendit. Përkundrazi, privatizimi i sektorit të shpërndarjes rezultoi në destabilizimin e situatës makroekonomike për vendin, për shkak të privatizimit të pasuksesshëm të Operatorit të Sistemit të Shpërndarjes së Energjisë Elektrike (OSHEE). Humbjet e energjisë u rritën, ndërsa normat e mbledhjes së tarifave ranë. Gjithashtu, për periudhën 2007-2013 sektori vijoi të karakterizohet nga humbjet e larta në transmetim dhe shpërndarje, nivelin e ulët në mbledhjen e tarifave, dhe normat e larta të borxhit të keq

²¹ Komisioni Evropian, “Ndërmarrjet dhe industrinë 2014, Fakte nga SBA – Shqipëria” (Akti për biznesin e vogël në Evropë).

²² http://www.puneteshtme.gov.al/files/news_files/Albanian_Working_Paper_for_Berlin_Conference_28_08_2014.pdf

(faturat e papaguara të grumbulluara). Aktualisht, sektori është një nga gjashtë sektorët prioritarë afatmesëm të qeverisë, ku ndërhyrja është fokusuar në marrjen e masave efikase për mirëmenaxhimin e sektorit dhe rritjen e investimeve në sektor. Si rezultat, gjatë 2014-2015, janë stabilizuar aspektet financiare, si edhe është rritur niveli i arkëtimit. Mbeten ende mjaft sfida kryesore për t'u trajtuar, në lidhje me eficiencën dhe menaxhimin e sektorit dhe liberalizimin e tregut të energjisë, me qëllim sigurimin e furnizimit të sigurt me energji elektrike të përballeshme.

Për vitet 2007-2013 është ndjekur një qasje e fragmentuar në **sektorët e lidhur me ujin**. Në sektorin e **ujësjellës kanalizimet** situata gjatë viteve 2008-2013, megjithë nivelin e lartë të investimeve në infrastrukturë, është karakterizuar nga disa probleme, të lidhura me (i) në furnizimin me ujë të popullatës, (ii) menaxhimin e dobët të kompanive të ujësjellës kanalizimeve, (iii) nivelin e lartë të humbjeve në rrjet, (iv) si edhe nivelin e ulët të mbulimit me shërbimin e trajtimit të ujërave të ndotura. Gjithashtu, edhe në sektorin e **infrastrukturës së ujitjes dhe kullimit** të tokës, është vënë re për 2007-2013 një nivel i ulët i eficiencës, me ndikim edhe në zhvillimin bujqësor. Kjo tendencë është ndryshuar në 2 vitet 2014-2015, pasi për periudhën 2015-2017 është planifikuar mundesimi i ujitjes në 210 mijë ha tokë (nëpërmjet financimeve nga buxheti i shtetit dhe projekti i burimeve ujore dhe ujitjes, i financuar nga Banka Botërore) dhe përmirësimi i kullimit në 270 mijë ha tokë bujqësore.

Në kontekstin e rëndësisë së ujit, që prej vitit 2014, qeveria po ndjek një qasje të **integruar të menaxhimit të ujit**, i cili është edhe një prej 6 prioritetëve kombëtare. Është ngritur grupi i menaxhimit të integruar të politikave (GMIP) për ujin, i kryesuar nga Kryeministri, dhe po përgatitet një program kombëtar për sektorin, i cili do të sigurojë politika të koordinuara për sektorin.

Përpjekjet e bëra për të patur progres në **sektorin e menaxhimit të mbetjeve** kanë rezultuar të pamjaftueshme për të adresuar sfidat e shumta të sektorit. Strategjia e mbetjeve e miratuar në 2010 nuk ka arritur të përbëjë një instrument të vlefshëm për orientimin e ndërhyrjeve dhe investimeve, niveli i të cilave ka qenë shumë i ulët. Nevoja për një platformë më operacionale për sektorin ka orientuar drejt përgatitjes së një masterplani për sektori që është në proces hartimi që prej vitit 2015 dhe do të kontribuojë në një priorizim të ndërhyrjeve dhe formësimit të një politike realiste dhe të zbatueshme për sektorin.

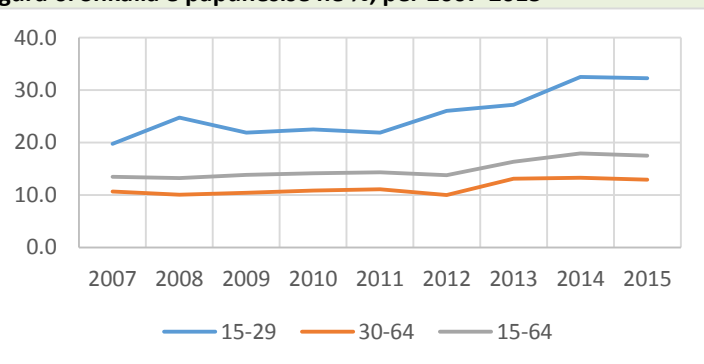
Në sektorin e teknologjisë së informacionit dhe komunikimit (TIK) dhe në shoqërinë e informacionit në tërësi, tregu i komunikimeve elektronike është liberalizuar, përdorimi i internetit është zgjeruar në mbarë vendin, bashkë me shërbimet elektronike (p.sh. ngritja e Qendrës Kombëtare të Liçencimit dhe Qendrës Kombëtare të Regjistrimit, zgjerimi i infrastrukturës së GovNet, tatimet elektronike, prokurimet elektronike, doganat elektronike dhe shërbimet elektronike të patentave). Një numër ligjesh janë miratuar në përputhje me standardet e BE-së. Sfidë mbetet thellimi i përdorimit të TIK në funksion të rritjes së nivelit të cilësisë së shërbimeve për qytetarët dhe rritjen e transparencës, me qëllim forcimin e nivelit mirëqeverisjes.

■ Politika dhe zhvillimi social

Në fokus të politikave për 2007-2014 ishin promovimi i punësimit, krijimi i vendeve të reja të punës, konsolidimi i mbështetjes dhe mbrojtjes sociale, dhe modernizimi e përmirësimi i cilësisë së sektorëve të arsimit dhe shëndetësisë.

Në **tregun e punës**, shkalla e papunësisë ka treguar luhatje të lehta gjatë viteve (Figura 6). Shkalla e përgjithshme e papunësisë paraqet tendencë rritje, ku për vitin 2015 paraqitet në nivelin 17,5% për (grupmosha 15-64 vjeç), krahasuar me vitin 2007 që shënon 13,5%. Papunësia paraqet tendencë rritje të konsiderueshme, sidomos për të rinjtë e moshës 15-29 vjeç (nga 19,8% në 2007 në 32,5% in 2014). Në përgjigje të kësaj situate, qeveria ka zbatuar politika për krijimin e vendeve të punës, përfshirë zgjerimin e qendrave publike të trajnimit profesional, lidhjen e formimit profesional më ngushtësisht me tregun e punë, forcimin e kapaciteteve trajnuese, etj. Kjo politikë ka filluar të japë rezultatet e para, ku në tremujorin e tretë të 2015, të rinjtë e papunë të moshës 15-29 vjeç janë në masën 32,3%.

Figura 6. Shkalla e papunësisë në %, për 2007-2015

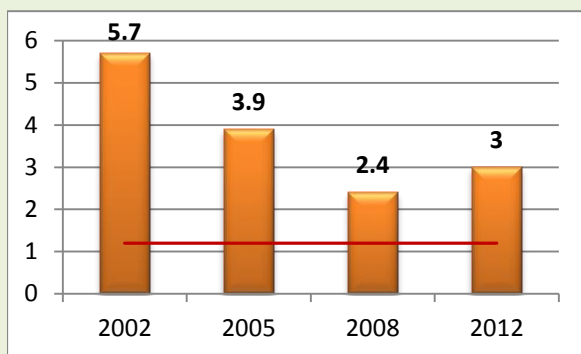

Burimi: INSTAT

Zbutja e varfërisë dhe përfshirja sociale janë në qendër të politikave të zhvillimit kombëtar. Tendencat e fundit tregojnë se shkalla e varfërisë që është një shprehje e drejtpërdrejtë e përjashtimit social. Varfëria relative paraqitet në rritje, ku u rrit në 14,3% në 2012,²³ nga 12,4% që ishte në 2008 dhe shoqërohet me zgjerimin e hendekut të varfërisë midis qarqeve. Përqindja e të varfërve ekstremë pothuaj u dyfishua gjatë periudhës 2008-2012, nga 1,2% që ishte në 2008, në 2,2% në 2012. Hendeku i varfërisë, sikundër ilustron në Figurën 7, ra nga 5,7 në 2002, në 2,4 deri në 2008, por pësoi një rritje në 3,0 deri në 2012. Në anën pozitive, ka pasur një ulje prej 11,8% të numrit të personave të varfër në zonat rurale gjatë periudhës 2008-2012. Politikat dhe investimet në këto fusha mbeten një sfidë e rëndësishme për të ardhmen.

²³ INSTAT, Vrojtimi i Matjes së Standardeve të Jetesës – LSMS.

Figura 7. Hendeku i varfërisë në Shqipëri 2002-2012

Burimi: LSMS / INSTAT

Hendeku i varfërisë . . .

Hendeku i varfërisë është përcaktuar si mediana e rënies nga kufiri i varfërisë (duke numëruar jo të varfërit si të mos kishin rënie), të shprehur si përqindje e kufirit të varfërisë. Kjo matje pasqyron thellësinë e varfërisë si edhe shpeshtësinë e saj (Banka Botërore, Grupi Kërkimor i Zhvillimit).

Hendeku i varfërisë përdoret gjithashtu si pjesë e Objektivit të Parë të Zhvillimit të Varfërisë (OZHM-1). Synimi i 2012 ishte niveli 1,2 për varfërinë ekstreme.

Progres është bërë në fushën e **mbrojtjes sociale**, në lidhje me forcimin e kontrollit të pagesave, decentralizimin dhe cilësinë e shërbimit. Megjithatë, grupe të caktuara të cënueshme të tilla si komunitetet rome dhe egjiptiane, personat me aftësi të kufizuar, dhe personat e moshuar përballen me kushte të vështira jetese dhe shpesh përjetojnë përjashtim nga kujdesi shëndetësor, arsimit dhe shërbime të tjera të qeverisë.

Arritjet në **sistemin e shëndetësisë** konsistuan në përmirësimin e funksionimit të sistemeve të kujdesit parësor, dytësor dhe terciar, dhe në vazhdimin e forcimit të autonomisë së tyre administrative dhe financiare. Shqipëria tani ka një skemë të detyruar vaksinimi kundër sëmundjeve kryesore të fëmijërisë, që mbulon mbi 97% të fëmijëve. Instituti i Sigurimeve Shëndetësore e ka forcuar rolin e tij si blerësi i vetëm i shërbimeve shëndetësore. Megjithatë, sfida të mëdha mbeten përpara në pikëpamje të përkeqësimit dhe objekteve të papërshtatshme mjekësore, krijimit të qasjes të pabarabartë në kujdesin shëndetësor, mungesës së financimit, dhe stafit të pamjaftueshëm.

Ndërsa numri i objekteve të kujdesit parësor shëndetësor është më shumë se 400, kujdesi dytësor dhe terciar privat është i kufizuar. Shpenzimet për spitalet zënë rreth 55% të të gjithë buxhetit të përgjithshëm të shëndetësisë, gjë që shpjegon se përse infrastruktura spitalore është përmirësuar. Rreth 70% e shqiptarëve e përdorin rregullisht sistemin e kujdesit publik. Shqiptarët janë të shëndetshëm sipas standardeve rajonale, por vendi ka nevojë të orientojë sistemin shëndetësor për uljen e nivelit të vdekshmërisë dhe të risqeve në rritje ndaj shëndetit të popullsisë.

Reformat në **sistemin arsimor** kanë rezultuar në përmirësimin e kushteve të mësimdhënies dhe të mësuarit, duke e shpënë Shqipërinë më pranë treguesve mesatarë të BE-së. Interneti është instaluar nëpër shkolla, duke i zgjeruar shumë mundësitë për metoda të reja të mësimdhënies dhe të të mësuarit, por nevojitet të përmirësohet mirëmbajtja e kësaj infrastrukture. Shpenzimet publike për arsimin janë ende të ulëta duke përbërë 3% të PBB-së, dhe kjo shpjegon pjesërisht faktin që Shqipëria vazhdon të ketë boshllëqe në vitet e shkollimit, nivelin e regjistrimeve në nivelin dytësor arsimor, cilësinë e programeve mësimore dhe në mësimdhënie, si edhe në lidhje me përshtatshmërinë e shkollimit me tregun e punës. Në arsimin e lartë, arritjet kryesore ishin ato në përmirësimin e qasjes dhe pjesëmarrjes të të rinjve dhe zbatimin e studimeve me 3 cikle, në përputhje me procesin e Bolonjës. Numri i nxënësve të regjistruar në

arsimin e lartë u rrit nga 90,205 në 2007, në 145,028 në 2013-2014, një rritje e madhe prej 60%, por rritja e numrit të stafit mësimdhënës ishte vetëm sa gjysma e asaj shifre, duke rezultuar në uljen e cilësisë së ofrimit të mësimin.

■ Zhvillimi urban, rural dhe rajonal

Kuadri ligjor i Shqipërisë për planifikimin dhe zhvillimin e territorit kohët e fundit ka pësuar shumë ndryshime. Duke filluar nga 1 tetori 2014 hyri në fuqi ligji i ri nr.107/2014, “Për planifikimin dhe zhvillimin e territorit”. Është miratuar kuadri ligjor në lidhje me procedurat dhe kërkesat e tjera për lëshimin e një leje ndërtimi, si edhe instrumentet e planifikimit dhe rregulloret e zhvillimit. Rritja e ndërmarrjeve të vogla dhe të mesme në mbarë vendin ka qenë në përgjithësi pozitive, por konstatohet se ka një mungesë barazie në zhvillimin e ekonomive rajonale pasqyruar në numrin e ndërmarrjeve të vogla e të mesme të krijuara në nivel qarku. Fuqizimi i Fondit për Zhvillimin e Rajoneve pritet të luajë një rol thelbësor për promovimin e zhvillimit të balancuar dhe të qëndrueshëm të rajoneve, si edhe nxitjen e potencialeve ekonomike vendore e rajonale.

Bujqësia vazhdon të jetë një nga sektorët më të rëndësishëm ekzistues dhe më potencial për zhvillim në të ardhmen dhe mbetet sektori kryesor i punësimit, me rreth 52% punëmarrës me orë të plota. Ndonëse nuk ka të dhëna të sakta, është çmuar se më shumë se 2/3 e tokës së përgjithshme bujqësore është në përdorim. Me qëllim sigurimin e mbështetjes financiare dhe nxitjen e kreditimit në bujqësi dhe zhvillimin rural, në vitin 2015 u miratua krijimi i fondit kombëtar të garancisë për kreditimin e bujqësisë dhe zhvillimit rural.

2.2 Mësimet e nxjerra

Zbatimi i SKZHI-I nisi në 2007 dhe zgjati deri në 2014, duke përfshirë një periudhë 8-vjeçare, e cila përbën një periudhë formuese dhe një “përvojë mësimi” në shumë aspekte. Ajo adresoi çështjen e ngritjes së Departamentit të Koordinimit të Strategjive dhe Bashkërendimit të Donatorëve, pranë Këshillit të Ministrave; shënoi krijimin e mekanizmave të reja dhe zgjerimin e mekanizmave ekzistues për bashkërendimin e politikave (të tillë si grupet sektoriale të punës); përfshiu vazhdimin e komponentëve të rëndësishëm të SPI-së; dhe ndoqi investimet e mëdha në zhvillimin e strategjive sektoriale dhe ndërsektoriale. Një pjesë e madhe e tyre ishte punë që bëhej për herë të parë nga qeveria, dhe prej saj u nxorën një numër mësimesh.

■ **Nevoja për kapacitete.** SKZHI-ja e parë nuk adresoi mjaftueshëm çështjen e kapaciteteve që kërkoheshin për zbatimin e politikave, për thithjen në shkallë të konsiderueshme të financimit, ose për kapacitetet që kërkoheshin për vazhdimin, ruajtjen apo funksionimin e reformave të zbatuara. Kapacitetet e ndryshme që nevojiteshin për zbatimin e suksesshëm të tyre nuk u kuptuan mjaftueshëm në të gjitha rastet. Zhvillimi i kapaciteteve të qëndrueshme njerëzore dhe institucionale kërkon një qasje më gjithëpërfshirëse dhe strategjike, dhe se instrumentet e tilla si vlerësimi i ndikimit rregullator, duhen

përdorur në bazë më sistematike. Këto çështje të zbatimit, ndër të tjera, trajtohen më gjerësisht në pjesën IV të këtij dokumenti.

■ **Kompleksiteti i strategjisë.** Pavarësisht strukturimit logjik të SKZHI-I në tri shtylla kryesore, doli se ndërtimi i saj bazuar në 37 strategji sektoriale dhe ndërsektoriale ishte kompleks. Disa nga strategjitë e veçanta nuk u përgatitën, ose u përgatitën dhe miratuan me vonësë. Ndonëse qeveria e ka pakësuar numrin e strategjive kyçe të miratuara, ende mbetet një numër i konsiderueshëm strategjish mbështetëse, programesh afatgjata dhe masterplanesh. Çështja e kompleksitetit lidhet edhe me përcaktimin e përparësive. Në SKZHI-II, përparësitë e politikave janë përcaktuar qartë dhe adresohen në gjashtë përparësitë kyçe të qeverisë (Seksioni 5), përparësitë afatmesme të zhvillimit kombëtar dhe integritit në BE (Seksioni 6), dhe gjithashtu në përparësitë specifike të rëna dakord, që burojnë nga raportet e progresit të fundit vjetore të KE-së (Seksioni 7).

■ **Matja e rezultateve të punës.** SKZHI-I përmbante një numër të konsiderueshëm treguesish përmes të cilëve mund të matet progresi në zbatimin e strategjisë. Për të dy SKZHI-të, si edhe për strategjitë e veçanta sektoriale, matja e ecurisë së punës rezulton si një detyrë tepër e vështirë dhe komplekse. Zgjerimi i proceseve të të kuptuarit, pranimit dhe zbatimit të rezultateve dhe vendimmarrjes në bazë evidencash, kërkon një kohë të gjatë, investime të konsiderueshme në trajnimin dhe përgatitjen e sistemeve mbështetëse. SKZHI-II i kushton më shumë vëmendje matjes dhe raportimit për ecurinë e punës, sidomos në lidhje me: (i) një gamë të gjerë synimesh dhe treguesish, sektorë të ndërthurur dhe fusha programesh të adresuara në Pjesën III të këtij dokumenti; (ii) synimet e rëna dakord dhe treguesit në lidhje me Dokumentin Indikativ të Strategjisë 2014-2020 (të diskutuar në Seksionin 7); dhe (iii) përfshirjen e Objektivave të Zhvillimit të Qëndrueshëm në SKZHI-II, duke i kushtuar vëmendje të veçantë synimeve dhe treguesve të rënë dakord të OZHQ për “qeverisjen”.

■ **Llogaridhënia dhe raportimi.** Sistemet dhe procedurat sipas SPI-së, për monitorimin dhe raportimin e zakonshëm të SKZHI-së dhe strategjitë sektoriale, nuk kanë qenë mjaftueshmërisht efikase në shumë raste. Qëllimi ishte që çdo ministri të raportonte për ecurinë e punës së saj në bazë vjetore, mbështetur në një plan të integruar të saj. Këto raporte të ministrive do të shërbenin për të plotësuar një raport progresi vjetor të SKZHI-së, që do t'i drejtohej kryesisht publikut të gjerë. Këto raporte vjetore ishin jo të plota, dhe përgatiteshin me vonësë, duke mos ndikuar në ciklin e politikëbërjes. Një qasje më praktike ndaj monitorimit dhe raportimit, duke përfshirë bashkërendimin, adresohet në hollësi në Pjesën IV të këtij dokumenti.

2.3 Nxitësit e ndryshimit

Reformat në ekonominë shqiptare, në shoqërinë e saj, apo në sistemet demokratike të qeverisjes së saj nuk kanë ndodhur në një mënyrë që mund të quhet organike. Përkundrazi, reformat dhe ndryshimet në Shqipëri gjatë 25 viteve të shkuara janë shtyrë nga një numër faktorësh të brendshëm dhe të jashtëm, më i rëndësishmi ndër të cilët ishte transformimi i vendit nga një sistem tepër i centralizuar, në një demokraci të bazuar në parimet e tregut të hapur, një decentralizim më të madh, në lirinë dhe të drejtat e njeriut.

Ky transformim i nevojshëm, shoqëruar me aspiratat e Shqipërisë për të qenë anëtare e BE-së, do të vazhdojë të jetë nxitësi kryesor i ndryshimit në periudhën e ardhshme.

Gjithsesi, për çdo periudhë madhore planifikimi, futen në lojë nxitës të tjerë të rëndësishëm ndryshimi, të cilët merren parasysh në politikat dhe strategjitë e zhvillimit kombëtar. Për SKZHI-II aktuale, për periudhën e planifikimit 2015-2020, nxitësit kryesorë të ndryshimit janë:

■ **Qytetari dhe kërkesa.** Me krijimin e qeverisë së re, stimuli kryesor i ndryshimit dhe reformës është përgjigja ndaj kërkesave të qytetarëve për shërbime me cilësi më të mirë, më në kohë, më të sigurt, më të gjindshme, më llogaridhënëse, më transparente dhe më efikase në pikëpamje të kostos. Në qendër të zhvillimit në Shqipëri janë qytetarët, shoqëria civile dhe organizatat e tregut/biznesit në të cilat ata marrin pjesë. Programi i qeverisë prej gjashtë prioritetesh kyçe, bashkë me të gjitha strategjitë e tjera sektoriale dhe ndërsektoriale, do të nxiten gjithnjë e më shumë nga qytetarët dhe kërkesa, dhe do të orientohen nga shërbimet. Si pasojë, synohet të transformohet sistemi ekzistues, duke e shndërruar në një model të ri të ofrimit të shërbimeve me në qendër qytetarin, duke luftuar korrupsionin përmes novacionit dhe modernizimit.

■ **Integrimi në BE.** MSA-ja dhe të gjitha marrëveshjet e tjera të lidhura nga qeveria, dhe detyrimet që rrjedhin prej tyre, përbëjnë një shtysë të rëndësishme ndaj qeverisë dhe të gjithë sektorëve të ekonomisë për t'i përmbushur këto marrëveshje. Ky nxitës i jashtëm i ndryshimit do të bëhet gjithnjë e më shumë pjesë përbërëse, teksa institucionet shqiptare reagojnë ndaj kërkesave për një efikasitet më të madh në të gjithë kriteret për integrim në BE. Përfitimet e integrimit në BE po shihen si nga qeveria, ashtu edhe nga shoqëria si më të mëdha për nga kostot dhe përshtatjet që duhen bërë.

■ **Kriza globale financiare.** Efektet e krizës globale financiare – kryesisht të jashtme – kanë pasur ndikime afatgjata. Kjo krizë nuk ka mbaruar ende, sepse ajo prek më shumë çështje kombëtare se sa thjesht dërgesat në para, tregtinë, sistemin bankar apo konsideratat fiskale. Shqipëria do të vijojë të monitorojë, analizojë dhe reagojë ndaj kësaj krize në evoluim, nëpërmjet veprimesh kyçe të politikave dhe strategjive monetare, fiskale dhe të tjera makroekonomike, strategji të cilat do të kenë ndikime që priten të sjellin ndryshime në të gjithë sektorët e ekonomisë dhe shoqërisë shqiptare.

■ **Energjia dhe uji.** Detyrimi kombëtar për burime të përballueshme, të qëndrueshme, të gjindshme dhe të sigurt energjetike dhe ujore do të jetë, në periudhën e ardhshme të parashikuar, një nxitës kryesor i ndryshimeve të mëdha dhe zhvillimit në këta sektorë dhe në ata mbështetës. Qeveria gjithashtu u është përgjigjur kërkesave për ndryshim në këto fusha, nëpërmjet dy prej gjashtë përparësive të saj kryesore, por me qëllim që këto përparësi të realizohen dhe mbahen për një kohë të gjatë, duhen përgatitur mirë dhe zbatuar strategji më të gjera sektoriale, si edhe sisteme të menaxhimit të integruar sektorial, si edhe shërbime me në qendër qytetarin.

■ **Teknologjitë e informacionit dhe komunikimit (TIK).** Futja e TIK-ut në një gamë të gjerë funksionesh të qeverisë ka pasur dhe do të vazhdojë të ketë një efekt transformues në mënyrën se si funksionon qeverisja, llojet dhe mënyrën e ofrimit të shërbimeve, llojet e bizneseve dhe sektorëve të ekonomisë që do të rriten. Bashkë me forma të tjera të ndryshimeve teknologjike dhe të novacioneve, qeveria Shqiptare

dhe institucionet e sektorit privat do të duhet jo vetëm të reagojnë ndaj këtyre nxitësve të ndryshimit, por edhe të kërkojnë në mënyrë aktive mundësi për ndryshim, konkurrueshmëri më të madhe dhe rritje ekonomike e zhvillim të përgjithshëm.

Sigurisht, nxitës të tjerë ndryshimi dhe reformash do të faktorizohen në zhvillimin kombëtar të vendit dhe politikat dhe strategjitë e integritit në BE-së. Këto përfshijnë ndër të tjera ndryshimet klimatike dhe të mjedisit, ndryshimet demografike, konventa dhe marrëveshje të tjera rajonale dhe globale, dhe ndër të tjera, anëtarësinë në NATO dhe sigurinë kombëtare/rajonale. Megjithatë, pesë nxitësit e lartpërmendur janë ata që pritet të ushtrojnë ndikimin më të madh në politikën e zhvillimit kombëtar gjatë periudhës së planifikuar 2015-2020 të SKZHI-II.

3.0 ZHVILLIMI KOMBËTAR DHE PËRPARËSITË E INTEGRIMIT

3.1 Vizioni kombëtar

Pasi mori statusin e kandidatit për integrim në BE dhe u bë anëtare e komunitetit Euro-Atlantik, Shqipëria ka siguruar premisat për të përparuar në arritjen e aspiratave të saj kombëtare dhe të zhvillimit afatgjatë për periudhën e planifikuar 2015-2020. Progresi i arritur, shoqëruar ndërkohë me nxjerrjen e mësimave të rëndësishme, duhen konsoliduar. Potenciali i Shqipërisë për zhvillim vazhdon të jetë i konsiderueshëm si në pikëpamje të burimeve njerëzore, ashtu edhe natyrore të saj, por edhe në pikëpamje të pozicionimit të saj relativ ekonomik dhe gjeografik në rajon, Evropë dhe më tej.

Investimet e bëra në infrastrukturë – veçanërisht në transport – në zhvillimin e një klime të gjallë biznesi, dhe forcimin e themeleve të saj njerëzore, sociale, ekonomike dhe demokratike do ta bëjnë Shqipërinë të shndërrohet nga një vend me të ardhura të mesme, në një vend me të ardhura mbi mesataren dhe pastaj në një ekonomi plotësisht të zhvilluar dhe eventualisht në një ekonomi të përparuar. Kjo Strategji e detyrë për Zhvillim dhe Integrim përcakton vizionin e mëposhtëm për periudhën 2015-2020:

“Shqipëria – një demokraci në forcim, në rrugën e saj drejt integritit në Bashkimin Evropian, me një ekonomi konkurruese, të stabilizuar dhe të qëndrueshme dhe me garanci për të drejtat themelore dhe liritë e njeriut”

Realizimi i këtij vizioni do të përkthehet në tre rezultate kryesore:

- Një **rritje ekonomike e qëndrueshme**, që nuk dëmton mjedisin, si dhe e njëtrajtëshme gjatë gjithë periudhës 2015 deri në 2020, e siguruar përmes një stabiliteti makroekonomik në rritje, një mjedisi biznesi më konkurrues dhe novator, dhe përdorimit më të qëndrueshëm të burimeve, të cilat do të mbështeten në historinë e një rritjeje ekonomike të Shqipërisë gjatë dy dekadave të fundit.
- Përdorim më i madh i pasurive të krijuara nga kjo periudhë e gjatë rritjeje, sigurim i një **mirëqenieje** më të madhe për qytetarët e Shqipërisë në një **shoqëri me kohezion** në rritje, e cila kujdeset për nevojat dhe të drejtat e të gjithë qytetarëve të saj.
- Të qenit në gjendje të demonstrojë deri në 2020 përpara partnerëve të saj në BE, se institucionet dhe shoqëria e saj kanë përparuar mjaft në rrugën e përfundimit me sukses të negociatave që Shqipëria të bëhet një anëtar i plotë i **Bashkimit Evropian**.

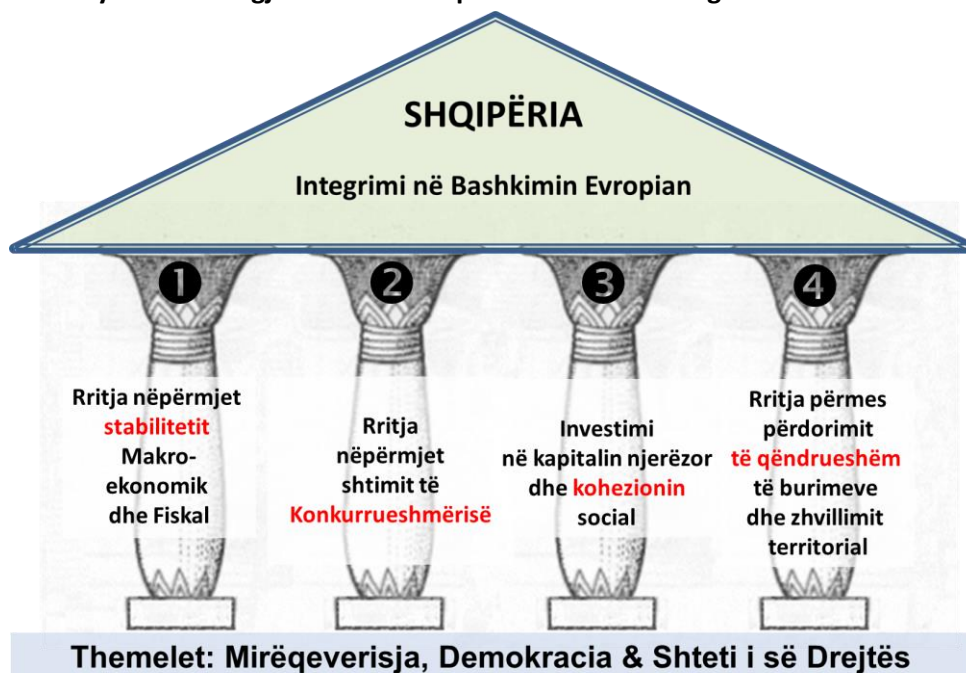
3.2 Shtyllat e zhvillimit kombëtar dhe të politikës së integritit

Aspiratat e Shqipërisë për zhvillim kombëtar dhe integrim në Evropë mund të plotësohen më mirë nëpërmjet artikullimit të përparësive dhe politikave specifike dhe pranimi të tyre të gjerë nga të gjithë segmentet e qeverisjes dhe të shoqërisë, me marrëveshjen e partnerëve më të ngushtë të zhvillimit.

Vizioni i SKZHI-II bazohet në realizimin e themelit, objektivit madhor (‘çatisë’) dhe katër shtyllave strategjike të politikave (skema në vijim). Çdo shtyllë fokusohet në dimensionin kryesor të zhvillimit

kombëtar dhe integritimit dhe përkthehet pastaj në objektiva strategjike, rezultate dhe ndikime të pritshme (Figura 8).

Figura 8. Shtyllat e Strategjisë Kombëtare për Zhvillim dhe Integrim 2015-2020

■ **Objektiv madhor: Anëtarësia në BE**

Vizioni dhe përparësia e integritimit evropian të Shqipërisë gëzon konsensus të plotë politik dhe mbështetje shoqërore. Hapja dhe përfundimi me sukses i negociatave për procesin e integritimit evropian të Shqipërisë mbeten përparësia sinjalizuese për periudhën e zbatimit të SKZHI-II. Progresi i Shqipërisë – integrimi, pranimi dhe pastaj anëtarësimi në BE – varen nga plotësimi i suksesshëm i shumë kushteve komplekse dhe të ndërlydhura të parashikuara dhe rëna dakord në MSA, pesë prej të cilave të parashikuara në Strategjinë e Zgjerimit të BE-së 2013-2014. Arritja do të matet me anë të:

- Reformimit të administratës publike, institucioneve të qëndrueshme dhe një shërbimi civil modern, profesionist dhe të depolitizuar;
- Forcimit të pavarësisë, efikasitetit dhe llogaridhënies së institucioneve të gjyqësorit;
- Shtimit të luftës kundër korrupsionit;
- Shtimit të luftës kundër krimit të organizuar; dhe
- Sigurimit të mbrojtjes së të drejtave të njeriut (përfshi të drejtat e pronës).

Integrimi evropian siguron jo vetëm pranimin në BE, por edhe vetë procesi i pranimit ofron një mundësi unike për stimulimin e rritjes ekonomike dhe zhvillimit dhe një mirëqenie më të madhe për të gjithë qytetarët e Shqipërisë.

■ Themeli : Konsolidimi i qeverisjes së mirë, demokracisë dhe shtetit ligjor.

Institucione të forta, efikase dhe demokratike publike përbëjnë themelin e Shqipërisë për konkurrencë dhe rritje ekonomike. Ato janë thelbësore për anëtarësimin e saj në BE. Qeverisja e mirë në Shqipëri përcakton kuadrot mirëfunksionuese dhe rregullatore për biznesin, grupet sociale dhe individët dhe mishëron nocionet kyçe të transparencës, llogaridhënies, pjesëmarrjes dhe ofrimit të shërbimeve me qendër qytetarin. Këto themele do të forcohen dhe konsolidohen nëpërmjet:

- Një sistemi gjyqësor plotësisht funksional dhe të hapur, ku të gjithë të kenë mundësi të barabarta për përdorimin e tij;
- Procesesh më të forta dhe efikase legislative dhe zgjedhore;
- Menaxhimit të konsoliduar dhe të integruar të kufirit i cili siguron kufi të hapur dhe të sigurt;
- Krijimit të një shoqërie shqiptare pa krim të organizuar dhe korrupsion;
- Një sistemi efikas dhe të gjerë të rendit publik;
- Vendosi, respektimit dhe mbrojtjes së të drejtave të njeriut dhe garancive të tyre;
- Një administratë publike të reformuar dhe shërbimi civil modern, profesional;
- Një qasjeje më të integruar dhe të përbashkët në luftën kundër korrupsionit;
- Shërbimeve të decentralizuara dhe fuqizimit të pushtetit vendor;
- Ofrimit të informacionit statistikor cilësor dhe të krahasueshëm;
- Forcimit të shërbimit të jashtëm dhe bërjes më aktiv të tij;
- Rritjes së mbrojtjes kombëtare të Shqipërisë nëpërmjet Forcave të Armatosura më profesioniste; dhe
- Bashkëpunimit dhe partneritetit më të mirë midis qeverisjes dhe shoqërisë civile, përfshirë ekzistencën e një medie të lirë dhe të pavarur.

■ Shtylla 1: Sigurimi i rritjes ekonomike nëpërmjet stabilitetit makroekonomik dhe fiskal

Rritja ekonomike dhe zhvillimi i qëndrueshëm i Shqipërisë do të ketë më shumë mundësi të bëhet realitet nëpërmjet sigurimit të stabilitetit makroekonomik dhe fiskal, sidomos në dritën e pasigurive ekonomike, politike, dhe financiare në rajon dhe në botë. Shkalla e borxhit kombëtar dhe deficitit buxhetor do të ulen në nivele të menaxhueshme dhe të qëndrueshme nëpërmjet:

- Uljes së **borxhit kombëtar** në nivelin nën 60% të PBB-së deri në 2020 dhe duke i vënë financat publike në një situatë të qëndrueshme; dhe
- Uljes së deficitit **vjetor** deri në 1% të PBB-së deri në 2020, dhe ekzekutimit efikas të buxhetit të shtetit.

■ Shtylla 2: Sigurimi i rritjes nëpërmjet rritjes së konkurrueshmërisë dhe novacioneve

Rritja e prodhimtarisë, si të forcës punëtore edhe të biznesit janë kontribute të rëndësishme në rritjen e konkurrueshmërisë së ekonomisë shqiptare. Prodhimtaria dhe konkurrueshmëria janë ndër sfidat më të rëndësishme për një rritje të qëndrueshme në Shqipëri. Qasja në tregje në rritje do ta kthejë konkurrueshmërinë në rritje ekonomike. Garantimi i të drejtave të pronësisë dhe rritja e flukseve të IHD-ve, të shoqëruara me kërkime dhe novacione, së bashku do të nxisin krijimin e një mjedisi më dinamik për biznesin në Shqipëri nëpërmjet:

- Garantimit të të drejtave të pronës;
- Promovimit të biznesit dhe të investimeve të huaja direkte (IHD);
- Kërkimeve dhe novacioneve të afta të përballojnë me sukses sfidat e ardhshme;
- Një shoqërie të bazuar në njohuri dhe informacion;
- Një mjedis të qëndrueshëm politikash që ofrojnë planifikim të besueshëm për investitorët;
- Sigurisë së konsumatorit dhe treg të ndershëm, të sigurtë dhe konkurrues; dhe
- Mbrojtjes së konkurrencës dhe një sistemi transparent të kontrollit të ndihmës shtetërore.

■ Shtylla 3: Investimi në kapitalin njerëzor dhe kohezioni social

Burimi më i rëndësishëm i Shqipërisë janë njerëzit, populli i saj, dhe bashkë me të, shoqëria dhe kultura e saj. Pikërisht në segmentet e kësaj shoqërie janë të mishëruara edhe vlerat thelbësore të lirisë, barazisë, mirëqenies dhe sigurisë së personit dhe të pronës. Bashkë me sistemet e qeverisjes së mirë, demokracinë dhe shtetin ligjor, dimensionin human dhe social i Shqipërisë mbështesin rritjen ekonomike dhe begatinë e saj nëpërmjet:

- një sistemi modern arsimor, që ka në themel nevojat dhe interesat e nxënësve e studentëve;
- një sistemi të kujdesit shëndetësor universal dhe cilësor, të përdorshëm nga të gjithë qytetarët e Shqipërisë;
- zgjerimit të mundësive për punësim të denjë për të gjitha gratë dhe burrat e Shqipërisë;
- një sistemi të sigurimeve shoqërore financiarisht të qëndrueshëm;
- një sistemi më të fortë të mbrojtjes sociale;
- përfshirjes sociale, ku shoqëria u mundëson shqiptarëve qasje të barabartë;
- barazisë gjinore dhe barazisë së mundësive;
- arteve të zhvilluara dhe trashëgimisë kulturore;
- më shumë mundësive dhe një përfshirjeje më të madhe në sporte; dhe
- një mbështetjeje më të madhe dhe më të fokusuar të të rinjve të Shqipërisë.

■ Shtylla 4: Sigurimi i rritjes nëpërmjet ndërlidhjes, përdorimit të qëndrueshëm të burimeve dhe zhvillimit të territorit

Vizioni dhe përparësitë e qeverisë në lidhje me rritjen ekonomike marrin në konsideratë vizionin e anëtarësimit në BE, për të siguruar zhvillimin e një ekonomie shqiptare produktive dhe konkurruese,

bazuar në një përdorim të balancuar dhe të qëndrueshëm të burimeve. Kjo shtyllë gjithashtu merr parasysh qasjen rajonale për sa i takon lidhjeve me vendet e Ballkanit dhe BE-në, në kuadër të procesit të Berlinit. Investimet në infrastrukturën e vendit – energji, transport, burime natyrore dhe mjedisi, bujqësi, miniera, turizëm, ujë – do të shtojnë mundësitë për bizneset dhe ekonominë, do të rrisin mirëqenien për të gjithë qytetarët shqiptarë dhe do të avancojnë vendin në rrugën e tij drejt integritimit në sistemet evropiane nëpërmjet:

- një sistemi energjetik me kosto efikase dhe të qëndrueshme, bazuar në parimet e tregut;
- një sistemi kombëtar dhe të integruar transporti;
- një sektor më të diversifikuara bujqësor dhe agro-ushqimor konkurrues që prodhon rritje;
- zhvillimit dinamik dhe të balancuar rajonal;
- një mjedisi të shëndetshëm dhe të qëndrueshëm;
- një industri minerare të qëndrueshme dhe të diversifikuar;
- një industri turistike të njohur dhe tërheqëse;
- përmirësimit të sistemeve të furnizimit me ujë, kanalizimeve dhe menaxhimit të mbetjeve;
- rritjes së mbulimit të vendit me impiante të pastrimit të ujërave të ndotura për popullsinë;
- menaxhimit të qëndrueshëm të burimeve ujore;
- forcimit të masave për përshtatjen ndaj ndryshimit të klimës dhe mbrojtjes nga përmblytjet; dhe
- forcimit të planifikimit territorial dhe urban, për zhvillim të qëndrueshëm.

3.3 Parimet e zhvillimit kombëtar dhe të integritimit

Vizioni dhe përparësitë strategjike të Shqipërisë bazohen në njohuri të shëndosha rreth faktorëve të integritimit evropian dhe zhvillimit kombëtar. Përgatitja e SKZHI-II është udhëhequr nga një numër parimesh bazë, disa prej të cilave janë artikuluar në një gamë konventash dhe marrëveshjesh ndërkombëtare,²⁴ dhe disa të tjerash që kanë dalë dhe janë përdorur gjatë proceseve të konsultimit dhe analizës së politikave. Parimet janë përdorur gjithashtu edhe për përgatitjen e strategjive dhe planeve specifike sektoriale dhe ndërsektoriale, të tilla si parimet e tregtisë së ndershme dhe menaxhimit të financave publike, ose parimet e Kartës së Autonomisë Vendore të BE-së, dhe kështu me radhë. Megjithatë, disa parime të caktuara të nivelit më të lartë mbështesin vizionin e SKZHI-II si një e tërë. Ato janë:

■ **Parimet e qëndrueshmërisë.** SKZHI-II bazohet në përdorimin e parimeve të pranuar në shkallë botërore të zhvillimit të qëndrueshëm, duke përfshirë Deklaratën e Parimeve udhëheqëse të zhvillimit të qëndrueshëm të Komisionit Evropian. Midis parimeve të shumta të përfshira të qëndrueshmëria, një theks i veçantë i jepet:

²⁴ Pra, “. . . Republika e Shqipërisë është angazhuar për të respektuar parimet e përgjithshme të demokracisë dhe të drejtat e njeriut, sikurse proklamohen në Deklaratën Universale të të Drejtave të Njeriut dhe sikundër përcaktohen në Konventën Evropiane për të drejtat e njeriut, në Aktin përfundimtar të Helsinkit dhe në Kartën e Parisit për një Evropë të re”, marrë nga “Plani kombëtar për integrimin evropian të Shqipërisë 2014-2020”, f. 1.

- **Zhvillimit njerëzor dhe kohezionit social**, ku qytetarët shqiptarë janë në qendër të zhvillimit në një shoqëri të lirë, demokratike, shoqërisht përfshirëse, kohezive, të shëndetshme, të sigurt dhe të drejtë, që respekton të drejtat themelore të njeriut dhe të drejtat qytetare, dhe që hedh poshtë të gjitha format e diskriminimit.
- **Ruajtja e mjedisit**, nëpërmjet promovimit të prodhimit dhe konsumit të qëndrueshëm, parandalimit të degradimit mjedisor, zbrazjes së burimeve ujore, integritit të çështjeve mjedisore në të gjitha strategjitë sektoriale, dhe gjithashtu edhe në nocionin e përgjegjësisë sociale të korporatave dhe në përdorimin e parimit parandalues në aktivitetet e planifikuara.²⁵
- **Pjesëmarrja dhe konsultimet**, ku qytetarët, shoqëria civile dhe sektori privat marrin pjesë ose konsultohen në vendimmarrjen e politikave dhe ku dialogu social promovohet dhe nxitet.
- **Informacioni dhe njohuritë** që përdoret: si një faktor zhvillimi, si bazë për vendimmarrje të mbështetur në evidenca.
- **Realizueshmëria**. Të gjitha iniciativat e planifikuara të zhvillimit të jenë ekonomisht, shoqërisht, financiarisht dhe në pikëpamje të mjedisit të shëndosha, të realizueshme, dhe me kosto efikase. Shqipëria dhe institucionet e saj të kenë kapacitetet e nevojshme për zbatimin, thithjen dhe për operacione të vazhdueshme, mirëmbajtje dhe monitorim, me një normë kthimi të dukshëm të investimeve.

■ **Parimet e sipërmarrjes**. Aspiratat e Shqipërisë për integrim në BE dhe për zhvillim kombëtar duhen realizuar me anë të novacioneve, konkurrueshmërisë dhe përqendrimit të puna dhe rezultatet – si në sektorin publik ashtu edhe në atë privat. Të gjitha këto mund të shihen në zbatimin e parimit të sipërmarrjes: së pari në një qeverisje të *modernizuar*, ku fokusi i vihet ofrimit të shërbimeve publike me kosto efikase në një klimë stabiliteti makroekonomik dhe fiskal; dhe së dyti, në një sektor privat të *gjallë* i cili nxit rritjen ekonomike të barabartë dhe diversifikimin e prodhimit dhe begatinë, që kontribuojnë në mirëqenien e përgjithshme të qytetarëve të vendit.

■ **Parimet e qeverisjes së mirë**. Institucione të forta dhe efikase të qeverisë janë themeli i Shqipërisë për konkurrueshmëri, rritje dhe qëndrueshmëri. Ata janë thelbësorë për anëtarësim në BE. Të gjitha funksionet e qeverisë në lidhje me politikat, programimin dhe ofrimin kryen në mënyrë transparente, llogaridhënëse, dhe të parashikueshme. E gjithë politika *bashkërendohet dhe integrohet* nëpërmjet SKZHI-II dhe instrumenteve dhe mekanizmave të lidhura të tilla si, Sistemi i Planifikimit të Integruar dhe qasja sektoriale e buxhetit, dhe u nënshtrohet mekanizmave funksionalë të monitorimit dhe vlerësimit. Vullneti politik i Shqipërisë në të gjitha nivelet, në arritjen e qëllimeve të integritit dhe zhvillimit kombëtar, përkthehet në angazhim dhe veprime të rëndësishme, një administratë publike dhe shërbim civil modern dhe profesionist, në vënien në dispozicion të burimeve të nevojshme dhe ofrimin e mekanizmave të kontrollit dhe mbikëqyrjes efikase.

²⁵ Çdo projekt, program dhe/ose aktivitet duhet të planifikohet dhe zbatohet në mënyrë të tillë që të ketë ndikimin më të paktë negativ ndaj mjedisit, ose ndryshe të zbusë çdo ndikim negativ të tillë përmes masave rehabilituese dhe/ose parandaluese.

3.4 Shënim për Objektivat e Zhvillimit të Qëndrueshëm

Axhenda 2030 për Zhvillim të Qëndrueshëm e Kombeve të Bashkuara përfshin 17 Objektiva të Zhvillimit të Qëndrueshëm (OZHQ) dhe 169 synime. OZHQ-të ofrojnë një plan veprimi për t'i dhënë fund varfërisë, dhe për nxitjen e rritjes ekonomike të qëndrueshme dhe përfshirëse, mbrojtje sociale dhe mjedis të shëndetshëm.²⁶ Qeveria është e angazhuar për zbatimin e Axhendës së Zhvillimit të Qëndrueshëm deri në 2030, duke synuar arritjen e zhvillimit të qëndrueshëm në tre dimensionet e tij – atë ekonomik, social dhe mjedisor – në mënyrë të ekuilibruar dhe të integruar.

Për zbatimin e OZHQ-ve 2030, vendi mbështetet në përvojën e zbatimit të Objektivave të Zhvillimit të Mijëvjeçarit OZHM, të cilat u përmbyllën në nivel global në vitin 2015. Në vendin tonë u zbatuan të 8 OZHM-të²⁷, si edhe një objektivi nëntë i lidhur me mirëqeverisjen, i cili u zbatua vullnetarisht në Shqipëri. Shqipëria ka shënuar progres në arritjen e qëllimeve për çdo OZHM, duke arritur 5 synime (shëndetësi, arsim, vdekshmëria foshnjore, varfëria dhe barazia gjinore), si edhe u është afruar arritjes së 4 synimeve të tjera.

OZHQ-të përputhen dhe plotësojnë qëllimet strategjike të Shqipërisë të lidhura me integrimin evropian dhe zhvillimin kombëtar, sikundër përcaktohen në SKZHI-II. Shtojca 3 paraqet lidhjen e nivelit të lartë midis OZHQ-ve dhe shtyllave dhe strategjive të SKZHI-II. Axhenda e zhvillimit të qëndrueshëm për vendin përfshin shumë fusha, por çelësi i suksesit do të përcaktohet nga reformat në drejtësi, sundimi i ligjit në fushën ekonomike dhe mbrojtja mjedisore, si instrumente të rëndësishme për ndërtimin e një ekonomie konkurruese dhe solidaritet në shoqëri.

Treguesit e qeverisjes. Sikurse paraqitet gjatë gjithë këtij dokumenti, qeveria i vë një theks të madh çështjes së mirëqeverisjes. Në periudhën 2014-2015, Shqipëria u bë një nga 5 vendet vullnetare (së bashku me UK, Indonezinë, Tunizinë, Ruandën), për të zbatuar një projekt pilot për të përgatitur dhe testuar synimet dhe treguesit e mirëqeverisjes (OZHQ 16), me qëllim, nga njëra anë për të ushqyer kuadrin e OZHQ-ve të Kombeve të Bashkuara për axhendën e pas OZHM-ve, nga ana tjetër për të krijuar një kalim nga OZHM-të tek OZHQ-të. Projekti pilot ofroi ekspertizë për integrimin e masave dhe treguesve të qeverisjes së mirë në SKZHI-II, duke ndikuar në rritjen e kapaciteteve të qeverisë për të grumbulluar, monitoruar dhe analizuar të dhënat për bashkësinë e përzgjedhur të treguesve. Projekti pilot shërbeu për qeverinë në shkëmbimin e përvojave për të informuar përgatitjen e OZHQ-ve për axhendën pas-2015 në fushën e “*shtetit ligjor, institucioneve efikase dhe të afta*”, ose OZHQ 16. Gama e projektit pilot fokusohet kryesisht në parimet themelore të qeverisjes novatore dhe të mirë: llogaridhënia, transparenca, pjesëmarrja dhe parashikueshmëria. Si rezultat i këtij pilotimi, u përzgjodhën 21 tregues të qeverisjes së

²⁶ Qëllimet synojnë që, duke filluar nga tani deri në 2030, t'i jepet fund varfërisë dhe urisë kudo; të luftohen pabarazitë në vende të ndryshme dhe midis tyre; të ndërtohet një shoqëri paqësore, e drejtë dhe përfshirëse; të mbrohen të drejtat e njeriut dhe promovohen barazia gjinore dhe fuqizimi i grave dhe vajzave; të sigurohet mbrojtje afatgjatë e planetit dhe burimeve natyrore të tij; dhe të krijohen kushtet për rrije ekonomike të qëndrueshme, përfshirëse dhe të vazhdueshme. Kjo përfshin begati për të gjithë dhe punë të denjë për të gjithë, duke marrë parasysh nivele të ndryshme zhvillimi dhe kapacitetesh kombëtare. Treguesit globalë janë hartuar gjithashtu për të siguruar që të gjitha vendet, përfshi Shqipërinë, të mund të raportojnë për progresin e bërë në bazë të krahasueshme.

²⁷ Në nivel global janë 8 OZHM të përcaktuara me objektiva dhe synime për vendet në zhvillim.

mirë (nga mbi 120 që u morën në konsideratë), të përcaktuar me të dhënat bazë, burimet e informacionit, si edhe synimin për 2020, duke u grupuar sipas shtyllave të SKZHI. Nga këto tregues, 7 janë treguesit e përfshirë në listën e treguesve në Shtojcën 1 dhe 2 të SKZHI-II, kryesisht për (i) drejtësinë; (ii) antikorrupsionin; (iii) administratën publike efektive; (iv) nivelin e shërbimeve; (v) transparencën; (vi) lirinë e medias.

4.0 PËRMBLEDHJA E TENDENCEVE MAKROEKONOMIKE

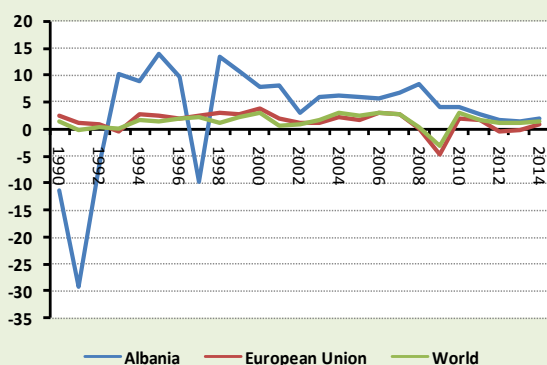
Ky seksion paraqet një përmbledhje të shkurtër të tendencave të përzgjedhura makroekonomike dhe perspektivave që kanë një ndikim të fortë në zhvillimin kombëtar dhe strategjitë e integritit evropian të Shqipërisë. Faktorë të tjerë makroekonomikë adresohen në PKRE-në 2016-2018, PBA-në 2016-2018 dhe dokumente të tjera strategjike të identifikuar në Pjesën I të këtij dokumenti (të cilës lexuesi mund t'i referohet), dhe në shkallë të ndryshme adresohen në strategjitë specifike të zhvillimit kombëtar dhe strategjive sektoriale, të paraqitura në Pjesën III të këtij dokumenti (p.sh., punësimi dhe tregu i punës në Seksionin 11.3, bujqësia në Seksionin 12.3 dhe kështu me radhë), si edhe në Pjesën II për gjashtë përparësitë kyçe të qeverisë.

■ **Tendencat e përgjithshme të rritjes.** Sikurse përshkruhet shkurtimisht në Seksionin 2.1 të këtij dokumenti, rritja ekonomike e Shqipërisë ka qenë në vazhdimësi pozitive që nga fillimi i tranzicionit të saj drejt një ekonomie të lirë të tregut. “Izolimi” relativ i Shqipërisë nga kriza globale shpjegohet në një pjesë të madhe: (1) nga shkalla e ulët e integritit e sektorit financiar të saj me pjesën tjetër të botës, (2) nga prania e amortizuesve të mjaftueshëm të kapitalit, likuiditetit dhe politikës shoqëruese monetare, dhe (3) nga politika fiskale kundërciklike që u fokusua në rritjen e kërkesës së brendshme nëpërmjet rritjes së investimeve publike. Kjo e ndihmoi vendin si pasojë të shmangte tkurrjet e mëdha të përjetuara në ekonomi të tjera të BE-së, sikurse ilustron grafikisht në Figurën 9.

Megjithatë, shkalla e rritjes ekonomike kombëtare ka qenë në rënie të theksuar që nga 2008, ku nga 7,5% në 2008 zbriti deri në 1,1% në 2013, që me gjasa tregon ndikimin e vonuar negativ të rënies ekonomike globale. Të dhënat për 2014 duket se tregojnë një pikë kthese, duke qenë se shkalla e rritjes u përmirësua disi krahasuar me shkallën e 2013 (rritje 2.0 % në 2014)²⁸. Kjo tendencë vijoi edhe për vitin 2015, ku pati rritje të PBB reale, vlerësuar paraprakisht me 2.6%, dhe pritet të jetë në vazhdimësi.

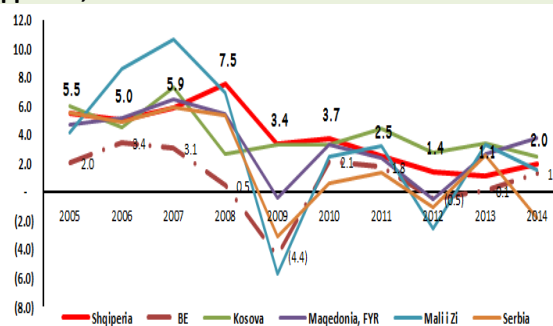
²⁸ Të dhënat për rritjen ekonomike i referohen VKM nr.80, datë 3.2.2016 “Për miratimin e kudrit makroekonomik e fiskal për periudhën 2017-2019”

Figura 9. PBB-ja për tendencat për frymë në Shqipëri, krahasuar me BE-në dhe botën 1990-2014

Burimi: Të dhënat e BB-së, korrik 2015.

Figura 10. Shkalla e rritjes krahasuese ekonomike të Shqipërisë, 2005-2014

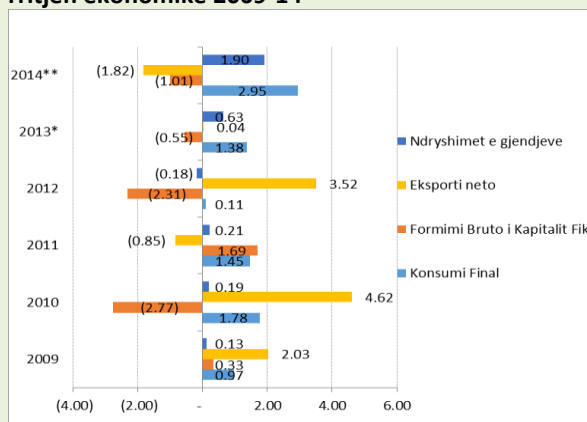

Burimi: Të dhënat e BB-së, korrik 2015. Shifrat e PBB-së për 2013-14 kanë burim MF (VKM 80, 3.2.2016)

Përfitimet ekonomike për Shqipërinë në lidhje me PBB-në për frymë (Figura 9) kanë vazhduar me ritme disi të larta krahasuar me mesataren e BE-së dhe e botës. Ky fakt është një tregues i ecurisë ekonomike të vendit dhe i progresit drejt integritimit në BE. Megjithatë, niveli PBB-së për frymë filloi të bjerë pas 2008, duke treguar domosdoshmërinë për një rritje më të madhe ekonomike dhe të konkurrueshmërisë në ekonominë shqiptare, që janë edhe përparësitë aktuale të larta të qeverisë.

■ **Dinamika e kërkesës.** Nga ana e kërkesës, rritja është shkaktuar kryesisht nga kombinimi i konsumit dhe investimeve të mëdha publike nga 2008 në 2011, me nivele të mëvonshme më të ulëta pas 2012. Rritja në të gjithë sektorët e ekonomisë vazhdoi të ngadalësohej në të gjithë sektorët e ekonomisë përgjatë 2012-2013, si rrjedhojë e pasigurive në rritje dhe shkallës së ulët të besimit në sektorin privat. Sikurse u vu në dukje më parë në Seksionin 2.1 e këtij dokumenti, niveli i lartë i detyrimeve të papaguara që ishin grumbulluar nga kontratat e investimeve publike me shoqëri të sektorit privat, ishin një shkak kryesor për këtë besim të ulët.

Figura 11. Kontributi i komponentëve të kërkesës në rritjen ekonomike 2009-14

Burimi: INSTAT, korrik 2015; 2013* vlerësime gjysëm finale; 2014**vlerësime paraprake

Detyrimet e prapambetura u pasqyruan në nivele në rritje të huave të këqija në sektorin bankar, gjë që i bëri bankat të ngurronin t'u jepnin hua të reja këtyre shoqërive. Pas udhëzimeve dhe standardeve të reja

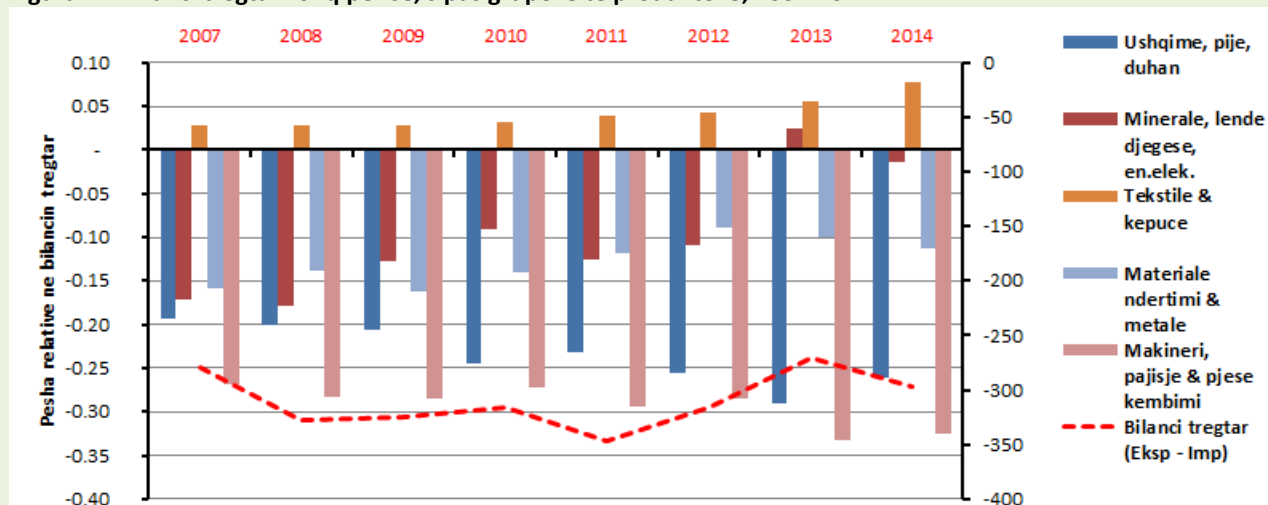
që u përdorën në BE për bankat me origjinë në BE,²⁹ sektori bankar i Shqipërisë e shtrëngoi politikën e tij të huadhënies, që çoi në rritjen e kostove të huamarrjeve.

Zhvillimet ndërkombëtare, rritja më e pakët ekonomike në vend dhe ngadalësimi i theksuar i kreditimit, ndikuan negativisht në pritshmëritë e familjeve dhe bizneseve, duke u materializuar kështu në nivele më të ulëta të konsumit dhe investimeve. Si pasojë, komponentët e kërkesës së përgjithshme të brendshme u ngadalësuan në mënyrë të ndjeshme gjatë periudhës 2009-2013, ndërsa kërkesa e jashtme mbeti e pakët për shkak të sfidave të vazhdueshme në ekonomitë e BE-së.

Dinamika e eksportit dhe importit e pasqyroi këtë kërkesë të pakët si nga ana e familjeve ashtu edhe e qeverisë. Në përgjithësi, bilanci tregtar i Shqipërisë ka qenë negativ, ku importi i mallrave ka pasur ndikim më të madh në bilancin e përgjithshëm negativ tregtar (Figura 12).

Grafiku i paraqitur në Figurën 12 ilustron tendencat e bilancit tregtar sipas produkteve në periudhën 2007 deri në 2014. Grupi i ushqimeve dhe pijeve, i kombinuar me produktet plastike dhe kimike (të synuara për konsum), patën ndikimin më të madh në bilancin tregtar negativ (në mbi 30%).

Figura 12. Bilanci tregtar i Shqipërisë, sipas grupeve të produkteve, 2007-2014

Burimi: INSTAT, korrik 2015

Shënim: Boshti i djathtë paraqet bilancin tregtar në miliardë lekë

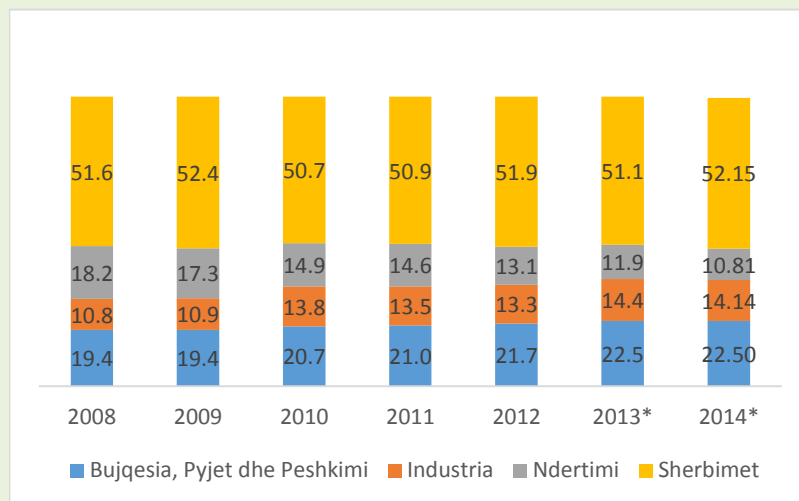
Nivelet e larta të importit në 2013 dhe 2014 të makinerive dhe pajisjeve i korresponduan rritjes së kërkesës për investime të huaja në industrinë nxjerrëse për shkak të kushteve më të favorshme të tregut. Grupi i tekstileve është grupi i vetëm që pati një ndikim pozitiv në bilancin tregtar, që është rritur në vazhdimësi që nga 2007, deri në më shumë se 7% deri në 2014.

²⁹ Në Shqipëri në 2013, filialet e bankave të huaja të BE-së zotëronin të paktën 78% të aktiveve përgjithshme financiare të sistemit bankar, të cilat përfaqësonin 92% të aktiveve financiare të vendit. Nga ana tjetër, kreditë për sektorin e korporatave në 2013 përfaqësonin 73% të totalit të huave. Huat e familjeve u fokusuan kryesisht në sektorin e pasurive të patundshme.

Nga kjo analizë e shkurtër, mund të shihet se Shqipëria vazhdon të ketë jo vetëm një bazë të ngushtë prodhimi, por një bazë që gjendet në anën e ulët të zinxhirit të vlerës së shtuar. Kjo tregon nevojën për një mbështetje më të madhe të zhvillimit dhe konkurrueshmërisë së përgjithshme të sektorit privat dhe është në fakt një nga përparësitë kryesore të qeverisë.

■ **Dinamika e ofertës.** Struktura dhe dinamika e ekonomisë shqiptare në periudhën 2007-2014 është dominuar nga sektori i shërbimeve (mesatarisht me rreth 52%), i ndjekur nga bujqësia (mesatarisht me rreth 20%), industria (me mesatarisht nga 11–14%), dhe ndërtimi (i cili është ulur nga 18% në 2008 në një vlerë të çmuar prej afro 11% në 2014). Është me rëndësi të vihet në dukje se bujqësia ka vazhduar të jetë prodhuesi kryesor i vendeve të punës në Shqipëri, pavarësisht nga fakti se kontributi i saj në rritjen ekonomike ka qenë në rënie gjatë disa viteve të shkuara.

Figura 13. Struktura e vlerës së shtuar bruto sipas aktivitetit ekonomik 2008–2014, me çmime korrente)

Burimi: INSTAT
(2013* Gjysëm-finale; 2014** Paraprake)

Dinamika specifike e sektorit diskutohet në Seksionin 12.3 të këtij dokumenti, përfshirë dimensionet e tij të punësimit (në Seksionin 11.3). Tendenca dhe modele të tjerë të dukshëm në nën-sektorë të tjerë përfshijnë:

- **Industrinë.** Përqindja e kontributit të nënsektorit të industrisë në pikëpamje të vlerës së shtuar bruto (VSHB) dhe shkallës së rritjes ekonomike është rritur në vazhdimësi nga 2007 në 2014, e mbështetur sidomos nga rritja e shkallës së aktivitetit të industrisë nxjerrëse. Shkalla e aktivitetit industrial pas 2012 u rrit nga 3,97% në 5,65% të VSHB-së, për shkak të çmimeve të favorshme të tregut të mineraleve. Sipas të dhënave të fundit të Bankës së Shqipërisë, ky përshejtim u shkaktua edhe nga flukset më të mëdha të IHD-ve.
- **Kontributi i prodhimit** të fabrikave në rritjen ekonomike është shkaktuar kryesisht nga produktet e tekstileve dhe aktivitetet e lidhura dhe nga prodhimi i energjisë së hidrocentraleve. Ndonëse këta nënsektorë kanë dhënë kontribute modeste në rritjen e përgjithshme ekonomike, gjithsesi, ato kanë

qënë të rëndësishme në pikëpamje të ndikimeve pozitive që kanë pasur në bilancin tregtar të Shqipërisë dhe për flukset e IHD-ve.

- **Ndërtimi** ka pësuar rënie të vazhdueshme që nga 2008 për sa i takon përqindjes së VSHB-së dhe prodhimitarisë. Nënsektori shihet si një nga faktorët kryesorë që ka ndikuar në ecurinë ekonomike të Shqipërisë në pikëpamje të hendekut pozitiv/negativ të prodhimit përpara dhe pas 2008.³⁰ Përpara 2008, kontributi i nënsektorit në rritjen e shkallës së PBB-së arriti deri në 1,6%; gjithsesi, që nga 2008, kontributi ka qënë kryesisht në anën negative duke arritur nivelin më të ulët prej -0,93% në 2013. Këto dinamika kërkojnë maturi³¹ në parashikimin e ndikimit të nënsektorit që kërkon investime të mëdha kapitale dhe në kapacitete/reagim, për të thithur shpenzime të ardhshme të parashikuara në SKZHI-II. Ky është një nga faktorët më të rëndësishëm për miratimin e 2 skenarëve të kujdeshëm makroekonomikë, **skenari bazë dhe skenari pesimist**, për periudhën e planifikimit të SKZHI-II (2015-2020).

■ **Sektori financiar.** Sektori financiar në Shqipëri përfshin subjektet bankare dhe jobankare. Në lidhje me huatë, 75% janë për bizneset dhe korporatat, ndërsa 25% të mbetura për familjet. Për shkak të huadhënies së madhe përpara krizës financiare ndërkombëtare, komponenti më i madh i huave për familjet (70%) ishte i lidhur me pasuritë e patundshme. Përgjithësisht, ishte ky lloj kreditimi që e ka ruajtur dinamikën e fortë të sektorit të ndërtimeve përpara 2008.

Pronësia e *aktivitetit bankar* gjatë disa viteve të shkuara u përqëndrua në filialet me pronësi të huaj. Pesë më të mëdhatë nga këto banka, në fund të 2013, zotëronin më shumë se 78% të aktiveve të përgjithshme të sektorit financiar, prej të cilave katër zotëroheshin nga institucione mëma të BE-së. Aktiviteti i sigurimeve ka vazhduar të jetë relativisht modest dhe i përqëndruar kryesisht në sigurimet e produkteve jo të jetës (që përbëjnë 89% të vëllimit të primeve në 2014).

Me qëllim për të adresuar rritjen e riskut të epidemisë së bankave të huaja në vendet e BE-së, Banka e Shqipërisë filloi dhe ia doli mbanë të miratonte në ndryshime ligjore për të lejuar themelimin e degëve kombëtare të bankave të huaja si filiale, në bazë të ligjit shqiptar. Në të njëjtën kohë, BSH-ja e rriti kërkesën për kapital për të gjitha bankat për të siguruar aftësinë e tyre paguese. Risqet kryesore të epidemisë që buronte nga “kriza greke” dukej se ishte nën kontroll të mirë: përqindja e filialeve të bankave

³⁰Sipas të dhënave të INSTAT-it, për PBB-në duke përdorur metodën e prodhimit, kontributi i ndërtimeve në rritjen e shkallës së PBB-së në 2007 dhe 2008 ishte 1,6% dhe 1,5% përkatësisht, dhe 27% dhe 20% përkatësisht të shkallës së rritjes reale të PBB-së prej 5,9% dhe 7,5%. Në përputhje me konstatimet e BSH-së dhe PKRE-së 2015, ekonomia shqiptare gjatë kësaj periudhe eci me një hendek pozitiv prodhimi prej 1,0% dhe 2,2%. Përkundrazi, gjatë periudhës 2009-2013, ekonomia shqiptare operoi në nivele negative të prodhimit: pra, me vlera që luhateshin nga -0,% për 2009, në -1,5% për 2013. Kontributi i ndërtimeve në shkallën e rritjes në këta vite mbeti midis -0.09% në 2009 dhe -0.93% në 2013.

³¹ Sipas metodologjisë së hendekut të prodhimit, me qëllim për të mbyllur hendekun e prodhimit me politika të duhura makro/fiskale dhe monetare, një nga faktorët më të rëndësishëm për t'u pasur para sysh është çështja nëse kapacitetet e papërdorura gjatë periudhave të hendekut negativ kanë humbur apo mund të riaktivizohen me afat të shkurtër, me qëllim që aktiviteti ekonomik t'i përgjigjet stimulit fiskal apo mundësisë për biznes. Kjo aftësi apo ky kapacitet për reagim është një faktor kritik në vlerësimin e shkallës së ndikimit të politikave makroekonomike afatshkurtra deri në afatmesme në nivelet fiskale dhe monetare.

greke mëma u ul nga 28% në 2008 (në pikëpamje të përqindjes së aktiveve të përgjithshme të sistemit bankar) në 16,8% deri në 2014.³²

Një ndikim i madh për sektorin bankar dhe ekonominë në tërësi ishte rritja dhe shpeshtësia e *huave të këqija* (NPL), me fillimin e krizës financiare globale, në 2009. Deri në 2013, shkalla e huave të këqija ishte më e larta në rajon. Bazuar në analizat e bëra nga BSH-ja dhe FMN-ja në 2013-2014, u përcaktua se një nga arsyt kryesore ishin huatë për bizneset që merreshin me programe investimesh në infrastrukturën publike. Rritja e stokut të detyrimeve të papaguara u përkthye në rritjen e stokut të huave të këqija me kalimin e viteve, duke qenë se bizneset kishin nevojë për të mbuluar nevojat financiare për shkak të mospagimit në kohë të detyrimeve nga qeveria, deri në vitin 2013. Komponenti tjetër i stokut të huave të këqija, është i lidhur kryesisht me pasuritë e patundshme të familjeve (strehimi), që pasqyron kryesisht të ardhura më të pakta të disponueshme për shkak të rritjes më të vogël ekonomike, papunësisë më të lartë dhe dërgesave më të pakta, përveç kushteve problematike mbështetëse me kolateral.

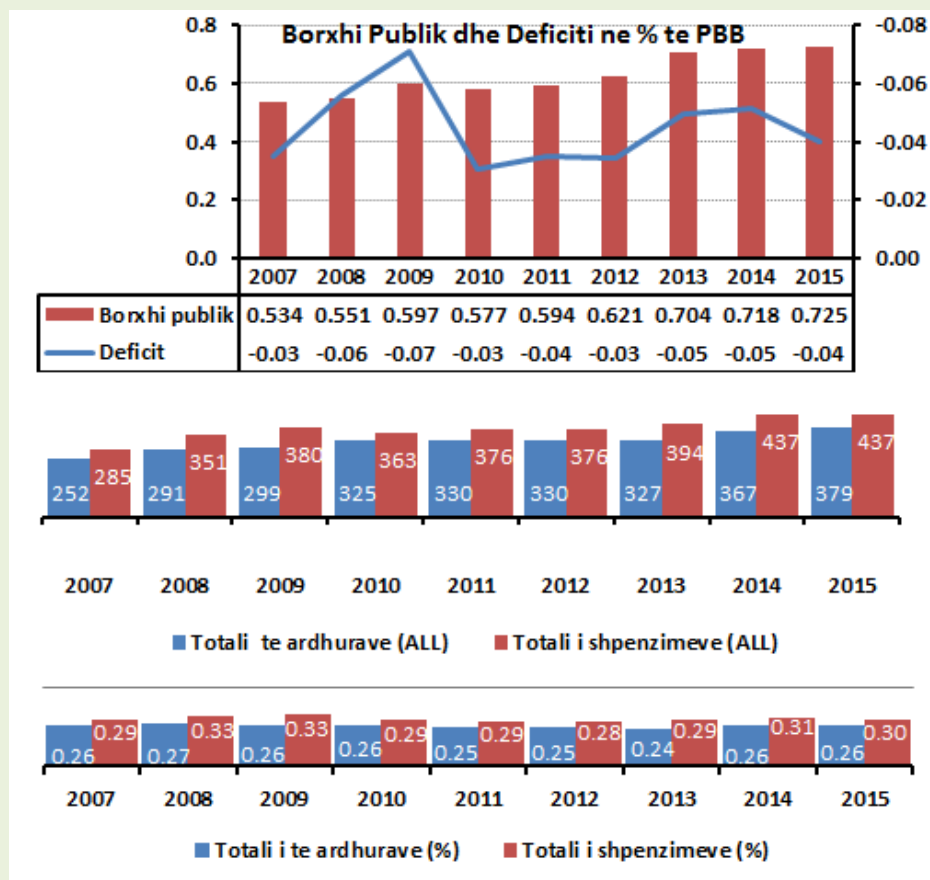
■ **Financat publike.** Sikurse diskutohet më me hollësi në Seksionin 9.2 të këtij dokumenti, qeveria mori disa masa ligjore dhe institucionale për të forcuar financat publike, siguruar stabilitet fiskal dhe një sistem më efikas dhe transparent të menaxhimit të financave publike. Ato përfshijnë ndër të tjera: ligjin organik të buxhetit, ligjin e menaxhimit të financave publike, kontrollin publik të brendshëm dhe financiar, ligjin e prokurimeve publike, forcimin e menaxhimit të financave publike dhe sistemeve të thesarit.

Megjithatë, ecuria e financave publike ka qenë disi e përzier në vitet e kaluara, sikurse ilustron në figurën 14, pavarësisht nga ecuria pothuajse e vazhdueshme pozitive e të ardhurave në pikëpamje të % të PBB-së, shpenzimet në fillim të çdo viti fiskal ishin parashikuar për të qënë në nivele më të larta, veçanërisht nga 2008 e këtej. Kjo rezultoi në angazhime të vazhdueshme më të larta për kontratat përkundrejt fondeve të padisponueshme të buxhetit, në nivele defiçiti më të larta, si rrjedhojë, dhe në shkurtime pastaj të buxhetit me qëllim për të arritur realizimin real të të ardhurave.

Duke qenë se ligji organik i buxhetit nuk lejonte që niveli i borxhit të kalonte 60% të PBB-së, punët publike nuk u paguan për shkak të pamundësisë së sigurimit të buxhetit. Kjo gjë, sikurse u vu në dukje më parë, rezultoi në akumulimin e detyrimeve të papaguara, që mbetën të panjohura për aq kohë sa shoqëritë private nuk kishin paraqitur fatura për to. Situata e përgjithshme, bëri që Kuvendi ta hiqte kufizimin e borxhit prej 60% të PBB-së në 2012, duke çuar në nivele zyrtare të borxhit publik që e tejkalonin shkallën 60% të PBB-së në fund të 2013. Veprimet konkrete për ta trajtuar më tej këtë situatë diskutohen në Seksionin 9.2 të këtij dokumenti.

³² Burimi: Statistikat e Shoqatës shqiptare të Bankave, korrik 2015. Është interesante gjithashtu të vihet në dukje se përqindja e huave të këtyre bankave është ulur ndjeshëm gjithashtu, nga 41% e totalit të huave të bankave në 2008 në 19% në fund të 2014 (po aty). Bankat greke duket se kanë nivelet më të larta të huave të këqija në pikëpamje të huave bruto, mbi 35% krahasuar me mesataren e vendit prej 25% në 2014 (po aty).

Figura 14. Dinamika e shpenzimeve, të ardhurave, borxhit dhe deficitit, 2007-2014

Burimi: MF, shkurt 2016 (VKM 80, 3.2.2016)

Shënim: Të dhënat e shpenzimeve dhe të ardhurave janë në milionë lekë dhe në % të PBB, ndërsa deficitit dhe borxhi iepen vetëm në % të PBB.

PJESA II: GJASHTË PRIORITETET E QEVERISË

5.0 KONTEKSTI I PROGRAMIT TË QEVERISË

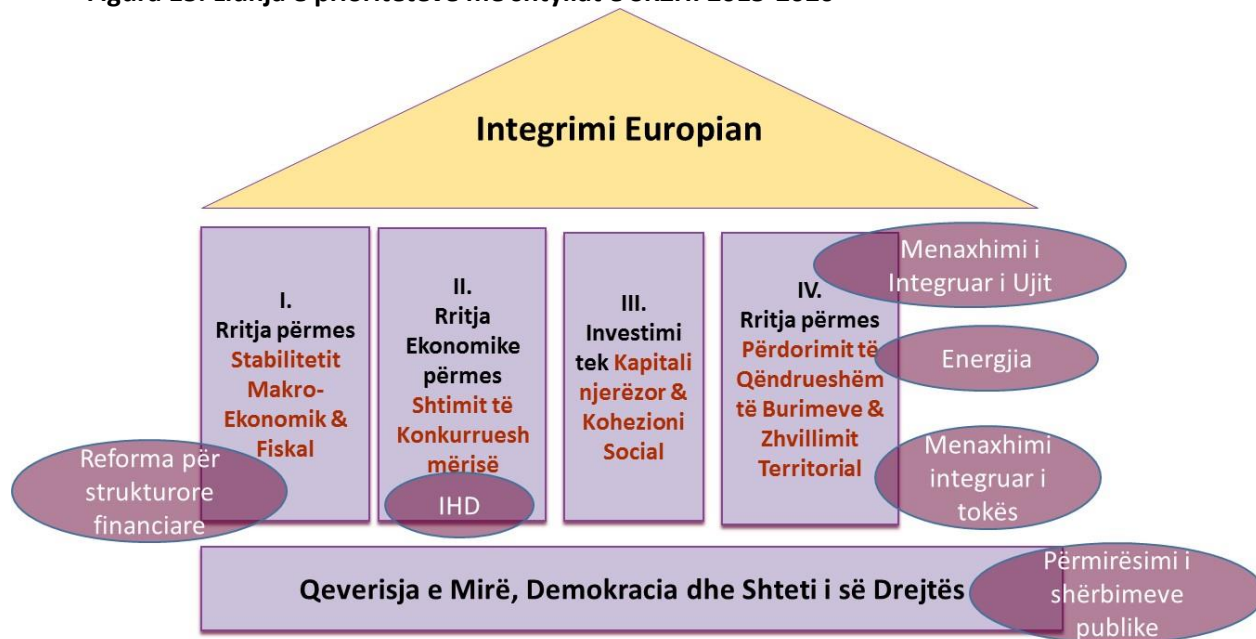
Platforma mbi të cilën u zgjodh qeveria e re nga zgjedhjet kombëtare të datës 23 qershor të vitit 2013 bazohej mbi një vizion të përshpejtimit të rritjes ekonomike, krijimit të vendeve të punës, rikthimit të besimit tek qeveria, çuarjen më përpara të progresit drejt anëtarësimit në BE dhe realizimin e nevojave urgjente të qytetarëve. Gjatë muajve në vijim, nga mesi i vitit 2014, qeveria hartoi programin e saj për “përkthimin” e këtij vizioni në rezultate nëpërmjet evidentimit dhe miratimit të gjashtë prioritetëve kryesorë për të gjithë qeverinë.³³

Synimi i përgjithshëm është. . .

“...shqiptarëve tu sigurohet mundësia për shërbime publike me cilësi të lartë dhe që ndikimi i tyre të jetë pozitiv, i përshpejtuar dhe i matshëm.”

Prioritetet janë: **(1) shërbime publike inovatore, që kanë në qendër qytetarin (qeverisja e mirë); (2) rimëkëmbja dhe konsolidimi financiar i sektorit të energjitikës (energjia); (3) nxitja e novacionit dhe konkurrueshmërisë (investimet e huaja direkte dhe të brendshme); (4) menaxhimi i integruar i ujit; (5) menaxhimi i integruar i tokës ; dhe (6) reforma strukturore financiare.** Lidhja e prioritetëve me shtyllat kryesore të vizionit të SKZHI 2015-2020, paraqitet në figurën 15.

Figura 15. Lidhja e prioritetëve me shtyllat e SKZHI 2015-2020

Për të siguruar zbatimin dhe jetësimin e prioritetëve, qeveria ngriti një **rrjet të posaçëm për jetësimin dhe evidentimin e objektivave specifike prioritare të politikave**, rezultateve të pritshme dhe masave me anë të të cilave do të monitorohej progresi. Drejtoritë e jetësimit të proprieteve janë ngritur në të gjitha ministritë e linjës, nën koordinimin e **Njësisë së Jetësimit të Prioritetëve**, pranë Zyrës së Kryeministrit, për të garantuar arritjen e rezultateve për këto prioritete. Roli kryesor i kësaj njësie është: (1) të qartësojë

³³ Qeveria e re gjithashtu ndërmorri një ri-shpërndarje të përgjegjësiëve dhe ndryshoi strukturën dhe emrat e ministrive. Aktualisht, qeveria ka 16 ministri, një më shumë nga qeveria e mëparshme dhe tri ministra Shteti.

vizionin dhe rezultatet e dëshiruara në fushat prioritare; (2) të sigurojë marrëveshje për veprimtaritë dhe udhërrëfyesit që do të japin rezultate; (3) të përcaktojë burimet, rolet dhe përgjegjësitë zbatuese në të gjithë zinxhirin e jetësimit të projekteve; (4) të mbështesë përpilimin e marrëveshjeve të jetësimit të projekteve në të gjithë sektorët e qeverisë; (5) të hartojë sisteme për performancën, menaxhimin e riskut dhe raportimin; dhe (6) të përfshihet për zgjidhjen e problemeve dhe t'u japë zgjidhje pengesave që hasen në zbatim.

Njësia e Jetësimit të Projekteve koordinon punën për të garantuar realizimin e reformave kryesore për 6 prioritetet e qeverisë, të cilat paraqiten më poshtë. Si instrumente për të koordinuar dhe përcaktuar rezultatet, si edhe rolet dhe përgjegjësitë institucionale, shërbejnë ***“Marrëveshjet për jetësimin e projekteve”*** midis Kryeministrit dhe ministrive/institucioneve të linjës, të cilat janë negociuar dhe miratuar, ose janë në proces. Këto marrëveshje, nga një për secilin prioritet janë një instrument kyç menaxhimi, për garantimin e fokusit të të gjithë aktorëve të interesit, për sigurimin e rezultateve të rëna dakord. Ato tregojnë angazhimin e qeverisë për përmbushjen e gjashtë prioritetëve. Ato gjithashtu përcaktojnë përgjegjësi të qarta për jetësimin përkundrejt treguesve të performancës, përcaktojnë risqet dhe masat zbutëse që duhet të përdoren, përcaktojnë afatet për dorëzim dhe detyrimet e hollësishme për monitorim dhe raportim.

Qeveria ka ngritur një mekanizëm tjetër për të garantuar koordinimin me prioritetet dhe objektivat më të gjera që lidhen me sektorët kryesorë, brenda të cilëve do të ofrohen disa prej gjashtë prioritetëve. Ky mekanizëm është i përbërë nga **Grupet e Menaxhimit të Integruar të Politikave (GMIP)**, të cilat do të drejtojnë dhe menaxhojnë, mbi baza të vazhdueshme dhe sistematike, hartimin, zbatimin dhe monitorimin e reformave në sektorë specifikë (nëpërmjet një programi kombëtar sektorial). Ato duhet të jenë në përputhje me prioritetet qeveritare, SKZHI-II dhe strategji të tjera sektoriale, me Programin Buxhetor Afatmesëm (PBA), procesin e anëtarësimit në BE dhe detyrimet ndërkombëtare të Shqipërisë.

Gjatë kohës së përgatitjes së SKZHI-II, qeveria, nëpërmjet Njesisë së Jetësimit të Prioritetëve ka nisur punën për të siguruar zbatimin për gjitha prioritetet kryesore, si: shërbime publike inovatore, që kanë në qendër qytetarin (qeverisja e mirë); furnizim me kosto efikase të energjisë elektrike (energji); dhe rritja e disponueshmërisë së tokës së ujitur dhe kulluar (uji dhe bujqësia), etj. Në nënseksionet e mëposhtme, secila prej fushave prioritare përshkruhet sipas situatës aktuale, çështjeve që duhet të trajtohen, objektivat strategjike dhe masave kryesore të performancës sipas të cilave ato do të plotësohen dhe marrëveshjeve të përgjithshme të koordinimit dhe qeverisjes që do të zbatohen.

5.1 Ofrimi i shërbimeve publike novatore, me në qendër qytetarin

Qeverisja e mirë, në kuptimin e gjerë të saj, mbulon një gamë shumë të gjerë veprimtarish, funksionesh dhe programesh dhe konsiderohet si themeli kryesor që mbështet zhvillimin kombëtar dhe integrimin në BE. Brenda këtij diapazoni të gjerë, qeveria ka evidentuar nevojën për një ofrim më efikas, efektiv dhe me më shumë përgjegjshmëri të shërbimeve për qytetarët, si një nga gjashtë prioritetet kryesore për periudhën afatshkurtër deri në atë afatmesme. E gjithë gama e mirëqeverisjes, e cila gjithashtu është një prioritet afatmesëm i qeverisë dhe themel kryesor i zhvillimit kombëtar dhe integritimit në BE, paraqitet në **Pjesën III** të dokumentit SKZHI-II.

Ofrimi i shërbimeve publike ka ndikim të ndjeshëm dhe të drejtpërdrejtë në jetën e të gjithë qytetarëve; shërbimet publike gjithashtu janë të rëndësishme për tu dhënë formë standardeve të jetesës që gëzojnë qytetarët. Ofrimi i shërbimeve publike lehtëson aksesin në lidhje me mundësitë kritike ekonomiko-

shoqërore. Administrata publike dhe shërbimi civil shqiptar janë “agjentët” kryesorë përgjegjës për ofrimin e shërbimeve publike dhe përbëjnë në mënyrë metaforike “dritaren” nëpërmjet të cilës qytetarët e Shqipërisë e shohin qeverinë në kryerjen e detyrave dhe detyrimeve të saj.

Duke theksuar progresin e arritur gjatë viteve të fundit, gjithsesi situata aktuale e ofrimit të një sërë shërbimeve ka shumë vend për përmirësim. Sistemi aktual, i prirur nga oferta, pra nga ofruesit e shërbimit dhe jo nga përfituesit, është larg të qëniti i përqëndruar tek nevojat e qytetarëve. Përgjithësisht ai perceptohet si një sistem që i shërben vetvetes, me sfidat e inefikasitetit dhe korrupsionit. Qytetarët përballen me kosto të larta për sa i takon kohës dhe burimeve financiare që nevojiten për të marrë një shërbim. Shkaqet në themel të këtyre problemeve janë shpesh rregulloret që u ka kaluar koha, procedurat komplekse, përdorimi i pamjaftueshëm i teknologjisë moderne, nivelet e ulëta të njohurive dhe trajnimit, fragmentarizimi i sistemit dhe një mentaliteti i përgjithshëm që sistemi nuk bazohet tek performanca (për këtë më tepër paraqitet në **Pjesën III**).

Qeveria shqiptare propozon një reformë thelbësore, që ka si qëllim ndryshimin radikal të mënyrës së ofrimit të shërbimeve dhe synon të përmirësojë efikasitetin e ofrimit të shërbimeve kryesore administrative në Shqipëri, nëpërmjet përdorimit të zgjidhjeve novatore dhe teknologjisë së komunikimit, si dhe për ta sjellë sistemin shqiptar në përputhje me praktikat më të mira ndërkombëtare.

Në muajin qershor të vitit 2014, qeveria shqiptare i kërkoi Bankës Botërore mbështetje për një program të ri të quajtur “*Inovacioni kundër korrupsionit: Ndërtimi i një modeli shqiptar të ofrimit të shërbimit që ka në qendër qytetarin*”. Banka Botërore u tregua e gatshme për financimin e reformës për mirëqeverisjen dhe ofrimin e shërbimeve publike nëpërmjet një huaje për një “Program për Rezultate”. Gjithashtu janë parashikuar financime nga BE-ja nëpërmjet programit IPA 2014, si edhe mbështetja nga buxheti i brendshëm etj.³⁴

Shtyllat kryesore të reformës janë: (1) ngritja dhe menaxhimi i një modeli mbarëkombëtar të integruar të ofrimit të shërbimeve, ku sportelet pritëse të shërbimit do të përqëndrohen tek marrëdhëniet me publikun dhe do të jenë të ndara nga Zyra Trajtuese e Shërbimit – nëpërmjet ngritjes së qendrave me një ndalesë,³⁵ (2) standardizimi i ofrimit të shërbimeve nga administrata (Zyra Pritëse dhe Trajtuese), njëkohësisht dhe thjeshtësimi i proceseve të reja të punës, për të garantuar që këto procese të jenë të mirëpërcaktuara dhe të qarta, si dhe për të mos lënë hapësirë për praktika korruptive; (3) dixhitalizimi i regjistrave dhe arkivave shtetërore dhe përqëndrimi e zhvillimi i shërbimeve *on-line*; dhe (4) zgjerimi i kanaleve të informacionit për qytetarët dhe monitorimi i performancës për ofrimin e shërbimeve, me synim përmirësimin e vazhdueshëm.

■ Përparësitë afatshkurtra dhe afatmesme:

1. Rritja e efikasitetit të ofrimit të shërbimeve administrative nëpërmjet uljes së ndjeshme të **kohës** që kërkohet për qytetarët të marrin shërbime publike, të matur me numrin e ditëve që duhen për të marrë një shërbim publik.

³⁴ Gjithashtu, mbështetja buxhetore sektoriale IPA 2015 për reformën e administratës publike, në shumën prej 32 milionë euro përfshin ofrimin e shërbimeve, si një nga komponentët e saj.

³⁵ Dihet se një nga risqet e sistemit të ri të jetësimit është potenciali për përjashtimin e grupeve vulnerabël, si p.sh. gratë e veja, komuniteti rom dhe personat që jetojnë në zonat e largëta etj. Me qëllim minimizimin e këtyre risqeve, zbatimi i sistemit të ri do të koordinohet nga afër me strategjitë sektoriale që trajtojnë përjashtimin social dhe ofrimin e shërbimeve, të cilat diskutohen në Pjesën III të këtij dokumenti).

2. Ulja e ndjeshme e nivelit të **korupsionit** gjatë ofrimit të shërbimeve publike e matur me rastet e korupsionit që raportohen nga qytetarët, nëpërmjet mekanizmit të reagimit të qytetarëve përfitues të kontaktuar me SMS.
3. Hapja dhe funksionimi i i **qendrave të integruara me një ndalesë të shërbimeve publike**.

Do të përdoren disa tregues kryesorë për matjen e performancës, për matjen e rezultateve dhe për arritjen e objektivave. Këta tregues lidhen me uljen e kohës së përpunimit administrativ të procedurës, perceptimin e korupsionit nga qytetari, numrin e shërbimeve dhe regjistrave të dixhitalizuar, etj. Në këtë kuadër, (i) do të monitorohet ulja e kohës që qytetarët përfitojnë shërbimet, si pasojë e ngritjes së modelit të Qendrës të Integruar me një ndalesë për Shërbime Publike, (ii) do të kryhet sondazh për perceptimin e kënaqësisë së qytetarëve, (iii) si edhe të nivelit të korupsionit për shërbimet e ofruara.

5.2 Rimëkëmbja dhe konsolidimi financiar i sektorit të energjitikës

Energjia elektrike, si pjesë e sektorit energjetik shqiptar është një komponent qëndror i infrastrukturës ekonomiko-shoqërore të vendit. Një sistem i qëndrueshëm dhe efikas i prodhimit dhe shpërndarjes së energjisë është një parakusht themelor për rritjen ekonomike dhe begatinë e qytetarëve të vendit. Gjatë viteve të fundit, qeveria ka punuar për modernizimin e infrastrukturës energjetike dhe forcimin e institucioneve të saj. Kjo ka ardhur si përgjigje ndaj niveleve të larta të humbjeve të energjisë për shkak të vjetërsisë së infrastrukturës, niveleve të ulëta të arkëtimit për energjinë e përdorur, vjedhjeve të përhapura dhe konsumit të paligjshëm të energjisë. Këta faktorë kanë sjellë nevojën e niveleve të larta të subvencioneve dhe kanë krijuar një barrë të rëndë për buxhetin vjetor, duke thithur nga burimet e pakta të projekteve të tjera të rëndësishme zhvillimore.

Si rezultat i keqmenaxhimit të kompanisë së shpërndarjes (OSHEE³⁶), niveli i humbjeve u rrit nga 36.4% në vitin 2007 në 45.04% në vitin 2013, ndërsa niveli i arkëtimit të parasë *cash* ra nga 88.5% që ishte shifra e vitit 2007 në 79.3% në vitin 2013. Qeveria është e angazhuar për të përmirësuar performancën financiare të sektorit energjetik dhe rikuperuar boshllëkun financiar të shkaktuar nga keqmenaxhimi i sektorit. Janë ndërmarrë një sërë veprimesh gjithëpërfshirëse që kanë si synim minimizimin e humbjeve dhe përmirësimin e ekzekutimit të pagesave dhe detyrimeve. Si pjesë e këtij angazhimi po zbatohet një program madhor investimesh, si edhe po bëhen ndryshime të rëndësishme në projektimin dhe administrimin e sistemit. Si rrjedhojë e masave të marra u vunë re përmirësime të dukshme të menjëhershme në këto 2 vitet e fundit në nivelin e humbjeve dhe arkëtimit të parasë *cash*, në krahasim me vitin 2013.

Rezultatet e pritshme lidhen me përformancën e përmirësuar financiare të OSHEE-së për sa i takon: uljes së humbjeve teknike në shpërndarjen e energjisë, uljes së niveleve të konsumit të paligjshëm të energjisë, si edhe mospagesave, rikuperimit të një pjese të madhe të borxhit të akumuluar dhe përmirësimit të marrëdhënieve me konsumatorin nëpërmjet një kulture të re shërbimi.

■ Përparësitë afatshkurtra dhe afatmesme:

1. Ulja e **humbjeve të energjisë** (humbjet teknike dhe joteknike).

³⁶ Operatori i Shpërndarjes së Energjisë Elektrike sh. a, utiliteti kryesor energjetik në vend.

2. Rritja e përqindjes së **arkëtimit të pagesave**, e matur përkundrejt përqindjes së pagesave të arkëtuara për shërbimet e faturuara.
3. Përmirësimi i **rikuperimit të borxhit** të akumuluar gjatë periudhës 2007 - 2014, matur përkundrejt raportit të borxhit të rikuperuar, si pjesë e borxhit në total.

Ministria e Energjisë dhe Industrisë (MEI) do të drejtojë dhe do të marrë përsipër përgjegjësinë e përgjithshme për përmbushjen e objektivave të përcaktuar në marrëveshjen e prioritetit. Këtu përfshihet orientimi dhe drejtimi strategjik dhe ai i politikave për OSHEE-në, sigurimi i të gjithë financimeve për programin e investimeve të parashikuara në këtë marrëveshje, mbështetja dhe monitorimi i zbatimit të përpjekjeve të OSHEE-së dhe lidhja/koordinimi i këtij prioriteti me prioritete të tjera dhe objektiva strategjike për sektorin energjetik, sipas përshkrimeve në **pjesën III** të këtij dokumenti. Organi kryesor qeverisës i kësaj marrëveshjeje do të jetë një komision ndëragjenci i kryesuar nga ministri i Energjetikës dhe Industrisë, dhe në përbërje do të ketë zyrtarë të lartë nga ministria dhe OSHEE-ja. Progresi do të matet me anë të treguesëve kryesorë të performancës.

5.3 Menaxhimi i integruar i ujit

Qeveria shqiptare është e angazhuar të përdorë një qasje të re për menaxhimin dhe përdorimin e ujit. Kjo qasje e re bazohet fuqimisht mbi parimet e kuadrit juridik dhe programin politik të BE-së. Vizioni i qeverisë në lidhje me këtë qasje të re është **“përmbushja e nevojave bazë të jetesës, konkurrueshmëria e përdoruesëve dhe vendosja e përparësive drejt përfitimit ekonomik, duke marrë në konsideratë qëndrueshmërinë e ekosistemeve”**.³⁷ Parimet kryesore në lidhje me këtë qasje të re janë, si më poshtë:

- Mbrojtja e burimeve ujore dhe përdorimi i qëndrueshëm i tyre, duke përmbushur nevojat bazë dhe duke ruajtur burimet për brezat e ardhshëm;
- Promovimi i barazisë në lidhje me aksesin në ujë;
- Krijimi i mundësive të përdorimit të ujit për zhvillimin ekonomiko-shoqëror të vendit;
- Rikuperimi i kostove të përdorimit të ujit; dhe
- Mbrojtja e ekosistemeve dhe ekuilibrit të biodiversitetit.

Me qëllim zbatimin e kësaj qasjeje të re është ngritur Këshilli Kombëtar i Ujit dhe Sekretariati Teknik i Ujit. Këshilli Kombëtar i Ujit, i cili luan rolin e Grupit të Menaxhimit të Integruar të Politikave për Ujin³⁸ garanton lidhshërinë politik dhe vendimmarrjen për një menaxhim të integruar dhe efikas për të gjithë sektorin e ujit. Sekretariati i Këshillit Kombëtar të Ujit siguron kapacitetet teknike për menaxhimin e kësaj qasjeje të re, me qëllim që të garantohet që programimi, zbatimi dhe monitorimi i politikave të kryhet në mënyrë të integruar.

Funksioni i SKKU/GMIP do të mbështetet nëpërmjet ngritjes së grupeve nëntematike. Për menaxhimin e integruar të ujit janë ngritur katër grupe nëntematike për: uji për njerëzit, uji për ushqim, uji për mjedisin dhe uji për industrinë, secili nga të cilët do të kryesohet nga ministritë përgjegjëse për aspektet përkatëse që lidhen me ujin.

³⁷ Kjo analizë e përmbledhur gjithashtu bazohet mbi *“Dokumentin e Planifikimit Sektorial”* për sektorin e ujit hartuar nga qeveria, në mes të vitit 2015.

³⁸ Mekanizimi i Menaxhimit të Integruar të Politikave shpjegohet në Pjesën IV: Zbatimi dhe Koordinimi.

■ Përparësitë afatshkurtra dhe afatmesme:

- **Uji për njerëz: përmirësimin e furnizimit me ujë dhe kanalizimet në zonat turistike të vendit, nëpërmjet:**

- 1.1 sigurimit të furnizimit me ujë të pishëm për popullatën e zonave turistike;
- 1.2 rehabilitimit të sistemeve ekzistuese të furnizimit me ujë.

- **Uji për ushqim: përmirësimin e sistemit të ujit dhe kullimit, nëpërmjet:**

- 1.3 rritjes së sipërfaqes së tokës së ujitur, që matet me numrin e hektarëve që mbulohen nga sisteme plotësisht funksionale të ujitjes;
- 1.4 përmirësimin cilësor të funksionimit të sistemit të kullimit, të matur me hektarët që mbulohen plotësisht nga sisteme plotësisht funksionale kullimi;
- 1.5 infrastrukturës së rehabilituar dhe moderne që lidhet me ujitjen, kullimin dhe mbrojtjen nga përmytjet.

- **Ujin për mjedisin: garantimi i përdorimit të qëndrueshëm të ujit si komponent shumë i rëndësishëm i mjedisit natyror, nëpërmjet:**

- 1.6 krijimit dhe mirëmbajtjes së kadastrës elektronike kombëtare të ujit.

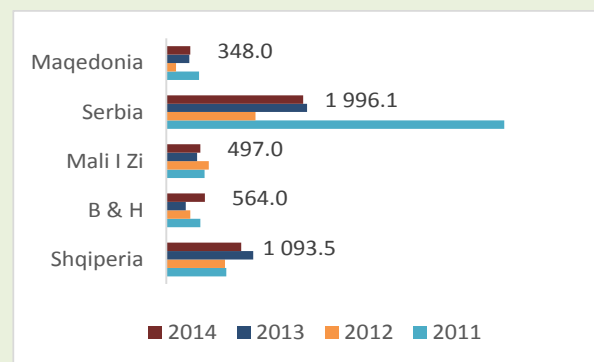
- **Uji për industrinë: garantimi i përdorimit të qëndrueshëm të ujit për qëllime industriale, në veçanti për prodhimin e energjisë elektrike.**

5.4 Përmirësimi i inovacionit dhe konkurrueshmërisë

Qeveria i konsideron investimet e huaja direkte (IHD)³⁹ si një nga tri motorët kryesorë të rritjes në vend, bashkë me turizmin dhe zhvillimin e “Zonave teknike dhe ekonomike”.⁴⁰ Si udhërrëfyes për zhvillimin në këtë sektor qeveria miratoi në muajin tetor të vitit 2014 “Strategjinë për Zhvillimin e Biznesit dhe Investimeve, 2014-2020”.

Përpara fillimit të krizës globale financiare, vendet e Evropës Juglindore ishin relativisht të suksesshme në përthithjen e IHD-ve: prurjet u rritën në 13.3 miliardë dollarë në vitin 2008, nga 2.1 miliardë dollarë që ishin në vitin 2002.⁴¹ Kjo tendencë pozitive u përmbys në vitin 2009 si

Figura 16. Prurjet e IHD-ve në vendet e SEE, 2011-2014 (milionë USD)

Burimi: UNCTAD WIR 2015

³⁹ Rritja përmes rritjes së konkurrueshmërisë është një nga shtyllat kryesore të SKZHI –II dhe merret në diskutim në Seksionin 10 të këtij dokumenti.

⁴⁰ Më parë njiheshin si Zona Industriale.

⁴¹ UNCTAD WIR 2015

pasojë e krizës globale financiare, duke vijuar me një rënie të ndjeshme të IHD-ve në rajon, ku për vitin 2014 shënohen 4.7 miliardë dollarë IHD.

Megjithatë, Shqipëria ka ruajtur një tendencë relativisht të qëndrueshme gjatë kësaj periudhe dhe Serbia me Shqipërinë janë edhe përfitueset më të mëdha të IHD-ve gjatë vitit 2014 (Figura 16). Megjithatë rënie ka pasur, siç tregohet edhe në Tabelën nr. 1, më poshtë. Për qeverinë është e qartë që IHD-të përbëjnë një burim kritik për novacion, konkurrueshmëri dhe rritje ekonomike (dhe punësim),

Tabela 1. Shqipëria, treguesit kryesorë të IHD-ve, 2006-2014 (milionë USD)

Treguesit	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012*	2013*	2014*
Prurjet e IHD	325	663	959	991	1050	876	859	1265	1153
% e GDP	3.6	6.1	7.6	8.3	8.8	6.8	6.9	9.8	-
Stoku i IHD	1391	2689	2902	3256	3250	4392	5134	5661	5537
IHD për frymë	108.6	223.2	325.4	338.5	360.5	301.6	296.2	436.6	398.3

* Vlerat janë të përpiluara sipas edicionit të 6 të Manualit të Bilancit të Pagesave
Burimi: BSH.

sidomos në sektorët e energjisë, transportit, prodhimit, ndërtimit, turizmit, telekomunikacioneve dhe zhvillimit të burimeve natyrore etj. Gjithashtu ka një mungesë serioze balance në sektorin e buqësisë, që përbën vetëm 1% të investimeve, në të njëjtën kohë që ajo përfaqëson 20% të PBB-së dhe më shumë se gjysmën e punësimit në vend.

Efektet nga kriza globale financiare kanë krijuar një rënie neto të IHD-ve me 18% gjatë periudhës 2010 deri 2012⁴², ndërkohë që gjatë viteve 2013-2014 vihet re tendencë për rritjen e IHD-ve.

Faktorët institucionale në Shqipëri konsiderohen si pengesë dhe sfidë për prurjet e IHD-ve, novacionin dhe konkurrueshmërinë, sic tregohet në treguesit e “Të Bërit Biznes”. Ndonëse reformat vijojnë në shumë drejtime, mbeten ende sfida në aspekte si: fillimi i një biznesi, marrja e lejeve të ndërtimit, aspekte të tjera të burokracisë, regjistrimit të pronave, aksesit në infrastrukturë (sidomos në energji, transporte, porte), marrja e kredive, taksat dhe tatimet, tregëtia, zbatimi i kontratave, perceptimet e korrupsionit dhe zgjidhja e aspekteve të falimentit.

■ Përparësitë afatshkurtra dhe afatmesme⁴³:

- reformimi i kuadrit ligjor dhe regullator, që ka si synim përmirësimin e mjedisit të biznesit dhe investimeve⁴⁴;
- mbështetjes së investitorëve në sektorët e përcaktuar strategjikë, si: infrastruktura, turizmi, energjia apo bujqësia etj;
- zhvillimi i mekanizmave të nevojshëm nxitës, me qëllim rritjen e IHD-ve vjetore dhe/ose arritjen e një raporti të IHD-ve me PBB-në prej 9% deri në vitin 2020 (si p.sh. nëpërmjet përdorimit të një pakete stimuluesh; mekanizmash *fast-track*; programeve të mbështetjes, etj);

⁴² Burimi: Banka e Shqipërisë. Shifër e krahasueshme me 70% ulje në prurjen direkte të IHD-ve në rajon gjatë periudhës 2008 – 2012 (burimi, UNCTAD, 2013).

⁴³ Për këto fusha diskutohet më me hollësi në Seksionin 10.2.

⁴⁴ Vlen të theksohet se disa aspekte të kuadrit ligjor janë përditësuar tashmë (ose janë duke u përditësuar): PPP/koncensionet, TEDA, SIL. Ndërkohë, po punohet për të krijuar një kuadër ligjor të plotë për investimet ose “Kodi i Investimeve”.

- përqëndrimin të vëmendjes tek një ose më shumë nga zonat e planifikuara për “Zhvillim tekniko-ekonomik”;
- nxitjes dhe mbështetjes së partneriteteve publike-private (PPP) nëpërmjet një kuadri ligjor të reformuar, procedurave administrative apo në një sektor specifik.

5.5 Menaxhimi i integruar i tokës

Ky është një prioritet afatmesëm dhe afatgjatë i qeverisë. Sfidat që lidhen me tokën dhe pronën janë të shumta dhe mbulojnë: (1) formalizimin e ndarjes së tokave; (2) rritjen e prodhimitarisë, disponueshmërisë dhe qëndrueshmërisë së tokës që nevojitet për nxitjen e zhvillimit (në veçanti në sektorë prioritarë si: turizmi, bujqësia, prodhimi); (3) krijimin e tregut të tokës dhe sistemeve të menaxhimit të tokës (duke përfshirë aspekte të informalitetit); (4) përdorimin e tokës si aset produktiv përkundërt kredive që mund të sigurohen (duke forcuar kështu tregjet e përgjithshme të tokës dhe kapitalit/kredive/hipotekës që lidhet me to); dhe (5) trajtimin e aspekteve të barazisë mes burrave dhe grave përsa u takon aspekteve të pronësisë së tokës⁴⁵; (6) modernizimin e shërbimeve të tokës dhe pronës (titujve të pronësisë).

Brenda këtij objekti të gjerë, synimi kryesor i qeverisë në kuadrin e këtij prioriteti kryesor mbetet zgjidhja e problematikave afatgjata dhe historike të tokës dhe të drejtave të pronësisë.⁴⁶ Kjo zgjidhje konsiderohet si tepër e rëndësishme për rritjen e zhvillimit ekonomik nëpërmjet konkurrueshmërisë, nxitjes së investimeve urbane dhe rurale dhe kapërcimit të pabarazive rajonale dhe varfërisë. Problematikat që kanë lidhje me të drejtat e pronësisë dhe menaxhimin e tokës dhe të pronës në Shqipëri i tejkalojnë aspektet me karakter thjesht ekonomik.⁴⁷ Kjo çështje ka ndjeshmëri politike dhe çdo veprim që do të ndërmerret nga qeveria do të konsiderohet me kujdes.

5.6 Reforma strukturore fiskale

Prioriteti numër gjashtë i qeverisë është reforma strukturore, e cila lidhet në nivel afatmesëm me përmirësimin e të ardhurave (sistemi tatimore dhe doganave). Si komponent esencial i politikës fiskale, reforma strukturore mund të jetë një instrument efikas për rritjen e novacionit dhe konkurrueshmërisë, nëpërmjet lehtësimit të biznesit dhe zhvillimit ekonomik nga njëra anë, dhe rritjes makroekonomike dhe stabilitetit fiskal nga ana tjetër. Siç përcaktohet në Strategjinë e Menaxhimit të Financave Publike për vitet 2014-2020, ndër veprimet e ardhshme mund të përfshihen, si më poshtë:

- Rishikimi i politikës së taksave dhe reformimi i administratës tatimore dhe doganore, me qëllim rritjen e efikasitetit të arkëtimit të të ardhurave, uljes së hendekut tatimor, luftës kundër evazionit tatimor dhe ekonomisë informale.
- Përshtatja e politikës tatimore në lidhje me legjislacionin e ri për taksën e të ardhurave korporative dhe tatimin mbi të ardhurat personale.
- Reforma e taksës së pronës.

⁴⁵ Sipas një programi pilot të Bankës Botërore për regjistrimin e pronave u konstatua se numri i burrave që kanë në pronësi të tyre tokë ua kalonte atyre të grave në një raport afërsisht 2:1 dhe shumica e grave pronare të tokës kanë një përqindje pronësie më pak se 25%. Burimi: Banka Botërore “*Kuadri i partneritetit për vendin*”, 2015-2019, fq 12.

⁴⁶ Sigurimi i qendrueshmërisë së tregjeve të tokës dhe pronës së paluajtshme në Shqipëri është një nga sektorët e miratuar nga qeveria që kërkon masa të vecanta dhe kjo diskutohet në Seksionin 10 të këtij dokumenti.

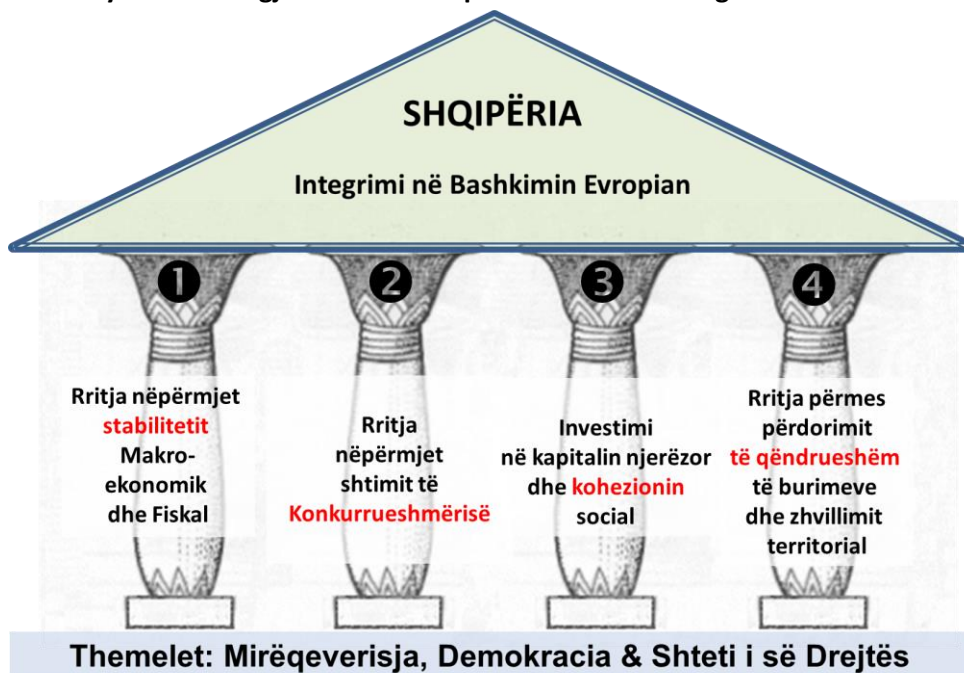
⁴⁷ Strategjia Kombëtare mbarë-sektoriale për reformën për të drejtat e pronësisë, 2012-2020 u miratua në qershor të vitit 2012.

- Rishikimi i vazhdueshëm i përqindjeve tatimore sipas nevojave buxhetore dhe në përputhje me zhvillimet ekonomike.
- Masat ndaj informalitetit fiskal dhe sistemit të pagesave.

6.0 SKZHI-II: KONCEPTIMI DHE QASJA

Vizioni dhe prioritetet e politikave të SKZHI-II do të realizohen nëpërmjet një grupi masash realiste dhe të arritshme, të përfshira në politikat e orientuara sipas shtyllave kryesore për arritjen e vizionit, të ilustruara grafikisht në figurën 17.

Figura 17. Shtyllat e Strategjisë Kombëtare për Zhvillim dhe Integrim 2015-2020

Qëllimi i përgjithshëm është integrimi në BE. Qeverisja e mirë, demokracia dhe shteti i së drejtës formojnë themelin, në bazë të të cilit do të realizohet vizioni i SKZHI-II. Këto qëllime do të mbështeten në katër shtylla:

- Rritja nëpërmjet stabilitetit fiskal përbën **Shtyllën 1** të mbështetjes, në bazë të së cilës do të arrihet vizioni i SKZHI-II.
- Rritja nëpërmjet shtimit të konkurrencës përbën **Shtyllën 2**.
- Investimi në kapitalin njerëzor dhe në kohezionin shoqëror përbën **Shtyllën 3**.
- Rritja nëpërmjet përdorimit të qëndrueshëm të burimeve dhe zhvillimit territorial përbën **Shtyllën 4**.

Secila nga shtyllat përbëhet nga një numër sektorësh të ndërlidhur dhe të ndërthurur dhe i korrespondon një prioriteti të një politike specifike sektoriale ose më gjerë, sikundër përcaktohet në Seksionin 3.2 të këtij dokumenti. Secila paraqitet dhe diskutohet në seksionet e mëposhtme nga pikëpamja e situatës aktuale, sfidave që duhen adresuar, objektivave strategjikë që duhen realizuar, me anë të të cilave do të matet përmbushja e detyrave. Në këtë mënyrë, SKZHI-II përfshin parimet e menaxhimit në bazë të rezultateve dhe përdorimin e treguesve SMART (pra, specifikë, të matshëm, të arritshëm, të rëndësishëm dhe brenda afateve).

7.0 QËLLIMI I PËRGJITHSHËM: ANTARËSIMI NË BASHKIMIN EVROPIAN

■ **Situata aktuale.** Integrimi në BE është prioriteti i parë i programit të qeverisë dhe përfaqëson jo vetëm një mundësi, por edhe një sfidë në drejtim të realizimit të reformave strukturore dhe të tranzicionit drejt një ekonomie konkurruese tregu si çdo shtet anëtar i BE-së. Procesi i integritit në BE përcaktohet nga neni 49, i Traktatit të BE-së (kriteret e Kopenhagenit) dhe MSA-ja⁴⁸ dhe udhëhiqet nga Plani Kombëtar për Integrimin Evropian (PKIE) 2016-2020.⁴⁹ Detyrimet e Shqipërisë sipas MSA-së janë në përputhje me kriteret e Kopenhagenit, që kërkohen të plotësohen nga një vend evropian që synon hyrjen në BE, dhe në përgjithësi, Shqipëria i ka zbatuar këto detyrime.

Progresi i bërë në përmbushjen e detyrimeve sipas **kritereve politike**, veçanërisht në lidhje me bashkëpunimin konstruktiv dhe dialogun politik, midis shumicës në pushtet dhe opozitës, për reforma madhore të lidhura me prioritetet e procesit të anëtarësimit, zgjedhjet parlamentare të 23 qershorit 2013, dhe masat kundër korrupsionit dhe krimit të organizuar, kushtëzuan dhënien e statusit të vendit kandidat Shqipërisë nga Këshilli Evropian në 27 qershor 2014. Përveç kësaj, për të siguruar një hapje të shpejtë të negociatave të pranimit, qeveria shqiptare nëpërmjet një procesi gjithëpërfshirës përgatiti dhe Udhërrëfyesin, të cilin po e zbaton me sukses,⁵⁰ duke adresuar pesë prioritetet⁵¹ e parashikuara në Strategjinë e Zgjerimit të Komisionit Evropian 2013-2014.⁵²

Pas publikimit të raportit 2015 të Komisionit Evropian për Shqipërinë më 10 nëntor 2015, qeveria shqiptare përgatiti një plan veprimi afatshkurtër për të adresuar rekomandimet e Komisionit Evropian për hapjen e negociatave për anëtarësim.

Qeveria e Shqipërisë ka bërë përparim në plotësimin e kritereve politike për antarësim në BE në këto fusha si: (1) mbrojtja e Kushtetutës; transparencë dhe përfshirja në proceset legislative; (2) funksionimi i përgjithshëm i parlamentit; decentralizimi dhe reformat në vetëqeverisjen vendore; (3) administrata publike dhe reforma në shërbimin civil; (4) menaxhimi i financave publike; (5) lufta kundër korrupsionit dhe krimit të organizuar; dhe (6) mbrojtja e të drejtave të njeriut dhe përfshirja sociale.⁵³ Zgjedhjet për

⁴⁸ Marrëveshja e MSA-së midis Republikës së Shqipërisë dhe Komunitetit Evropian dhe Shteteve anëtare të tij nga ana tjetër u nënshkrua në qershor 2006 dhe hyri në fuqi në prill 2009.

⁴⁹ Miratuar me Vendim nr. 74 të Këshillit të Ministrave, datë 27 janar 2016, "Për miratimin e Planit Kombëtar të Integritit Evropian 2016 – 2020".

⁵⁰ Miratuar me Vendim të Këshillit të Ministrave nr. 330 të 28 majit 2014 "Për miratimin e Udhërrëfyesit për pesë prioritetet e rekomanduara nga Komisioni Evropian, 2013".

⁵¹ Këto prioritetë kyç janë: (1) ". . . të vazhdojë zbatimin e **reformës në administratën publike**, me synim rritjen e profesionalizmit dhe depolitizimit të administratës publike; (2) ". . . të ndërmerren veprime të mëtejshme për të përforcuar pavarësisht, eficientë, dhe llogaridhënien e **institucioneve të gjyqësorisë**; (3) ". . . të bëhen përpjekje të tjera të vendosura në **luftën kundër korrupsionit**, duke përfshirë krijimin e një historiku të qëndrueshmërisë hetimesh parandaluese, procedimesh dhe dënimesh; (4) ". . . të merren masa efikase për të përforcuar mbrojtjen e të drejtave të njeriut, duke përfshirë Romët, dhe të hartohet politika kundër diskriminimit, si edhe të zbatohen të drejtat e pronësisë".

⁵² http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2013/package/strategy_paper_2013_en.pdf

⁵³ Komisioni Evropian, "Progres Raporti për Shqipërinë 2014", Dokument pune i stafit të Komisionit, Bruksel, 8 tetor 2014, shih f. 5 – 14.

pushtetin vendor të 2015 ishin hap i mëtejshëm pozitiv drejt plotësimit të detyrimeve sipas kriterëve politike.

Monitorimi nga Kuvendi i Shqipërisë i procesit dhe aktivitetëve mbi antarësimin, u rrit më tej me miratimin e ligjit nr.15/2015, *“Për rolin e parlamentit në procesin e integritit të Republikës së Shqipërisë në Bashkimin Evropian”*. Këshilli Kombëtar për Integrim Evropian, i drejtuar nga opozita, u ngrit si një organ këshillimor i parlamentit. Në bazë të këtij ligji, Këshilli Kombëtar për Integrim Evropian është struktura më e lartë kombëtare këshillimore për integrimin evropian, që promovon dhe garanton bashkëpunim të gjithanshëm midis forcave politike, institucioneve publike dhe shoqërisë civile, si dhe siguron rritjen e transparencës në procesin e vendimmarrjes në çështjet e integritit në BE. Këshilli Kombëtar për Integrim Evropian kryesohet nga opozita dhe përfshin deputetë, përfaqësues nga qeveria, institucionet e pavarura, shoqëria civile, akademikë dhe aktorë të tjerë të përfshirë në monitorimin e procesit të integritit në BE”.

Në lidhje me **kriteret ekonomike**, Shqipëria ka bërë përparim në drejtim të krijimit të një ekonomie tregu funksionale dhe të ruajtjes së stabilitetit makroekonomik, nëpërmjet një politike të shëndoshë monetare, pavarësisht nga rënia e konsiderueshme e rritjes së PBB-së, sikurse shtjellohet në seksionin 4, të dokumentit. Qeveria ka ndërmarrë një sërë masash për të garantuar vazhdimësinë e reformave ekonomike, të cilat synojnë rimarrjen e rritjes ekonomike, konkurrueshmërinë, investimet, tregtinë, punësimin dhe uljen e deficitit buxhetor dhe të borxhit publik.

Në lidhje me kriterin e tretë për **standardet evropiane**, Shqipëria e ka zbatuar MSA-në në përgjithësi dhe pa probleme, në bazë të afateve të përcaktuara dhe sipas rekomandimeve të institucioneve të përbashkëta BE-Shqipëri, të ngritura në bazë të MSA-së. PKIE-ja 2016–2020 e sipërpërmendur ka për qëllim planifikimin strategjik dhe harmonizimin e plotë të legjislacionit shqiptar me legjislacionin (*acquis*) e BE-së, sipas MSA-së dhe detyrimeve të pritshme të procesit të antarësimin në BE.

Zbatimi me sukses i MSA-së deri tani ka garantuar ndikime pozitive, në veçanti, në krijimin e një zone të tregtisë së lirë midis Shqipërisë dhe BE-së. BE-ja vazhdon të jetë partneri kryesor tregtar i Shqipërisë, me një rritje mesatare vjetore të eksporteve shqiptare në 28 vendet e BE-së prej 8,7% nga 2010 deri në 2014. Në vitin 2014, pjesa e eksporteve shqiptare në 28-vendet e BE në vlerën e totalit të eksporteve ishte 77.4%, ndërsa pjesa e importeve shqiptare nga 28 vendet e BE në vlerën e totalit të importeve ishte 61.1%.⁵⁴

Kriteret e Kopenhagenit

“Anëtarësia kërkon që vendi kandidat të ketë arritur:

- *“stabilitetin e institucioneve që garantojnë demokracinë, shtetin ligjor, të drejtat e njeriut, respektimin dhe mbrojtjen e pakicave,*
- *“ekzistencën e një ekonomie tregu funksionale, si edhe kapacitetet për t’u përballur me presionin e konkurrencës dhe forcat e tregut të Bashkimit Evropian.*

“Anëtarësia nënkupton aftësinë e vendit kandidat për të marrë përsipër detyrimet e anëtarësisë, duke përfshirë respektimin e qëllimeve të bashkimit politik, ekonomik dhe monetar.”

⁵⁴ http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2015/20151110_report_albania.pdf.

Në mars të vitit 2014, Komisioni Evropian akreditoi strukturat shqiptare për menaxhimin e decentralizuar të fondeve të BE-së, duke bërë kështu të mundur zbatimin e gjashtë projekteve pilote të IPA nga qeveria shqiptare, dhe në qershor të vitit 2015 dy projekte të tjera të financuara nga IPA 2012 u kaluan gjithashtu në mënyrë të decentralizuar. Gjithashtu, Ministria e Integritimit Evropian ka marrë “detyrat e zbatimit të buxhetit” nga Komisioni Evropian për zbatimin e programeve të bashkëpunimit ndërkufitar sipas qasjes së menaxhimit indirekt. Në të njëjtën kohë është përgatitur Dokumenti Indikativ Strategjik për Shqipërinë 2014 – 2020,⁵⁵ duke parashikuar sektorët me përparësi, të cilët duhen mbështetur gjatë shtatë viteve të ardhshme. Programimi dhe zbatimi i suksesshëm sipas qasjes sektoriale janë sfida të rëndësishme, të cilat do të bënin të mundur thithjen e plotë të asistencës financiare të parashikuar sipas Dokumentit Indikativ Strategjik (2014-2020) për Shqipërinë. Prandaj, po merren masa të menjëhershme për forcimin e aftësive institucionale të ministrive dhe institucioneve përfituese.

Vëmendje i duhet kushtuar gjithashtu kapaciteteve institucionale të autoriteteve dhe aktorëve vendorë në lidhje me aftësitë e tyre për të përgatitur dhe zbatuar projekte të suksesshme të bashkëpunimit territorial në perspektivën e re financiare IPA II. Shqipëria merr pjesë në tetë programe të bashkëpunimit territorial të financuara nga BE-ja dhe kjo paraqet një rast shumë të mirë për aplikantët shqiptarë (p.sh., institucionet rajonale dhe lokale, organizatat e shoqërisë civile, universitetet, etj), për të zgjeruar rrjetin e partnerëve potencialë për aktivitete të bashkëpunimit rajonal.

Për më tepër, Shqipëria është pjesë e strategjisë së BE-së për Rajonin e Adriatikut dhe Jonit (EUSAIR) dhe si rrjedhojë, zbatimi i objektivave specifike të strategjisë, nëpërmjet programeve të bashkëpunimit territorial, është me rëndësi të madhe.

■ **Sfidat.** Sfidat dhe përparësitë e qeverisë Shqiptare për pranimin në BE janë shprehur në një numër dokumentesh të planifikimit strategjik, veçanërisht, në PSI-në (2014-2020) për Shqipërinë, PKIE-në 2016 – 2020, udhërrëfyesin për pesë prioritetet kyçe dhe dokumente të tjera të BE-së.⁵⁶ Në thelb, të gjitha këto raporte dhe vlerësime vënë në dukje nevojën për vazhdimësinë e veprimeve në të gjithë sektorët për zbatimin e kriterëve të pranimin në BE dhe plotësimin e detyrimeve të MSA-së. Sfidat kryesore përqëndrohen në nevojën për të: (i) zbatuar udhërrëfyesin për pesë prioritetet kyçe dhe planin e veprimit për adresimin e rekomandimeve të raportit të KE-së 2015 për Shqipërinë; (ii) përmbushur të gjithë detyrimet e MSA-së dhe harmonizuar plotësisht legjislacionin shqiptar me legjislacionin e BE-së sikurse kërkohet nga MSA-ja dhe antarësimi në BE; (iii) hapur, menaxhuar dhe finalizuar me sukses negociatat e antarësimin; (iv) menaxhuar më mirë asistencën e Bashkimit Evropian dhe menaxhimin e suksesshëm të decentralizuar të fondeve të IPA-s.

■ **Vizioni.** “Hapja e negociatave të antarësimin dhe demonstrimi përpara Shteteve të BE-së të aftësisë së Shqipërisë për të plotësuar kriteret e antarësimin në BE”

⁵⁵ http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2014/20140919-csp-albania.pdf

⁵⁶ Këto përshijnë kryesisht raportet vjetore të KE-së për progresin, raportet vjetore Sigma, dhe raportet e KE-së për programet shumë-vendshme.

Ky vizion i qeverisë së Shqipërisë gëzon konsensus të plotë politik dhe mbështetje shoqërore. Ai kërkon rritjen e kapaciteteve dhe transparencën e sektorit me qëllim forcimin dhe zhvillimin e një shoqërie civile të qëndrueshme dhe të konsoliduar, ndër të tjera, si përfaqësuese e denjë e interesave të publikut të gjerë.

■ Objektivat strategjikë.

1. Monitorimi i plotësimit të detyrimeve të Republikës së Shqipërisë në kuadër të MSA-së dhe identifikimi i të metave dhe masave për t'i ndrequr ato, nëpërmjet:

- 1.1 hartimit dhe monitorimit të vazhdueshëm të zbatimit të PKIE-së, si dokumenti kryesor për përafrimin e legjislacionit shqiptar me *acquis* të BE-së, duke siguruar harmonizimin e tij me PBA-në;
- 1.2 raportimit përpara KE-së (kryesisht nëpërmjet kontributit vjetor në procesin e raportit të progresit të KE-së për Shqipërinë) mbi progresin e Shqipërisë në procesin e integritimit në BE, identifikimit dhe përfshirjes së rekomandimeve të BE-së në PKIE, si edhe në plan veprimet e ministrive të tjera dhe institucioneve publike;
- 1.3 monitorimit të përafrimit të legjislacionit shqiptar me *acquis*-në e BE-së, duke vlerësuar harmonizimin e të gjithëa projektakteve kombëtare me *acquis*-në e BE-së; dhe nëpërmjet
- 1.4 përmbushjes së detyrimeve për përafrim për të siguruar që aktet ligjore ekzistuese dhe të ardhshme të Shqipërisë gradualisht do të bëhen të pajtueshme me *acquis*-në e BE-së. Sa më pranë të jetë legjislacioni i Shqipërisë me ligjet e BE-së, aq më e mirë do të jetë pozita e saj fillestare në negociatat e pranimit në BE.

2. Bashkërendimi i procesit të negociatave për anëtarësimin e Shqipërisë në BE me qëllim përmbushjen e kriteret e anëtarësimit deri në 2020 nëpërmjet:

- 2.1 rishikimit të kuadrit ligjor dhe institucional për bashkërendimin dhe menaxhimin e procesit të integritimit dhe përgatitjes së rekomandimeve për përmirësime;
- 2.2 planifikimit dhe propozimit të strukturave kombëtare negociuese që do të drejtojnë dhe bashkërendojnë procesin e negocimit;
- 2.3 përgatitjes së kuadrit metodologjik për procesin e negocimit;
- 2.4 caktimin e kryenegociatorit dhe grupit negociator ; dhe
- 2.5 rritjes së kapaciteteve institucionale të ministrive, institucioneve dhe strukturave negociuese, në mënyrë të tillë që të jenë njëherazi funksionale dhe të afta për të përballuar procesin e negocimit.

3. Thithja e 100% të asistencës financiare të BE-së nëpërmjet:

- 3.1 rritjes së kapaciteteve institucionale të ministrive të linjës dhe institucioneve të tjera përfituese për të siguruar programim dhe zbatim më të mirë të fondeve të BE, përmes programeve dhe projekteve të përgatitura cilësore, si edhe të zbatuara, sipas standardeve të BE-së;
- 3.2 forcimit të kapaciteteve të njësisve të qeverisjes vendore dhe aktorëve të tjerë vendorë/rajonalë, me synim përgatitjen e propozimeve të projekteve cilësore dhe sigurimit të zbatimit pa probleme të projekteve në kuadër të fushës së politikave të bashkëpunimit territorial;
- 3.3 monitorimit të projekteve konkrete, veprimeve dhe kapaciteteve për thithjen e fondeve të BE-së gjatë procesit të programimit dhe zbatimit të kryer nga njësitë përgjegjëse kombëtare dhe njësitë e Komisionit Evropian.

4. Përkthimi i legjislacionit të BE-së në gjuhën shqipe, si dhe përkthimi i legjislacionit shqiptar në një nga gjuhët zyrtare të BE-së, si një parakusht për anëtarësimin në BE deri në vitin 2020 nëpërmjet:

- 4.1 përkthimit cilësor me kosto të kontrolluar të legjislacionit evropian në gjuhën shqipe;
- 4.2 rishikimit të përkthimit të legjislacionit në gjuhën shqipe dhe atij shqiptar në një nga gjuhët e BE-së, si dhe rishikimi gjuhësor dhe publikimi i akteve ligjore të përkthyer në bashkëpunim me ministrinë e linjës dhe institucionet e tjera qendrore;
- 4.3 bashkëpunimit të gjerë me Republikën e Kosovës për përkthimin, rishikimin e akteve si dhe për hartimin e manualeve të përbashkët për terminologjinë; dhe
- 4.4 përkthimit të legjislacionit evropian në gjuhën shqipe dhe atij shqiptar në një nga gjuhët e BE-së.

8.0 THEMELET: QEVERISJA E MIRË, DEMOKRACIA DHE SHTETI I SË DREJTËS

Institucionet e forta dhe efikase të qeverisë përbëjnë themelin e Shqipërisë, të cilat sigurojnë konkurrencën dhe rritjen. Ato janë thelbësore për anëtarësinë e saj në BE. Qeverisja e mirë në Shqipëri përcakton kuadrin ligjor dhe rregullator mirë-funksionues për bizneset, grupet sociale dhe individët, dhe mishëron nocionet kyçe të qeverisjes së mirë,...të promovuar nga një gamë institucionesh ndërkombëtare (shih kutinë në të djathtë). Arritja e standardeve të BE-së në administratën publike, sigurimi i llogaridhënies dhe transparencës në sektorin publik, si dhe zgjerimi i decentralizimit dhe demokracisë vendore mbeten përparësitë kyçe të qeverisjes mirë për Shqipërinë.

Qeveritë e njëpasnjëshme të Shqipërisë kanë treguar vazhdimisht nivele të larta angazhimi dhe përpjekjesh për të krijuar një mjedis të shëndetshëm biznesi, i cili të jetë tërheqës për investitorët në vend dhe jashtë vendit. Kjo

gjë pasqyrohet në vlerësimet ndërkombëtare të tilla si raporti i Korporatës Ndërkombëtare Financiare “Të bërit biznes”. Reformat do të vazhdojnë të fokusohen në forcimin e sistemit gjyqësor, respektimin e të drejtave të njeriut, duke përfshirë ato që lidhen me pronën, thellimin e lirive themelore, adresimin e korrupsionit dhe krimeve të të gjitha formave, dhe garantimin e sigurisë dhe rendit publik.

Shtylla 1 përfshin 13 sektorë ose komponentë, sikundër listohen në vijim. Disa prej tyre shihen si sektorë të ndërthurur, ose si nën-sektorë për të cilët janë përgatitur strategji të veçanta, ose janë në procesin e përgatitjes.

- Reformimi i sistemit të drejtësisë
- Proceset legjislative dhe elektorale
- Menaxhimi i integruar i kufijve
- Krimi i organizuar, terrorizmi dhe trafikimi
- Rendi publik
- Të drejtat e njeriut
- Reforma e administratës publike
- Transparenca/lufta kundër korrupsionit
- Decentralizimi & qeverisja vendore
- Statistikat
- Politika e jashtme
- Mbrojtja
- Shoqëria civile

Mbrojtja kombëtare dhe punët e jashtme mund të mos shihen si komponentë të qeverisjes së mirë në kuptimin konvencional, por megjithatë, ato janë thelbësore për funksionimin pa probleme, të sigurt dhe të lirë të shtetit, ndërsa statistikat janë kyç për qeverisjen, duke qenë se kontribuojnë drejtpërdrejt në përparimin e politikave të ndryshme vendore dhe kombëtare, përmes mbështetjes së analizës së politikave dhe vendimmarrjes të shëndoshë, të informuar, transparente dhe të bazuar në prova.

Qeverisja e mirë. . .

“... ka të bëjë me rolin e autoriteteve publike në krijimin e një mjedisi ku operatorët ekonomike të mund të funksionojnë, dhe me përcaktimin e shpërndarjes së përfitimeve, si edhe të marrëdhënies midis qeverisësve dhe të qeverisurve.” **OECD**

“... e përmbledhur në një politikëbërje të parashikueshme, të hapur dhe të ndriçuar; një burokraci të pajisur me etikë profesionale; një krah ekzekutiv të qeverisë që jep llogari për veprimet e tij; dhe një shoqëri civile të fortë, që merr pjesë në punët publike; ..ku të gjithë të sillen në bazë të shtetit ligjor.” **Banka Botërore**

“... ndër të tjera, pjesëmarrëse, transparente, dhe llogaridhënëse. Gjithashtu e efektshme dhe e barabartë...që nxit shtetin ligjor”. **UNDP**

8.1 Reformimi i sistemit të drejtësisë

■ **Situata aktuale.** Përpjekjet e institucioneve për të përmirësuar sistemin e drejtësisë kanë qenë të shumta, por të pjesshme dhe fragmentuara, dhe kanë konsistuar kryesisht në përmirësimin e sistemit nëpërmjet masave të natyrës operative, si modernizimin e infrastrukturës, futjen e teknologjisë së informacionit të përmirësuar komunikimin me publikun, etj. Në disa raste ka pasur ndërhyrje kryesisht ligjore për të korrigjuar ose përmirësuar disa aspekte të organizimit të sistemit dhe qeverisjes së tij. Të tilla ishin, për shembull, miratimi i ligjeve për Gjykatën e Krimeve të Rënda dhe të Gjykatës Administrative, ndryshimet në vitet e fundit të ligjeve në Gjykatën e Lartë dhe Këshillit të Lartë të Drejtësisë, Ligji “Për Shkollën e Magjistraturës”, etj.

Megjithatë, pavarësisht ndërgjegjësimit për rëndësinë themelore të sistemit të drejtësisë, nuk ka pasur një përpjekje të gjerë dhe të thellë për të analizuar rezultatet e sistemit të drejtësisë në tërësi dhe për t'u marrë me sfidat e shumta në mënyrë radikale dhe të integruar. “Strategjia Kombëtare e Sektorit të Drejtësisë 2010-2014”⁵⁷, miratuar në vitin 2010, nuk ka arritur të kthehet në një platformë themelore dhe operacionale, për të orientuar një reformë rrënjësore të sistemit, duke mos adresuar sfidat lidhur me konsolidimin e sistemit.

Ngritja e Komisionit *Ad Hoc* Parlamentar për Reformën në Sistemin e Drejtësisë në dhjetor 2014, është një hap me rëndësi, që siguron angazhimin më të lartë politik dhe konsensual, aq të nevojshëm për një reformë rrënjësore. Komisioni hartoi dhe miratoi dokumentin e “Analizë të Sistemit të Drejtësisë në Shqipëri” në qershor 2015, që konsiston në një analizë të thellë të sistemit, duke e trajtuar sistemin e drejtësisë si një i tërë. Konstatimet e dokumentit lidhen specifikisht me analizën ligjore të reformës në drejtësi dhe reformës në Gjykatën Kushtetuese, analizën e gjyqësorit, sistemin e drejtësisë penale, sistemin arsimor të drejtësisë, shërbimet ligjore, masat anti-korrupsion, si dhe financimin dhe infrastrukturën e sistemit të drejtësisë. Analiza adreson gjithashtu çështje që kanë të bëjnë me perceptimet publike rreth sistemit të drejtësisë (shih kutinë në të djathtë). Kjo analizë shërben për të vendosur orientimet dhe hapat për reformën e sistemit.

Perceptimi publik në lidhje me sistemin gjyqësor të Shqipërisë:

“Ka një perceptim të përhapur të publikut se sistemi vuan nga fenomeni i korrupsionit dhe nga ndikimet e jashtme në dhënien e drejtësisë. Korrupsioni, mungesa e proceseve transparente, proceset tejet të zgjatura, ose mos ekzekutimi i vendimeve gjyqësore kanë kontribuar në perceptimet negative të publikut për transparencën e gjyqësorit.”

Analiza e Sistemit Gjyqësor në Shqipëri, qershor 2015, faqe 10

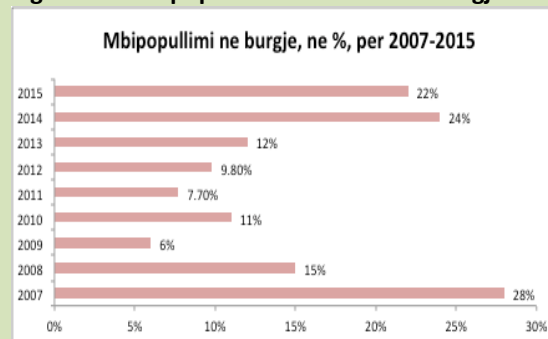
Një gjyqësor i pavarur dhe efikas është një parakusht themelor për funksionimin e shtetit ligjor, përbën një tipar parësor të demokracisë dhe është një mundësues i rëndësishëm i zhvillimit të qëndrueshëm të Shqipërisë.

⁵⁷ “Strategjia Kombëtare e Sektorit të Drejtësisë 2015-2020” ndodhet aktualisht në fazat fillestare të hartimit.

Kjo theksohet edhe në Dokumentin Indikativ i BE-së për Shqipërinë, për 2014-2020⁵⁸, që paraqet se prioritet për vendin është “... një sistem gjyqësor llogaridhënës, të pavarur dhe efikas, të harmonizuar me legjislacionin e BE-së dhe praktikën më të mirë” (referojuni faqeve 17-18). Raporti i Progresit të BE për 2015, gjithashtu vlerëson se sistemi gjyqësor i Shqipërisë është në një fazë të hershme të përgatitjes dhe orienton për mangësitë thelbësore që duhen adresuar, “..lidhur me pavarësinë dhe llogaridhënien e gjykatësve dhe prokurorëve, zbatimin e vendimeve, bashkëpunimit ndërinstytucional, si dhe administrimin e drejtësisë i cili mbetet i ngadaltë”. Raporti e thekson si hap të domosdoshën hartimin e një strategjie dhe një plani veprimit, që të orientojë reformën përmes ndërhyrjesh e masash konkrete.

Në lidhje me sistemin e vuajtjes së dënimit, janë përmirësuar kushtet e burgimit dhe standarde e trajtimit njerëzor të të burgosurve dhe të ndaluarve. Megjithatë, vihet re luhatje në nivelin e mbipopullit në burgje, megjithë investimet e bëra gjatë viteve (shih Figurën 18).

Figura 18. Mbiipopullimi në sistemin e burgjeve

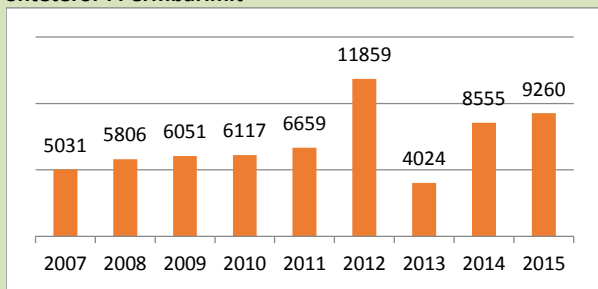
Burimi: Ministria e Drejtësisë

Në një nivel më operacional, standardet e trajtimit të të miturve të dënuar dhe shkelësve të rinj të ligjit janë përmirësuar. Ka pasur një rritje të konsiderueshme të dënimeve alternative për të mitur, në krahasim me paraburgimin. Për periudhën 2009 – 2014, raporti për të miturit me dënime alternative në krahasim me numrin e përgjithshëm të të miturve të dënuar është 46.5%.

Gjithsesi, sistemi i drejtësisë për të miturit është në vetvete një sfidë e rëndësishme për sistemin, që duhet adresuar edhe në të ardhmen. Në këtë pikë, Raporti i Komisionit European thekson nevojën për të ngritur një sistem të veçantë të drejtësisë për të miturit, që sjell legjislacionin ekzistues në përputhje me standardet ndërkombëtare

⁵⁸ Dokumentin Indikativ i BE-së për Shqipërinë 2014-2020, faqe 17-18

Figura 19. Numri i rasteve të ekzekutuara nga Shërbimi Shtetëror i Përmbartimit

Burimi: Ministria e Drejtësisë

Forcimi i shërbimit të përmbartuesve privatë ka përmirësuar përmbushjen dhe zbatimin e akteve ekzekutive, megjithëse ende mbetet sfida rritja e mëtejshme e numrit dhe koha sa më e shkurtër për ekzekutimin e vendimeve. Të dhënat statistikore të dhëna nga Shërbimi Shtetëror Përmbartimor tregojnë se janë ekzekutuar 9260 raste në vitin 2015 (Figura 19). Funksonimi i shëndoshë i sistemit të ndërmjetësimit për zgjidhjen e mosmarrëveshjeve ka kontribuar në uljen e

numrit të çështjeve që kërkojnë zgjidhje gjyqësore.

Në lidhje me profesionet e lira të tilla si avokatia, noteria dhe ndërmjetësimi progres është parë në rishikimin e kuadrit ligjor dhe institucional. Aktualisht po bëhen përpjekje për të rregulluar institutin e arbitrimin, reformën e noterisë me anë të ofrimit të shërbimit me një ndalesë (*One Stop Shop*). Vëmendje i është kushtuar edhe krijimit dhe funksionimit të Regjistrat Elektronik të Noterisë; ekzekutimit të testamenteve dhe çertifikatave të trashëgimisë nga noterët; dhe ngritjes dhe funksionimit të regjistrave përkatës. Rëndësi e posaçme i është dhënë zbatimit në kohë të vendimeve të Gjykatës Evropiane të të Drejtave të Njeriut (GJEDNJ). Gjatë periudhës 2007 deri në 2014, u ekzekutuan gjithsej 36 vendime të GJEDNJ-së.

■ **Sfidat.** Sikurse është trajtuar në Seksionin 2.2, sektori i drejtësisë do të përballet me shumë sfida në të ardhmen. Ato fokusohen: (1) proces i vazhdueshëm reformash që duhen zbatuar në sektorin e gjyqësorit; (2) konsolidimi i mëtejshëm i pavarësisë së gjyqësorit dhe efikasitet më të madh brenda sistemit gjyqësor; (3) transparencë më të madhe dhe rritje e besimit të publikut të gjyqësori; (4) forcim i mëtejshëm i shërbimeve publike dhe private të përmbartimit dhe të profesioneve të tjera të lira; (5) marrjen e masave për të siguruar respektimin e të drejtave themelore të individëve; (6) transformimin e nocionit të dënimit penal në nocionin e mundësive për rehabilitim, nëpërmjet forcimit të programeve rehabilituese komunitare; dhe për (7) rritjen e llogaridhënies dhe transparencës së përgjithshme të sektorit gjyqësor përmes zhvillimit të mëtejshëm dhe integritetit të sistemeve mbështetëse të menaxhimit të informacionit.

■ **Vzioni.** *“Shqipëria: një vend i bazuar në shtetin e së drejtës, garant për të drejtat e njeriut dhe liritë themelore, me një sistem të hapur dhe të barabartë gjyqësor që siguron drejtësi për të gjithë”.*

■ **Objektivat strategjikë.**

1. Konsolidimi i pavarësisë dhe efikasitetit të gjyqësorit përmes:

- 1.1 Rishikimit të rregullt të sistemit të drejtësisë, duke përfshirë analizën e hendeqeve dhe identifikimin e fushave që kanë nevojë për përmirësime;
- 1.2 Forcimit të legjislacionit, për të siguruar pavarësinë e gjyqësorit;
- 1.3 Zbatimit të legjislacionit krahas masave që do të rrisin pavarësinë, efikasitetin, integritetin dhe llogaridhënien e gjyqësorit në të gjitha nivelet e sistemit;

- 1.4 Përmirësimi të funksionimit dhe organizimit të efektshëm të gjykatave të shkallës së parë dhe të apelit, sipas hartës së re territoriale;
- 1.5 Rritjes së efikasitetit të gjykatave duke ulur ngarkesën e çështjeve, krahasuar me numrin e çështjeve të regjistruara për gjykim;
- 1.6 Përmirësimi të kapaciteteve infrastrukturore;⁵⁹
- 1.7 Mekanizme më të fortë të kontrollit brenda sistemit gjyqësor të lidhura me statusin dhe aftësitë profesionale të inspektorëve dhe metodat e verifikimit.;
- 1.8 Përmirësimi të sistemit të arkivave të gjyqësorit përmes zbatimit dhe funksionimit të arkivës gjyqësore qendrore;
- 1.9 Forcimit të bashkëpunimit ndër-institucional përmes zbatimit të marrëveshjeve të bashkëpunimit, dhe organizimit të trajnimeve të përbashkëta; dhe
- 1.10 Nxitjes së bashkëpunimit gjyqësor rajonal dhe ndërkombëtar me anë të lidhjes të marrëveshjeve të reja të bashkëpunimit.

2. Rritja e transparencës dhe konsolidimi i besimit të publikut në sistemin e drejtësisë përmes:

- 2.1 Rritjes së profesionalizmit dhe përbushjes së detyrave përmes: (i) kritereve transparente dhe të bazuara në merita për emërimin e gjyqtarëve, prokurorëve dhe administratorëve të gjykatave, (ii) vlerësimeve të përbushjes së detyrave e ngritjeve në detyrë në bazë të meritave dhe inspektiveve të gjykatave dhe publikimit të rezultateve të emërimeve;
- 2.2 Uljes së konsiderueshme të kohëzgjatjes së proceseve;
- 2.3 Forcimit të rolit dhe pavarësisë së prokurorëve në procesin e hetimit;
- 2.4 Rritjes së shkallës të parashikueshmërisë ligjore dhe zbatimit të ligjeve dhe vendimeve të gjykatave në interes të bizneseve dhe qytetarëve;
- 2.5 Rritjes së informacionit dhe proceseve të gjykatave përmes zbatimit të një Sistemi të Integruar të Informacionit për Administrimin e Çështjeve dhe sistemeve të audiove në të gjitha gjykatat për të siguruar që informacioni të jetë i lehtë në përdorim për qytetarët.;
- 2.6 Zgjerimit të Komisionit Shtetëror për Asistencën Ligjore përmes hapjes së shtatë zyrave të reja dhe forcimit të atësive të burimeve njerëzore;
- 2.7 Forcimit të aftësive profesionale të Avokatisë së Shtetit;
- 2.8 Përmirësimi të mundësive të publikut për t'u njohur me normat dhe informacionin ligjor, duke rritur botimet e gazetave zyrtare, kodeve dhe përmbledhjeve legjislative, etj.

3. Përmirësimi i mëtejshëm i shërbimeve publike dhe private të përbarimit dhe përbushjes së shërbimeve të lira përmes:

- 3.1 Rritjes së shkallës së zbatimit të titujve të ekzekutuar⁶⁰;
- 3.2 Rritjes së cilësisë së shërbimit të përbarimit me anë të nxitjes së profesionalizmit të stafit dhe forcimit të kontrollit dhe inspektimit të çdo zyre përbarimi (rezultatet në lidhje me sistemin e përbarimit mbulohen edhe në Seksionin 10.1 për të drejtat e pronësisë); dhe
- 3.3 Rritjes në përgjithësi të efektivitetit të aktivitetit të ekspertëve të lirë dhe profesionistëve të drejtësisë, duke përmirësuar dispozitat ligjore;
- 3.4 Sigurimit të programeve të trajnimit ndër-disiplinore si për profesionistët ligjorë dhe profesioneve të tjera që lidhen me sistemin e drejtësisë, duke përfshirë programet që mundësojnë krijimin e

⁵⁹ Ndërtimi i Pallatit të Drejtësisë në Tiranë, ndërtimi i zyrave të gjykatave dhe prokurorive në disa qytete.

⁶⁰ Refeuar të dhënave të shërbimit të përbarimit shtetëror për ekzekutimin e vendimeve.

kuadrove të specializuara në drejtësinë për të mitur, drejtësisë për fëmijët, dhunën në familje me bazë gjinore, etj.

4. **Garantimi i të drejtave themelore personale dhe transformimi i dënimit penal në mundësi për ri-edukim përmes:**
 - 4.1 Përmirësimin të mëtejshëm të sistemeve të burgimit dhe para-burgimit;
 - 4.2 Respektimit i standardeve ndërkombëtare në sistemin e vuajtjes së dënimit, duke përfshirë trajtimin e posaçëm të kategorive të ndryshme të të burgosurve;
 - 4.3 Uljes së shkallës së mbipopullimit në institucionet e vuajtjes së dënimit; dhe
 - 4.4 Forcimit të politikës sociale përmes veprimeve të synuara për të: (i) zgjeruar arsimin 9-vjeçar në gjithë sistemin e vuajtjes së dënimit⁶¹; (ii) ngritur sektorë të kujdesit të posaçëm për personat me probleme të shëndetit mendor në pesë Institucione të Ekzekutimit të Vendimit Penal (IEVP); (iii) hartuar protokolle standarde për përgatitjen për riintegrim pas lirim, si edhe rritur përfshirjen e të burgosurve në aktivitete që mbështesin riintegrimin e tyre pas lirim; (iv) ofruar deri në 3.5 orë këshillimi për të burgosur në muaj.
5. **Përditësimi i mëtejshëm i infrastrukturës së burgjeve dhe elementëve të sigurisë** në sistemet e burgimit dhe paraburgimit në përputhje me standardet dhe konventat ndërkombëtare dhe instalimi i sistemeve të kamerave në të gjitha institucionet e vuajtjes së dënimit dhe gradualisht transformimi i lehtësirave për të miturit në struktura të hapura ose gjysëm të hapura.
6. **Ngritja e një baze të dhënash elektronike** për të burgosurit përmes një sistemi softweri për kërkimin e dosjeve dhe lidhjes *on-line* të burgjeve lokale me qendrat e ndalimit dhe institucionin qendror dhe Instalimi i një sistemi të bazës së të dhënave për administrimin e informacionit dhe statistikave

8.2 Forcimi i proceseve legjislative dhe zgjedhore

Gjatë viteve të fundit, Shqipëria ka bërë progres të konsiderueshëm në forcimin e proceseve zgjedhore dhe legjislative, të cilat kanë kontribuar në forcimin e demokracisë dhe të shtetit ligjor. Megjithatë, procesi i forcimit, për nga vetë natyra e tij kërkon një vëmendje të vazhdueshme për konsolidimin e arritjeve të shënuara deri më tani, si edhe për t'u fokusuar te vazhdimi i reformave të sistemit demokratik, që do të sigurojnë respektimin e të drejtave të njeriut dhe lirive themelore në përputhje me standardet evropiane.

8.2.1. Forcimi i proceseve legjislative

■ **Situata aktuale.** Lidhur me forcimin e proceseve legjislative, në vlerësimin e Raportit të Komisionit Europian 2015, paraqitet përmirësim i transparencës dhe gjithëpërfshirja. Raporti nënvizon se komisionet parlamentare kanë qenë përgjithësisht proaktive në mbajtjen e konsultimeve me shoqërinë civile dhe grupet e interesit, duke përmendur edhe faktin e miratimit nga Parlamenti, në dhjetor të 2014, të një rezolute mbi rolin e shoqërisë civile në zhvillimin demokratik të vendit. Megjithatë, raporti i BE thekson nevojën për përmirësim të strukturës organizative të parlamentit me kapacitetet administrative dhe

⁶¹ Është në fuqi një Memorandum Mirëkuptimi midis MD dhe MASH (korrik 2014) mbi zbatimin e arsimit të mesëm për të miturit në konflikt me ligjin.

ekspertize, duke orientuar drejt dhënies së fondeve të mjaftueshme për rekrutimin dhe trajnimin e stafit, veçanërisht në lidhje me hulumtime dhe analiza.

Në funksion të përmirësimit të transparencës dhe rritjes së pjesëmarrjes në vendimarrje, nëpërmjet konsultimit me palët e interesuara, në vitin 2014 është miratuar ligji për konsultimin publik të akteve politike dhe legjislative, si dhe një ligj i ri për të drejtën e informimit⁶², për të cilët janë marrë masat e nevojshme për zbatimin e plotë e cilësor.

Aktualisht ka nisur puna për Reformën Legjislative për të cilën janë ngritur dy grupe pune, Grupi në nivel Strategjik dhe Grupi në nivel Teknik, me qëllim inventarizimin e legjislacionit, analizën e strukturave që merren me hartimin e legjislacionin dhe përafrimin e tij, përcaktimin e kritereve të qarta të punësimit për personat që do të merren me ligjbërjen, etj. Procesi i transpozimit të acquis të BE-së në kuadrin ligjor vendas, edhe pse është mbështetur vazhdimisht me fonde dhe asistencë teknike nga BE, ka ende nevojë për t'u konsoliduar dhe përmirësuar kapacitetet për rritjen e cilësisë së legjislacionit të propozuar, sidomos në prespektivën e hapjes së negociatave për anëtarësim të Shqipërisë në BE.

■ **Sfidat.** Në pikëpamje të **proceseve legjislative**, një numër ndryshimesh kyç në politika mbeten për t'u kushtuar vëmendje në të ardhmen. Këto përfshijnë: (1) rritjen e transparencës dhe besimit të publikut te institucionet shtetërore demokratike; (2) përmirësimin e mëtejshëm të funksioneve kushtetuese të lidhura me ligjbërjen dhe procesin legjislativ; (3) forcimin e kapaciteteve administrative të lidhura me ligjbërjen; (4) rritjen e transparencës në procesin ligjbërës dhe bashkëpunimin me shoqërinë civile; dhe (5) rritjen e bashkëpunimit dhe ndërveprimit midis institucioneve kushtetuese, me qëllim sigurimin e një procesi efikas legjislativ; (6) ngritjen e kapaciteteve të institucioneve për procesin legjislativ. Plotësimi i këtyre sfidave pritet të rezultojë në konsolidimin e mëtejshëm të proceseve zgjedhore dhe demokracisë në Shqipëri.

■ **Vizioni.** *“Garantimi i një procesi legjislativ transparent, gjithëpërfshirës dhe cilësor, në përputhje me praktikat më të mira evropiane”*

■ **Objektivat strategjike.**

1. Përmirësimi i mëtejshëm i funksionit ligjbërës, përmes shqyrtimit më të mirë të legjislacionit gjatë procesit legjislativ dhe përmirësimeve të procedurës legjislative për një përafrim më efikas të legjislacionit shqiptar me legjislacionin e BE-së.
2. Forcimi i bashkëpunimit ndër-institucional midis institucioneve kushtetuese të ngarkuara me procesin legjislativ (kryesisht ekzekutivit dhe ligjvënësit), me qëllim rritjen e eficiencës së procesit.
3. Rritja e transparencës në proceset legjislative, përmes rritjes së pjesëmarrjes së publikut dhe shoqërisë civile në proceset e vendimarrjes.

⁶² Ligji nr. 119/2014 “për të drejtën e informimit” dhe Ligji nr.146/2014 “Për njoftimin dhe konsultimin publik”

4. Rritja e efikasitetit të kontrollit parlamentar, në vecanti lidhur me zbatimin dhe përputhjen e legjislacionit të ri me legjislacionin e BE ⁶³.
5. Rritja e kapaciteteve të institucioneve (Parlamentit dhe Këshillit të Ministrave) në shërbim të eficiencës së procesit legjislativ.
6. Përmirësimi i procesit të hartimit dhe miratimit të ligjeve, si dhe rritja e cilësisë së akteve ligjore, nëpërmjet:
 - a. një sistemi transparent të hartimit të ligjeve, gjithëpërfshirës, i bazuar në politika dhe që siguron përafrimin me *acquis*;
 - b. përmirësimin të procedurës për kryerjen e vlerësimeve të impaktit të pritshëm dhe vlerësimeve të përputhshmërisë me *Acquis*, si dhe të lidhjes së akteve rregullative me politikën në vend;
 - c. rritjes së transparencës në botimin e legjislacionit

8.2.1. Forcimi i proceseve zgjedhore

■ **Situata aktuale.** Në lidhje me procesin **zgjedhor**, reformat e viteve të fundit janë fokusuar te ndryshimet në Kodin Zgjedhor. Synimi i tyre ka qenë përmirësimi i vendosjes së rregullave për përgatitjen, hartimin, menaxhimin, njoftimin e rezultateve të zgjedhjeve dhe rregullimit të procesit zgjedhor. Për shembull, ndryshimet e bëra në 2012 në Kodin Zgjedhor⁶⁴ parashikojnë: (1) përmirësimin e menaxhimit administrativ të të gjithë procesit zgjedhor; (2) ruajtjen e ekuilibrit midis të gjitha forcave politike gjatë procesit zgjedhor; (3) përmirësimin e pavarësisë së Komisionit Qendror të Zgjedhjeve (KQZ) si institucioni qendror për administrimin e zgjedhjeve; (4) rritjen e transparencës;⁶⁵ dhe (5) minimizimin e presionit të bërë nga shumica gjatë periudhës së zgjedhjeve. Kuadri ligjor që rregullon zgjedhjet parlamentare tashmë ofron një bazë të shëndoshë për mbajtjen e zgjedhjeve demokratike në Shqipëri.⁶⁶ Megjithatë, ende mbetet për të bërë më shumë për transparencën, sidomos në lidhje me raportimin e financimit të fushatave zgjedhore.

⁶³ Mbikqyrja e zbatimit të detyrimeve që rrjedhin nga MSA-ja e nënshkruar midis BE-së dhe Shqipërisë; zbatimi i Udhërrëfyesit për 5 përparësitë kyçe të rekomanduara nga Komisioni Evropian në 2013 (miratuar me VKM nr. 330, datë 28 maj 2014); zbatimi i Planit Kombëtar të Integritimit Evropian 2015-2020 (miratuar me VKM nr. 404, datë 13 maj 2015; adresimi i rekomandimeve të Komisionit Evropian në Raportet për Progresin Vjetor të Shqipërisë për periudhën 2015-2020 dhe i pozitës negociuese të Qeverisë së Shqipërisë gjatë procesit të antarësimit të Shqipërisë në BE (pas hapjes së negociatave).

⁶⁴ Ligji nr.74/2012 "Për disa ndryshime në Ligjin nr. 10019, datë 29.12.2008, "Kodi Zgjedhor i Republikës së Shqipërisë".

⁶⁵ KQZ, 40 ditë përpara fillimit të fushatës zgjedhore, ngre Bordin e Monitorimit të Medias, i cili ka për detyrë të monitorojë zbatimin e dispozitave të këtij Kodi për fushatën zgjedhore nga radiot dhe televizionet publike dhe private.

⁶⁶ OSBE, "Zgjedhjet parlamentare të Shqipërisë të 23 qershorit 2013, Misioni i Vëzhgimit të Zgjedhjeve – Raporti Përfundimtar", Zyra e Institucioneve Demokratike & të Drejtave të Njeriut (ODIHR), Varshavë, 10 tetor 2013, faqja 1.

Gjithashtu, janë marrë masa për miratimin e Sistemit të Informacionit dhe Administrimit të Zgjedhjeve, modalitetet e reja në trajnim dhe në të mësuar, dhe për të rritur më tej transparencën e proceseve zgjedhore.

Në janar të 2015, Parlamenti miratoi amendamente në Kodin Zgjedhor⁶⁷, në kuadër të zgjedhjeve vendore të mbajtura në 21 qershor 2015. Ndryshimet konsistojnë në përshtatjen teknike të administrimit të zgjedhjeve nga KQZ-ja pas ndarjes së re administrative dhe në ndryshime të lidhura me kuotat gjinore. Sipas këtyre amendamenteve, 50% e listave të këshillave bashkiakë duhet të jenë gra. Këto masa do të kontribuojnë në krijimin e një mjedisi më mundësues për gratë për të ecur përpara në poste politike dhe publike, dhe shihet si një nga aspektet kryesore të reformës zgjedhore.⁶⁸ Pas zgjedhjeve vendore të qershorit 2015, përqindja midis burrave dhe grave (në lidhje me anëtarët e këshillave bashkiake) ishte 34.8% femra dhe 65.2% meshkuj, ndërsa përqindja në postet për kryetarë bashkish ishte 14.75% femra dhe 85.25% meshkuj.⁶⁹

■ **Sfidat.** Për sa u përket proceseve **zgjedhore**, një numër sfidash mbeten për t'u adresuar në periudhën e planifikuar 2015-2020: (1) nevoja për të rritur transparencën gjatë të gjithë procesit zgjedhor, si në zgjedhjet parlamentare, ashtu edhe në ato vendore (2) nevoja për forcimin e proceseve zgjedhore, me qëllim që të mos ndikohen nga partitë politike; (3) nevoja për një qartësim të roleve të institucioneve kushtetuese për proceset zgjedhore; (4) nevoja për të forcuar llogaridhënien e partive politike në përgjithësi, në lidhje me rritjen e transparencës të fondeve financiare të mbledhura gjatë fushatave zgjedhore.

■ **Vizioni.** *"Garantimi i zgjedhjeve të lira dhe të ndershme, ku qytetarët të shprehin vullnetin e tyre të lirë, në bazë të një procesi të duhur administrativ, pa ndërhyrje politike dhe sipas standardeve".*

■ **Objektivat strategjike.**

1. **Përmirësimi i vazhdueshëm i kuadrit të përgjithshëm ligjor dhe i Kodit Zgjedhor**, duke adresuar rekomandimet e bëra nga Organizata për Siguri dhe Bashkëpunim në Evropë (OSBE)/Zyra për Institucione Demokratike dhe të Drejtat e Njeriut (ODIHR) në raportet e tyre të vëzhgimit të zgjedhjeve të viteve 2013 dhe 2015.
2. **Rritja e nivelit të informimit të qytetarëve** për të drejtat e tyre lidhur me procesin zgjedhore, me qëllim rritjen e pjesëmarrjes në zgjedhje.
3. **Rritja e transparencës** në lidhje me fondet financiare të mbledhura nga partitë politike gjatë fushatave zgjedhore, përmes ndryshimeve të nevojshme ligjore.

⁶⁷ Ligji nr. 31/2015 "Për disa ndryshime dhe shtesa në Ligjin nr. 10,019, datë 29.12.2008 "Kodi Zgjedhor i Republikës së Shqipërisë", i ndryshuar.

⁶⁸ Në përputhje me kodin zgjedhor të Shqipërisë, zgjedhjet parlamentare dhe lokale mbahen çdo dy vjet, por me një diferencë kohe prej 2 vjetësh nga njëra tjetra. Parlamenti shqiptar aktualisht përbëhet nga 140 deputetë të zgjedhur përmes një sistemi proporcional, ndër të cilë 29 janë gra dhe 111 burra. Nga zgjedhjet lokale të mbajtura në 21qershor 2015, u zgjodhën 61 kryetarë bashkie (10 gra dhe 51 burra).

⁶⁹ Komisioni Qendror i Zgjedhjeve i Shqipërisë.

8.3 Menaxhimi i integruar i kufijve

■ **Situata aktuale.** Progresi i qëndrueshëm në kontrollin e kufijve dhe mbikëqyrja e tyre ishte një nga kushtet që çoi në heqjen e vizave me vendet e BE-së që nga dhjetori i vitit 2010. Shqipëria ka dhënë rezultate në të gjithë komponentët e sistemit të menaxhimit të integruar të kufijve, veçanërisht në: përmirësimin e kuadrit ligjor bazë; organizimin dhe menaxhimin e agjencive kufitare; rritjen e kapaciteteve administrative dhe profesionale të strukturave përkatëse; zbatimin e procedurave standarde të punës; kryerjen e programeve të trajnimit dhe përgatitjen e kurrikulave; forcimin e infrastrukturës dhe sistemit të informacionit; shërbimet me cilësi të lartë për qytetarët; lehtësimin e shkëmbimeve tregtare; forcimin e luftës kundër aktiviteteve të paligjshme; dhe rritjen e sigurisë së kufijve.

Në këtë kuadër është shënuar progres në përgatitjen dhe zbatimin e *“Strategjisë kombëtare ndërsektoriale për menaxhimin e integruar të kufirit dhe Plan Veprimit të saj 2014-2020”* (miratuar në 2014), qëllimet e të cilës janë: (1) konsolidimi i arritjeve të Menaxhimit të Integruar të Kufirit; (2) përmirësimi i sigurisë së kufirit; (3) lehtësimi i lëvizjes së qytetarëve dhe shkëmbimeve tregtare; (4) garantimi i kufijve të hapur dhe të sigurt.

Një komponent i rëndësishëm i kontrollit të kufirit është Qendra Ndërinstitucionale Operacionale Detare (QNOD), i cili është një institucion ndërministror, me kompetencë për të siguruar mbikëqyrjen e hapësirës detare të Shqipërisë. Si një organizatë relativisht e re, ajo ka nevojë të forcojë kapacitetet, me qëllim që të mund të përmbushë mandatin e saj.

Tendencat për aktivitete të paligjshme, lidhur me trafikimin e narkotikëve, automjeteve dhe përdorimin e dokumenteve të rreme, si edhe trafikun e qenieve njerëzore, identifikohen dhe analizohen përmes analizave të rrishtit. Vitet e fundit vihat re një rritje e tendencës për aktivitete të paligjshme, që lidhet me nivelin e mbikëqyrjes së kufirit të gjelbër. Shkaqet kryesore të fenomenit përfshijnë: gjatësinë e kufirit, terrenin e vështirë, kalimet e kufirit dhe numrin e vogël të stacioneve të policisë dhe patrullave kufitare. Patrullat kufitare shpesh nuk kanë kapacitete dhe teknika. Një faktor tjetër kyç gjendet në numrin e vogël dhe moshën e vjetër të policisë kufitare si dhe stafit të migrimit që punon në terren në stacionet kufitare (aktualisht 1.4 policë për çdo km vijë kufitare, ndërkohë që standardi BE-së është 3-5 policë për 1km vijë kufitare)⁷⁰. Disa pika të kalimit kufitar nuk kanë infrastrukturën e përshtatshme për të përballuar fluksin e qytetarëve, automjeteve dhe mallrave, si edhe pajisjet teknike në automjete, që përdoren nga njësitë operacionale të Policisë Kufitare dhe të Migracionit. Veç kësaj, kapacitetet duhet të forcohen për të menaxhuar fluksin e parregullt të migrantëve që vijnë nga vendet e treta.

■ **Sfidat.** Ka ende sfida serioze që mbeten për t’u zgjidhur në lidhje me rritjen e krimit ndërkufitar: (1) përmirësimi i politikave sektoriale të përshtatshme për forcimin e Sistemit të Sigurisë Kufitare, sidomos

⁷⁰ Schengen Borders Code, standards and rules govern the movement of persons across borders established by the European Parliament and of the Council of 15 March 2006. This regulation applies to any person crossing the external borders of all EU countries, except those of the United Kingdom and Ireland, and the internal borders of the [Schengen area](#) (a border-free area comprising 22 EU countries, along with Iceland, Liechtenstein, Norway and Switzerland). See for example, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=URISERV:l14514>.

për të ulur dhe parandaluar krimin ndërkufitar dhe trafikimin e paligjshëm; (2) kërkesa për të vazhduar forcimin e kapaciteteve, veçanërisht në lidhje me efikasitetin e punës në terren lidhur me kontrollin dhe mbikëqyrjen e kufijve; (3) nevoja për të zbatuar praktikën më të mira të menaxhimit të integruar të kufirit; dhe (4) hartimi i një kuadri të ri ligjor në përputhje me standardet e BE-së dhe Kodin Shengen.

■ **Vizioni.** *“Konsolidimi i arritjeve të menaxhimit të konsoliduar të kufirit për të siguruar kufij të hapur dhe të sigurt, në harmoni të plotë me standardet e BE-së”.*

■ Objektivat strategjike

1. Forcimi i forcës zbuluese në luftën kundër krimit ndërkufitar nëpërmjet:

- 1.1 rritjes së shkallës së zbulimit të trafikimit të paligjshëm;
- 1.2 rritjes së shkallës së zbulimit dhe eliminimit të tregtisë së lëndëve narkotike.

2. Rritja e profesionalizmit dhe aftësive teknike për zbulimin dhe luftën kundër përdorimit të dokumenteve të falsifikuara për kalimin e kufirit.

3. Përmirësimi i standardeve të kontrollit dhe mbikëqyrjes përmes standardizimit të Pikave të Kalimit të Kufirit (PKK) sipas standardeve të BE-së dhe Kodit Shengen.

4. Parandalimi dhe pakësimi i rasteve të migrimit të paligjshëm dhe të qytetarëve të huaj që kapen në territorin e Shqipërisë me dokumente të parregullta, përmes:

- 4.1 Kryerjes së analizave të sakta të riskut;
- 4.2 Dislokimit të forcave në zonat më problematike; dhe
- 4.3 Furnizimit me pajisje moderne për parandalimin e migracionit të paligjshëm.

5. Parandalimi dhe ulja e migracionit të paligjshëm nëpërmjet:

- 5.1 rritjes së shkallës së zbulimit dhe eliminimit të migracionit të paligjshëm;
- 5.2 uljes së rasteve të migracionit të paligjshëm dhe të qytetarëve të huaj të kapur në territorin e Shqipërisë me dokumente të parregullta;
- 5.3 monitorimit të flukseve të migracionit përmes analizave mujore dhe vjetore të riskut në përputhje me standardet e FRONTEX-it⁷¹.
- 5.4 monitorimit të fluksit të migracionit nëpërmjet analizave mujore dhe vjetore të riskut në përputhje me modelin e CIRAM; dhe
- 5.5 forcimit të bashkëpunimit me vendet fqinje në parandalimin dhe luftimin e migracionit të parregullt të qytetarëve shqiptarë dhe shtetasve të vendeve të treta, në kuadër të marrëveshjeve ekzistuese dypalëshe, Konventës së Bashkëpunimit Policor për Europën Juglindore dhe iniciativat rajonale.

6. Forcimi i përgjithshëm i kapaciteteve të Qendrës Ndërinstitucionale Operacionale Detare.

⁷¹ Frontex promovon, bashkërendon dhe përgatit menaxhimin e kufijve evropianë në përputhje me Kartën e të Drejtave Themelore të BE-së, duke përdorur konceptin e menaxhimit të integruar të kufirit.

8.4 Lufta kundër krimit të organizuar, terrorizmit dhe trafikimit

■ **Situata aktuale.** Gjatë viteve të fundit, Shqipëria ka bërë progres në luftën kundër krimit të organizuar, trafikimit dhe terrorizmit. “Strategjia ndërsektoriale e luftës kundër krimit të organizuar, trafikimit dhe terrorizmit 2014-2020” u përditësua në nëntor të vitit 2014, dhe përfshin luftën kundër trafikimit të fëmijëve, luftën kundër pastrimit të parave, dhe luftën kundër trafikimit të lëndëve narkotike. Gjithashtu, plan veprimi i posaçëm i strategjisë së luftës kundër trafikimit të njerëzve u përgatit dhe miratua në të njëjtin vit.

Progresi u pasqyrua në raportet progresit e 2013, 2014, 2015 të Komisionit Evropian për Shqipërinë.⁷² Moratoriumi për skafet ishte një instrument i fortë ligjor në politikën 5-vjeçare të eliminimit të migracionit të paligjshëm dhe arriti të eliminonte migracionin e paligjshëm drejt Italisë në rrugë detare.

Bashkëpunimi ndërkombëtar i policisë vazhdoi të jepte rezultate të mira në lidhje me operacionet e policisë, ndalimet dhe bashkëpunimin për hetimet. Numri i hetimeve të pasurive, konfiskimeve dhe procedimeve në gjykata po ashtu u rrit.

Analiza e riskut dhe përdorimi i inteligjencës penale u përmirësua në mënyrë të konsiderueshme. Procedimi dhe konfiskimi i rasteve të drogës u rrit për shkak të përdorimit efikas të mjeteve dhe pajisjeve të disponueshme, analizës së rrezikut dhe bashkëpunimit ndërkombëtar. Kapacitetet për sigurimin e mbrojtjes së dëshmitarëve po ashtu u forcuan. Rekomandimet e MONEYVAL⁷³ për luftën ndaj pastrimit të parave u adresuan. Ndryshimet në Kodin Penal trajtuan çështjen e trafikimit të brendshëm të njerëzve, duke përfshirë kriminalizimin e përdorimit të shërbimeve të viktimave të trafikut.

Është ngritur një njësi e re e specializuar për të luftuar krimin kibernetik. Krahasuar me strukturën e mëparshme, njësia e re kryen hetime të kompjuterizuara dhe shqyrtime paraprake të të dhënave të kompjuterizuara të ruajtura në pajisjet kompjuterike të përdorura si prova materiale. Kjo ka çuar gjithashtu në rritjen e bashkëpunimit midis policisë dhe prokurorisë. Trajnimet e përbashkëta të policisë, prokurorisë dhe stafit tjetër të agjencive të zbatimit të ligjit kanë qenë të vazhdueshme.

Lufta kundër prodhimit dhe trafikimit të narkotikëve u forcua së tepërmi gjatë viteve 2013-2015, megjithatë ende mbetet një sfidë e rëndësishme. Një fokus i veçantë iu kushtua luftës kundër terrorizmit, në veçanti, parandalimit të ekstremizmit dhe radikalizmit të shoqëruar me orientime të forta fetare dhe etnike. Kjo u pasqyrua në ndryshimet e bëra në Kodin Penal dhe hyrjen në fuqi të “*Ligjit për ndalimin e pjesëmarrjes në konflikte të armatosua nga qytetarët shqiptarë jashtë territorit të vendit*”, i cili parashikon ndëshkimin e rëndë të veprave të tilla penale.

Në lidhje me pastrimin e parave, është bërë progres gjatë vitit 2015, sikundër evidentohet nga rritja prej 25.7% nga viti 2014 në procedimin e rasteve penale të lidhura me pastrimin e parave dhe produkteve të

⁷² Komisioni Evropian, Bruksel, 16.10.2013 SĚD (2013) 414 finale, Raporti i progresit të Shqipërisë 2013, 2014 Brussels, 8.10.2014 SĚD(2014) 304 final, 2015 Brussels, 10.11.2015 SĚD(2015) 213 final.

⁷³ Komiteti i Ekspertëve për vlerësimin e masave kundër pastrimit të parave dhe financimit të terrorizmit.

veprave penale ose të aktivitetit kriminal. Proceset u shoqëruan me konfiskimin e aseteve dhe llogarive bankare.

Duke qenë se lufta ndaj korrupsionit dhe zyrtarëve të korruptuar është një nga përparësitë kryesore të programit të Qeverisë, u shënua një rritje në numrit e rasteve të zbuluara dhe ndëshkuara. Po përdoren gjithnjë e më shumë metoda të posaçme hetimore. Në 2015, lufta kundër korrupsionit u fokusua në sistemin e drejtësisë, si edhe në fusha të tjera të tilla si arsimi, shëndetësia, dhe tatimet, ndër të tjera. Pati një rritje prej 110 vepra penale të evidentuara, osë 10%, për rastet e korrupsionit, krahasuar me vitin 2014. Në sektorin ekonomik dhe financiar, gjatë vitit 2015 pati një rritje prej 16.3% më shumë në shkallën e zbulimit të veprave penale, krahasuar me 2014. Janë finalizuar 53 operacione policore, ose 10% më shumë se viti i kaluar.

■ **Sfidat.** Pavarësisht arritjeve të dukshme dhe progresit të bërë në luftën kundër krimit të organizuar, trafikimit dhe terrorizmit, sfidat kryesore përfshijnë: (1) përpjekje më të mëdha në forcimin e bashkëpunimit midis agjencive të zbatimit të ligjit; (2) krijimin e “të dhënave të gjurmueshme”, të besueshme të hetimeve parandaluese, të proceseve dhe dënimeve të shoqëruara me përdorimin sistematik të hetimeve financiare; (3) përsheptimin dhe intensifikimin e luftës kundër prodhimit dhe trafikimit të drogave për të pasur një efekt më afatgjatë; dhe për (4) një luftë më të bashkërenduar dhe të fokusuar ndaj të gjitha formave të krimit të organizuar dhe bashkëpunimit ndërkombëtar, si dhe kundërmasa më të forta.

■ **Vizioni.** *“Shqipëria me një shoqëri pa trafikim, krim të organizuar dhe kërcënime terrorizmi, dhe me një imazh të një vendi paqësor dhe me standarde evropiane të sigurisë”.*

■ Objektivat strategjikë.

1. Krijimi i një mjedisi të sigurt për shoqërinë përmes uljes së ofertës dhe mundësive për përdorim të paligjshëm të narkotikëve:

- 1.1 Parandalimi dhe ulje e konsiderueshme e prodhimit të lëndëve narkotike në Shqipëri me një ulje të synuar prej 67% deri në vitin 2020;
- 1.2 Moslejimi i mundësive për përdorim të paligjshëm të lëndëve narkotike, duke intensifikuar luftën kundër individëve, grupeve dhe organizatave kriminale të përfshirë në shitjen, shpërndarjen dhe trafikimin ndërkombëtar të drogës;
- 1.3 Duke i mbajtur në nivele të ulëta drogat e forta të kapura nga vendet fqinje, me origjinë ose të tranzituara përmes Shqipërisë.

2. Ulja e trafikimit të paligjshëm dhe, në veçanti, e trafikimit të qenieve njerëzore nga/përmes Shqipërisë deri në 2020 nëpërmjet:

- 2.1 rritjes së shkallës së zbulimit të krimeve për individë dhe rrjete kriminale të përfshirë në trafikun e paligjshëm;
- 2.2 rritjes së numrit të operacioneve të përbashkëta ndërkombëtare kundër trafikut të paligjshëm;
- 2.3 rritjes së numrit të operacioneve kundër trafikut të paligjshëm, duke përdorur teknika të posaçme hetimore.

3. Përmirësimi i efikasitetit në luftën kundër krimit ekonomik dhe financiar, pastrimit të parave, korrupsionit dhe të ardhurave nga krimi, nëpërmjet:

- 3.1 rritjes të numrit të hetimeve të pasurive kriminale dhe të rasteve parandaluese të korrupsionit;
- 3.2 rritjes së numrit të proceseve penale për “pastrimin e të ardhurave nga krimi”;
- 3.3 rritjes së numrit të rasteve të hetuara në vepra të tjera penale të krimit ekonomik.

4. Rritja e efikasitetit të njësisë së krimeve kibernetike, nëpërmjet:

- 4.1 rritjes së numrit të hetimeve të veprave penale të lidhura me krimet kibernetike;
- 4.2 rritjes së numrit të hetimeve të rasteve të abuzimit të të miturve përmes internetit; dhe
- 4.3 rritjes së numrit të hetimeve parandaluese të krimeve kibernetike.

5. Parandalimi dhe ulja e kërcënimeve terroriste nëpërmjet:

- 5.1 rritjes së rezultateve në luftën kundër terrorizmit përmes vendosjes dhe përdorimit të një sistemi efikas të vlerësimit të riskut, shoqëruar me forcimin institucional të njësisë të angazhuara në këtë fushë. Rezultatet e pritshme, përfshijnë: (i) rritje në numrin e operacioneve që përdorin metoda të hetimeve speciale; (ii) rritje në numrin e operacioneve ndërkombëtare të përbashkëta; dhe (iii) rritje në shkallën e zbulimit dhe eliminimit të veprave penale terroriste;
- 5.2 hartimit të një ligji organik në përputhje me standardet e BE-së për luftën kundër terrorizmit;
- 5.3 ngritjes dhe funksionimi i Komitetit ndërinstitucional për bashkërendimin e veprimeve në luftën kundër terrorizmit”; dhe
- 5.4 ngritjes së një rrjeti të sigurt komunikimi për shkëmbimin e informacionit midis agjencive të angazhuara në luftën kundër terrorizmit.

6. Krijimi i një shërbimi hetimor bashkëkohor bazuar në:

- 6.1 rritjen e kapaciteteve hetimore drejt hetimeve të bazuara në informacionin e zbulimit (inteligjencë);
- 6.2 përmirësimin e instrumenteve dhe teknologjisë moderne, përmes përfundimit të Sistemit të Menaxhimit të Informacionit të Plotë (TIMS), krijimit të Sistemit të Menaxhimit të Informacionit dhe zbatimit të rrjetit të komunikimit për Policinë e Shtetit;
- 6.3 rritjen e aftësive të Policisë Shkencore, me anë të futjes së teknologjive të reja të cilat do të bëjnë të mundur rritjen e numrit të ekzaminimeve mjeko-ligjore në procesin e zbulimit dhe identifikimit të provave në vendin e krimit; dhe
- 6.4 ngritjen dhe funksionimin e Byrosë Kombëtare të Hetimit.

7. Forcimi i bashkëpunimit ndërkombëtar dhe rajonal nëpërmjet:

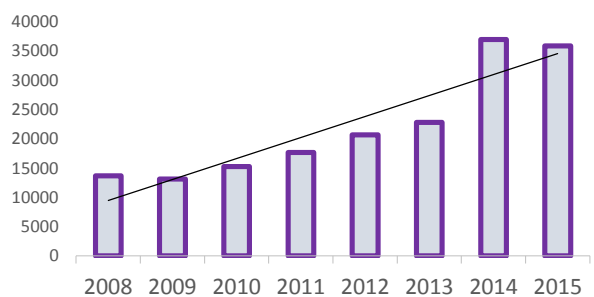
- 7.1 zbatimit të marrëveshjeve ekzistuese dhe formave të reja të bashkëpunimit të policisë me vendet e rajonit dhe të BE-së; konkretisht përmes rritjes së shkëmbimit të informacionit me EUROPOL-in dhe INTERPOL-in;
- 7.2 rritjes së numrit të operacioneve të përbashkëta me EUROPOL-in; dhe
- 7.3 një rritjeje në numrin e personave të kërkuar të ndaluar.

8.5 Forcimi i rendit publik dhe përgatitjes për rastet e emergjencave civile

■ **Situata aktuale: Rendi publik.** Rendi publik vjen si rezultat i operacioneve efikase të njësive të policisë, rritjes së aftësive profesionale të policisë së shtetit dhe forcimit të kontrollit të territorit.⁷⁴

Gjatë viteve 2007-2014, ka pasur një tendencë në rritje të veprave penale. Figura 20 ilustron një rritje mesatare prej 75% në numrin e veprave penale gjatë periudhës 2010-2015. Ndërsa për vitin 2015, vihet

Figura 20. Veprat penale 2008-2015

Burimi: Ministria e Punëve të Brendshme

Figura 21. Aksidente rrugore 2009-2014

Burimi: Ministria e Punëve të Brendshme

re një ulje e lehtë në numrin e veprave penale të kryera, krahasuar me vitin 2014. Gjithashtu, siguria rrugore mbetet një çështje e sigurisë publike në Shqipëri. Sipas të dhënave statistikore, numri i aksidenteve rrugore paraqitet me një tendencë rritjeje (figura 21), duke paraqitur rritje mesatare 24% të numrit të aksidenteve për vitin 2015, krahasuar me vitin 2010.

■ **Sfidat.** Zbatimi i “Strategjisë Kombëtare Sektoriale të Rendit Publik 2014-2020 (Policisë së Shtetit)” mbetet një nga përparësitë kryesore të sektorit të rendit publik, e cila fokusohet në: (1) nevojën për të ndryshuar tendencat e përgjithshme negative në rendin publik, veçanërisht në aksidentet rrugore; (2) nevojën për të përfshirë standarde moderne të policimit; (3) forcimin e partneriteteve polici-komunitet përmes administrimit profesional të situatave kriminale; dhe në një (4) vëmendje më të madhe ndaj trajtimit të dhunës në familje dhe sjelljeve anti-sociale.

■ **Situata aktuale: përgatitja për rastet e emergjencave civile.** Sigurimi i rendit publik do të thotë gjithashtu të jesh i përgatitur për raste urgjente dhe fatkeqësi. Vendi ynë ka një shkallë të lartë rrishtu ekonomik nga rreziqe të shumëfishta, duke pasur 86% të territorit të saj (ku prodhohet 88,5% e PBB-së së saj) të predispozuar për dy apo më shumë fatkeqësi. Shqipëria është një nga vendet e klasifikuara me rrezik më të lartë sizmologjik në Evropë, me probabilitet humbjeje maksimale të mundshme nga një fatkeqësi natyrore me një periudhë mesatare rikthimi 250 vjet, të vlerësuar me 2,3 miliardë dollarë nga tërmetet dhe 1.3 miliardë dollarë nga përmytjet.⁷⁵ Dëshmi e cenueshmërisë së saj ndaj fatkeqësive janë përmytjet e vitit 2015 në Shqipërinë e Jugut, të cilat rezultuan në dëmtime të konsiderueshme në

⁷⁴ “Strategjia Kombëtare Sektoriale e Rendit Publik 2014-2020 (Policisë së Shtetit)” është miratuar me VKM nr.702, datë 26.8.2015.

⁷⁵ Projekti për zbutjen e riskut të fatkeqësive dhe përshtatjen, Banka Botërore, 30 prill 2014, http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2014/05/22/000016351_20140522141557/Rendered/PDF/ICR29910P110840C0disclosed050210140.pdf

infrastrukturë dhe në mjetet e jetesës nga bujqësia. Të dhënat nga Kryqi i Kuq Shqiptar dhe autoritetet vendore vlerësojnë se prej tyre janë prekur 42.000 njerëz.

Risku i fatkeqësive është i lidhur gjithashtu me strehimin, modelet e sigurimit të jetesës, dhe ekspozimit të grupeve të ndryshme dhe të lokaliteteve të ndryshme në mbarë vendin. Humbjet ekonomike për shkak të rrëshqitjeve të dheut, përmblytjeve dhe zjarreve të pyjeve dhe kostot e tërthorta për ekonominë dhe shoqërinë çmohen të jenë në vlera shumë më të larta.

Shqipëria është gjithashtu e rrezikuar nga një gamë fatkeqësisht të tjera natyrore dhe të shkaktuara nga njeriu, të tilla si zjarret në pyje, rrëshqitjet e dheut, dëborat, epidemitë, ortekët, cunamet, risqet teknologjike, dëmtimi i digave, stuhitë, e të tjera. Sipas “Indeksit global të risqeve të fatkeqësive natyrore”, Shqipëria klasifikohet e para në Evropë dhe e 37-ta nga 171 vende në botë.⁷⁶

Përgjithësisht, sistemi i mbrojtjes civile është i fragmentuar dhe i jo i bashkërenduar, me kapacitete të dobëta në një gamë të gjerë institucionesh. Dobësitë dhe prekshmëria nga fatkeqësitë dhe katastrofat shtohen nga shpyllëzimi, administrimi i dobët i baseneve lumore, niveli i papërshtatshëm i përgatitjes së popullsisë vendore, dhe mekanizmat e pamjaftueshme të paralajmërimit dhe monitorimit. Në veçanti ndryshimi i klimës paraqet risqe për Shqipërinë në lidhje me shpeshtësinë, intensitetin, shkallën hapësinore, kohëzgjatjen dhe kohën e ndodhive ekstreme të motit. Modelet e reshjeve dhe të dëborës në Shqipëri janë nga më të shumëllojshmet në Evropë. Komunikimi Kombëtar i Shqipërisë, sipas Konventës Kuadër të Kombeve të Bashkuara për Ndryshimin e Klimës (UNFCCC), identifikon zonat bregdetare dhe burimet ujore, ekosistemet, bujqësinë, energjinë dhe turizmin si sektorët më të prekshëm nga ndryshimi i klimës.

■ **Sfidat.** Në lidhje me uljen e riskut të fatkeqësive dhe menaxhimin e mbrojtjes civile, sfidat kryesore ndër të tjera, përfshijnë nevojën: (1) për të transformuar të gjithë sistemin nga një sistem kryesisht reagues në një sistem parandalues në qasjen e tij ndaj emergjencave dhe fatkeqësive; (2) për të integruar çështjet e të qenit të përgatitur në strategji dhe plane sektoriale në nivel qendror dhe vendor; (3) për të forcuar legjisllacionin dhe rregulloret që mbulojnë ato fusha; (4) për të përgatitur një dokument strategjik për përgatitjen për emergjencat; (5) të forcuar aftësitë teknike, organizative dhe menaxhuese të institucioneve të ndryshme të përfshira në përgatitjet për emergjencat; (6) për të forcuar aftësitë reaguese të entiteteve ndaj emergjencave; (7) për të ngritur në një nivel më të lartë standardet e ndërtimit dhe sigurisë në ndërtesa dhe struktura të tjera; dhe (8) për të siguruar zhvillimin e një tregu sigurimesh të mjaftueshëm dhe me kapital të mirë në rast katastrofash dhe fatkeqësish.

■ **Vizioni:** *“Shqipëria: një vend i sigurt për qytetarët dhe vizitorët, me një sistem të mbrojtjes civile që garanton jetën, pronën dhe mjedisin”*

■ **Objektivat strategjike në lidhje me rendin publik.**

⁷⁶ Indeksi bazohet në cenueshmërinë dhe ekspozimin ndaj fatkeqësive, rritjen e ndjeshmërisë, kapacitetet për reagim dhe përbalim, për t’u përshtatur, etj. Referojuni raportit “Eorld Risk” të vitit 2014, United Nations University (Universiteti i Kombeve të Bashkuara).

1. Ulja e sjelljeve anti-sociale dhe krimit të rrugës deri në 2020, kryesisht e veprave penale kundër pronës, nëpërmjet:

- 1.1 uljes të numrit së veprave penale ndaj pronës (për 100.000 banorë);
- 1.2 përmirësimit së shkallës së zbulimit të veprave penale kundër pronës;
- 1.3 rritjes së numrit të masave për mbrojtje të menjëhershme për gratë dhe vajzat e dhunuara, me qëllim rritjen e shkallës së sigurisë për viktimat e dhunës në familje.

2. Përmirësimi i cilësisë së ofritit të shërbimeve dhe rritja e besimit të publikut, nëpërmjet:

- 2.1 uljes së në kohës së përgjigjes së policisë ndaj thirrjeve [telefonike] të komunitetit;
- 2.2 uljes së ankesave të publikut ndaj punonjësve të policisë (për 100.000 banorë);
- 2.3 rritjes të numrit të thirrjeve të publikut.

3. Përmirësimi i parametrave të sigurisë në rrugë deri në 2020, në përputhje me *Vizionin Zero* të BE-së, nëpërmjet:

- 3.1 uljes së numrit të aksidenteve vdekjeprurëse për 10,000 automjete;
- 3.2 uljes së numrit të përgjithshëm të aksidenteve rrugore për shkak të përdorimit të alkoolit, në krahasim me nivelet e 2013;
- 3.3 uljes së numrit të përgjithshëm të aksidenteve rrugore për shkak të shpejtësisë, krahasuar me nivelet e 2013.

4. Rritja e standardeve të menaxhimit të burimeve njerëzore, e trajnimit, mjeteve të policisë, shërbimeve logjistike dhe monitorimit të buxhetit nëpërmjet:

- 4.1 zbatimit të trajnimit të detyruar në shërbim dhe riçertifikimit të të gjithë stafit ;
- 4.2 certifikimit të personelit në trajnime të specializuara dhe të avancuara, duke u fokusuar sidomos në trajnimin e përbashkët me agjenci të tjera ligjzbatuese, në luftën kundër krimit të organizuar dhe trafikimit të paligjshëm (Trajnimi i stafit brenda një viti (certifikim & ri-certifikim
- 4.3 përmirësimit të infrastrukturës së logjistikës me anë të rritjes së investimeve, menaxhimit të mirë të shërbimeve mbështetëse, dhe përmirësimit të teknologjisë së informacionit dhe rrjeteve të komunikimit.

■ Objektivat strategjike në lidhje me uljen e riskut të fatkeqësive dhe menaxhimin e mbrojtjes civile.

5. Forcimi i uljes së riskut të fatkeqësive dhe menaxhimi i mbrojtjes civile nëpërmjet:

- 5.1 përgatitjes dhe miratimit të Planit Kombëtar Operacional për menaxhimin e integruar të emergjencave civile.
- 5.2 përditësimit dhe forcimit të legjislacionit dhe rregullave të lidhura me të, në përputhje me standardet e BE-së;
- 5.3 forcimit të kapaciteteve të entiteteve të përgatitjes për emergjenca dhe reagimit ndaj fatkeqësive në gjithë Shqipërinë;
- 5.4 mbledhjes dhe organizimit të informacionit për risqet dhe forcimit të sistemit të paralajmërimit të hershëm; dhe
- 5.5 rishikimit të tregut të sigurimeve të lidhur me katastrofat.

8.6 Forcimi i të drejtave të njeriut

■ **Situata aktuale.** Të drejtat e njeriut dhe liritë themelore janë kushte thelbësore për rritjen dhe forcimin e rolit të qytetarëve në shoqëri. Kushtetuta garanton lirinë e shprehjes, të drejtën e informimit, mbrojtjen e të dhënave personale, seancave dëgjimore të herëpashershme, dhe të drejtën e apelimit. Gjatë periudhës 2007-2015, janë ratifikuar një numër aktesh ndërkombëtare dhe janë bërë përpjekje për të plotësuar kuadrin ligjor dhe institucional të Shqipërisë, me qëllim forcimin/sigurimin e të drejtave të njeriut.⁷⁷

Institucioni i Avokatit të Popullit ka kontribuar jo vetëm për promovimin e të drejtave të njeriut, por edhe për mbrojtjen e këtyre të drejtave kur janë vënë në rrezik nga veprimet e paligjshme dhe arbitrare të shtetit. Kjo zyrë ka ofruar mbrojtje në rastet e personave të privuar nga liria dhe të personave në kontakt me entitetet gjyqësore (në veçanti, në rastet e grupeve të pambrojtura, si të miturit, fëmijët, gratë, Romët, dhe grupe të tjera të pambrojtura). Ai ka luajtur gjithashtu një rol aktiv në mekanizmin e parandalimit të torturës.

Zyra e Komisionarit për të Drejtën e Informimit dhe Mbrojtjen e të Dhënave Personale (ZKDIMDHP), e ngritur në vitin 2008, ka bërë përparim në monitorimin e ligjit për mbrojtjen e të dhënave personale, rritjen e ndërgjegjësimit dhe forcimin e hetimeve administrative. Pas miratimit në shtator të 2014 të ligjit të ri nr. 119/2014 “Për të drejtën e informimit”⁷⁸, përgjegjësia për këtë fushë u kalua nga Avokati i Popullit te ZKDIMDHP-ja, duke forcuar rolin dhe të drejtat e tij për të monitoruar shtyllën tjetër të rëndësishme, atë të së drejtës së informimit. Administrata është në procesin e përgatitjes së programeve të transparencës, duke caktuar koordinatore për bërjen të mundur të marrjes së informacionit dhe krijimin e regjistrave të kërkesave për informim, sikundër kërkohet nga ligji i ri. Deri tani janë caktuar 141 koordinatore nga institucionet e administratës publike.

⁷⁷ **Konventa e Kombeve të Bashkuara për të Drejtat e Njeriut:** Konventa ndërkombëtare për mbrojtjen e të drejtave të të gjithë punëtorëve migrantë dhe anëtarëve të familjeve të tyre (aderuar me ligjin nr. 9703, datë 2/7/2007); Konventa e Kombeve të Bashkuara për mbrojtjen e të gjithë personave nga zhdukja e detyruar (ratifikuar me ligjin nr. 9802, datë 13/09/007); Konventa e Kombeve të Bashkuara për të drejtën e personave me paaftësi (ratifikuar me ligjin nr. 108/2012); Protokollin opsional për Konventën për të drejtat e fëmijës, shitjen e fëmijëve, prostitucionin e fëmijëve dhe pornografinë e fëmijëve (aderuar me ligjin nr. 9834, datë 22/11/2007); Protokollin opsional për përfshirjen e fëmijëve në konflikte të armatosura (aderuar me ligjin nr. 9833, datë 21/12/2007); Protokollin opsional i Konventës për të drejtat e fëmijës, procedurën e komunikimit (ratifikuar me ligjin nr. 86/2013); Protokollin opsional i Paktit ndërkombëtar për të drejtat civile dhe politike (aderuar më 4/10/2007); Protokollin i dytë shtesë i Paktit ndërkombëtar për të drejtat civile dhe politike (aderuar me ligjin nr. 9726, datë 7/05/2007); Konventa e Kombeve të Bashkuara për të drejtat e personave me paaftësi; ratifikuar me ligjin nr. 108/2012; **Konventa kuadër e Këshillit të Evropës:** Konventa për veprim kundër trafikimit të qënieve njerëzore (ratifikuar në 6/2/2007); Konventa për mbrojtjen e fëmijëve kundër shfrytëzimit seksual dhe abuzimeve seksuale (ratifikuar në 14/4/2009); Konventa për njohjen dhe zbatimin e detyrimeve ushqimore (aderuar me ligjin nr. 10398, datë 17/3/2011); Konventa e Këshillit të Evropës për ushtrimin e të drejtave të fëmijëve (qershor 2011). Konventa për statusin ligjor të fëmijëve të lindur jashtë martesë (qershor 2011); Konventa për parandalimin dhe luftën kundër dhunës ndaj grave dhe dhunës në familje (104/2012); Protokollin 13 i Konventës Evropiane për mbrojtjen e të drejtave të njeriut dhe liritë themelore, në lidhje me heqjen e dënimit me vdekje në të gjitha rrethanat (2007); Protokollin 15 i Konventës Evropiane për të drejtat e njeriut dhe liritë themelore (2014).

⁷⁸ Ligji nr. 119/2014 “Për të drejtën e informimit” u miratua në 18 shtator 2014 dhe hyri në fuqi në nëntor 2014.

Zyra e Komisionarit për Mbrojtjen nga Diskriminimi e ngritur në vitin 2010 ka kontribuar në rritjen e ndërgjegjësimit të publikut për mbrojtjen nga diskriminimi dhe mjetet ligjore të disponueshme. Zyra gjithashtu ka ofruar asistencë për viktimat e diskriminimit përmes shqyrtimit të ankesave për diskriminim, duke ndërmarrë hetime administrative, shqyrtuar opinionet e gjykatës për çështje të diskriminimit, dhe duke përgatitur rekomandime për përmirësimin e kuadrit legjislativ.

Agjencia shtetërore për Mbrojtjen e të Drejtave të Fëmijëve, me mbështetjen e Ministrisë së Mirëqenies Sociale dhe Rinisë, ka ndërmarrë një sërë iniciativash, në përputhje me ligjin, për mbrojtjen e të drejtave të fëmijëve në nivel kombëtar dhe vendor. Në këtë kontekst, vlen të vihet në dukje se fëmijët nuk ndërveprojnë me sistemin e drejtësisë vetëm në cilësinë e tyre si autorë të supozuar të veprave penale, por ata duhen parë edhe si mbajtës të drejtash, të cilat duhet t'i kërkojnë sa herë që ato u shkelen. Fëmijët nuk duhen parë vetëm si persona që kanë përgjegjësi, por edhe si persona që kanë të drejta. Prandaj, mbetet një sfidë që t'u krijohet mundësi fëmijëve të kenë qasje në drejtësi, duke fokusuar përpjekjet në heqjen e barrierave, ofrimin e informacionit atyre dhe familjeve të tyre për të drejtat, legjisllacionin, mjetet e mundshme të vënies në vend të të drejtave, mënyrat se si të gjejnë rrugën e duhur në sistem për t'i kërkuar këto të drejta, si dhe krijimin apo forcimin e shërbimeve të disponueshme për mbështetjen e tyre.

Ka rëndësi të theksohet se për herë të parë Shqipëria u zgjodh anëtare e Këshillit të Kombeve të Bashkuara për 2015-2017 në zgjedhjet e 21 tetorit 2014, sesioni i 69-të e Asamblesë së Përgjithshme të Kombeve të Bashkuara, me mbështetjen e gjerë të grupit zgjedhor dhe vendeve të tjera anëtare.

■ **Sfidat.** Sfidat kryesore që mbeten për t'u trajtuar gjatë periudhës së planifikimit të SKZHI-II janë: (1) nevoja për t'i kushtuar vëmendje më të madhe mbrojtjes së të drejtave të grave, fëmijëve dhe personave me paaftësi, pakicave, Romëve, të rinjve, të burgosurve dhe personave në paraburgim; (2) sigurimi më i madh i të drejtës për informim dhe mbrojtjen e të dhënave personale; (3) avancimi i ndërgjegjësimit për mbrojtjen nga diskriminimi dhe mjeteve ligjore të disponueshme; (4) mbrojtje më efikase nga diskriminimi; (5) krijimi i kushteve për zbatimin efikas të vendimeve gjyqësore të formës së prerë dhe vendimeve të Gjykatës Evropiane të të Drejtave të Njeriut; dhe (6) forcimi i rolit dhe kapaciteteve të institucioneve të pavarura që sigurojnë mbrojtjen e të drejtave të njeriut.

■ **Vizioni.** *“Një shoqëri që respekton dhe mbron të drejtat e njeriut, garanton parimin e barazisë dhe promovon shanse dhe mundësi të barabarta si një mjet efikas për një demokraci të konsoliduar dhe shtet ligjor”.*

■ Objektivat strategjike.

1. Rritja e integritetit dhe sigurimit të të drejtave të njeriut përmes:

- 1.1 Sigurimit të një kuadri ligjor për mbrojtjen e të drejtave të njeriut, në përputhje me legjisllacionin e BE-së dhe detyrimet ndërkombëtare; veçanërisht nëpërmjet:
 - (i) Përmirësimit të legjisllacioni për krijimin e mekanizmave të monitorimit dhe ndjekjes në lidhje me zbatimin e të gjitha konventave të drejtave të njeriut të ratifikuara nga Shqipëria,;
 - (ii) Plotësimit të kuadrit ligjor në zbatim të ligjit kuadër “Për përfshirjen dhe aksesibilitetin e personave me paaftësi” ;

- (iii) Përmirësimi i kuadrit ligjor për mbrojtjen e pakicave dhe krijimin e mundësive për arsimimin e tyre, në përputhje me angazhimet ndërkombëtare;
- 1.2 Forcimi i kapaciteteve të institucioneve të pavarura që sigurojnë të drejtat e njeriut, të tillë si Avokati i Popullit, Komisionari për të Drejtën e Informimit dhe Mbrojtjen e të Dhënave Personale, Komisionari për Mbrojtjen nga Diskriminimi, dhe Agjencia shtetërore për Mbrojtjen e të Drejtave të Fëmijëve, dhe forcimi i zbatimit të rekomandimeve dhe vendimeve të tyre;
 2. **Garantimi i të drejtës për informim dhe mbrojtje të të dhënave personale** përmes rritjes së ndërgjegjësimit të individëve, të autoriteteve publike dhe të mbikëqyrësve publikë dhe privatë, si edhe përmes shtimit të numrit të kontrolleve administrative..
 3. **Rritja e ndërgjegjësimit për mbrojtjen nga diskriminimi dhe garantimi i mbrojtjes nga diskriminimi**, sidomos për grupet e cenueshme të tilla si, komunitetet Rome dhe Egjiptiane, gratë, personat e paaftë, fëmijët, pakicat dhe grupet e tjera të cenueshme nëpërmjet:
 - 3.1 forcimit të kapaciteteve të grupeve të cënueshme dhe organizatave të shoqërisë civile, për të kërkuar të drejtat e tyre;
 - 3.2 rritjes së numrit të ankesave dhe hetimeve administrative të nisura për shkak të detyrës nga Komisionari për Mbrojtjen nga Diskriminimi, dhe rritjes së numrit të opinionëve me shkrim të paraqitura në gjykatë;
 - 3.3 rritjes së bashkëpunimit dhe organizimit të aktiviteteve të përbashkëta të institucioneve të pavarura që operojnë për mbrojtjen e të drejtave të njeriut.
 4. **Forcimi i mekanizmave institucionalë dhe ligjore për të siguruar garantimin e të drejtave të fëmijëve nëpërmjet:**
 - 4.1. harmonizimit dhe përforcimit të legjislacionit me ligjin kuadër për të drejtat e fëmijëve dhe standardet ndërkombëtare;
 - 4.2. përmirësimit të sistemit të monitorimit dhe promovimit të politikave të bazuara në dëshmi;
 - 4.3. forcimit të Sistemit për Mbrojtjen e Fëmijëve përmes qasjeve multidisiplinore dhe ekipore që qartësojnë rolet dhe përgjegjësitë e secilit aktor të përfshirë në procesin e mbrojtjes së fëmijëve, një buxhetim të përshtatshëm në nivel lokal dhe kombëtar;
 - 4.4. forcimit të bashkërendimit midis njësive të qeverisjes qendrore dhe vendore: për një qasje ndërsektoriale në lidhje me kujdesin për fëmijët pa prindër apo të dhunuar, të abuzuar, të shfrytëzuar apo të neglizhuar dhe rritja e rasteve të mos institucionalizimit të tyre, duke u ofruar forma alternative kujdesi.
 5. **Mbrojtja e të drejtave të fëmijëve në konflikt me ligjin dhe fëmijëve në procese ligjore nëpërmjet:**
 - 5.1 ngritjes dhe konsolidimit të shërbimeve parandaluese kundër kriminalitetit të fëmijëve me qëllim integrimin dhe mbrojtjen e tyre;
 - 5.3 heqjes së lirisë vetëm si mjet i fundit dhe për kohën më të shkurtër të mundshme, për të pasqyruar standardet ndërkombëtare për këtë çështje; dhe
 - 5.4 garantimit të mbrojtjes sociale për fëmijët në konflikt me ligjin nën moshën 14 vjeç.
 6. **Sigurimi i përfshirjes sociale të të gjitha kategorive shoqërisht të përjashtuara** për shkak të varfërisë, statusit social, mungesës së qasjes në shërbime publike, mungesës së vëmendjes së institucioneve publike, etj.

7. Sigurimi i një jete të pavarur për personat me paaftësi nëpërmjet:

- 7.1. sigurimit të ofrimit të shërbimeve shoqërore dhe shëndetësore;
- 7.2. sigurimit të një jete të respektuar me anë të indeksimit të pagave, punësimit, rritjes së qasjes së tyre në transportin urban dhe ndër-urban duke përmirësuar shërbimet dhe infrastrukturën e tij;
- 7.3. përfshirjes së tyre në sistemin e arsimit publik.

8. Respektimi i të drejtave dhe trajtimi i personave në institucionet e burgimit dhe të paraburgimit nëpërmjet:

- 8.1. minimizimit të rasteve të keqtrajtimit dhe përdorimit të dhunës në institucionet e vuajtjes së dënimit me anë të monitorimi ;
- 8.2. ngritjes dhe konsolidimit të një institucioni të posaçëm mjekësor për trajtimin e të burgosurve me sëmundje mendore;
- 8.3. respektimit të të drejtave dhe trajtimin e të dënuarve me burgim dhe të paraburgosur duke patur parasysh shpërblimin për punën.

8.7 Krijimi i një mjedisi mundësues për shoqërinë civile dhe zhvillimin e saj

■ **Situata aktuale.** Historikisht shoqëria civile në vendet e Ballkanit ka njohur zhvillime të ngjashme. Në pjesën më të madhe të rajonit, me përjashtim të shoqatave sportive dhe kulturore, organizatat e tjera ekzistuese kanë qenë objekt i monitorimit nga regjimi komunist. Pas rënies së këtij të fundit, filluan të lulëzojnë organizatat jo fitimprurëse (OJF) dhe organizatat e shoqërisë civile (OSHC), si reagim ndaj nevojës për ndërtimin e sistemeve demokratike dhe përfshirëse dhe për trajtimin e problemeve të varfërisë. Media, një prej shumë komponentëve të shoqërisë civile, ka marrë rëndësi të posaçme.

Aktualisht, shoqëria civile, në përgjithësi, shihet nga qeveria dhe qytetarët si një mekanizëm që bën të mundur ruajtjen dhe bashkërendimin e interesave publikë, organizimin e diskutimeve me bazë të gjerë, të forumeve organizative, sigurimin e informacionit në interes të publikut, nxitjen dhe ruajtjen e të drejtave të njeriut dhe monitorimin e pavarur të vetë qeverisë. Këta elementë thelbësorë të lirisë politike janë të nevojshëm për një demokraci funksionale dhe qeverisje të përgjegjshme.

Gjatë tre dekadave të fundit, sektori i shoqërisë civile në Shqipëri ka ofruar një gamë në rritje shërbimesh dhe produkte. Në krahasim me periudhën fillestare të tranzicionit (1991-2000), ku përparësi u jepej grupeve vulnerabël dhe nxitjes së të drejtave të njeriut dhe grave, tashmë vëmendja është përqendruar më shumë në një nivel më të lartë përfaqësimi civil në fushën e avokatisë, sesa në ofrimin e shërbimeve. Në rastin e medias, ajo ka luajtur rolin e një “rojtari” të pavarur të qeverisë për sa u takon raportimit të rasteve të korrupsionit, si dhe punës kërkimore, analizave për të raportuar publikun mbi punën e qeverisë dhe qeverisjen. Po kështu, me rëndësi është krijimi i partneritetit midis shoqërisë civile dhe sektorit privat, jo vetëm si një mënyrë për të siguruar fonde për të mbështetur aktivitetet e organizatave të shoqërisë civile, por edhe në dritën e nxitjes së përgjegjësisë sociale të sektorit privat.

Organizatave të shoqërisë civile në përgjithësi në Shqipëri, sikundërse në mbarë rajonin, karakterizohen nga përqindje të ulëta të pjesëmarrjes së qytetarëve. Pjesa dërmuese e organizatave të shoqërisë civile

gjenden në rajonet më të zhvilluara të vendit, gjë që në shumë raste ka çuar në një nënpërfaqësim të grupeve vulnerabël, minoriteteve etnike dhe atyre në zonat rurale dhe më të largëta të vendit. Një tipar i përbashkët i shoqërisë civile në Shqipëri, si edhe në rajon, në tërësi, është vartësia e tyre nga fondet e donatorëve të huaj.

Sipas legjislacionit në fuqi, organizatat e shoqërisë civile mund të konkurrojnë për kontrata shërbimesh shtetërore njësoj si konkurrentët e tjerë, në bazë të procesit të hapur të prokurimeve. Megjithatë, faktikisht, organizatat e shoqërisë civile, në përgjithësi, nuk arrijnë të përfshihen në kontrata me ofrues të tjerë shërbimesh, për shkak të mungesës së rregullave dhe procedurave të qarta, si edhe për shkak të kapaciteteve për administrimin e kontraktimeve në institucionet publike.

Në vitin 2014, filloi një histori e re bashkëpunimi me sektorin e shoqërisë civile. Në këtë kuadër, nisi një iniciativë për hartimin e Udhëzuesit “Udhërrëfyesi për hartimin e politikës dhe masave për një mjedis mundësues për Shoqërinë civile”, si një instrument që ndihmon në forcimin e rolit të shoqërisë civile në proceset e hartimit të politikave. “Udhërrëfyes”, i cili ka për qëllim përforcimin e politikave të saj për të krijuar një mjedis më mundësues për shoqërinë civile.⁷⁹ Angazhimi i qeverisë drejt kësaj qasjeje të re të rritjes së dialogut me shoqërinë civile u reflektua me krijimin e Këshillit Kombëtar për Shoqërinë Civile, miratuar me ligjin Nr. 119/2015,⁸⁰ Tashmë ekzistojnë disa mekanizma formalë të përfaqësimit të organizatave të shoqërisë civile në proceset e politikave dhe vendimmarrjes. I pari është miratimi me ligjin nr. 15/2015, datë 5 mars 2015, për “*Rolin e Parlamentit në procesin e integritit të Shqipërisë në BE*” dhe ngritja e Këshillit Kombëtar të Integritit Evropian, që do të ketë përfaqësues edhe nga sektori i shoqërisë civile. Organi i dytë dhe më thelbësori për përfaqësimin e interesave të organizatave të shoqërisë civile është Këshilli Kombëtar i Shoqërisë Civile.” Ky Këshill përbëhet në pjesën dërmuese nga përfaqësues të shoqërisë civile, me pjesëmarrje të zyrtarëve të lartë të institucioneve shtetërore. Këshilli garanton që çështjet që i takojnë shoqërisë civile të trajtohen nga institucionet përkatëse shtetërore: si p.sh., ato që lidhen me kapacitetet e organizatave të shoqërisë civile, kuadrin ligjor dhe marrëdhëniet financiare, etj. Gjithashtu, Këshilli Ekonomik Kombëtar i krijuar bazuar në ligjin nr. 57/2014 dhe Këshilli Kombëtar i Punës kanë në përbërje të tyre përfaqësues nga shoqëria civile

Instrumenti i Integritit në BE 2014 (EU Integration Facility), nga fondet IPA II, parashikohet të jenë burim i rëndësishëm financimi për organizatat e shoqërisë civile. Instrumenti do të bëhet efektiv në vitin 2016 dhe do të ofrojë grante për mbështetjen e aktiviteteve që lidhen me rritjen e dijeve rreth procesit të anëtarësimit në BE për të gjithë aktorët e interesit, duke përfshirë shkollat, universitetet, institucionet

⁷⁹ “Udhërrëfyesi i politikës së qeverisë shqiptare për të krijuar një mjedis më mundësues për zhvillimin e shoqërisë civile”, , u përgatit bashkërisht nga qeveria shqiptare, me asistencën dhe mbështetjen e TACSO (Asistenca Teknike për Organizatat e Shoqërisë Civile), SIPU (Instituti suedez i Administratës Publike), me financim të BE-së. Hartimi i Udhëzuesit për shoqërinë civile u bënë në bashkëpunim të ngushtë me Zyrën e Kryeministrit, Ministrinë e Integritit Evropian, Agjencinë për Mbështetjen e Shoqërisë Civile, Ministrinë e Mirëqënies Sociale dhe Rinisë, komunitetin e donatorëve, në konsultim me publikun dhe me organizatat e shoqërisë civile. Ai i miratua me vendim të Këshillit të Ministrave nr. 459, datë 27 maj 2015.

⁸⁰ Rritja e nivelit të konsultimeve dhe bashkëpunimit u deklarua në Progres Raportin e fundit të BE-s për Shqipërinë të vitit 2014.

akademike dhe qytetarët në përgjithësi, si edhe të dialogut rreth politikave midis sektorit të organizatave të shoqërisë civile dhe qeverisë.

Në lidhje me **median** janë hartuar disa politika të rëndësishme për realizimin e reformave afatgjata për të forcuar pavarësinë e medias. Gjithashtu, reformat synojnë sigurimin e transmetimeve plotësisht dixhitale në mënyrë që media të mund të funksionojë si zë më i mirë për shprehjen e interesave të qytetarëve. Ecuri ka pasur edhe në lidhje me përafrimin e legjislacionit me *acquis*-në e BE-së për shërbimet e mediave audiovizive, si: miratimi i ligjit për Shërbimet e Mediave Audiovizive (mars 2013). Megjithatë duhet të shtohen përpjekjet për të siguruar dhe garantuar pavarësinë dhe autoritetin rregullator të sektorit të medias. Janë miratuar edhe akte të tjera nënligjore përmes zbatimit të ligjit për mediat audiovizive, duke përfshirë kodin e transmetimit dhe kriteret e transmetimit për procedurat e autorizimeve dhe inspektimeve. Mbetet ende punë për t'u bërë në lidhje me angazhimet ndërkombëtare të Shqipërisë për kalimet në transmetimet dixhitale.

■ **Sfidat.** Sfidat kryesore me të cilat ndeshet qeveria shqiptare për sa u takon politikave dhe marrëdhënieve të punës me **shoqërinë civile** të nxjerra nga Udhërrëfytes i sipërpërmendur janë: (1) nevoja për krijimin e një mjedisi për një politikë kombëtare strategjike për zhvillimin e shoqërisë civile; (2) ndërtimi dhe fuqizimi i institucioneve që mbështesin bashkëpunimin e qeverisë me organizatat e shoqërisë civile; (3) angazhimi më i mirë i organizatave të shoqërisë civile në proceset e hartimit të politikave; (4) krijimi i një kuadri për financimin publik të programeve të organizatave të shoqërisë civile; ⁸¹ (5) zhvillimi dhe fuqizimi i kuadrit legjislativ për regjistrimin dhe punën e organizatave të shoqërisë civile; (6) thjeshtimi i mekanizmave për raportimin financiar dhe trajtimin në aspektin tatimor të organizatave të shoqërisë civile (duke përfshirë TVSH-në); (7) krijimi dhe zbatimi i sistemeve për mbledhjen e të dhënave dhe monitorimin e zhvillimit të shoqërisë civile; (8) inkurajimi dhe nxitja e vullnetarizmit; dhe (9) krijimi i mekanizmave që do t'u bëjnë të mundur organizatave të shoqërisë civile të kontribuojnë në procesin e anëtarësimit të Shqipërisë në BE.

Sfidat kryesore të sektorit të **medias** përfshijnë: (1) nevojën për të rritur më tej pavarësinë e medias, në veçanti, në lidhje me përmbajtjen etike/transmetimet; (2) dixhitalizimin e medias audiovizive; (3) nevojën për rritjen e larmisë së përmbajtjes dhe cilësisë së ofruar nga operatorët publikë dhe të tjerë; dhe (4) nevojën për të kapur mundësitë e shumta që lidhen me transmetimin dixhital.

■ **Vizioni.** *“Krijimi i një mjedisi mundësues për një shoqëri civile të fuqishme dhe konsoliduar, që kontribuon në zhvillimin e shoqërisë dhe të vendit, së bashku me një media të pavarur dhe të lirë”*

■ **Objektivat strategjikë**

Objektivat afatshkurtra, afatmesme dhe afatgjata të politikës së qeverisë për zhvillimin dhe krijimin e një mjedisi mundësues për shoqërinë civile në Shqipëri jepen me hollësi në Udhërrëfytes dhe në shtojcën e

⁸¹ Sipas Progres Raportit të BE-së për Shqipërinë (2013), organizatat e shoqërisë civile vazhdojnë të varen nga fondet e donatorëve të huaj.

fushave me përparësi dhe të veprimeve të propozuara. Lista e mëposhtme e objektivave strategjikë e vë theksin tek ato fusha prioritare veprimi të SKZHI-II.

- 1. Krijimi i një mjedisi ligjor dhe financiar për të mbështetur qëndrueshmërinë e organizatave të shoqërisë civile përmes:**
 - 1.1 Zbatimit më të mirë të procedurave ekzistuese fiskale të lehtësuara për organizatat e shoqërisë civile në lidhje me detyrimet dhe aktivitetet jo përfituese;
 - 1.2 Hartimit dhe miratimit të ligjit për *“Funksionimin dhe organizimin e sipërmarrjeve sociale”*, në kuadër të forcimit të kapaciteteve financiare të organizatave të shoqërisë civile; dhe
 - 1.3 Rishikimit të ligjit për *“Organizimin dhe funksionimin e organizatave jo-fitimprurëse”*.

- 2. Forcimi dhe institucionalizimi i bashkëpunimit me shoqërinë civile dhe institucionet publike, me synim krijimin e një partneriteti të bazuar në gatishmëri, besim dhe dijeni reciproke rreth interesave të përbashkëta:**
 - 2.1 Funksionimi dhe forcimi i rolit dhe ndikimit në politikat publike të Këshillit Kombëtar të Shoqërisë Civile, si një organ që përfaqëson interesat e shoqërisë civile;
 - 2.2 Hartimi i një strategjie kombëtare për forcimin e shoqërisë civile, si një aktor bashkëpunues me ndikim më të madh në proceset e vendimmarrjes; dhe
 - 2.3 Promovimi dhe realizimi i partneriteteve midis institucioneve të qeverisjes vendore dhe shoqërisë civile për realizimin e shërbimeve sociale.

- 3. Promovimi i organizatave të shoqërisë civile sipas përparësive kombëtare dhe rekomandimeve të BE-së:**
 - 3.1 Nxitja e vullnetarizmit dhe pjesëmarrjes së qytetarëve në zhvillimin e komunitetit; dhe
 - 3.2 Promovimi dhe forcimi i kapaciteteve të shoqërisë civile dhe ndikimit në politikat publike sipas përparësive kombëtare dhe rekomandimeve të BE-së.

- 4. Promovimi i funksionimit më të hapur dhe efikas të mediave përmes politikës rregullatore për:**
 - 1.1 uljen e presionit ekonomik ndaj tregut të mediave;
 - 1.2 përmirësimin e kushteve të punës për gazetarët që luftojnë me informalitetin;
 - 1.3 krijimin e një organi vetë-rregullues;
 - 1.4 forcimin e kapaciteteve të sindikatave të gazetarëve;
 - 1.5 forcimin e bashkëpunimit të mediave duke forcuar rolin e shërbimit social të tyre.

- 2. Kalimi i plotë nga transmetimet analoge në dixhitale dhe pakësimi i përdorimit të paligjshëm të frekuencave, duke përmirësuar kuadrin ligjor dhe rregullator në fushën e transmetimeve audiovizive.**

- 3. Rritja e kapaciteteve administrative dhe teknike të Autoritetit Rregullator dhe Autoritetit të Mediave Audiovizive.**

8.8 Reformimi i administratës publike dhe shërbimit civile

■ **Situata aktuale.** Reforma e administratës publike (RAP) në Shqipëri vazhdon të jetë një proces i nevojshëm dhe me përparësi të madhe për Qeverinë, dhe lidhet ngushtë me procesin e integritetit në BE. Në fakt, Komisioni Evropian e ka shtuar fokusin e tij të administratës publike, si një nga shtyllat themelore të procesit të zgjerimit, në komunikatën e tij, "Strategjia e zgjerimit dhe sfidat kryesore 2014-2015".⁸² Si një instrument reforme, RAP-i fokusohet jo vetëm në shërbimin civil, por edhe në strukturimin dhe funksionimin e të gjithë sistemit të administratës publike (organizimi, rregullat, procedurat administrative, sistemet e llogaridhënies dhe transparencës, dhe mekanizmat e kontrollit). Qëllimi përfundimtar është ofrimi me kosto efikase dhe në mënyrë të përgjegjshme i shërbimeve për qytetarët dhe bizneset. Këto përparësi janë parashikuar në programin e Qeverisë për periudhën 2013-2017.

Përgjegjshmëria.

"Një qeverisje e përgjegjshme është ajo që jep llogari përpara publikut, mbron standardet e sjelljes dhe integritetin, dhe që shpjegon dhe njëherazi mban përgjegjësi për vendimet dhe veprimet e saj. Përgjegjshmëria kërkon që të ketë rregulla, rregullore dhe mekanizma të cilat të drejtojnë ushtrimin e pushtetit publik dhe shpenzimin e fondeve publike. Duhet të ketë masa të posaçme dhe të hollësishme për të ulur risqet e korrupsionit, për të identifikuar dhe parandaluar konflikte të mundshme interesi, dhe për t'u ruajtur nga pasurimi i paligjshëm. Duhet të ketë mbrojtje për ata që ekspozojnë veprimet e gabuara."

<http://ëëë.opengovstandards.org/>

Strategjia ndërsektoriale e administratës publike 2015-2020 u miratua me VKM nr.319 më 15 prill 2015. Strategjia fokusohet në katër shtylla kryesore : (1) politikëbërja dhe cilësia e legjislacionit; (2) organizimi dhe funksionimi i administratës publike; (3) administrimi i burimeve njerëzore të shërbimit civil; dhe (4) procedurat administrative dhe mbikëqyrja. Reforma e administratës publike është gjithashtu një nga katër sektorët pilot për qasjen sektoriale dhe përdorimin e mekanizmit GMIP (Grupi i Menaxhimit të Integruar të Politikave), sikurse është vënë në duke më parë.

Përqindja e punësimeve me kontratë në sektorin civil në këtë periudhë ka qenë relativisht i lartë (në mbi 20%).⁸³ Shumicës së stafit të shërbimit civil të punësuar në bazë kontrate do t'u konfirmohet vendi i punës me anë të konkurseve të hapura. Ka pasur gjithashtu një përqindje të artë punëmarrësish të zëvendësuar për shkak të politizimit të procesit të rekrutimit. Këto praktika e kanë ulur kapacitetin e përgjithshëm të shërbimit civil, duke minuar kështu procedurat dhe parimet e ligjit për shërbimin civil. Mungesa e një ligji të unifikuar për organizimin dhe funksionimin e përgjithshëm të administratës publike gjatë të njëjtës periudhë⁸⁴ ka çuar në riskun e fragmentimit të akteve të ndryshme ligjore.

Një numër veprimesh të rëndësishme të kohëve të fundit janë ndërmarrë në periudhën 2013–2015. Ligji nr. 152/2013 "Për nëpunësin civil", i ndryshuar, dhe aktet nënligjore të miratuara për zbatimin e tij aktualisht po trajtojnë nevojën për një shërbim civil dhe të bazuar në merita. Legjislacioni i ri është gjithëpërfshirës dhe përcakton organizmat përgjegjëse për administrimin e shërbimit civil. Zbatimi i procedurës së re të rekrutimit ka nisur dhe rezultatet e para pozitive kanë treguar se po zbatohet parimi

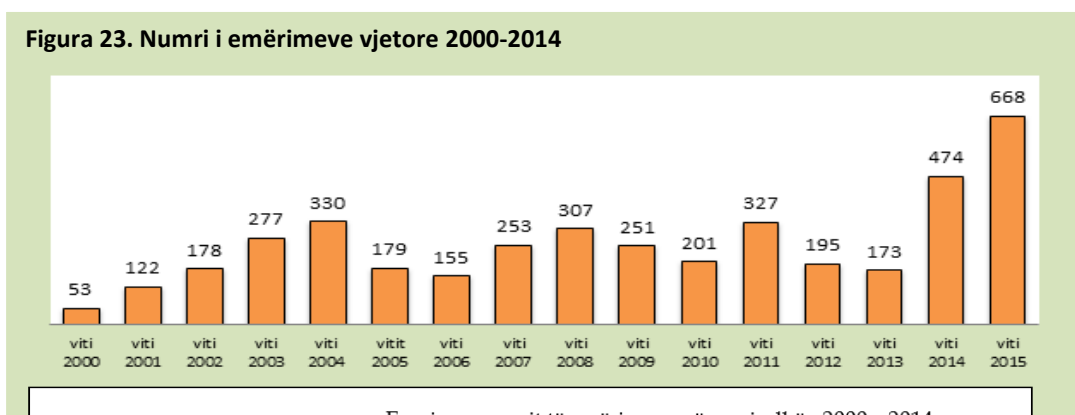
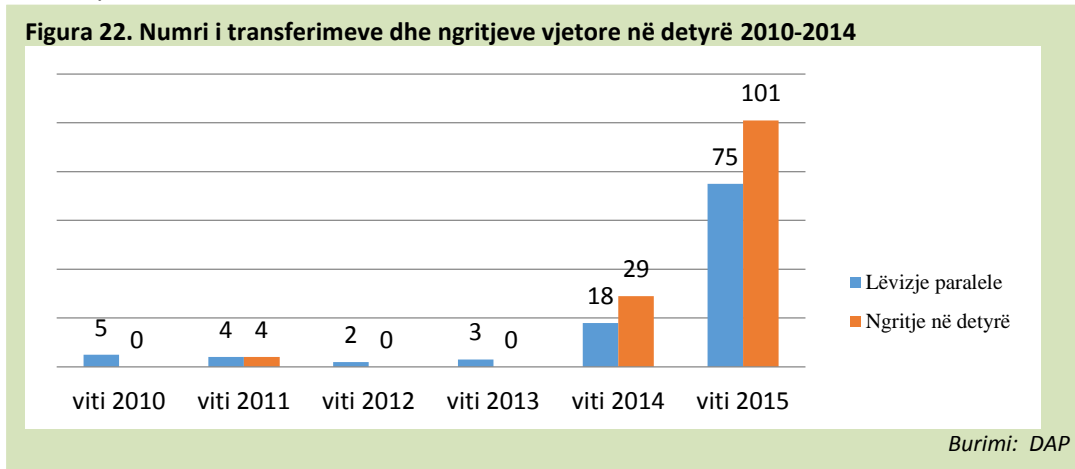
⁸² Strukturat e KE-së, puna e tyre për RAP në lidhje me gjashtë çështjet kyçe në përcaktuara në Strategjinë e zgjerimit: kuadri strategjik i reformës në administratën publike; zhvillimi i politikave dhe bashkërendimi; shërbimi civil dhe administrimi i burimeve njerëzore; llogaridhënia; ofrimi i shërbimeve dhe administrimi i financave publike.

⁸³ Progres Raporti i Komisionit Evropian.

⁸⁴ Po aty.

i meritokracisë figura 22, tregon numrin e transferimeve vjetore të njëanshme dhe ngritjet në detyrë gjatë periudhës 2010 deri në 2015, ndërsa figura 23, paraqet numrin e rekrutimeve vjetore nga 2000-2015.

Për sa u takon emërimeve të nivelit të lartë të punonjësve civilë në 2014, 47% e numrit të përgjithshëm u emëruan në pozicione administrative dhe 53% në nivele ekzekutive.

Me qëllim përshtatjen ndaj dispozitave të reja të ligjit për shërbimin civil, një arritje e madhe në krahasim me disa vite të shkuara ishte rihartimi dhe zbatimi i Sistemit të informacionit për administrimin e burimeve njerëzore. Sistemi u bë funksional në maj 2015 dhe aktualisht është në proces të plotësimit me dosjet e personelit dhe me informacion tjetër nga ministrinë e linjës. Sistemi është integruar me Regjistrin kombëtar të Gjendjes Civile dhe është planifikuar të përfshihet në sistemin e thesarit. Sistemi është planifikuar të zgjerohet edhe me agjenci të tjera dhe në nivelet e qeverisjes vendore gjatë periudhës 2016-2017.

Hapa të rëndësishme u ndërморën për forcimin e mbikëqyrjes së administratës publike përmes miratimit të Ligjit 44/2015, datë 30 prill 2015, për “Kodin e Procedurave Administrative”. Përveç zhvillimeve legislative, janë bërë edhe rregullime institucionale. Ato përfshijnë: (1) Shkollën shqiptare të Administratës Publike të hapur në 2013, me qëllim për të forcuar më tej atësitë e punonjësve civilë; dhe (2) Komisionerin për Mbikëqyrjen e Shërbimit Civil, i cili tashmë është bërë funksional.

Reformat në sistemin e pagave kanë vazhduar të zbatohen dhe pritet të rrisin motivimin dhe mbajtjen në detyrë të punonjësve civilë. Reforma e pagave trajton konkretisht *hartimin dhe miratimin e një dokumenti për politikën e sistemit të pagave dhe miratimin e strukturës së re të pagave*. Ajo do të shqyrtojë pasojat e metodologjisë së klasifikimit të vendeve të punës dhe strukturën e re të pagave, sipas dispozitave të ligjit të ri.

■ **Sfidat.** Raporti 2014 i Bankës Botërore⁸⁵ thekson se Strategjia Ndërsektorale e Reformës Publike (Strategjia e RAP-së) për 2009-2013 nuk arriti të adresonte disa çështje të lidhura me një administratë publike efikase. Komponentë të ndryshëm të kësaj strategjie janë përfshirë në strategji të tjera kombëtare, duke çuar në fragmentimin e saj në zbatim, dhe në faktin se ajo ka trajtuar kryesisht çështje të administrimit të burimeve njerëzore. Strategjia e re e RAP-it për 2015-2020 adreson sfidat: (1) nevojën për të përmirësuar realizimin e shërbimeve për qytetarët (si një nga gjashtë prioritetet kyçe të qeverisë); (2) forcimin e llogaridhënies së zyrtarëve publikë; (3) nevojën për delegim më të madh të vendimmarrjes; (4) promovimin e profesionalizmit në shërbimin civil dhe të meritokracisë në emërimet; (5) një siguri më të madhe në vijueshmërinë dhe depolitizimin e shërbimit civil; (6) nevojën për të ngritur mekanizma kontrolli më efikas; (7) zbatimin më të rreptë të ligjit për shërbimin civil; (8) nevojën për procedurë më transparente në emërimet; (9) vëmendje më të madhe për luftën kundër korrupsionit; (10) përdorimin më të madh të teknologjisë së informacionit në ofrimin e shërbimeve; dhe (11) nevojën për të adresuar kërkesat për zhvillimin e kapaciteteve në administratën publike në bazë më strategjike dhe në të gjithë sistemin.

■ **Vizioni.** “Zhvillimi i administratës publike në përputhje me standartet e Administratës Evropiane me qëllim për të ofruar shërbime me cilësi të lartë për qytetarët dhe bizneset në mënyrë transparente, efikase dhe të efektshme, përmes përdorimit të teknologjive moderne dhe shërbimeve novatore, në përputhje me integrimin Evropian, me anë të punonjësve civilë të paanshëm dhe profesionistë, si pjesë e strukturave efikase”.

■ Objektivat strategjike.

1. Përmirësimi i efektivitetit dhe efikasitetit të administratës publike dhe ulja e korrupsionit përmes:

- 1.1. Forcimit të strukturave të administratës publike të fokusuar në përmirësimin e shërbimeve;
- 1.2. Rritjes së efikasitetit dhe llogaridhënies së punonjësve publikë, me anë të delegimit të autoritetit vendimmarrës;
- 1.3. Shqyrtimit funksional dhe organizativ të institucioneve të administratës shtetërore në nivel qendror dhe vendor;
- 1.4. Krijimit të një strukture funksionale të bazuar në reformën administrative dhe territoriale që do të mbështesë barazinë e mundësive për sigurimin e fondeve publike, ose të burimeve të tjera financiare në nivel vendor dhe qendror; dhe

⁸⁵ Raporti i Bankës Botërore nr. 82013-AL, Kontrolli i Financave Publike të Shqipërisë, maj 2014.

1.5. Modernizimit të institucioneve dhe shërbimeve të administratës publike për qytetarët dhe bizneset, duke përfshirë rritjen e efikasitetit përmes zbatimit të zgjidhjeve të Teknologjisë së Informacionit dhe Komunikimit (TIK).

1. Krijimi i një sistemi profesional, të paanshëm, dhe të bazuar në merita nëpërmjet:

- 1.1 forcimit të kapaciteteve institucionale për zbatimin e unifikuar të legjislacionit të ri dhe përmirësimit të administrimit të burimeve njerëzore;
- 1.2 një sistemi të ristrukturuar pagash për shërbimin civil, bazuar në vlerësimin e posteve të punës, vlerësimin vjetor të përmbushjes së detyrave dhe trajnimin e detyruar;
- 1.3 përmirësimit të përmbushjes së detyrave dhe zhvillimit të kapaciteteve përmes trajnimit; dhe
- 1.4 rritjes së transparencës dhe llogaridhënies me anë të zbatimit të reformës së shërbimit civil në të gjitha nivelet vendimmarrëse.

2. Përmirësimi i procedurave administrative dhe mbikëqyrëse nëpërmjet:

- 2.1 rritjes së kontrollit të aktivitetit të administratës publike dhe sigurimit të të drejtave të qytetarëve;
- 2.2 rritjes së transparencës dhe mundësive për sigurimin e informacionit për administratën publike, me anë të përdorimit të zgjidhjeve të TIK-ut;
- 2.3 rritjes së kapaciteteve të administratës për të zbatuar Kodin e ri të Procedurave Administrative;
- 2.4 lehtësimit të procedurave të kompensimit në rast dëmsh të shkaktuara nga administrata; dhe
- 2.5 lehtësimit të procedurave administrative përmes zgjidhjeve inovative.

3. Përmirësimi i shërbimeve publike dhe ulja e korrupsionit nëpërmjet:

- 3.1 modernizimit të shërbimeve të administratës publike për qytetarët dhe bizneset dhe rritjes së efikasitetit me anë të zgjidhjeve të TIK-ut; dhe përmes
- 3.2 integritetit të procedurave administrative që përdorin zgjidhje inovative për shërbimet.

8.9 Transparenca dhe lufta kundër korrupsionit

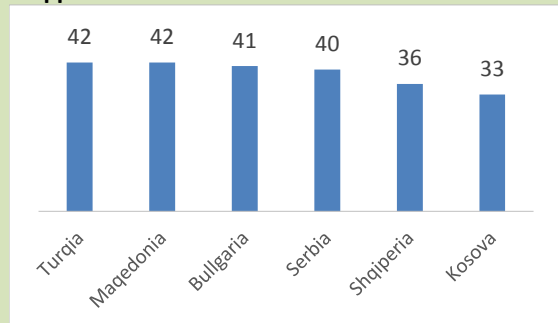
■ **Situata aktuale.** korrupsioni është një çështje tejet komplekse dhe e ndërthurur, për të cilën mund të merren masa të ndryshme. Dimensionet e korrupsionit janë të shumta në një numër fushash, duke nisur nga shteti i së drejtës, opinionet dhe llogaridhënia, cilësia e masave rregullatore.

Në lidhje me kontrollin e përgjithshëm të ecurisë së korrupsionit, Shqipëria ka treguar lëkundje të dukshme përgjatë viteve. Sipas treguesit të Bankës Botërore të kontrollit të korrupsionit (Figura 25), perceptimi publik i korrupsionit në Shqipëri mbetet i lartë, megjithë luhatjet ndër vite. Edhe në nivel rajoni, Shqipëria bashkë me Kosovën, paraqet nivelet më të larta të korrupsionit (Figura 24)⁸⁶.

⁸⁶ Burimi <http://www.transparency.org/>

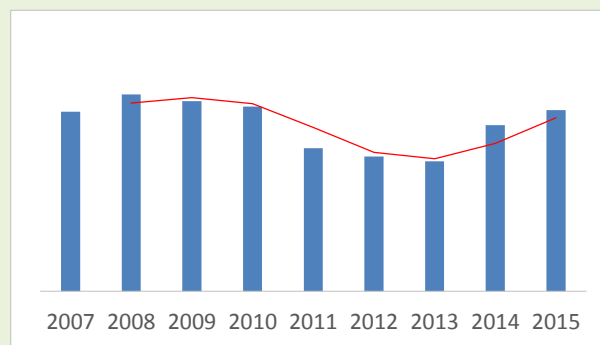
Reformat kundër korrupsionit janë orientuar në tre fusha kryesore: (1) parandalim, transparencë, gjithëpërfshirje dhe edukimin e publikut; (2) hetimi dhe ndëshkimi i akteve të korrupsionit; dhe (3) konsolidimi

Figura 24. Indeksi i perceptimit të korrupsionit, Shqipëri 2015

Burimi: Transparency International

Figura 25. Kontrolli i korrupsionit 2007-2015

Burimi: Instituti i Bankës Botërore

i bashkëpunimit dhe bashkërendimit ndërkombëtar. Arritje të tjera ishin të lidhura me ofrimin e shërbimeve publike në një numër sektorësh të qeverisë. Ato përfshijnë: (1) ngritjen dhe përdorimin e një sistemi elektronik prokurimesh; (2) krijimi i Qendrës Kombëtare të Regjistrimit dhe Qendrës Kombëtare të Liçencimit; dhe (3) ngritja e sistemeve elektronike të tatimeve dhe doganës, të cilët i kanë lehtësuar shumë procedurat përkatëse administrative.

Nryshimet kushtetuese që kufizojnë imunitetin e anëtarëve të parlamentit dhe gjykatësve hapën rrugën për ndëshkimin penal të korrupsionit në nivele të larta. Ndërkohë, rekomandimet e raundit të dytë dhe të tretë të Grupit të Shteteve kundër korrupsionit (GRECO) për Shqipërinë u zbatuan në lidhje me masat legislative për imunitetin e zyrtarëve të lartë, pastrimin e parave dhe financimin e partive politike dhe të fushatave zgjedhore. Në kuadër të programeve, u hartuan “Strategjia ndërsektoriale kundër korrupsionit 2015-2020”, Plani i Veprimit⁸⁷, dhe instrumenti i monitorimit për zbatimin e Strategjisë, bazuar në një proces transparent dhe përfshirës.

■ **Sfidat.** Sfidat kryesore të periudhës së planifikuar nga SKZHI-a III 2015-2020 janë: (1) rritja e transparencës së qeverisjes; (2) adresimi i çështjes së mundësive së kufizuara për marrje informacioni nga ana e publikut të gjerë dhe grupeve të interesuara; (3) rritje e nivelit të pjesëmarrjes dhe konsultimit të publikut në hartimin e politikave publike dhe të legjislacionit; (4) integriteti në radhët e zyrtarëve publikë dhe të partive politike; (5) rritje e procedimit të rasteve të korrupsionit; dhe (6) rritja e besimit të publikut.

■ **Vizioni.** “Institucione publike transparente dhe me integritet të lartë, të cilat gëzojnë besimin e publikut, garantojnë shërbime cilësore dhe nuk janë pre e praktikave korruptive”

■ **Objektivat strategjikë**

⁸⁷ VKM Nr.247, datë 20 mars 2015

1. Parandalimi i korrupsionit dhe rritja e besimit të publikut nëpërmjet:

- 1.1 rritjes së transparencës së qeverisjes, përmes mundësive të qytetarëve për t'u informuar, përmirësimit të legjislacionit, procedurave dhe rritjes së kapaciteteve të institucioneve shtetërore;
- 1.2 demonstrimit të një historie hetimesh, procedimesh të suksesshme dhe dënimesh të formës së prerë të rasteve të korrupsionit;
- 1.3 rishikimit të rregullt dhe përshtatjeve të nevojshme të masave kundër korrupsionit, me qëllim rritjen e efikasitetit, duke përfshirë ndryshimet e nevojshme legjislative, dhe agjencive të zbatimit të ligjit, si edhe përmes një kuadri institucional të shëndoshë për parandalimin e korrupsionit;
- 1.4 përmirësimit të komunikimit dhe konsultimeve me publikun e gjerë në procesin e hartimit dhe miratimit të akteve ligjore;
- 1.5 miratimit dhe zbatimit të kornizës ligjore për të mbrojtur informatorët, si dhe krijimin e një sistemi gjithëpërfshirës për mbrojtjen e tyre;
- 1.6 uljes së shkallës së rasteve të korrupsionit me anë të gjurmimit, përgatitjes dhe nxjerrjes së statistikave të konsoliduara, analizës së tendencave dhe botimit të raporteve periodike për rastet e korrupsionit;
- 1.7 forcimit të monitorimit të financimit të partive politike;
- 1.8 forcimit të regjimit të deklarimit dhe kontrollit të pasurive të zyrtarëve publikë dhe rasteve të konflikteve të interesit, nëpërmjet një sistemi online të deklarimit për të gjitha subjektet raportuese dhe mundësinë e publikimit të tyre, veçanërisht për personat në nivele të larta drejtuese dhe të zgjedhurit.

2. Parandalimi i korrupsionit me anë të përmirësimit të procedurave të administratës publike, në veçanti, nëpërmjet:

- 2.1 forcimit të infrastrukturës elektronike të institucioneve publike dhe automatizimit të proceseve mbështetëse;
- 2.2 rishikimit dhe përditësimit të sistemit dhe mekanizmave që trajtojnë ankesat e publikut;
- 2.3 përdorimit sistematik të analizës së risqeve, dhe rritjes së efikasitetit të auditimit, inspektimit të brendshëm dhe kontrollit të mundësive për korrupsion në legjislacion, me anë të një metodologjie vlerësimi për identifikimin e boshllëqeve në ligjet e reja, që mund të lënë shteg për aktivitet korruptiv;
- 2.4 përdorimit sistematik të procedurave të testimit të integritetit;
- 2.5 miratimit të politikave kundër korrupsionit në nivel vendor.

3. Ndëshkimi i korrupsionit dhe ulja e pandëshkueshmërisë nëpërmjet:

- 3.1 efektivitetit më të madh të hetimeve penale kundër krimeve ekonomike dhe financiare, sidomos në fushën e hetimeve parandaluese dhe pasurimit të paligjshëm;
- 3.2 përmirësimit të bashkëpunimit midis institucioneve ligjzbatuese, me qëllim procedimin dhe ndëshkimin e rasteve të korrupsionit, me anë të menaxhimit dhe shkëmbimit të informacionit;
- 3.3 rishikimit të kuadrit ligjor për proceset penale të krimeve ekonomike dhe financiare; dhe përmes
- 3.4 rritjes së bashkëpunimit gjyqësor ndërkombëtar në luftën kundër krimeve ekonomike dhe financiare.

4. Rritja e ndërgjegjësimit të publikut në luftën kundër korrupsionit nëpërmjet:

- 4.1 nxitjes së publikut të gjerë për të përdorur aktivisht sistemet e ankesave dhe raportimeve, dhe rritjes së ndërgjegjësimit për pasojat e korrupsionit; dhe
- 4.2 nxitjes së bashkëpunimit me shoqërinë civile, me qëllim hartimin dhe zbatimin e masave kundër korrupsionit dhe monitorimin e zbatimit të tyre.

8.10 Decentralizimi dhe reforma e qeverisjes vendore

■ **Situata aktuale.** Domosdoshmëria e decentralizimit në Shqipëri bazohet në Kushtetutë (1998), Kartën Evropiane të Autonomisë Vendore (ratifikuar në nëntor 1999) dhe strategjitë së decentralizimit, miratuar nga Qeveria Shqiptare. Në këtë drejtim, procesi i decentralizimit në Shqipëri u udhëhoq deri në 2013 nga Strategjia Kombëtare për Decentralizim, miratuar në 1999. Aktualisht, me qëllim trajtimin e sfidave të decentralizimit, Këshilli i Ministrave miratoi në 29 korrik 2015 “Strategjinë ndërsektoriale për decentralizimin dhe qeverisjen vendore 2015-2020”, e cila hyri në fuqi më 13 gusht 2015.

Reformat e decentralizimit dhe qeverisjes vendore kanë përparuar në mënyrë konstante gjatë periudhës 1999-2014. Hapi i parë më i rëndësishëm në procesin e reformës ishte miratimi dhe zbatimi i Ligjit Nr. 8652, datë 31 korrik 2000, “Për organizimin dhe funksionimin e qeverisjes vendore”, i cili parashikon të drejtat dhe detyrat e njësive të qeverisjes vendore. Pas miratimit të ligjit 115/2014 “Për ndarjen administrative-territoriale të njësive të qeverisjes vendore në Republikën e Shqipërisë”, qeverisja vendore është reformuar dhe riorganizuar në 61 bashki dhe 12 qarqe⁸⁸.

Në lidhje me decentralizimin fiskal, të ardhurat dhe shpenzimet e qeverisjes vendore janë rritur çdo vit që nga viti 2000, pothuaj duke u trefishuar që nga 2002 (marrë si viti bazë). Raporti i të ardhurave të qeverisjes vendore në lidhje me PBB-në dhe përqindjen e shpenzimeve publike ka treguar një tendencë modeste në rritje, duke u rritur në mënyrë shumë të ndjeshme nga 2002 në 2007, me ndryshime gjatë 2007-2009. Ka pasur një rënie gjatë 2010–2013, nën nivelin e përqindjes së 2002. Gjatë 2014 dhe 2015, tendenca në rritje e përqindjes së buxhetit vendor është rimarrë, përkatësisht me një rritje të PBB-së prej 2,4% dhe 2,7% , për shkak të rritjes së transfertave nga buxheti i shtetit. Pavarësisht këtyre tendencave, sigurimi i autonomisë fiskale në nivelin e qeverisjes vendore vazhdon të përbëjë një sfidë. Autoritetet vendore nuk kanë burime të mjaftueshme financiare ose të ardhura vendore në përpjesëtim me kompetencat dhe detyrimet e tyre përkatëse për ofrimin e shërbimeve.

Në lidhje me të ardhurat vendore, synohet fuqizimi i kapaciteteve për mbledhjen e të ardhurave nga burimet, në veçanti, nga taksa e pronës dhe taksa dhe pagesa të tjera. Ulja e shkallës së taksës së biznesit, ulja më pas e përqindjes së taksës së automjeteve dhe fakti se nuk ka një sistem kombëtar të ndarjes së tatimit mbi të ardhurat personale për qeverisjen vendore, kanë kontribuar së bashku për të pasur një ndikim negativ në të ardhurat e qeverisjes vendore gjatë viteve të fundit

⁸⁸ Më parë qeverisja lokale ishte e organizuar sipas Ligjit Nr 8653/2000 "Për Reformën Territoriale dhe Administrative", sipas të cilit NJQV-të përbëheshin nga 65 bashki dhe 308 komuna, të themeluara si njësi për të ofruar shërbime publike. Transferimi i pronave dhe pronave shtetërore të paluajtshme te Pushteti Lokal (2001), Ligji për ndarjen territoriale dhe administrative e Qeverisjes Vendore (2000), ligji specifik për organizimin dhe funksionimin e Bashkisë së Tiranës u përgatit dhe miratuanë të njëjtën kohë.

Funksionet, rolet dhe kompetencat e autoriteteve qendrore dhe vendore në nivel qarku dhe vendor, përfshi funksionet e përbashkëta, nuk janë të përcaktuara qartë në kuadrot ligjore dhe rregullatore. Kjo ka krijuar pasiguri dhe paqartësi në rolin e njësive të qeverisjes vendore dhe institucioneve të decentralizuara dhe në marrëdhëniet e tyre me autoritetet qendrore.

■ **Sfidat.** Ndonëse është bërë progres në avancimin e reformën së decentralizimit⁸⁹Gjatë dekadës së fundit, përsëri kanë dalë disa sfida të ndërlidhura që kanë nevojë për vëmendje të vazhdueshme. Këto përbëhen kryesisht nga: (1) niveli i ulët i decentralizimit fiskal; (2) aftësi të pamjaftueshme të burimeve njerëzore në nivel vendor; (3) standarde të ulëta pune në ofrimin e shërbimeve vendore; (4) mungesa e konsensusit midis zyrtarëve të zgjedhur në nivel vendor, shoqëruar me sjellje partiake dhe konsensus të pakët brenda shoqatave të qeverisjes vendore; (5) dobësimi i pozitës së qeverisjes vendore përkundrejt pushtetit qendror; dhe (6) vonesa në zbatimin e disa reformave të rëndësishme.

Si rrjedhojë, decentralizimi ka një parësi kyçe dhe shihet si një proces afatgjatë i një ndryshimi madhor në qeverisje. Në zbatimin e sfidave të decentralizimit, Qeveria ka miratuar një Plan Veprimi të përfshirë në “Strategjinë e re ndërsektoriale për decentralizimin dhe qeverisjen vendore 2015-2020”, si një instrument për hapat dhe masat që duhen marrë me afat të shkurtër, të mesëm, dhe të gjatë, me qëllim zbatimin e politikave dhe përfundimin e konsolidimit tënjësive të qeverisjes vendore.

■ **Vizioni.** *"Fuqizimi i qeverisjes vendore dhe procesit të decentralizimit të saj, me qëllim sigurimin e një efikasiteti më të madh të vetë-qeverisjes vendore".*

■ **Objektivat strategjikë.**

1. Rritja e efikasitetit të strukturave të qeverisjes vendore nëpërmjet:

- 1.1 zbatimit të reformës administrative dhe territoriale;
- 1.2 përmirësimit të strukturave të qeverisjes vendore; dhe
- 1.3 ristrukturimit të strukturave të decentralizuara të qeverisjes qendrore në nivel rrethi.

2. Forcimi i financave vendore dhe rritja e autonomisë fiskale nëpërmjet:

- 2.1 reformës së sistemit fiskal vendor; dhe
- 2.2 përmirësimit të menaxhimit fiskal në nivel vendor.

3. Nxitja e zhvillimit të qëndrueshëm vendor nëpërmjet:

- 3.1 reformës së funksioneve të qeverisjes vendore;
- 3.2 shqyrtimit të funksioneve të përbashkëta të qeverisjes vendore; dhe
- 3.3 shqyrtimit të funksioneve të deleguara qeverisjes vendore.

⁸⁹ Parlamenti shqiptar miratoi në 31 korrik 2014 Ligjin nr. 115/2014 “Për ndarjen administrative dhe territoriale” të njësive që qeverisjes vendore në Republikën e Shqipërisë” bashkë me hartën e re të 61 bashkive, të certifikuar edhe nga Gjykata Kushtetuese në dhjetor 2014 dhe në Dhjetor 2015ligjin e ri të decentralizimit.

4. Forcimi i qeverisjes së mirë në nivel vendor nëpërmjet:

- 4.1 ndërtimit të kapaciteteve në nivel vendor; dhe
- 4.2 përfshirjes së rolit të qeverisjes vendore në procesin e integritimit evropian.

8.11 Fuqizimi i statistikave shqiptare

■ **Situata aktuale.** Censusi i tetorit të vitit 2011 për popullsinë dhe banesat shënon arritjen më kryesore në këtë sektor, duke i sjellë statistikat e popullsisë më afër realitetit. Gjatë periudhës 2012-2013, INSTAT-i përmirësoi ndjeshëm treguesit e matjes së situatës shoqërore dhe ekonomike të familjeve dhe individëve në Shqipëri. Vrojtimi (sondazhi) për matjen e standardit të jetesës (LSMS) u zhvillua në vitin 2012⁹⁰ dhe Vrojtimi për krahun e punës⁹¹ nisi në vitin 2012. U vlerësuan një numër treguesish makroekonomikë⁹² si edhe një sërë treguesish ekzistues⁹³, të cilët u përditësuan dhe përmirësuan. Me publikimin e këtyre pasqyrave afatshkurtra makro-ekonomike, Shqipëria arriti të plotësonte edhe një kërkesë tjetër tepër të rëndësishme të standardeve të shpërndarjes së të dhënave të posaçme. Regjistri statistikor i njësive vendore, në përputhje me kërkesat e BE-së ishte një ndër produktet më të rëndësishme të Censurit të sipërmarrjeve ekonomike jo-bujqësore. NACE Rev.2 zbatohet dhe është bërë pjesë integrale e të gjitha statistikave ekonomike të ofruara nga INSTAT-i duke i bërë të mundur Shqipërisë të jetë në përputhje me klasifikimet ndërkombëtare të përdorura nga BE-ja.

■ **Sfidat.** Sfidat kryesore për statistikat për periudhën 2015-2020, përfshijnë: (1) forcimin e rolit të Sistemit Kombëtar të Statistikave për t'u dhënë institucioneve publike e më tej statistika zyrtare të mjaftueshme, të sakta dhe transparente; (2) mobilizimin e burimeve për financimin e programeve dhe projekteve statistikore; (3) rritjen dhe përditësimin hap pas hapi të kontakteve ndërdikasteriale dhe kapaciteteve profesionale për zhvillim të barabartë, në çdo aspekt; dhe për (4) rritjen e besimit të publikut tek INSTAT-i në ofrimin e informacionit statistikor, si një e mirë publike dhe shërbim për përdoruesit publikë.

■ **Vizioni.** *“Ofrimi i të dhënave dhe informacionit statistikor me cilësi të lartë, të duhur, në kohë, dhe të mjaftueshëm, në përgjigje të kërkesave në rritje të përdoruesve, përmes përdorimit të rrjetit modern dhe teknologjisë së informacionit”.*

Vlen të theksohet se integriteti i të dhënave, statistikave dhe informacionit (në kohë, të plotë, të saktë dhe konsistent) është thelbësor për mbështetjen e mirë-qeverisjes për sa i takon transparencës dhe

⁹⁰ Vrojtimi i matjes së standardeve të jetesës mati varfërinë dhe monitoroi standardet e jetesës në Shqipëri.

⁹¹ Vrojtimi i fuqisë punëtore nxori në pah tregues që matin dinamikën e tregut të punës çdo tre muaj dhe kryhet nga INSTAT që nga viti 2007.

⁹² PBB-ja në nivel rajoni në nivelin II të Nomenklaturës së Njësive Territoriale (NUTS).

⁹³ Matja e PBB-së tremujore duke përdorur qasjen e prodhimit për sektorët ekonomikë kryesorë; përqindjen e produktit dhe shportën e mallrave të konsumit; indeksin e koston të ndërtimit për banesat; indeksin e çmimit të prodhuesve për mallrat e eksportit.

përgjegjshmërisë (d.m.th., për sa i takon matjes dhe monitorimit të punës së qeverisjes). Në këtë aspekt, organizatat e shoqërisë civile, si media dhe sektori privat, janë aktorë të rëndësishëm interesi në funksionin statistikor. Objektivat e përcaktuara më poshtë reflektojnë këto nocione dhe do të kontribuojnë në forcimin e besimit të publikut të gjerë tek INSTAT-i.

■ Objektivat strategjikë

1. Përmirësimi i infrastrukturës për prodhimin dhe shpërndarjen e të dhënave statistikore nëpërmjet:

- 1.1 rritjes së bashkëpunimit midis agjencive statistikore për përmirësimin e përpunimit të të dhënave statistikore;
- 1.2 rritjes dhe përmirësimin të burimeve të të dhënave parësore statistikore;
- 1.3 teknologjive të reja për mbledhjen dhe përpunimin e të dhënave dhe sigurimin e shkëmbimit të informacionit online me agjencitë statistikore;
- 1.4 sistemeve dhe softuerëve të përditësuar statistikore, që kanë për synim rritjen e cilësisë së analizës së treguesve statistikore;
- 1.5 krijimit të një baze për “magazinimin” e të dhënave, për të integruar bazat e të dhënave të INSTAT-it, duke përfshirë metadatat; dhe
- 1.6 rritjes së mundësive për informim statistikor, përmes përmirësimin të kalendarit të publikimeve dhe shtimit të të dhënave që publikohen në format elektronik.

2. Përmirësimi i statistikave demografike dhe shoqërore nëpërmjet:

- 2.1 automatizimit të të dhënave jetike (lindjet, vdekjet, martesat);
- 2.2 përdorimit të klasifikimit të ri ICD-10 për shkaqet e vdekshmërisë dhe sëmundshmërisë;
- 2.3 konsolidimit të vrojtimit (sondazhit) të buxhetit të familjeve, kryerjes së vrojtimit të të ardhurave dhe kushteve të jetesës sipas formatit evropian; dhe
- 2.4 përmirësimin të vazhdueshëm të treguesve të tregut të punës

3. Përmirësimi i statistikave makroekonomike nëpërmjet::

- 3.1 zbatimit të treguesve të Llogarive Kombëtare sipas ESA 2010;
- 3.2 zhvillimit të komponentëve tremujorë të PBB-së, duke përdorur qasjen e shpenzimeve;
- 3.3 zhvillimit të një sistemi të integruar statistikor për hartimin e tabelave Burime-Përdorime dhe *Input-Output* për të zgjeruar shkallën e analizave makroekonomike; dhe
- 3.4 zbatimit të tabelave të transmetimit EDP, sipas nën-sektorëve të Administratës Publike dhe transmetimit përfundimtar në EUROSTAT.

4. Përmirësimi i statistikave të biznesit nëpërmjet:

- 4.1 hartimit të statistikave më të mira ekonomike rreth sipërmarrjeve në lidhje me prodhimin sasior dhe cilësor të tyre;
- 4.2 matjes së fenomeneve dhe zhvillimeve të reja ekonomike përmes vrojtimit statistikore, të tilla si: puna kërkimore dhe zhvillimi shkencor, inovacionit, teknologjia e informacionit, etj.
- 4.3 rritjes së krahasueshmërisë së statistikave kombëtare me ato evropiane, duke përdorur klasifikimet e reja statistikore;

4.4 uljes së shkallës së mosreagimit dhe kohës që duhet për mbledhjen e informacionit përmes teknikave bashkëkohore; dhe

5. Përmirësimi i statistikave bujqësore, pyjore dhe të peshkimit nëpërmjet:

5.1 krijimit të një regjistri të tokave bujqësore nga Censusi i bujqësisë dhe përditësimi i tij përmes të dhënave statistikore dhe administrative;

5.2 përlllogaritjes së indeksit të çmimit të produkteve bujqësore përmes sondazheve bazuar mbi metodikat moderne;

5.3 organizimit të vrojttimeve për blegtorinë, qumështin dhe prodhimet e bulmetit, duke përdorur metodologjitë evropiane dhe publikimin e të dhënave statistikore në këtë fushë;

5.4 kryerjes së vrojtimit për strukturën e fermave; dhe

5.5 përmirësimit të mbledhjes së informacionit administrativ për statistikat e peshkimit.

6. Përmirësimi i statistikave me shumë fusha (mjedisi, shkenca dhe teknologjia, informacioni) nëpërmjet:

6.1 kryerjes së një vrojtimi për mbetjet urbane në nivel rrethi;

6.2 përmirësimit të statistikave mjedisore për ndotjen dhe CO² që emetohet nga burime të ndryshme ndotjeje;

6.3 kryerjes së vrojtimit mbi teknologjinë e informimit të komunikimit pranë ndërmarrjeve të mëdha;

6.4 organizimit të një vrojtimi për shkencën dhe teknikat, inovacioni dhe teknologjinë në ndërmarrjet e mëdha.

7. Mbështetja e prodhimit të statistikave (regjistrat statistikorë dhe klasifikimet) nëpërmjet:

7.1 krijimit të një regjistri statistikor për popullsinë për njësi ekonomike, sipërmarrje dhe njësi vendore dhe për njësi ekonomike bujqësore, duke garantuar cilësinë dhe përditësimin e informacionit gjeografik dhe hapësinor;

7.2 përdorimit të klasifikimit të rishikuar NACE Rev.2 në të gjitha aktivitetet statistikore të INSTAT-it dhe zbatimit të tij nga institucionet e tjera që përdorin dhe zbatojnë këtë klasifikim në rang kombëtar; dhe

7.3 përdorimit të klasifikimit të produkteve CPA 2008 në të gjitha veprimtaritë statistikore.

8.12 Rëndësia në rritje e politikës së jashtme

■ **Situata aktuale.** Politika e jashtme është afirmuar si një instrument i vlefshëm në prezantimin e Shqipërisë si një vlerë e shtuar për paqen, stabilitetin dhe begatinë, si edhe për mbrojtjen e të drejtave të njeriut në rajon e më tej. Shqipëria njihet në rang ndërkombëtar si një vend që kontribuon në ruajtjen e paqes dhe sigurisë globale. Politikat konstruktive të Shqipërisë në rajon për bashkëpunim dhe integrim të mëtejshëm janë parakushte për integrimin e saj në BE dhe tipare të politikës së jashtme të vendit. Pozita e saj gjeografike, trashëgimia kulturore dhe natyra shembullore tolerante e shoqërisë së saj e kanë bërë Shqipërinë nxitëse të dialogut, respektit dhe bashkë-ekzistencës, në harmoni me besime fetare, kultura të ndryshme.

Politika e jashtme e Shqipërisë ka luajtur një rol thelbësor në arritjen e një sërë objektivash, si p.sh. anëtarësimi i plotë në NATO, lëvizja e lirë e shtetasve në zonën Schengen, anëtarësimi në Këshillin e të

Drejtvare të Njeriut të OKB-së, në Këshillin Ekonomiko-Social të OKB-së (ECOSOC), në Bordin Ekzekutiv të UNESCO-s, marrja e statusit të vendit kandidat për anëtarësim në BE dhe mbështetja për anëtarësim në dy organe të Këshillit të Evropës (Banka për Zhvillim dhe Komisioni i Venecias).

Gjatë viteve të fundit, Shqipëria ka dhënë kontribut të rëndësishëm në fusha të ndryshme të bashkëpunimit shumëpalësh rajonal. Shqipëria ka kryesuar Iniciativën Adriatiko-Joniane dhe aktualisht kryeson Kartën 5 të Adriatikut dhe në qershor të vitit 2014 mori Presidencën 1 vjeçare të Procesit të Bashkëpunimit të Evropës Juglindore (SEECP). Bashkëpunimi është rritur dukshëm me partnerët kryesorë të Shqipërisë në Evropë dhe më gjerë. Prezenca e diplomacisë shqiptare në vendet e Ballkanit është rritur dhe zgjidhja e çështjes së Kosovës ishte faktori kryesor që solli stabilitetin në rajon. Shqipëria do të vijojë përpjekjet e saj për rritjen e njohjes ndërkombëtare të Kosovës, derisa të marrë vendin që i takon brenda Kombeve të Bashkuara.

■ **Sfidat.** Ndonëse është shënuar progres i ndjeshëm në politikën e jashtme, mbeten ende një sërë sfidash, të cilat përfshijnë: (1) intensifikimin e dialogut politik me strukturat e BE-së dhe vendet anëtare të BE-së, me qëllim përbushjen e objektivit për anëtarësim në BE; (2) nxitjen e mëtejshme të bashkëpunimit me partnerët strategjikë, vendet mike dhe ato me interesa të përbashkëta; (3) përf forcimin e bashkëpunimit në kuadrin e iniciativave rajonale ku integrimi i Republikës së Kosovës në këto struktura do të përfaqësojë një nga objektivat afatmesme; (4) iniciativatë për sigurimin e pjesëmarrjes aktive në organizata ndërkombëtare dhe forume shumëpalëshe (OKB, OSBE, Këshilli i Evropës, etj.); (5) rol më aktiv si anëtar i NATO-s, gjithashtu përmes forcimit të rolit të Shqipërisë si kontribues i paqes dhe stabilitetit në rajon e më tej; (6) plotësimin e detyrimeve në kuadrin e MSA-së për të kontribuar në politikën e përbashkët të jashtme dhe të sigurisë së BE-së; dhe (7) përf forcim i bashkëpunimit rajonal me vendet e Evropës Juglindore, dhe ato të Ballkanit Perëndimor, me qëllim përshpejtimin e procesit të bashkëpunimit në infrastrukturë, energji, ekonomi, turizëm, etj., dhe të ecurisë drejt procesit të integritimit evropian.

■ **Vizioni.** *“Një Shqipëri evropiane në rajon dhe në botë – sistemi i shërbimit të jashtëm të garantojë bashkëpunimin e mirë të vendit me interes të ndërsjellë me vendet e rajonit, vendet e Euro-Atlantikut dhe më tej, për të mbështetur zhvillimet thelbësore në vend dhe për të mbrojtur interesat e Republikës së Shqipërisë dhe shtetasve të saj kudo në botë”*

■ Objektivat strategjikë

4. **Zhvillimi i mëtejshëm i marrëdhënieve dypalëshe dhe shumëpalëshe** me të gjitha vendet, por në veçanti me partnerët strategjikë, duke përfshirë Shtetet e Bashkuara të Amerikës, vendet anëtare të BE-së dhe vendet fqinje nëpërmjet:

- 4.1 promovimit të rolit të ri të Shqipërisë në bashkëpunimin shumëpalësh, me anë të rritjes së ndërveprimit me organizatat ndërkombëtare, përfaqësimit, dhe të një profili paraveprues për nxitjen e vlerave dhe interesave kombëtarë;
- 4.2 kontributit të nevojshëm politik në kuadër të NATO-s, si anëtare me të drejta të plota;
- 4.3 zgjerimit të mëtejshëm dhe njohjes ndërkombëtare të shtetit të Kosovës si edhe nxitjes së anëtarësimit/pjesëmarrjes në organizata rajonale dhe ndërkombëtare dhe më tej;

- 4.4 vijueshmërisë së dialogut konstruktiv politik në rajon dhe rolit aktiv në zhvillimin e bashkëpunimit rajonal, duke e konsideruar integrimin rajonal si parakusht për integrimin e vendeve të rajonit në strukturat Euroatlantike;
 - 4.5 nxitjes dhe mbështetjes së kandidatëve shqiptarë në kryesimin e organizatave dhe iniciativave rajonale dhe të kontributit shqiptar në to;
 - 4.6 marrjes së kryesisë së disa organizatave dhe iniciativave ndërkombëtare gjatë periudhës 2015-2020, duke përfshirë kryesinë me rotacion të OSBE-së, anëtarësimin në Këshillin e të Drejtave të Njeriut të OKB-së për periudhën 2015-2017, si edhe lobimin për anëtarësimin e Shqipërisë në Këshillin e Sigurisë në OKB për periudhën 2022-2023;
 - 4.7 angazhimit plotësisht në proceset e bashkëpunimit rajonal, si në dhe formate EJK dhe BB, Shqipëria do të vazhdojë të zhvillojë marrëdhëniet me forumet / qendrave / strukturat kryesore rajonale, si RCC, SEEC, CEI, MARRI, SELEC, AII, BSEC, etj;
 - 4.8 në formatin WB6, duke ndjekur rezultatet e Procesit të Berlinit, Shqipëria do të vazhdojë të nxisë marrëdhëniet e mira fqinjësore, duke synuar në programe konkrete / projekte në fushat e lidhjeve (konektivitetit), energjisë, të rinjve, dhe bashkëpunimit ndërkufitar. Si shenjë e kësaj qasjeje, Shqipëria mirëpret për herë të parë selinë e Fondit të Ballkanit Perëndimor;
 - 4.9 pjesëmarrjes në projekte të përbashkëta me organizata ndërkombëtare në fusha me interes për Shqipërinë);
 - 4.10 forcimit dhe promovimit të bashkëpunimit më të madh ekonomik dhe tregtar me partnerët ndërkombëtarë të Shqipërisë në nivele dypalëshe dhe shumëpalëshe, duke synuar rezultate të matshme për rritjen e vëllimit të tregtisë dhe investimeve të huaja në vend;
 - 4.11 përmirësimit të vazhdueshëm të imazhit të Shqipërisë, për rritjen e vizibilitetit dhe përfaqësimit të vlerave dhe interesave të huaja në Shqipëri;
 - 4.12 rritjes së profesionalizmit, cilësisë dhe zhdërvjelltësisë të shërbimeve konsullore që ofrohen për shtetasit shqiptar dhe të huaj;
 - 4.13 pjesëmarrjes në programe ndërkufitare të IPA II me përfitues të tjerë të IPA II, kryesisht me Malin e Zi, Kosovën dhe ish Republikën Jugosllave të Maqedonisë me Italinë dhe Malin e Zi dhe në një program dypalësh me Greqinë;
 - 4.14 vijimit të pjesëmarrjes në programin transnacional të Mesdheut; dhe
 - 4.15 anëtarësimit ose pjesëmarrjes në programin e ri Adriatiko-Jonian.
5. **Çuarja më tej e zbatimit të proceseve të integritit në BE**, në kuadrin e përgatitjeve për hapjen e negociatave për anëtarësim në BE dhe rritjes së kapaciteteve të strukturave qendrore të Ministrisë së Punëve të Jashtme, Misionit shqiptar në BE dhe ambasadave të huaja në vendet anëtare të BE-së.
 6. **Zhvillimi i diplomacisë ekonomike si mjet efikas për rritjen e të ardhurave kombëtare** për zhvillimin e shpejtë dhe të qëndrueshëm ekonomik dhe çuarjen përpara të interesave ekonomike dhe tregtare të vendit.
 7. **Respektimi i të drejtave dhe interesave të shtetasve shqiptarë jashtë shtetit** dhe mbështetja e projekteve të tyre në biznes, art, kulturë, sporte, arsim etj. Respektimi i diasporës shqiptare dhe përthithja e vlerave të saj më të mira.

8.13 Mbrojtje e konsoliduar

■ **Situata aktuale.** Shqipëria u bë anëtare e NATO-s më 1 prill 2009. Kjo ishte një arritje e rëndësishme, sepse kishte qenë një aspiratë kombëtare dhe një ndër prioritetet kryesore të SKZHI 2007-2013.⁹⁴ Në korrik 2014, Parlamenti Shqiptar miratoi Strategjinë e Sigurisë Kombëtare⁹⁵ nga e cila rrjedhin detyrimet kryesore kushtetuese: (1) garantimi i sigurisë së vendit; (2) forcimi i lirive themelore, të drejtat e njeriut dhe sundimi iligjit; (3) mbrojtja dhe promovimi i interesave të shtetasve shqiptarë; dhe (4) ruajtja e identitetit kombëtar. Në thelb të Strategjisë së Sigurisë Kombëtare të Republikës së Shqipërisë, është aspirata e popullit shqiptar dhe vullneti politik për të realizuar një vizion të përbashkët që garanton: sigurinë, drejtësinë, barazinë dhe prosperitet për brezat e sotëm dhe të ardhshëm.

Progresi në sektorin e mbrojtjes konsiston në: 1) krijimin e Forcës Profesioniste; 2) kompletimi i hierarkisë së dokumenteve strategjike në fushën e mbrojtjes; 3) përcaktimi 2% i PPB të buxhetit për mbrojtjen; 4) asgjësimi i sasisë prej 180 tonë kimikate; 5) Pjesëmarrja aktive në operacionet e drejtuara nga NATO, BE, dhe OKB; 6) plotësimi i kuadrit ligjor me aktet ligjore dhe nënligjore më të rëndësishme në fushën e mbrojtjes.

■ **Sfidat.** Sfidat për Shqipërinë në sektorin e mbrojtjes fokusohen në përmbushjen e detyrimeve që rrjedhin nga anëtarësimi në NATO. Këto janë: (1) realizimi i kërkesave të Objektivave të Aftësive/Kapaciteteve (CT); (2) zbatimi i “*Qasjes gjithëpërfshirëse*”, të institucioneve të sigurisë së shtetit; (3) zhvillimi dhe ri-dimensionimi i Diplomacisë së Mbrojtjes, në rajon dhe në botë; (4) bashkëpunimi ushtarak mbi bazën e parimit të “*cost-sharing*”; dhe (5) ndërtimi i kapaciteteve operacionale të kërkuara në kuadrin e iniciativave “*Smart Defense*” (NATO) si dhe “*Pooling and Sharing*” (BE).

■ **Vizioni.** *“Forca të Armatosura me trupa profesioniste, të pakët në numër, të zhdërvjellët, ndëraktive, dhe me kapacitete operative dhe struktura që sigurojnë operacione të suksesshme në një mjedis kompleks dhe të ndryshëm sigurie”.*

■ Objektivat strategjike

1. **Menaxhim më i mirë i burimeve njerëzore dhe transformimi i sistemit të edukimit ushtarak nëpërmjet:**
 - 1.1 programeve të integruara dhe gjithëpërfshirëse, në përputhje me standardet e NATO-s;
 - 1.2 zhvillimit dhe përgatitjes profesionale të personelit ushtarak dhe civil që do të shërbejë në Forcat e Armatosura.
2. **Rritja e kapaciteteve operative** të nevojshme për mjediset operative aktuale dhe të së ardhmes, për të marrë pjesë në operacionet ndërkombëtare dhe për kryerjen e operacioneve ushtarake dhe jo-ushtarake në vend
3. **Furnizimi i trupave luftarake me pajisjet dhe instrumentet e sigurisë, me transport, furnizime, sigurimi i mirëmbajtjes dhe infrastrukturës, duke përfshirë pajisjet e komandës dhe kontrollit, kushtet e jetesës, të punës dhe stërvitjes përmes:**

⁹⁴ “Dokumenti i Rishikimit të Strategjisë së Mbrojtjes” I miratuar nga Këshilli i Ministrave në 2013.

⁹⁵ Strategjia e Sigurisë Kombëtare është miratuar me ligjin nr. 103/2014, date 31.7.2014

- 3.1 Mbështetjes logjistike për njësitë dhe nën-njësitë prioritare dhe të deklaruara në "*NATO Pool of Forces - Grumbullimin e forcave të NATO-s*"; dhe
 - 3.2 Zhvillimit dhe zbatimit deri në vitin 2020 të sistemeve të automatizimit të logjistikës dhe ndërtimit të infrastrukturës moderne për të gjitha strukturat prioritare të forcave shqiptare.
4. **Zhvillimi i mëtejshëm i kapaciteteve të Forcave të Armatosura**, sipas Planit të Zhvillimit afatgjatë nëpërmjet:
- 4.1 rritjes graduale të buxhetit të mbrojtjes; dhe
 - 4.2 harmonizimit të raporteve të kategorive të personelit, operacioneve dhe investimeve, në përputhje me vendet e tjera të NATO-s, dhe me rekomandimet e dokumentit të shqyrtimit strategjik të mbrojtjes.

9.0 SHTYLLA 1: RITJA PËRMES STABILITETIT MAKRO-EKONOMIK DHE FISKAL

Nga viti 2008, rritja e ekonomisë shqiptare është ngadalësuar dhe papunësia është rritur. Nga një shkallë mesatare rritjeje vjetore prej 6% përpara se të fillonte kriza globale e vitit 2009, rritja ka rënë që atëherë mesatarisht në më pak se 3%, ndërsa në vitin 2014 ra deri në 1,3%, me parashikime për një rritje afatmesme në gamën nga 1,4% (pesimiste) në 2,8% (optimiste). Nëse nuk ndodh një ngritje e dukshme e rritjes në ekonomitë e eurozonës, rritja afatmesme në Shqipëri mund të ketë tendencë të jetë në anën më të ulët. Shkalla e papunësisë është rritur nga rreth 13% në 2007, në mbi 17% në fillim të 2015, ku papunësia është më problematike të rinjtë (rreth 34%). Faktorët dhe skenarët makroekonomikë diskutohen me hollësi në Pjesën 16.

Për t'u përballur me këto trende, pothuajse të gjitha strategjitë sektoriale, sektoriale dhe ndërsektoriale të programit të lidhura dhe objektivat e përcaktuara në SKZHI-II janë të dizajnuara për të nxitur drejtpërdrejt apo tërthorazi rritjen dhe zhvillimin ekonomik. Në të vërtetë, këto politika do të rezultojnë në krijimin e një "model të ri ekonomik" për Shqipërinë gjatë 15-20 viteve të ardhshme. Përsheptimi i rritjes do të kërkojë një vëmendje të përbashkët dhe të bashkëreduar ndaj investimeve produktive në kapitalin njerëzor, energji dhe infrastrukturë, në inovacione dhe në fusha të tjera, shoqëruar me eliminimin e një game të gjerë pengesash ndaj investimeve dhe biznesit privat. Si rrjedhojë, politikat makroekonomike dhe fiskale do të duhet të hartohen në mënyrë të tillë që të mos e rrisin borxhin apo deficitet, duke kontribuar njëherazi në rritjen.

Gjatë periudhës 2015-2020 të planifikuar në SKZHI-II, do t'i kushtohet vëmendje e posaçme sigurimit të stabilitetit makroekonomik dhe fiskal, veçanërisht në dritën e shumë pasigurive ekonomike, financiare në rajon dhe në shkallë globale. Për këto arsye, stabiliteti makro-ekonomik dhe fiskal shihen si **Shtylla 1** për zhvillimin kombëtar dhe aspiratat e vendit drejt integritimit në BE.

9.1 Forcimi i sistemit financiar dhe politikës monetare

■ **Situata aktuale.** Në Shqipëri, ndjekja e një politike monetare të kujdesshme dhe me synim stabilitetin ka luajtur një rol të rëndësishëm në zbutjen e efekteve të krizës financiare globale. Banka e Shqipërisë ka përditësuar në vijimësi politikën e saj monetare gjatë shtatë vjetëve të fundit. Reformat kanë konsistuar në: (1) përmirësimin e vazhdueshëm të kapaciteteve analitike dhe parashikuese të saj; (2) harmonizimin e instrumenteve të politikës monetare me standardet e Bankës Qendrore Evropiane; (3) futjen e elementëve të rinj që kanë për qëllim thellimin e tregut të parasë; (4) rritjen e fleksibilitetit në menaxhimin e likuiditetit; (5) rritjen e besimit të sistemi bankar, duke përfshirë zbatimin e politikës monetare; dhe (6) zhvillimin e tregut ndërbankar. Gjatë periudhës 2012 -2014, tregtimi në tregun ndërbankar mesatarisht është katërfishuar, krahasuar me 2008-2011.

Tregjet financiare janë zhvilluar edhe më shumë në pikëpamje të rritjes së pjesëmarrësve dhe shumëllojshmërisë së produkteve. Vitet e fundit kanë qenë dëshmi e krijimit të ndërmjetësve financiarë jo bankarë, që kanë si fokus kryesor të veprimtarisë së tyre, kanalizimin e kursimeve drejt investimeve në

letra me vlerë, duke e bërë tregun më konkurrues. Në veçanti, tregu primar ka treguar përmirësime të mëdha me anë të rritjes së mundësive për investime me kushte të ndryshme, duke shtuar numrin e pjesëmarrësve dhe sqaruar strategjitë e tyre të investimit, duke siguruar një përputhje më të mirë midis ofertës dhe kërkesës dhe duke ofruar norma konkurruese interesi. Pjesëmarrja në ankandet e tregut primar tani është diversifikur shumë me anë të pjesëmarrjes së individëve në blerjen e obligacioneve.

Në sektorin jo bankar, Autoriteti i Mbikëqyrjes Financiare ka thelluar vazhdimisht përpjekjet për të përmirësuar infrastrukturën dhe krijuar bazën e nevojshme rregullatore për një zhvillim pa probleme dhe të qëndrueshëm të tregjeve financiare jo bankare, duke harmonizuar ato me direktivat e BE-së. Rritja e sektorit financiar jo bankar dëshmohet nga liberalizimi dhe ristrukturimi i mëtejshëm i tregut të sigurimeve dhe përmes përmirësimeve në kuadrin ligjor.

Miratimi në maj të 2014 i Ligjit *“Për sigurimet dhe risigurimet”* i hapi rrugën përmirësimit të efikasitetit të mbikëqyrjes me anë të zbatimit të metodologjisë mbikëqyrëse të fokusuar te risku, bashkë me forcimin e mbikëqyrjes së drejtimit. Këta elementë po krijojnë kushtet për përafrimin e legjislacionit me direktivat e BE-së dhe praktikat mbikëqyrëse me standardet ndërkombëtare të mbikëqyrjes së sigurimeve. Duke zbatuar të njëjtin parim, janë ndërmarrë projekte për të përmirësuar kuadrin ligjor për fondet e pensioneve vullnetare private dhe legjislacionin për letrat me vlerë, me synim realizimin e qëllimit afatgjatë të krijimit të një mjedisi të përshtatshëm dhe të rregulluar për promovimin e zhvillimit të tregjeve kapitale.

Zhvillimi i këtij sektori gjatë periudhës pararendëse të planifikimit të SKZHI-së 2007-2014 shënoi hapa si liçencimi i entiteteve, shoqërive dhe personave fizikë të rinj për të operuar në tregjet e letrave me vlerë, sigurimeve dhe tregjeve të pensioneve vullnetare private. Viti 2012 shënoi fillimin e aktiviteteve të fondit të investimeve.

Arritjet aktuale janë të lidhura me programe konkrete në pikëpamje të pasjes dhe përditësimit të një platforme raportimi dhe monitorimi për tregjet e sigurimeve dhe të pensioneve private, si dhe të forcimit të metodologjisë mbikëqyrëse të fokusuar te risku. Këto arritje janë gjithashtu rezultat i krijimit të sistemit të raportimit elektronik *“AMF In-Reg”* dhe Qendrës Kombëtare të të Dhënave të Sigurimit të Detyrueshëm Motorik”.

■ **Sfidat.** Sfidat kryesore të politikës financiare dhe ekonomike që duhen adresuar gjatë periudhës së planifikuar nga SKZHI-II nga Shqipëria qëndrojnë në një numër fushash kyçe, sikundër paraqiten në Programin Kombëtar të Reformave Ekonomike (PKRE) 2015-2017 dhe Programin e Reformave Ekonomike (ERP) 2016-2018. Së pari, është nevoja për politika që mund të sigurojnë rritje afatmesme të qëndrueshme të punësimit dhe standardit të jetesës së shqiptarëve. Arritja e tyre varet nga rritja e stabilitetit makroekonomik, sidomos në pikëpamje të uljes së borxhit publik, duke i vënë financat në një bazë të qëndrueshme dhe duke hequr pengesat ndaj rritjes afatmesme.

Në lidhje me trajtimin e çështjes së deficitit dhe borxhit, politikat duhet të orientohen drejt konsolidimit fiskal afatmesëm, me qëllim uljen e borxhit publik si përqindje e PBB-së në masën 60% ose më poshtë deri në 2020. Shkaqet themelore të deficitit të lartë mund të adresohen përmes të ardhurave tatimore dhe

reformave të Menaxhimit të Financave Publike (MFP), sikurse përcaktohet në Strategjinë e MFP-së së Shqipërisë për periudhën 2014-2020 (të trajtuar në pjesën e mëposhtme të këtij dokumenti).⁹⁶ Këto reforma do të duhet të shoqërohen me: (1) lehtësime të mëtejshme të politikës monetare, me supozimin se presionet e inflacionit dhe të tregut të këmbimit do të mbeten të ulëta; (2) politika së përshtatshme monetare, të cilat do të sigurojnë stabilitetin e çmimeve dhe do të lehtësojnë punësimin e plotë në ekonomi; (3) pagimin e plotë të faturave të papaguara të qeverisë para vitit 2013; (4) uljen e shkallës së huave të këqija (NPL), duke synuar rikthimin e besimit të bankat dhe ringjalljen e kreditimit për ekonominë; (5) vazhdimin e reformave të lidhura drejtpërdrejt me progresin drejt hyrjes në BE, si pjesë kyçe e programit të reformave strukturore; (6) nevojën për adresimin e presioneve të ulëta të inflacionit; (7) nevojën për të siguruar kthimin e qëndrueshëm dhe të shëndetshëm të huadhënies; (8) mbrojtjen e stabilitetit financiar, sidomos në lidhje me menaxhimin e riskut të kredive dhe përmirësimin e treguesve të cilësisë së aktiveve të bankave, në kuadër të marrjes së masave për pastrimin e pasqyrave financiare të bankave dhe zgjidhjes së problemit të huave të këqija; dhe (9) zbutjen e efekteve që rrjedhin nga zhvillimet problematike në Eurozonë (me fokus të drejtpërdrejtë dhe të menjëhershëm të Greqia dhe rregullimet strukturore të vendosura nga grupet bankare, me bazë në Evropë, në kuadër të pakësimit të ekspozimit të tyre ndaj filialeve të kontrolluara jashtë BE-së dhe tregjeve financiare ndërkombëtare).

■ **Vizioni.** *“Shqipëria: një ekonomi e fuqishme, me institucione financiare të përgjegjshme dhe treg financiar të zhvilluar dhe konsoliduar, të aftë për të mbështetur konvertimin e qëndrueshëm ekonomik, duke ruajtur stabilitetin monetar dhe financiar të vendit”.*

■ **Objektivat strategjike të sektorit bankar:**

1. **Sigurimi i aktivitetit të shëndoshë financiar dhe bankar në vend**, i cili të garantojë sigurinë e kursimeve të qytetarëve shqiptarë, të mbështetë stabilitetin financiar dhe të kontribuojë në funksionimin pozitiv të ekonomisë në përgjithësi. Në këtë kontekst, është me rëndësi të zgjerohet dhe thellohet më tej ndërmjetësimi financiar në vend.
2. **Mbështetja e huadhënies së sektorit privat** nga sektori bankar, institucionet financiare jo bankare.
3. **Përmirësimi i cilësisë së portofolit të huave në sistemin bankar, dhe forcimi i mëtejshëm i menaxhimit të riskut.**
4. **Harmonizimi i autoritetit mbikëqyrës dhe politikave fiskale**, me qëllim për të krijuar stimujt e duhur për adresimin e huave të këqija dhe lehtësimin e procesit të huadhënies në vend.
5. **Përmirësimi i instrumenteve për vlerësimin e riskut sistemik dhe krijimi i kuadrit mbikëqyrës.**
6. **Forcimi i sistemeve të informacionit dhe kuadrove analitike** për të identifikuar risqet dhe përgatitur një metodologji për vlerësimin dhe ndjekjen e ecurisë së çmimeve të pasurive të paluajtshme.

⁹⁶ Republika e Shqipërisë, “Strategjia e Reformës së Menaxhimit të Financave Publike të Shqipërisë 2014-2020”, Ministria e Financave, dhjetor 2014.

7. **Forcimi i dialogut me sektorin bankar** me qëllim për të rritur llogaridhënien dhe administrimin e shëndoshë të aktiviteteve bankare për të mirën e interesit publik dhe për ecurinë e punës së sektorit ekonomik bankar.

■ **Objektivat strategjike të sistemit financiar jobankar:**

8. **Përafrimi i kuadrit legjislativ kombëtar** me të BE-së, si dhe me standardet ndërkombëtare të mbikëqyrjes së tregut të titujve dhe të pensioneve, si dhe përmirësimi i kuadrit ligjor për sigurimin e detyrueshëm në sektorin e transportit motorik.
9. **Përmirësimi e plotësimi i kuadrit rregullator për mbikëqyrjen e tregjeve financiare** me synim rritjen e përafrimit me Direktivat e BE-së, standardeve ndërkombëtare të mbikëqyrjes financiare, si dhe identifikimin dhe administrimin efektiv të risqeve në to.
10. **Sigurimi i përafrimit të praktikës mbikëqyrëse dhe funksionimit të tregut të sigurimeve me Shoqatën Ndërkombëtare të Mbikëqyrësve të Sigurimeve.**
11. **Forcimi i mbikëqyrjes së tregut të pensioneve vullnetare private** me anë të metodologjisë me bazë riskun dhe promovimi i krijimit të pensioneve të shtyllës së tretë.⁹⁷
12. **Forcimi i mbikëqyrjes së fondeve të investimeve,** me anë të rritjes së kapacitete mbikëqyrëse të këtyre fondeve si edhe të analizës së riskut.
13. **Forcimi i AMF-së duke siguruar *de facto* pavarësinë e AMF-së,** përmes hartimit të një strategjie për menaxhimin e krizave, përgatitjes së një strategjie për tregun e letrave me vlerë, dhe rritjes së kapaciteteve mbikëqyrëse, në luftën kundër pastrimit të parave dhe financimit të terroristëve.

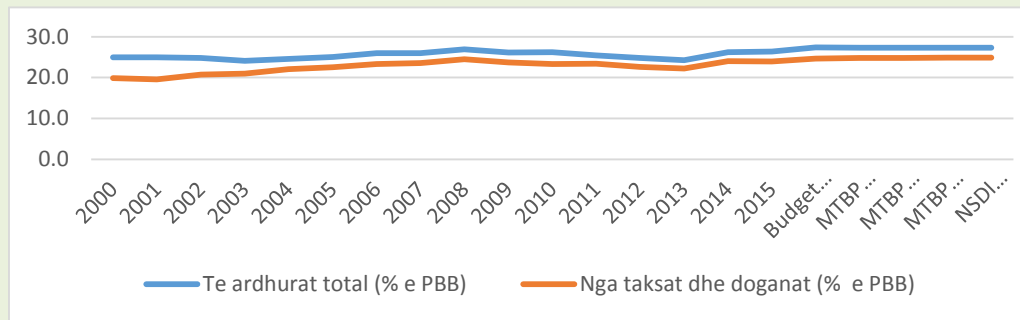
9.2 9.2 Forcimi i financave publike dhe stabiliteti fiskal

■ **Situata aktuale.** Reformat në menaxhimin e financave publike (RMFP) në Shqipëri kanë dhënë rezultate të rëndësishme gjatë viteve. Strategjia e Menaxhimit të Financave Publike 2014-2020 u miratua në dhjetor 2014. Në mars të vitit 2015, qeveria miratoi Strategjinë e Menaxhimit të Borxhit Publik 2015-2017, nëpërmjet zbatimit të cilës është siguruar planifikimi në shlyerjen e detyrimeve të prapambetura dhe moskrijimi i detyrimeve të reja.

Arritjet kryesore gjatë viteve të kaluara janë bërë në sferat teknike dhe ligjore: (1) institucionalizimi i Programit Buxhetor Afatmesëm (PBA), si një instrument i rëndësishëm për lidhjen e buxhetit me politikat kombëtare dhe aktivitetet sektoriale; (2) përmirësimet në menaxhimin e shpenzimeve publike dhe mbledhja e parave përmes Sistemit të Automatizuar të informacionit financiar të Thesarit; (3) forcimi i kontrollit të brendshëm financiar publik, në përputhje me standardet e BE-së; (4) rritja e transparencës në marrëdhëniet fiskale ndërqeveritare, përmes zbatimit të formulës për shpërndarjen e transfertave të pakushtëzuara; dhe (5) përmirësimet në sistemin e prokurimeve publike.

⁹⁷ Termi "Shtylla e tretë" është një term i përdorur gjerësisht për pjesën e tregut të fondeve të pensioneve private vullnetare, sipas përkufizimit të Bankës Botërore.

Figura 26. Flukset e të ardhurave në periudhën 2000-2015, dhe të parashikuara deri në 2020

Burimi: Ministria e Financave

Fluksi i të ardhurave për periudhën 2000 – 2015, si dhe parashikimet e qëndrueshme për periudhën deri në vitin 2020 paraqiten në figurën 26.

Tabela 2. 13 treguesit e PEFA-s për të cilët Shqipëria ka treguar përmirësim

Treguesi	Përshkrimi
PI-1	Totali i shpenzimeve faktike krahasuar me buxhetin fillestar të miratuar
PI-2	Përbërja e shpenzimeve të prodhimit, krahasuar me buxhetin fillestar të miratuar
PI-6	Karakteri gjithëpërfshirës i informacionit të përfshirë në dokumentacionin e buxhetit
PI-7	Shkalla e operacioneve të paraportuara të qeverisë
PI-8	Transparenca e marrëdhënieve fiskale ndërqeveritare
PI-12	Perspektiva shumëvjeçare e planifikimit fiskal, shpenzimeve dhe buxhetimit
PI-16	Parashikueshmëria e mundësisë për gjetjen e fondeve për angazhimin e shpenzimeve
PI-17	Regjistrimi dhe menaxhimi i tepricave në mjete monetare, borxhit dhe dorëzanive
PI-19	Konkurrenca, vlera për paratë e shpenzuara dhe kontrollet e prokurimeve
PI-22	Afatet kohore dhe rregullsia e rakordimit të llogarive
PI-23	Mundësia e gjetjes së informacionit për burimet e marra nga njësia e realizimit të shërbimeve
PI-25	Cilësia dhe afatet kohore e pasqyrave financiare vjetore
PI-28	Shqyrtimi legjislativ i raporteve të auditimit të jashtëm

Vlerësimi i shpenzimeve publike dhe llogaridhënies financiare (PEFA)⁹⁸ erdhi në përfundim se MFP-ja (Menaxhimi i Financave Publike) në Shqipëri është përmirësuar në një gamë të gjerë të treguesve të kryerjes së punës, që nga vlerësimi i mëparshëm i Shpenzimeve Publike dhe Llogaridhënies Financiare.

Pjesa më e madhe e progresit është bërë në aspektet më teknike të menaxhimit të financave publike.

Në përgjithësi vlerësimi i Shpenzimeve Publike dhe Llogaridhënies Financiare vazhdon të paraqesë disa dobësi, duke qenë se vetëm 13, nga 28 tregues të PEFA, tregojnë përmirësim, ndërsa dhjetë mbeten të pandryshuar (referojuni Tabelës 2). Disa tregues nuk mund të klasifikoheshin me pikë. Treguesit e synuar për të kapur “rezultatit” e menaxhimit të financave publike ishin më pak pozitivë. Të ardhurat e përgjithshme të mbledhura aktualisht ishin mjaft larg parashikimeve /mbledhjes së planifikuar dhe

⁹⁸ Shpenzimet Publike dhe Llogaridhënia Financiare (Public Expenditure and Financial Accountability - PEFA) është një program partneriteti i 7 agjencive të donatorëve dhe institucioneve ndërkombëtare financiare për vlerësimin e kushteve të shpenzimeve publike, sistemit të prokurimeve dhe kontabilitetit dhe për përgatitjen e veprimeve praktike për ndjekjen e situatave dhe për të ndërtuar kapacitetet në vend. Raportet e fundit të PEFA për Shqipërinë daton në vitin 2012.

përbërja e shpenzimeve aktuale ndryshonte në një shkallë të konsiderueshme dhe sistematike nga shpenzimet e buxhetuara.

Pavarësisht se ekonomia shqiptare arriti të shmangte reëesionin dhe pasojat më të këqija të krizës globale financiare /ekonomike që filloi në 2007, rritja ekonomike u ngadalësua në vitet e fundit dhe shkalla e borxhit publik u rrit. Sikundër është trajtuar në Pjesën 4 të kuadrit makro, gjatë periudhës së krizës globale të 2009-2013, rritja ekonomike u ngadalësua shumë, deri sa arriti në shkallën mesatare prej 2,5% të PBB-së, përkundrejt një rritjeje mesatare të PBB-së prej rreth 7%, të një dekade më parë.

Dobësitë në menaxhimin e financave publike konsiderohen se kanë kontribuar në rritjen e borxhit publik në masën 72,1% të PBB-së deri në fund të 2014, që është një rritje e madhe krahasuar me 55,1% që ishte në fund të 2008. Gjithashtu, mosrealizimi i vazhdueshëm i të ardhurave gjatë kësaj periudhe rezultoi në akumulimin e detyrimeve të prapambetura (pavarësisht se kjo ka ardhur si rezultat i parashikimeve optimiste për sistemin, rënies së mbledhjes së tatimeve, ose i të djave). Stoku i detyrimeve të prapambetura është vlerësuar nga Fondi Monetar Ndërkombëtar (FMN) të ketë kapur vlerën prej rreth 5,3% të PBB-së deri në 2013. Grumbullimi i detyrimeve të prapambetura është konsideruar gjithashtu si një faktor që ka dobësuar besimin e publikut në politikën fiskale të qeverisë dhe aftësinë e saj për të përmbushur detyrimet e ardhshme të pagesave, dhe se ka kontribuar në shtimin e huave të këqija në sistemin bankar.

Në këtë kontekst, në 2014 u miratuan një numër reformash të rëndësishme, me synim forcimin e financave publike. Reformat përfshinin marrëveshje me Fondin Monetar Ndërkombëtar dhe Bankën Botërore (BB). Zbatimi i tyre aktualisht po rezulton në kontrollin vjetor të angazhimeve dhe përmirësimin e menaxhimit të thesarit. Detyrimet e prapambetura të paguara, duke përfshirë shumicën e detyrimeve të papaguara të TVSh-së, kapën shifrën 241 milion euro, ose 2,4% të PBB-së nga totali prej 5,3% e PBB-së deri në fund të 2014.

■ **Sfidat.** Në kuadër të forcimit të menaxhimit të financave publike, mbetet ende shumë për të bërë. Sfidat kryesore të lidhura me sistemin e financave publike përfshijnë ndër të tjera: (1) parashikime realiste për të ardhurat publike, të cilat krijojnë sigurinë fiskale; (2) masa të përshtatjes fiskale dhe kontrole me qëllim shmangien e krijimit të detyrimeve të papaguara; (3) planifikimin më të mirë funksional buxhetor afatmesëm; (4) sisteme statistikore për të monitoruar produktet dhe rezultatet e shpenzimeve; (5) përmirësime në sistemin e thesarit; (6) sisteme efikase të brendshme kontrolli; (7) modernizim i administratës tatimore; dhe (8) lufta ndaj informalitetit në ekonomi.

■ **Vizioni.** “Kuatër i qëndrueshëm fiskal, planifikim i mirë-integruar dhe shpenzime publike efikase, zbatimi efikas i buxhetit të shtetit, rritja e transparencës së raportimit financiar të qeverisë dhe forcimi i kontrollit të brendshëm, si dhe mbikëqyrje efikase e financave publike.”

■ **Objektivat strategjike.**

1. **Sigurimi i një kuadri fiskal të qëndrueshëm dhe të kujdesshëm nëpërmjet:**

- 1.1 vendosjes së një rregulli të përshtatshëm fiskal, i cili do të sigurojë qëndrueshmërinë afatgjatë të borxhit publik;
- 1.2 shtimit të kontrolleve të angazhimeve financiare shumëvjeçare;
- 1.3 forcimit të regjistrimit të kasave fiskale; dhe
- 1.4 uljes së borxhit publik nën 60% të PBB-së deri në 2020.

2. Kryerje e një planifikimi dhe buxhetimi më realist, duke përfshirë shpenzimet publike më mirë të integruara dhe efikase nëpërmjet:

- 2.1 konsistencës më të madhe në programimin e qëllimeve dhe objektivave të buxhetit;
- 2.2 regjistrimit dhe kontrollit automatik, në sistemin e thesarit për angazhimet buxhetore;
- 2.3 përmirësimit dhe përcaktimit të mirë të marrëdhënieve fiskale ndërqeveritare përmes hartimit të një ligji për financat e qeverisjes vendore;
- 2.4 hartimit më realist të planit të buxhetit afatmesëm; dhe
- 2.5 zbatimit të sistemit gjithëpërfshirës shqiptar të menaxhimit financiar.

3. Zbatimi efikas i buxhetit dhe rritja e të ardhurave, duke formalizuar ekonominë nëpërmjet:

- 3.1 reduktimit të ekonomisë informale dhe rritjes së të ardhurave nga tatimet;
- 3.2 rritjes së të ardhurave nga taksa e pronës;
- 3.3 përafrimit të ligjeve për tatimet dhe doganat me direktivat e BE-së dhe praktikat më të mira evropiane, që nxisin konkurrencën dhe lëvizjen e lirë të mallrave dhe shërbimeve në Shqipëri dhe rajon;
- 3.4 rritjes së mbledhjes së të ardhurave nga tatimet dhe frenimi i evazionit fiskal duke ngritur një sistem të ri të menaxhimit të riskut për administratën tatimore;
- 3.5 krijimit të një baze kombëtare të dhënash dhe sistemi kombëtar për vlerësimin e doganave, bazuar në analizën e riskut;
- 3.6 zbatimit të një sistemi të përmirësuar të monitorimit të buxhetit, i cili mbështet një drejtim më të mirë të monitorimit dhe udhëzime të përhershme për zbatimin e buxhetit;
- 3.7 përmirësimit të zbatimit të shpenzimeve publike, të mbështetur nga një sistem i përforcuar (automatizuar) i menaxhimit të borxhit;
- 3.8 krijimit të një tregu të instrumenteve financiarë afatshkurtër dhe menaxhimit të integruar monetar dhe të borxhit;
- 3.9 krijimit të një lidhjeje midis sistemit të menaxhimit të burimeve njerëzore dhe sistemit të thesarit;
- 3.10 zgjidhjes së problemit të detyrimeve të prapambetura në mënyrë të saktë, transparente dhe të besueshme dhe një disipline më të madhe financiare për të parandaluar krijimin e detyrimeve të reja.

4. Përmirësimi dhe rritja e transparencës së raportimit financiar të qeverisë nëpërmjet:

- 4.1 zgjerimit të sistemit të thesarit, deri në 150 institucione buxhetore;
- 4.2 integritimit të plotë të sistemit tatimor në Sistemin e Thesarit, me qëllim për të përmirësuar procesin e marrjes dhe regjistrimit të informacionit në bazë ditore dhe kontabilizimin e mbledhjes së të ardhurave nga tatimet;
- 4.3 tishikimit të raportimit ekzistues të financave publike, duke zbatuar gradualisht standardet e raportimit të Standardeve Ndërkombëtare të Kontabilitetit të Sektorit Publik (IPSAS), si edhe standardet e EUROSTAT-it dhe të BE-së; dhe

4.4 rritjes së transparencës përpara parlamentit dhe publikut, përmes raportimit gjithëpërfshirës së buxhetit vjetor.

5. Forcimi i kontrollit të brendshëm të sektorit publik, me qëllim përmirësimin e fondeve publike dhe llogaridhënies së menaxherëve nëpërmjet:

- 5.1 përmirësimin të sistemit të kontrollit të brendshëm, duke marrë masa për rishikime të brendshme të menaxhimit dhe kontrollit financiar;
- 5.2 përmirësimin të buxhetimit, duke futur në fazën e planifikimit, identifikimin dhe vlerësimin e risqeve (si, hartimin e regjistrit të risqeve nga secili institucion buxhetor dhe diskutimin e buxhetit në bazë risqesh);
- 5.3 forcimit të aftësive profesionale të audituesve për t'u dhënë atyre mundësi të kryejnë auditime në përputhje me standardet ndërkombëtare;
- 5.4 përdorimit në shkallë më të gjerë të instrumentit të vlerësimin të ndikimit rregullator për çdo ligj, apo rregullore që mund të ketë ndikim të madh në buxhet;
- 5.5 forcimit të kontrollit të prokurimeve publike;
- 5.6 lidhjes dhe mbështetjes së Menaxhimit të Financave Publike (MFP) me qasjen e re sektoriale; dhe
- 5.7 zbatimit të rekomandimeve të auditimit të brendshëm, me qëllim arritjen e objektivave dhe veprimtarive të njësive ekonomike publike.

6. Forcimi i mbikëqyrjes së jashtme të financave publike nëpërmjet:

- 6.1 rritjes së efektivitetit të kontrollit të jashtëm të financave publike, duke përmirësuar cilësinë e auditimeve financiare;
- 6.2 forcimit të mbikëqyrjes së buxhetit nga parlamenti dhe institucioni i auditimit të jashtëm;
- 6.3 transparencës më të madhe në procesin buxhetor përkundrejt organizatave të shoqërisë civile dhe opinionit publik; dhe

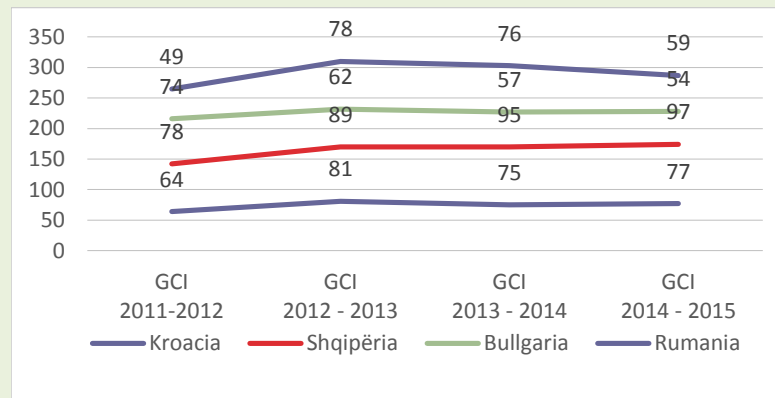
10.0 SHTYLLA 2: RITJA EKONOMIKE PËRMES RITJES SË KONKURRUESHMËRISË DHE NOVACIONIT

Prodhimla dhe konkurrenca janë ndër sfidat më të rëndësishme për rritjen e qëndrueshme të Shqipërisë. Reformat strukturore të dekadës së fundit, të shoqëruara me hapjen e ekonomisë shqiptare ndaj tregjeve evropiane dhe globale, kanë krijuar nxitje për një rritje të qëndrueshme në të ardhmen në Shqipëri. Ristrukturimi i mëtejshëm i ekonomisë, gjithsesi, do të sigurojë një potencial të kufizuar për rritje në të ardhmen, duke qenë se kalimi nga aktivitetet tradicionale, me kosto të pakët pune në sektorë si bujqësia, ndërtimi dhe tekstilet, drejt aktiviteteve më të orientuara nga aftësitë dhe me vlerë të shtuar në sektorë të tillë si komunikacioni, bankat, sigurimet dhe turizmi, pothuaj e ka plotësuar ciklin. Kjo arritje e rëndësishme, e plotësuar me privatizime të rëndësishme, e ka rritur ekonominë shqiptare, por gjithashtu ka ngadalësuar potencialin për diversifikimin e mëtejshëm të saj.

Ka një lidhje të fortë midis progresit të Shqipërisë në përmirësimin e rregullave të “bërjes biznes” dhe rritjes së vazhdueshme pozitive të përjetuar gjatë viteve të fundit.

Në 2013, në raportin e Konkurrencës Globale 2013-2014 të Forumit Ekonomik Global, Shqipëria u rendit në vend të 97-të nga 148 vende (shih Figurën 27). Renditja e Shqipërisë në fakt ka rënë gjatë dy viteve të fundit pas disa vitesh përmirësimi të vazhdueshëm. Faktorët kryesorë që shpjen në uljen në këtë klasifikim sikundër janë identifikuar nga “të bërit biznes” janë: qasje e kufizuar në financim, shkalla e tatimeve, korrupsioni.

Figura 27. Konkurrenca globale, Ballkani Perëndimor, 2011-2014

Burimi: Raporti për Konkurrencën Globale 2014-2015

Një matës tjetër i konkurrueshmërisë së Shqipërisë në raport me vende të tjera të afërta në rajon janë treguesit e Bankës Botërore “Lehtësia e të bërit biznes” për periudhën 2013-2014. Në përgjithësi, sipas këtij matësi, Shqipërisë renditet në vend të 90-të, nga 189 vende. Tabela 3 më poshtë paraqet 10 faktorët përbërësit e treguesit “Të bërit Biznes” dhe pikët për vitin 2013 dhe 2014. Shqipëria renditet sipër në mundësitë për të siguruar kredi dhe mbrojtje të investitorëve, por më poshtë në disa të tjerë, duke treguar se ka shumë vend për përmirësime dhe për rritjen e konkurrencës.

Tabela 3. Shqipëria, treguesi i "Të bërit biznes" 2013 - 2014

No.	Indicators	DB 2014 Rank 90	DB 2013 Rank 82*	# in rank
1	Starting a business	76	68	-8
2	Construction permits	189	189	No change
3	Getting electricity	158	155	-3
4	Property registrations	119	115	-4
5	Getting credit	13	11	-2
6	Investors protection	14	14	No change
7	Paying taxes	146	146	No change
8	Trading accross borders	85	84	-1
9	Enforcing contracts	124	96	-28
10	Resolving insolvency	62	65	3

Burimi: Banka Botërore, baza e të dhënave e "Të bërit Biznes", 2014

Mundësia për t'u futur në tregje në rritje do të jetë thelbësore për t'i shndërruar përmirësimet në konkurrueshmëri në rritje. Vetëm tregu shqiptar, me një popullsi të përgjithshme prej më pak se tre milion njerëz, do të sigurojë mundësi të kufizuara tregu për rritje. Tregu i BE-së me kalimin e kohës do të jetë plotësisht i hapur për mallrat dhe shërbimet shqiptare. Ndërkohë, Shqipëria duhet ta zgjerojë hyrjen në tregje të tjera. Përveç përpjekjeve të vazhdueshme për të zgjeruar hyrjen e saj në treg në Ballkanin Perëndimor dhe gjetkë, një mundësi e rëndësishme dhe relativisht e pashfrytëzuar qëndron në afërsinë e saj me Kosovën. Krijimi i një zone të tregtisë së lirë do të dyfishonte menjëherë madhësinë e tregut.

Në **Shtyllën 2** janë grupuar një numër sektorësh kyç për t'u fokusuar në rritjen ekonomike përmes rritjes së konkurrueshmërisë. Ato janë:

- **Të drejtat e pronësisë**
- **Investimet e huaja direkte**
- **Kërkimi shkencor dhe inovacioni**
- **Teknologjia e informacionit dhe Komunikimeve**
- **Mbrojtja e konsumatorit dhe mbikëqyrja e tregut**
- **Konkurrenca dhe kontrolli i ndihmës shtetërore**

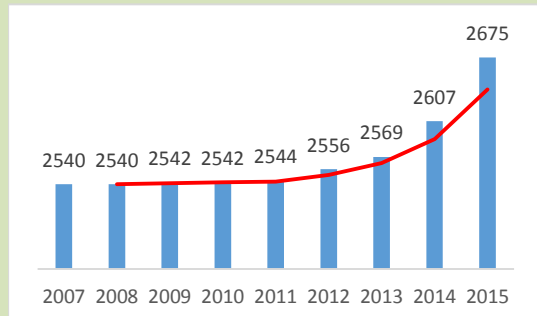
Një numër strategjish kombëtare, të cilat adresojnë rritjen përmes një konkurrueshmërie më të madhe janë miratuar, ose janë aktualisht në përgatitje e sipër. Strategjitë kryesore përfshijnë (1) "Strategjia e zhvillimit të biznesit dhe investimeve (SZhBI) 2014-2020", e miratuar në 2014; (2) "Strategjia Axhenda Dixhitale e Shqipërisë 2015-2020", e miratuar në 2015; dhe strategji të tjera sektoriale, të cilat kanë përfshirë në mënyrën e hartimit të tyre elementë të rritjes dhe konkurrencës.

Gjithashtu, e drejta e pronës private shihet si një faktor i rëndësishëm që mundëson krijimin e një klime të sigurt, transparente dhe të parashikueshme për biznes dhe aktivitete të tjera dhe është një nga gjashtë prioritetet e qeverisë. Reformat e mëtejshme në mjedisin e biznesit dhe konkurrueshmërisë gjithashtu varen nga nevoja për të qenë të bashkërenduara me reforma sektoriale në kuadër të shtyllave të tjera të SKZHI-II s (p.sh., anti-korrupsioni, administrata publike).

10.1 Sigurimi dhe mbrojtja e të drejtave të pronësisë

■ **Situata aktuale.** Reforma në fushën e të drejtave të pronësisë synon mbrojtjen e të drejtës së qartë të pronësisë dhe eliminimin e pasigurisë ligjore, dhe shihet nga qeveria si një çështje e ndërthurur dhe parakusht për konsolidimin e shtetit ligjor, zhvillimin ekonomik, tërheqjen e investimeve të huaja, dhe për

Figura 28. Numri i zonave kadastrale në sistemin e regjistrimit të pasurive të paluajtshme, 2007-2015

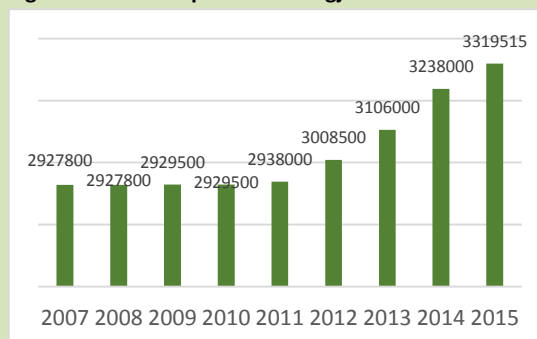

Burimi: Zyra e Regjistrimit të Pasurive të Paluajtshme

plotësimin e kriterëve për integrim në BE. Megjithatë, problemet vazhdojnë të ekzistojnë, duke qenë se mekanizmat për sigurimin e të drejtave të pronësisë i bëjnë bisht zgjidhjes përfundimtare të saj.⁹⁹ Reforma për Tokën është gjithashtu një nga sektorët kyç të reformave të qeverisë. “Strategjia sektoriale për reformën në të drejtat e pronësisë 2012-2020”, është miratuar në qershor 2012, ndërkohë që është parashikuar përgatitja e një dokumenti të ri.

Reforma në sektorin e tokës është me natyrë afatgjatë. Hapat fillestare në këtë proces afatgjatë përfshijnë përfundimin e *regjistrimit fillestar të pasurive të patundshme*, i cili do të garantojë siguri të plotë të titujve të pronësisë. Gjatë këtyre viteve të fundit, regjistrimi fillestar ka përfunduar në 2.675 zona kadastrale, ose në rreth 86% të numrit të përgjithshëm prej 3.058 zonash (figura 28). Gjithashtu, regjistrimi fillestar përfundoi për 3.319.515 tituj pasurish të patundshme (83% të numrit të përgjithshëm), sikundër ilustron në figurat 28 dhe 29). Legalizimi i ndërtimeve rezultoi në përfundimin e rreth 52.115 ndërtesave deri në fund të majit 2015, plus edhe 420.000 ndërtesa të tjera, të cilat janë në proces

Figura 29. Numri i pronave të regjistruara 2007-2015

Burimi: Zyra e Regjistrimit të Pasurive të Paluajtshme

legalizimi.

Automatizimi i parashikuar i sistemit të pronave/titujve pritet të përmirësojë më tej nivelin e shërbimit dhe transparencën. Regjistrimi fillestar mbetet të përfundojë plotësisht me mbështetjen e sistemit, duke qenë se përditësimi i të dhënave sapo ka filluar. Aktualisht, vetëm 330 mijë tituj pronash të patundshme ose 10% të numrit të përgjithshëm janë përditësuar. Futja e shërbimeve online¹⁰⁰ me anë të konceptit “Me një ndalesë” ka përmirësuar shërbimin për klientët¹⁰¹, ka ulur kohën e regjistrimit të pronave nga 45

⁹⁹ Pronësia në këtë sektor u referohet kryesisht pronave të patundshme (tokave). Të drejtat e pronësisë lidhen edhe me pronat e natyrës intelektuale, por kjo adresohet në pjesën për mbrojtjen e konkurrencës dhe kontrollit të ndihmës shtetërore.

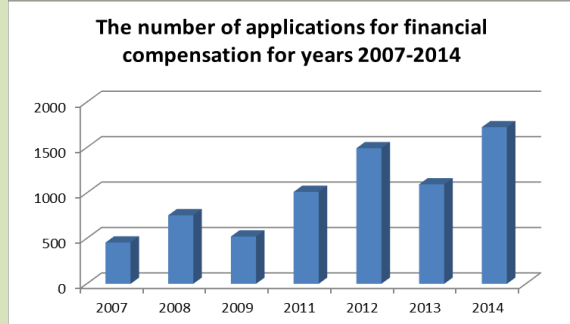
¹⁰⁰ Shërbimet online të zyrave noteriale, në lidhje me fushat e transaksioneve të blerjeve dhe shitjeve në Tiranë dhe Durrës, si edhe procedurat e kërkimit të qytetarëve në mbarë vendin.

¹⁰¹ Në sistemin e regjistrimit të pasurive të patundshme, klientë konsiderohen: pronarët, bankat dhe institucionet kredidhënëse, ndërtuesit, agjencitë e pasurive të patundshme, vlerësuesit e pasurive të patundshme, topografët e licencuar, avokatët, juristët, noterët, Ministria e Brendshme, Prokuroria e Përgjithshme, Prokuroritë e rretheve,

në 6 ditë, dhe ka rritur transparencën. Megjithatë, mungesa e një baze gjithëpërfshirëse të dhënash dhe dobësitë e tanishme në përditësimin e të dhënave e kufizon shërbimin për publikun.

Procesi i *kthimit dhe kompensimit të pronave* mbetet një çështje e ndjeshme (shih fig.30 dhe 31), më

Figura 30. Aplikimet për kompensim financiar

Burimi: Agjencia e Kthimit dhe Kompensimit të Pronave

financiar e ka penguar procesin e kompensimit.

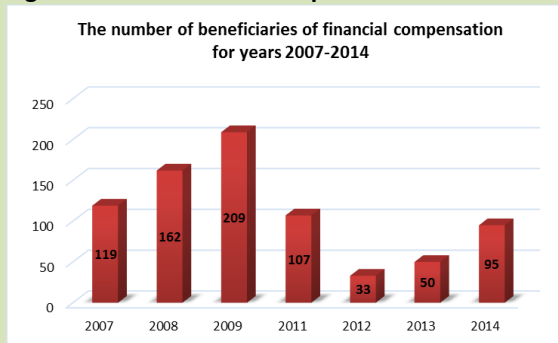
Gjatë periudhës dy vjeçare 2013-2014, i është kushtuar vëmendje automatizimit ose dixhitalizimit të indeksimit të të dhënave, skanimit të vendimeve administrative dhe gjyqësore, si edhe materialeve hartografike. Aktualisht, Agjencia e Trajtit të Pronës (ATP) po punon për krijimin e Regjistrimit Elektronik të Kompensimeve, i cili do të përmbajë të gjitha vendimet ekzistuese që njohin të drejtën e pronës/kompensimit. Të dhënat do të merren nga 1993 deri më tani. Ky regjistrim ka përfunduar në dhjetor të 2014 dhe finalizimi i procesit të regjistrimit shihet si një hap i rëndësishëm për nxjerrjen e kostos të përgjithshme financiare të kompensimit.

Me urdhër të Kryeministrit nr. 154, datë 17 prill 2014, "Për ngritjen e grupit ndërinstitucional të punës për identifikimin e pronave shtetërore që do të përdoren për kompensime fizike", u ngrit një grup pune për të identifikuar tokat bujqësore që do të vihet në dispozicion të ATP-së për kompensimin financiar të pronarëve të pronave të shpronësuara. Megjithëse *procesi i legalizimeve* ka nisur në 2004, ai nuk ka përfunduar ende.

■ **Sfidat.** Gjatë periudhës së planifikuar të SKZHII-II 2015-2020, sfidat kryesore në fushën e pronësisë përfshijnë: (1) ngritjen e një sistemi të menaxhimit të integruar të tokës që synon krijimin e tregut

poshtë). Nuk ka ende një inventar për vendimet e marra gjatë periudhës 1993 deri në shtator 2013. Gjithashtu, ka të dhëna të pamjaftueshme për detyrimin financiar të shtetit për kompensimin e të gjitha pronave të shpronësuara. Gjithsesi, për herë të parë në 20 vjet, Shqipëria ka tani një numërim të saktë të dosjeve në arkivat e Agjencisë së Trajtit të Pronës (ATP) dhe vendi është shumë pranë vlerësimit të kostos së plotë të kompensimit të pronarëve të pronave të shpronësuara ¹⁰². Megjithatë, mungesa e një fondi real fizik dhe

Figura 31. Përfuturit e kompensimeve financiare

Burimi: Agjencia e Kthimit dhe Kompensimit të Pronave

Drejtorja e Përgjithshme e Policisë së Shtetit, Drejtorja e Përgjithshme e Tatimeve, FIU, ILDKPKI/HIDA, institucionet e qeverisjes vendore, përmbaruesit shtetërore dhe privatë, ALUIZNI, PRCA, Departamenti i Shitjeve të Pronave Publike, AKPT, etj.

¹⁰² Në vitin 2015 është miratuar ligji nr.133/2015 "Për trajtimin e pronës dhe përfundimin e procesit të kompensimit të pronave", i cili përcakton se fusha e veprimtarisë së tij është për të gjitha kërkesat, të cilat janë në shqyrtim.

funksional të tokës; (2) sigurimin e një sistemi regjistrimi të sigurt, efikas, modern të pronave të patundshme; (3) modernizimin dhe automatizimin e sistemit të pronave të patundshme; (4) lehtësimin e qarkullimit civil të titujve të pronësisë; (5) sigurimin e një procesi të rregullt administrativ për përfundimin e procesit të njohjes, kthimit dhe kompensimit brenda kufijve ligjorë të vendosur; (6) ekzekutimin e vendimeve të Gjykatës Evropiane të të Drejtave të Njeriut (7) përfundimin e tre proceseve për të garantuar të drejtat në Shqipëri: regjistrimi, legalizimi dhe kompensimi; dhe (8) sigurimin që sistemi i regjistrimit të tokës të parashikojë mundësi reale që gratë e burrat të marrin pronat e tyre. Gjithashtu, një nga pikat e rëna dakord me BE-në për veprimet që duhen ndërmarrë në Dokumentin Strategjik Indikativ është që, *“... të drejtat e menaxhimit të pronës të avancohen më tej dhe të jenë në përputhje me jurisprudencën përkatëse të Gjykatës Evropiane të të Drejtave të Njeriut.”*

■ **Vizioni.** *“Shqipëria, një shtet ligjor evropian i zhvilluar dhe i konsoliduar, i aftë të garantojë në praktikë të drejtën e pronësisë, si një nga të drejtat themelore të njeriut, të siguruar përmes një sistemi të rregulluar e të harmonizuar të pronës së patundshme, i cili ofron tituj pronësie të qartë dhe të sigurt për të gjithë”.*

■ **Objektivat strategjikë përfshijnë reformimin e administrimit dhe menaxhimit të tokës për të krijuar menaxhimin e integruar dhe të qëndrueshëm të tokës në të gjithë vendin.**

■ **Objektivat strategjikë në fushën e regjistrimit të pronave të patundshme:**

1. **Deri në 2020, të përfundojë regjistrimi fillestar sistematik dhe krijimi i një regjistri publik të konsoliduar elektronik të pronave të patundshme.**
2. **Reformimi i Zyrave Vendore të Regjistrimit të Pasurive të Patundshme (ZVRPP) dhe forcimi i bashkëpunimit institucional për çështje të pronësisë, si edhe forcimi i kapaciteteve profesionale dhe mbështetja e sistemeve të administrimit.**
3. **Rritja e cilësisë së shërbimit të klientit, duke synuar një shkallë të kënaqjes së tyre (që do të kryhen përmes sondazheve).**
4. **Modernizimi dhe përmirësimi i integritetit të dhënave dhe informacionit, me anë të dixhitalizimit dhe ndërlidhjes së sistemeve të informacionit për pasuritë e patundshme (përfshirë hartat dixhitale) si edhe të ofrohen shërbime online për klientët, **nëpërmjet:****

 - 4.1 zbatimit të një sistemi të automatizuar të pasurive të patundshme në të gjitha Zyrat Vendore të Zyrës së Regjistrimit të Pasurive të Patundshme;
 - 4.2 ofrimit të informacionit dhe shërbimeve online për institucionet publike;
 - 4.3 lidhjes së sistemit dixhital të ZVRPP-së me baza dhe sisteme të tjera shtetërore të dhënash; dhe
 - 4.4 përmirësimit dhe përditësimit të arkivave të informacionit dhe regjistrave manualë për zonat kadastrave të Regjistrimit të automatizuar të pasurive të patundshme.

■ **Objektivat strategjike në fushën e kthimit dhe kompensimit të pronave:**

5. **Reformimi dhe forcimi i rolit dhe aftësive të ATP-së përmes:**

- 5.1 përmirësimeve të kuadrit ligjor, me qëllim që të jenë në përputhje me standardet e BE-së në fushën e të drejtave të pronësisë;
- 5.2 forcimit të burimeve njerëzore dhe kapaciteteve të tjera të ATP-së;
- 5.3 standardeve më të mira të ofrimit të shërbimeve me anë të krijimit të një praktike të re në trajtimin e kërkesave të bëra nga subjektet e shpronësuara;
- 5.4 krijimit të një "harte" unike "vendimesh" në lidhje me procesin e kthimit dhe kompensimit të pronave; dhe
- 5.5 përditësimit të rregullt të informacionit të ATP-së, duke përfshirë informacione për aktet dhe vendimet administrative ose gjyqësore, përmes Regjistrimit Elektronik,¹⁰³ i cili është integruar me vendime gjyqësore të dhëna gjatë viteve në lidhje me kërkesat për kthimin dhe kompensimin e pronave.

6. Përfundimi i shqyrtimit të dosjeve të mbetura pa vendim të formës së prerë nëpërmjet:

- 6.1 finalizimit të procedurës administrative për njohjen e pronësisë së pronave të shpronësuara;
- 6.2 krijimit të një skeme unike dhe efikase të kompensimeve, përmes zbatimit të një metodologjie të re për vlerësimin e tregut të pasurive të patundshme, dhe krijimit të një sistemi dixhital për përgatitjen e hartave të pronave, me synim nxjerrjen e një fature përfundimtare të detyrimeve financiare.

7. Forcimi i sistemit të të drejtave të pronësisë dhe mbrojtja e tyre deri në fazën e ekzekutimeve sipas standardeve të GjEDNj-së nëpërmjet:

- 7.1 përmirësimit të cilësisë së shërbimit të përmbartimit, konsolidimit të Sistemit të Informacionit për Përmbartimin në Shqipëri, si edhe zgjerimin e tij në të gjitha sistemet e përmbartimit (rezultatet në lidhje me sistemin e Përmbartimit mbulohen gjithashtu në Seksionin 8.1 për reformën gjyqësore);
- 7.2 përgatitjes së një plani për ekzekutimin e vendimeve të formës së prerë të gjykatave shqiptare, si edhe ekzekutimit të tyre brenda afatit të vënë nga Qeveria Shqiptare;
- 7.3 uljes së numrit të apeleve në GjEDNj-së me objekt të drejtat e pronësisë, përmes zbatimit të reformës ligjore në konsultime me grupet e prekura të interesit;
- 7.4 ekzekutimit me përparësi të vendimeve për kthimin dhe kompensimin e pronave, të cilët janë të formës së prerë në bazë të detyrimeve ndaj GjEDNj-së; dhe
- 7.5 forcimit të menaxhimit të të drejtave të pronësisë dhe në përputhje me jurisprudencën e Gjykatës Evropiane të të Drejtave të Njeriut.

■ Objektivat strategjike në fushën e legalizimeve të ndërtimeve të paligjshme:

8. Legalizimi i vendbanimeve informale dhe përfshirja e ndërtimeve të paligjshme ekzistuese në planet e zhvillimit urban nëpërmjet:

- 8.1 shqyrtimit të legjislacionit ekzistues, me qëllim për të vendosur kufij jo vetëm në lidhje me nisjen e procedurave të legalizimit, por edhe në lidhje me ato që kanë përfunduar;
- 8.2 përfundimit të procedurës së legalizimit;
- 8.3 regjistrimit të pasurive të patundshme në Zyrat Vendore të Regjistrimit të Pasurive të Patundshme dhe mbikëqyrjes së ekzekutimit të vendimeve gjyqësore të formës së prerë;
- 8.4 ndjekjes së planifikimit dhe zhvillimit urban në territoret që përfshijnë ndërtime ligjore dhe parandalimit të ndërtimeve të tjera informale në të ardhmen; dhe

¹⁰³ Regjistri elektronik i mund të gjendet në adresën elektronike të ATP-së: www.akpp.gov.al

- 8.5 përcaktimit më të mirë të përgjegjësive dhe detyrave të *Inspektorateve Ndërtimore Urbanistikë* në nivele vendore, me qëllim bashkërendimin dhe kontrollin e aktiviteteve.
- 8.6 realizimit të procesit të legalizimit, duke mbrojtur të drejtat e ish pronarëve dhe duke harmonizuar përfitimet e drejta proporcionale për kategorinë e ish pronarëve dhe kategorinë që përfiton nga procesi i legalizimit.

10.2 Promovimi i biznesit dhe i investimeve të huaja direkte

■ **Situata aktuale.** Nxitja e biznesit dhe investimeve të huaja direkte me anë të lehtësimit të procedurave burokratike janë përparësi strategjike për zhvillimin e qëndrueshëm ekonomik dhe social si edhe për të reaguar më mirë ndaj konkurrueshmërisë në tregun rajonal dhe më tej. Kjo fushë është gjithashtu një nga gjashtë prioritetet kyçe të qeverisë.¹⁰⁴ Në lidhje me përmirësimin e **klimës së biznesit** në Shqipëri, pakësimi i barrierave administrative¹⁰⁵ është pranuar dhe nga raporti “*Të bërit biznes 2015*” i Bankës Botërore, që e rendit Shqipërinë në vend të 68-të në 2008 (ndër 189 vende).¹⁰⁶ Reforma e tatimeve-si pjesë thelbësore e politikës fiskale për lehtësimin e të bërit biznes në Shqipëri – është zhvilluar paralelisht me qeverisjen elektronike dhe ka lehtësuar më tej shërbimet për biznesin, si në aspektin rregullator ashtu edhe në futjen e shërbimeve online, si ato që merren me formalitetet e para-regjistrimit dhe regjistrimit (p.sh., publikimi, noterizimi, inspektimi dhe kërkesa të tjera).

Raporti i Forumit Botëror Ekonomik 2014-2015 për Konkurrueshmërinë Globale e rendit Shqipërinë në vend të 97-të midis 144 vendeve/ekonomive, krahasuar me vendin e 109-të që kishte në 2007-2008, duke treguar se konkurrueshmëria e ekonomisë shqiptare është përmirësuar (pavarësisht se ajo ka rënë në këtë klasifikim nga vendi i 89-të që kishte në 2011-2012). Deri në 2014, sektori i ndërmarrjeve të vogla dhe të mesme (NVM) ishte bërë një komponent shumë i rëndësishëm i ekonomisë së biznesit shqiptar, duke përfaqësuar 81% (mesatarja e BE-së: 67%) të shkallës së punësimit dhe duke gjeneruar rreth 70% (mesatarja e BE-së është 58%) të vlerës së shtuar.¹⁰⁷ Ekonomia krijuese, ku 56% e të punësuarve janë gra, shihet si një sektor premtues ekonomik me potencial për të kontribuar në ekonominë vendore, rajonale dhe kombëtare.

Investimet e huaja direkte (IHD) luajnë një rol të rëndësishëm në ekonominë shqiptare.¹⁰⁸ Ka pasur një shkallë relativisht të lartë të fluksit të investimeve të huaja direkte (IHD) në Shqipëri gjatë viteve të fundit (të barasvlershme me 8,8% të PBB-së në 2014, nga 7.7% që ishte në 2012), pavarësisht nga ndërprerja

¹⁰⁴ Sikurse është vënë në dukje, “Strategjia për zhvillimin e biznesit dhe të investimeve (SZHBI) 2014-2020” u miratua nga Qeveria në tetor 2014, dhe është ngritur një GMIP si një nga sektorët pilot.

¹⁰⁵ Reformat për të pakësuar barrierat administrative përfshijnë: (1) ngritjen e Qendrës Kombëtare të Regjistrimit në shtator të vitit 2007, si një qendër me një ndalesë që operon në Tiranë dhe në 32 zyra në mbarë vendin, me qëllim për të thjeshtëzuar thellësisht procedurën e regjistrimit të bizneseve nga 36 ditë që ishte në fillim të 2007, në vetëm një ditë; dhe (2) ngritjen e Qendrës Kombëtare të Liçensimit (QKL) në qershor të vitit 2009, si një qendër me një ndalesë, me qëllim reduktimin e barrierave administrative sipas parimit të miratimit të heshtur. Liçensat e Grupit I dhe II tashmë jepen nga QKL-ja në vetëm 2-4 ditë. Për liçenca të tjera të lëshuara nga ministritë e linës, afati është ulur deri në maksimumi 30 ditë.

¹⁰⁶ Shih, <http://www.doingbusiness.org/rankings>.

¹⁰⁷ Komisioni Evropian, “Sipërmarrja dhe industria 2014, Fakte për Ligjin për biznesin e vogël në Shqipëri (SBA Fact Sheet – Albania)” (Ligji për biznesin e vogël në Evropë).

¹⁰⁸ Për ta mbështetur këtë, u ngrit Komiteti për Investimet (KKI) për të bërë të mundur që PPP-të të financojnë projekte investimesh strategjike.

dhe pasiguria e eurozonës. Zhvillimi i sektorit privat dhe reformat e kuadrit rregullator në Shqipëri priten të kontribuojnë në rritjen e IHD-ve me rritjen e besimit të investitorëve të huaj në mjedisin e biznesit gjatë periudhës së SKZHI-II dhe më tej, me gjithë klimën e pafavorshme të investimeve në tregjet globale në kohën e përgatitjes së SKZHI-II. Në lidhje me investimet e huaja direkte për frymë, Shqipëria klasifikohet në vend të katërt në rajon.

Në Evropën Juglindore, flukset e IHD-ve janë ulur me pothuaj gjysmën e vlerës gjatë viteve të fundit, kryesisht për shkak të rënies së investimeve nga investitorët tradicionalë nga BE-ja, të cilët kanë përjetuar probleme ekonomike në vendet tyre të origjinës. Përpara se të shpërthente kriza financiare dhe ekonomike, vendet e Evropës Juglindore kanë qenë mjaft të suksesshëm në tërheqjen e investimeve të huaja direkte, duke rezultuar në një rritje të flukseve të parave nga 2,1 miliardë në 2002 në 13.3 miliardë euro në 2008.¹⁰⁹ Rritja e investimeve të huaja të drejtpërdrejta në rajon, sidomos pas 2006, u shkaktua në një masë të madhe nga rimëkëmbja ekonomike, klima më e mirë e investimeve dhe fillimi i negociatave me BE-në.

Kostot relativisht të ulëta të punës, futja me lehtësi në tregjet evropiane dhe privatizimi i ndërmarrjeve të mbetura shtetërore së bashku, nxitën fluksin e investimeve të huaja direkte. Kjo tendencë pozitive u thye në vitin 2009, kur fluksi i investimeve të huaja direkte ra ndjeshëm në të gjitha vendet e rajonit. Përkundrazi, Shqipëria që në gjendje të ruante një tendencë të qëndrueshme në investimet e huaja direkte gjatë kësaj periudhe, duke qenë bashkë me Serbinë dhe Kroacinë tre marrësit kryesorë të flukseve të investimeve të huaja të drejtpërdrejta në rajon gjatë 2012.

Në gjysmën e parë të vitit 2015, investimet e huaja direkte neto kanë regjistruar një rritje të shpejtë vjetore. Për tërë vitin, pritet një rritje vjetore prej rreth 6.6%. Rritja e investimeve të huaja direkte është përqëndruar kryesisht në sektorin e energjisë. Projekti TAP, si dhe projekte të tjera në prodhimin e energjisë hidroelektrike pritet të jenë shtytësit kryesor të rritjes së investimeve të huaja direkte në vitet e ardhshme.

Në shkurt të vitit 2014, u ngrit Këshilli i Investimeve¹¹⁰, i cili është një instrument tjetër për të përmirësuar klimën e biznesit dhe mundësinë për të tërhequr investime të huaja. Këshilli i Investimeve siguron një platformë dialogu me bashku sektorin privat, donatorët, dhe qeverinë shqiptare, në lidhje me çështje të klimës së investimeve, me qëllim adresimin e sfidave, me të cilat përballlet sektori privat. Gjithashtu, Këshillimi nxit diskutimin dhe zhvillimin e ideve të reja për të forcuar klimën e investimeve në vend, me qëllim krijimin e më shumë vendeve të punës, nxitjen e rritjes ekonomike dhe të mirëqënies për qytetarët shqiptarë. Gjithashtu në këtë vit u krijua edhe Këshilli Ekonomik Kombëtar (KEK)¹¹¹, qëllimi i të cilit është të garantojë bashkëpunimin institucional dhe partneritetin publik privat për zhvillimin e politikave ekonomike.

Me qëllim për t'iu afruar grupit të vendeve me ekonomi me të ardhura të mesme, rritja e mëtejshme duhet të përcaktohet në një masë të madhe nga eksporti. Diversifikimi dhe orientimi i prodhimit të

¹⁰⁹ UNCTAD WIR 2013.

¹¹⁰ Pjesë e Memorandumit të Mirëkuptimit mes Qeverisë shqiptare dhe Bankës Europiane për Rindërtim dhe Zhvillim (BERZH).

¹¹¹ Ligji Nr. 57/2014 Për krijimin dhe funksionimin e Këshillit Ekonomik Kombëtar

ekonomisë drejt eksporteve të mallrave dhe shërbimeve me një vlerë më të shtuar do të duhet të minimizojë riskun e bilancit tregtar në rritje. Zhvillimi i Shqipërisë si një partner kyç tregtar me vendet e BE-së mund të shihet edhe si një mundësi për investime përmes zhvendosjes së industrive nga këto vende, dhe si një nevojë për t'i ripërshtatur aktivitetet e prodhimit drejt eksporteve më të sofistikuara në tregje të tjera të BE-së.

■ **Sfidat.** Pavarësisht nga progresi i sipërpërmendur në investime të huaja direkte, Shqipëria vazhdon të ketë renditje në vend të ulët në rajon. Ndryshimet kryesore në këtë sektor në periudhën e planifikuar në SKZHI-II përfshijnë nevojën për: (1) thjeshtimin e mëtejshëm të procedurave të futjes në treg/fillimit të një biznesi; (2) pakësimin e kohës së kërkuar për lëshimin e lejeve të ndërtimit; (3) rritjen e mundësisë së furnizimit me energji elektrike; (4) uljen e numrit të ditëve dhe thjeshtimin e procedurave të regjistrimit të aktiveve; (5) heqjen e zakoneve të lidhura me burokracinë; (6) realizimin më të mirë të kontratave; (7) përmirësimin e politikave dhe procedurave të falimentimit; (8) përmirësimin e konkurrueshmërisë së produkteve dhe shërbimeve; (9) zhvillimin e burimeve njerëzore që nxisin novacionet; (10) forcimin e kapaciteteve teknologjike dhe zbatimin e Teknologjisë së Informacionit dhe Komunikimit (TIK); dhe për (11) t'i kushtuar një vëmendje më të madhe zbatimit të masave të Shoqatës së Tregtisë së Lirë të Evropës Qendrore (CEFTA) dhe marrëveshjeve të tjera të integritit të tregtisë të nënshkruara nga Shqipëria, ku kërkohet një shkallë e lartë bashkëpunimi ndër-ministor.¹¹²

Adresimi i sfidave në këto fusha duhet të shoqërohet me konsolidimin e mëtejshëm të biznesit me qëllim krijimin e një “shtylle kurrizore” të biznesit shqiptar të stabilizuar dhe të strukturuar dhe ndërtimin e një kuadri bazë për një ekonomi më të stabilizuar shqiptare.

■ **Vizioni.** *“Një Shqipëri konkurruese, me industri dinamike dhe produktive”*

Bashkë me Programin Kombëtar të Reformave Ekonomike (PKRE) 2015-2017, Plani i Veprimit të PKRE-së 2014-2020, Programi i Reformave Ekonomike (PRE) 2016-2018 dhe *Strategjia për Zhvillimin e Biznesit dhe të Investimeve 2014-2020*, përbëjnë dokumentet kryesore për identifikimin dhe zbatimin e politikave kombëtare për promovimin e investimeve në biznes për periudhën 2014-2020.¹¹³

¹¹² CEFTA hyri në fuqi në 26 qershor 2007 për pesë vendet e para nënshkruese: Shqipëria, Maqedonia, Moldvia, Mali i Zi, dhe Misioni i Përkohshëm Administrativ i Kombeve të Bashkuara në Kosovë; dhe më pas për Kroacinë, Serbinë, Bosnja dhe Hercegovinën. Marrëveshja thekson rëndësinë e zhvillimit ekonomik të rajonit. Objektivat kryesore të marrëveshjes janë, ndër të tjera, ...zgjerimi i tregtisë së mallrave dhe shërbimeve dhe nxitja e investimeve me anë të rregullave të drejta, të qëndrueshme dhe të parashikueshme, eliminimi i barrierave për tregtinë midis palëve, sigurimi i mbrojtjes së duhur të pronësisë intelektuale, në përputhje me standardet ndërkombëtare dhe harmonizimi i dispozitave për çështjet e politikës së tregtisë moderne të tilla si rregullat e konkurrencës dhe ndihmës shtetërore”. <http://www.cefta.int/>

¹¹³ Ministria e Zhvillimit Ekonomik, Tregtisë, Turizmit dhe Sipërmarrjes (MZhETTS), *“Strategjia e zhvillimit të biznesit dhe investimeve për periudhën 2014-2020”*, shkurt 2014. Strategjia është në një linjë me: (1) parimet e MSA-së dhe kapitujt e saj, me 91 nenet e saj, *“Promovimi dhe mbrojtja e investimeve” dhe neni 93 “sipërmarrjet e vogla dhe të mesme”*, të lidhura edhe me parimet e Ligjit për Bizneset e Vogla/LBV; dhe (2) në harmoni me politikën industriale të BE-së, e cila bazohet në SEE 2020 (rritje e integruar, e zgjuar, e qëndrueshme dhe përfshirëse) për zhvillimin e burimeve njerëzore dhe kohezionin.

■ Objektivat strategjike¹¹⁴.

1. Rritja e konkurrueshmërisë së bizneseve dhe punësimit në vend, duke forcuar kapacitetet institucionale dhe përmirësimi i klimës së biznesit nëpërmjet:

- 1.1 pakësimi të burokracisë dhe procedurave për hapjen e një biznesi, uljes së konsiderueshme të kohës së kërkuar për të hapur një biznes dhe një ulje të konsiderueshme të kohës së kërkuar për marrjen e lejeve të ndërtimit;
- 1.2 rritjes së kapaciteteve institucionale për të ofruar shërbime të përmirësuara për bizneset dhe pagesën e të gjitha tatimeve online;
- 1.3 zhvillimit të infrastrukturës për mbështetjen e biznesit me anë të krijimit të një inkubatori teknologjik të biznesit, si edhe krijimit të qendrave të reja për zhvillimin e bizneseve;
- 1.4 rritjes së shkallës së huadhënies përmes krijimit të skemave mbështetëse për bizneset e drejtuara nga gra, si edhe ngritjes së bizneseve të reja;
- 1.5 ngritjes së fondit të granteve për të mbështetur biznese krijuese, sidomos ato në fushën e zejtarisë;
- 1.6 rritjes të numrit të punëmarrësve, dhe krijimit të vendeve të reja të punës në sektorin privat jo bujqësor; dhe
- 1.7 rritjes së pjesëmarrjes në iniciativa dhe programe rajonale dhe evropiane të tilla si SEECCEL (Qendra e Evropës Juglindore për të Mësuarit e Sipërmarrjes), EIF (Fondi Evropian i Investimeve), COSME (Program i BE-së për Konkurrueshmërinë e Sipërmarrjeve dhe për Sipërmarrjet e Vogla dhe të Mesme), HORIZON 2020 (Programi Kuadër i BE-së për Kërkime dhe Novacione), EDIF (Instrumenti i Zhvillimit të Sipërmarrjes dhe Novacionit, ENIF (Fondi i Novacionit të Sipërmarrjes), ENEF (Fondi i Zgjerimit të Sipërmarrjes), IPA (Instrumenti i Ndihmës përpara Antarësimit) në BE.

2. Rritja e eksporteve me anë të integritimit në tregje rajonale dhe evropiane nëpërmjet:

- 2.1 një rritjeje vjetore progresive të vëllimit të eksportit vjetor;
- 2.2 një rritjeje të sektorit të eksporteve;
- 2.3 rritjes së raportit në shkallën e eksporteve të gjeneruara nga prodhimi i brendshëm dhe nga industria e fasonëve;
- 2.4 zgjerimit të Fondit të Konkurrueshmërisë (bazuar në skemën e ndarjes së kostos) e cila do të sigurojë mbështetje me grante për shoqëritë, me qëllim rritjen e konkurrueshmërisë së tyre;
- 2.5 forcimit të kuadrit ligjor dhe fondit shqiptar të garantimit të kredive për eksport, me mbështetje për shoqëritë e eksportit; dhe
- 2.6 pjesëmarrjes së Shqipërisë në programin e BE-së për reformën e konkurrueshmësisë.

3. Promovimi dhe zhvillimi i Investimeve të Huaja Direkta dhe investimeve të brendshme nëpërmjet:

- 3.1 përmirësimi të kuadrit ligjor dhe procedurave për mbështetjen e investitorëve në sektorët strategjikë të infrastrukturës, turizmit, energjisë dhe bujqësisë¹¹⁵;
- 3.2 një rritjeje mesatare vjetore të flukseve të investimeve direkte;
- 3.3 rritjes së investimeve të huaja direkte në PBB;
- 3.4 bashkëpunimit më të madh me investitorët për përfshirjen e sipërmarrjeve vendore në fazat e para të investimit dhe shfrytëzimit (pra, efekti i përhapjes);
- 3.5 krijimit të zonave ekonomike dhe “Zonave të zhvillimit teknik dhe ekonomik”;

¹¹⁴ Treguesit për objektivat, të shprehur me synime jepen në Strategjinë për Zhvillimin e Biznesit dhe të Investimeve 2014-2020.

¹¹⁵ Në maj 2015 është miratuar Ligji për Investimet Strategjike në Republikën e Shqipërisë (Ligji 55/2015).

- 3.6 forcimit të kapaciteteve institucionale të agjencive të promovimit të investimeve (AIDA), duke synuar transformimin e shoqërive në investitorë potencialë; dhe
- 3.7 promovimit dhe mbështetjes së partneriteteve publike-private (PPP), aty ku ligji përkatës është miratuar, përmes përmirësimit të kuadrit ligjor dhe thjeshtimit të procedurave administrative.

10.3 Zgjerimi i kërkimeve shkencore dhe inovacionit

■ **Situata aktuale.** Shpenzimet dhe investimet në **kërkime** në Shqipëri kanë qenë të pakta, duke rezultuar në nivele relativisht të ulëta të inovacionit dhe teknologjisë, dhe të sofistikimit të biznesit, si edhe në lidhje me krijimin e kuadrit për zhvillimin e qendrave të biznesit dhe inkubatorëve teknologjikë. Politikat e ndërmarrja për kërkime në periudhën 2009-2015, kanë synuar reformimin e këtij sektori të rëndësishëm për ekonominë dhe zhvillimin e Shqipërisë. Në korrik 2014, u nënshkrua Memorandumi i Mirëkuptimit për bashkëpunim midis BE-së dhe Republikës së Shqipërisë për pjesëmarrje në Programin Kuadër "Horizonti 2020" – Program për kërkime dhe novacione. Aplikimi i projekteve nga Shqipëria është i ulët krahasuar me vende të tjera të rajonit. Kjo thekson nevojën për një vëmendje më të fokusuar në nxitjen e kërkesave nga studiues shqiptarë për të marrë pjesë në programe kërkimore shkencore të komunitetit.

Inovacioni ka qenë dhe vazhdon të jetë një forcë shtytëse për rritjen e konkurrueshmërisë në Shqipëri. "Zonat e zhvillimit teknik dhe ekonomik" do të ofrojnë një nga parakushtet për kalimin nga modeli i sotëm ekonomik, i karakterizuar nga përdorimi i një force punëtore pak të aftë ose gjysmë të aftë dhe prodhim i produkteve me vlerë të vogël të shtuar, drejt një modeli zhvillimi të nxitur më shumë nga inovacionet dhe me bazë njohuritë. Për të siguruar një kalim të suksesshëm drejt zhvillimit inovator, do të duhet t'i kushtohet vëmendje rritjes së mbështetjes së ndërmarrjeve shqiptare që kërkojnë të modernizojnë teknologjinë e tyre. Kjo do të arrihet duke transformuar dhe thithur (në bashkëpunim me akademikë dhe studiues) inovacionet që zbatohen aktualisht në vende të tjera, ose në ndërmarrje të tjera vendase. Inovacionet do të bëhen burimi kyç i zhvillimit dhe i vlerës së shtuar edhe në sektorë tradicionalë me teknologji relativisht të ulët, si bujqësia, industria e përpunimit të ushqimeve, transporti, ndërtimi dhe industritë e lehta.

Kërkimet. Përparimi i bërë në fushën kërkimore në Shqipëri është i pamjaftueshëm. Institucionet kombëtare kërkimore marrin pjesë në shkallë të kufizuar në programe kërkimore ndërkombëtare, dhe si rrjedhojë, përfitojnë pak prej tyre. Kjo vjen kryesisht për shkak të kapaciteteve të dobëta institucionale dhe dobësive në bazën e burimeve njerëzore me orientim kërkimet. Investimet më të mëdha në kërkime gjithashtu mund të kenë një ndikim pozitiv në punësim dhe në ruajtjen e kapaciteteve kombëtare njerëzore, sidomos në fushat profesionale dhe teknike.¹¹⁶

■ **Sfidat.** Sfidat kryesore të së ardhmes përfshijnë: (1) nevojën për integrimin e kërkimeve shkencore shqiptare në fushën kërkimore evropiane; (2) një pjesëmarrje më aktive të studiuesve dhe entiteteve kërkimore shqiptare në programe evropiane për kërkime dhe zhvillim; (3) nevojën për një fokus më të madh të vëmendjes së investimeve në shkallën dhe cilësinë e inovacioneve në Shqipëri; (4) përmirësimin

¹¹⁶ Kjo lidhet gjithashtu me forcimin e arsimit të lartë, ngritjen e rrjeteve shqiptare të ekselencës, dhe me kontributet në "fitimin e trurit" dhe "qarkullimin e trurit", sikundër trajtohet në sektorin e arsimit Seksioni 11.1).

e kuadrit ligjor për të drejtat e pronësisë intelektuale; dhe (5) iniciativa kërkimore që duhen orientuar drejt kërkesë së tregut, që nënkupton nevojën për lidhje më të forta me programet kombëtare dhe sektorin ndërkombëtar privat.

■ **Vizioni.** “Krijimi i një sistemi kërkimor dhe inovator të aftë të përballojë me sukses sfidat e ardhshme të zhvillimit të vendit të tilla si, rritja e kapaciteteve të burimeve njerëzore, çështje të energjisë, çështje mjedisore, çështje të shëndetit publik, çështje të inovacionit, dhe të kohezionit social”

■ **Objektivat strategjike.**

1. Përmirësimi i cilësisë së kërkimeve në sektorin publik nëpërmjet:

- 1.1 një rritjeje të numri të kërkesave për pjesëmarrje në programe në fushën e kërkimeve evropiane;
- 1.2 një rritjeje të numrit të kërkesave të suksesshme;
- 1.3 forcimit të kapaciteteve dhe përmirësimit të dukshëm të njohurive në kërkimet shkencore me anë të krijimit të tre qendrave të përqendrimit të njohurive (ekselencës), në bashkëpunim me qendrat ndërkombëtare kërkimore dhe me mbështetjen programeve të BE-së;
- 1.4 rritjes së autonomisë dhe llogaridhënies së institucioneve kërkimore, duke ndryshuar kuadrin ligjor dhe reformimin e arsimit të lartë dhe kërkimeve shkencore;
- 1.5 përmirësimit të vlerësimit të kërkimeve në institucionet e arsimit të lartë, si edhe në institucione kërkimore publike dhe private, duke u fokusuar në vlerësime të jashtme në përputhje me “Platformën e vlerësimit të kërkimit shkencor në Shqipëri”;

2. Forcimi i inovacioneve dhe transferimi i njohurive dhe teknologjive në sektorin prodhues nëpërmjet:

- 2.1 bashkëpunimit më të madh dhe më efikas midis ndërmarrjeve me kapacitete teknologjike dhe institucioneve të arsimit të lartë publik, me qëllim rritjen e numrit të projekteve të përbashkëta midis sektorit të arsimit të lartë publik dhe sektorit privat;
- 2.2 shtimit të novacioneve dhe transferimit të teknologjisë ku të mbizotërojë “Spiralja e trefishtë” e bashkëpunimit midis institucioneve publike, institucioneve akademike dhe biznesit privat, duke synuar përfitimin e investimeve, përmes partneriteteve me institucionet kërkimore akademike shoqërive;
- 2.3 modernizimit të sektorit të biznesit me anë të stimulimit të shoqërive të angazhuara në inovacione dhe transferimin e teknologjive të reja, me anë të financimit nga programe kombëtare dhe ndërkombëtare;
- 2.4 përmirësimit të kuadrit ligjor të të drejtave të pronësisë intelektuale, me qëllim promovimin e transferimit të njohurive dhe teknologjisë; dhe
- 2.5 rritjes të numrit të teknologjive të transferuara të sipërmarrjeve shqiptare.

3. Përmirësimi i kapaciteteve institucionale të sistemit kërkimor dhe të inovacioneve nëpërmjet:

- 3.1 forcimit të strukturave dhe ngritjes së një Këshilli Kombëtar të Shkencës dhe Inovacionit si një strukturë këshillimore për qeverinë dhe parlamentin;

- 3.2 përdorimit të burimeve financiare me kontribute të përfituesve për kërkime dhe inovacione me anë të programeve kombëtare dhe ndërkombëtare (dypalëshe dhe shumëpalëshe) kërkimore dhe zhvillimore, me synim shtimin e financimeve;
- 3.3 rritjes së kapaciteteve për vlerësime dhe kërkime në Shqipëri, duke përdorur treguesit standardë të Organizatës për Bashkëpunim Ekonomik dhe Zhvillim.

10.4 Investimi në teknologjinë e informacionit dhe komunikimit

■ **Situata aktuale.** Sektori i Teknologjisë së Informacionit dhe Komunikimit është me rëndësi të posaçme për Shqipërinë, duke qenë se ka një ndikim të madh në zhvillimin social dhe ekonomik, si edhe për pothuaj të gjithë sektorët e tjerë të veprimtarisë së vendit. Disa nga arritjet më të mëdha gjatë viteve të fundit përfshijnë (1) liberalizimin e tregut të komunikimit elektronik; (2) rritjen e përdorimit të internetit në mbarë vendin; (3) zgjerimin e shërbimeve elektronike në gjithë funksionet e qeverisë (qeveri me qeveri ose G2G) dhe fillimin e ofrimit të shërbimeve elektronike qeveri për qytetarët (G2C) dhe qeveri për biznese (G2B). Të gjitha këto kanë ndodhur në kuadër të “Shoqërisë shqiptare të informacionit” në zhvillim. Janë hartuar një numër ligjesh në përputhje me standardet e BE-së.¹¹⁷ Aktualisht, qeverisja elektronike në nivelin e qeverisjes vendore, në lidhje me shërbimet ndaj qytetarëve, konsiston në ofrimin e mundësive për marrje informacioni, gjë që përbën nivelin e parë të zhvillimit të qeverisjes elektronike.

Versioni i ri i portalit *e-albania.al portal* u prezantua në 2015, duke u ofruar qytetarëve më shumë shërbime elektronike. Partneriteti i Qeverisjes së Hapur (PQH-OGP) po ashtu u prezantua (Qeveria publikoi Plan Veprimin kombëtar 2014-2016) dhe do të adresojë katër angazhime që kanë të bëjnë me: rritjen e integritetit publik, përdorimin efikas të burimeve publike, përmirësimin e ofrimit të shërbimeve publike, dhe ngritjen e komuniteteve të sigurta.

U ngritën një numër institucionesh për të zbatuar strategjinë e qeverisë: (1) **DAETIK** – Departamenti i Axhendës Evropiane për Teknologjinë e Informacionit dhe Komunikimit (ngritur për të mbështetur ministrin e Shtetit për Inovacionin dhe Administratën Publike, në zbatimin e Strategjisë Sektoriale “Axhenda dixhitale e Shqipërisë 2015-2020”); (2) Autoriteti Kombëtar i Komunikimeve Elektronike (AKKE) për mbikëqyrjen e ligjit nr. 9880, datë 25.02.2008 “Për nënshkrimin elektronik”. Të gjithë lëshuesit e çertifikatave të shërbimit dhe organet vlerësuese që veprojnë në Republikën e Shqipërisë kërkohet të regjistrohen /akreditoohen dhe auditohen nga AKKE-ja); (3) **AKSK** – Agjencia Kombëtare e Sigurisë Kibernetike (e cila hap, menaxhon, dhe mirëmban portalin online të qeverisë, që do t’u shërbejë personave ligjorë, publikut dhe sektorit privat, dhe boton adresat e faqeve të internetit që kanë përmbajtje të paligjshme); dhe (4) **AKShI** -Agjencia Kombëtare e Shoqërisë së Informacionit (e cila është institucioni kryesor që përgjigjet për zhvillimin e qeverisjes elektronike dhe modernizimin (dixhitalizimin) e proceseve të punës në administratën publike. Vendimi i Këshillit të Ministrave nr 703 i 29.10.2014 “Për Agjencinë Kombëtare të Shoqërisë së Informacionit” përcakton rolin dhe detyrat e agjencisë).

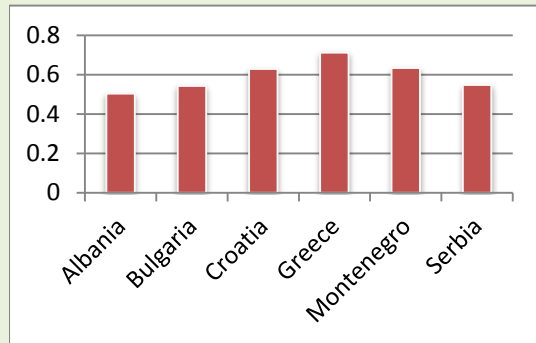
Gjatë periudhës 2009-2013, ka pasur një farë progresi në ofrimin e shërbimeve publike nga qeveria për biznesin. Është me rëndësi të vihen në dukje ngritja e Qendrës Kombëtare të Licencimit, Qendrës Kombëtare të Regjistrimit, zgjerimi i infrastrukturës GovNET, shërbimet elektronike të pagimit të tatimeve (e-tax), të prokurimeve elektronike, të doganave elektronike dhe të patentave elektronike. Këto zhvillime kanë përmirësuar indeksin e gatishmërisë së qeverisjes elektronike. Indeksi i ofrimit të shërbimeve online në Shqipëri është rritur nga 0,3913 në 2008 në 0,4488 në 2014.¹¹⁸ Gjithsesi sipas raporteve të Rrjetit të

¹¹⁷ Ligjet: “Për komunikimet elektronike”, “Për nënshkrimin elektronik”, “Për dokumentet elektronike”, “Për tregtinë elektronike”, “Për mbrojtjen e të dhënave personale”, “Për legjislacionin kibernetik”, “Për bazat e të dhënave shtetërore”.

¹¹⁸ Sipas raportimit të UNPAN-it.

Administratës Publike të Kombeve të Bashkuara (UNPAN) situata në Shqipëri në krahasim me vendet e rajonit vazhdon të jetë në nivele të ulëta. Indeksi i Qeverisjes Elektronike të Zhvillimit (IQEZh-EGDI)¹¹⁹ për Shqipërinë është 0,5046 (në vend të 84 nga 190 vende), përkundrajt 0,467 në 2008 (në vend të 85 nga 182 vende), sikurse shihet në figurën 32.

Figura 32. Krahasimi i Indeksit të Qeverisjes Elektronike të Zhvillimit (IQEZh-EGDI)

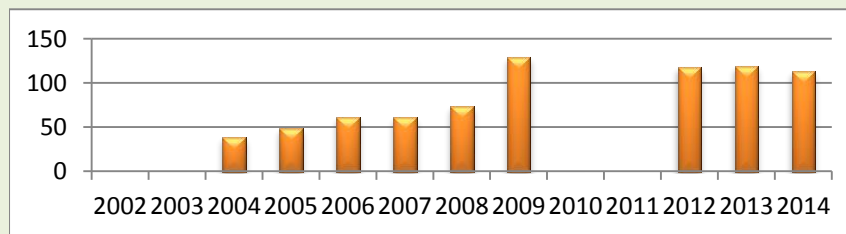

Burimi: UNPAN

Bazuar në statistikat e botuara nga Autoriteti i Komunikimeve Elektronike dhe Postare (AKEP) për vitin 2014, të dhënat kyç për sektorin e Teknologjisë së Informacionit dhe Komunikimit tregojnë se ofruesit e shërbimeve të komunikimeve elektronike janë shtuar dukshëm, krahasuar me 2012 në disa drejtime. Rritja e numrit të operatorëve të rrjeteve celulare, është përkthyer në një rritje të madhe të numrit të abonentëve të rrjetit të telefonisë celulare nga rreth 39 për 100 njerëz në vitin 2004, në 113 për 100 njerëz, deri në 2014, pak më shumë se sa synimi prej 110, parashikuar në Objektivat e Zhvillimit të Mijëvjeçarit

(Figura 33), por që gjithsesi tregon një shkallë të lartë përdorimi.

Figura 33. Numri i abonentëve celularë për 100 banorë 2004-2014

Burimi: MPWTT / AKSHI

Të dhënat statistikore të botuara nga AKEP¹²⁰ tregojnë se në fund të vitit 2014, shkalla e penetrimit të telefonisë celulare, bazuar te përdoruesit aktivë, ishte rreth 120%, ndërsa shkalla e penetrimit të broadband-it, bazuar në

telefoninë fikse dhe celulare (USB dhe modem me kartë) ishte 14,3%. Shkalla e penetrimit të *broadband*-it, bazuar në numrin e familjeve, ishte 56,2%, ndërsa penetrimi i telefonisë fikse ra në nivelin 9%.

Zhvillimi i shoqërisë së informacionit në Shqipëri, ose zbatimi i Axfordës Dixhitale nuk shihet si një detyrë apo qëllim i një departamenti të vetëm apo njësie administrative të qeverisë, por përkundrazi, si një objektiv i përbashkët për të gjithë palët e interesuara: sektori publik, bota akademike, OJQ-të, shoqëria civile dhe sektori privat. Shqipëria, në rrugën e saj drejt anëtarësimit të BE, do të përfitonte nga zhvillimi i objektivave kombëtare strategjike në përputhje me përparësitë dhe qëllimet strategjike të BE-së. Këtu nevoja është të përgatiten dhe zbatohen të gjitha masat e nevojshme dhe të sigurohen fondet për to.

■ **Sfidat.** “Strategjia Ndërsektorale për Shqipërinë Dixhitale 2014-2020” u miratua në prill të vitit 2015. Sfidat kryesore të ecjes përpara janë të orientuara drejt përdorimit dhe zbatimit të Teknologjive të Informacionit dhe Komunikimit (TIK) si edhe të internetit broadband në lidhje me: (1) zhvillimin e

¹¹⁹ Sipas raportimit të UNPAN-it.

¹²⁰ www.akep.al/statistika.

infrastrukturës së komunikimeve elektronike; (2) ofrimin elektronik më efikas të shërbimeve për arritjen e kushteve optimale për përmirësimin e cilësisë së jetës dhe zhvillimit ekonomik dhe social të vendit; (3) forcimit dhe modernizimit të arsimit, kërkimit dhe zhvillimit shkencor bazuar në inovacionet më të fundit teknologjike; (4) krijimit dhe promovimit të një mjedisi të përshtatshëm për biznesin, i cili do të promovonte sipërmarrjen inovatore dhe një ekonomi më konkurruese; dhe (5) pranimin dhe reagimin ndaj faktit se sektori i TIK-së karakterizohet nga një dinamikë e fortë ndryshimesh dhe inovacionesh, veçanërisht në lidhje me: rritjen e penetrimit të internetit me broadband për të gjithë; shtimin dhe përmirësimin e shërbimeve online për qytetarët dhe bizneset; rritjen e kërkesës dhe përdorimit të shërbimeve online, dhe nevojën për përshtatjen e vazhdueshme të kuadrove mundësuese rregullatore dhe ligjore, për të ndjekur mjedisin e përbashkët të Teknologjisë së Informacionit dhe Komunikimit.

■ **Vizioni.** “Një shoqëri e bazuar në njohuri dhe informacion për një zhvillim të qëndrueshëm ekonomik dhe social; konsolidimi i infrastrukturës dixhitale në gjithë territorin, duke respektuar me besnikëri parimet evropiane të konkurrencës së lirë dhe të ndershme, duke përmirësuar cilësinë e shërbimeve publike dhe rritur transparencën e qeverisjes”.

■ **Objektivat strategjike.**

1. Përmirësimi i infrastrukturës së Teknologjisë së Informacionit dhe Komunikimit si shtylla e zhvillimit të shpejtë të Shoqërisë Shqiptare të Informacionit dhe rritje e gatishmërisë elektronike nëpërmjet:

- 1.1 rritjes së përqindjes së popullsisë që përdor Internetin; dhe
- 1.2 përmirësimin të qasjes në transmetime me shpejtësi të lartë.

2. Zhvillimi i mëtejshëm i qeverisjes elektronike dhe realizimi i shërbimeve publike në mënyrë ndëraktive përmes internetit për qytetarët dhe bizneset nëpërmjet:

- 2.1 ofrimin ndëraktiv të shërbimeve publike individëve dhe bizneseve;
- 2.2 rritjes së qeverisjes elektronike, duke siguruar ndryshimin në klasifikim (indeksi i rritjes së gatishmërisë së qeverisjes elektronike nga UNPAN);
- 2.3 thjeshtimit të procedurave administrative dhe përmirësimin/thjeshtimit të proceseve të lidhura;
- 2.4 ndërtimit të një modeli shërbimesh me qendër qytetarin, përmes krijimit të një sporteli të vetëm, shoqëruar me përmirësime në sigurimin e shërbimeve nga qytetarët dhe rritjes së transparencës, kryesisht me anë të përdorimit të zgjidhjeve të Teknologjisë së Informacionit dhe Komunikimit.

3. Përgatitja dhe zbatimi i një politike kombëtare për krijimin e një infrastrukture kombëtare për të dhënat hapësinore (IKDHH), në përputhje me kërkesat e BE-së,¹²¹ duke zgjidhur kështu problemet e brendshme në fushën e informacionit gjeo-hapësinor nëpërmjet:

- 3.1 ndërtimit të një rrjeti gjeo-portal dhe gravimetrik;
- 3.2 mundësimin dhe certifikimin të rrjetit aktiv të Sistemit Satelitor Shqiptar të Pozicionimit (ALBPOS)¹²² dhe ngritjes së rrjetit pasiv ALBPOS;

¹²¹ Direktiva e BE-së 2007/2/EC INSPIRE (Infrastruktura për informacionin hapësinor në Komunitetin Evropian), shih <http://inspire.ec.europa.eu/index.cfm>.

¹²² Sistemi i pozicionimit shqiptar për GNSS - sistemi satelitor i drejtimit global.

- 3.3 ndërtimit të rrjetit nivelues, klasa I dhe II, dhe marrja e certifikimit evropian; dhe
 3.4 mirëmbajtjes dhe përditësimit të rrjeteve në përputhje me standardet evropiane.

10.5 Sigurimi i mbrojtjes së konsumatorit dhe mbikëqyrjes së tregut

■ **Situata aktuale.** Gjatë këtyre viteve të fundit, Shqipëria ka zbatuar një numër reformash horizontale dhe sektoriale në fushën e mbrojtjes së konsumatorit. “*Strategjia ndërsektoriale e mbrojtjes së konsumatorit dhe mbikëqyrjes së tregut 2020*” është miratuar në shtator 2015.

Politikat e reformës së lidhura me mbrojtjen e konsumatorit dhe mbikëqyrjen e tregut synojnë ofrimin e produkteve më të sigurta për konsumatorin dhe rritjen e transparencës së praktikave tregtare. Në kuadër të funksionimit të një mjedisi tregu të sigurt dhe konkurrues, janë miratuar më shumë se 200 akte në fushat e sigurisë ushqimore, produkteve ujore, në fushën e veterinarisë dhe fitosanitare.¹²³ Një kuadër i ri ligjor është krijuar për mbrojtjen e konsumatorit, tregtisë, sigurisë dhe mbikëqyrjes së përgjithshme të tregut për produktet joushqimore, ku të gjitha kanë çuar në miratimin e më shumë se 90% të standardeve të BE-së. Gjithsej 33 subjekte janë akredituar për të kryer vlerësime të konformitetit. Aftësitë matëse dhe kalibruese iu bënë të ditura Bazës Ndërkombëtare të Byrosë së Peshave dhe Masave.

Komisioni shqiptar i mbrojtjes së konsumatorit i ngritur në vitin 2009, ka dhënë vendime për raste që kishin të bënin me rregullimin dhe transparencën e praktikave tregtare, që në shumicën e rasteve përdoren nga operatorët ekonomikë. Pavarësisht se sistemi online për regjistrimin e ankesave të konsumatorëve ekziston, kërkohet më shumë vëmendje në lidhje me ankesat.

Progresi i arritur në hartimin e dispozitave ligjore për çështje të lidhura me sigurinë nuk është ndjekur gjithnjë nga zbatimi efikas i tyre në praktikë. Që nga 2010, ka pasur një farë përparimi në kapacitetet zbatuese të Autoritetit Kombëtar të Ushqimit (AKU) dhe të dymbëdhjetë laboratorëve rajonalë që kryejnë teste laboratorike të mostrave të marra për kontroll ushqimor zyrtar. Megjithatë kapacitetet njerëzore janë të kufizuara në fushën e vlerësimit të riskut dhe monitorimit të mbetjeve, kritereve mikrobiologjike dhe ndotësve. Nevojitet përmirësim i planifikimi brenda sistemit të inspektimit dhe në gjurmueshmërinë e ushqimeve sipas procedurave të vendosura.

Zbatimi i analizës së riskut dhe sistemit të pikave kritike të kontrollit (HACCP)¹²⁴ si një parakusht për licencimin operatorëve që merren me biznesin e ushqimeve është i kufizuar.

Siguria ushqimore me burim blegtorinë në Shqipëri mbetet një çështje problematike. Drejtoria e Veterinarisë në Ministrinë e Bujqësisë, Zhvillimit Rural dhe Administrimit të Ujit (MBZhRAU) është përgjegjëse për kontrollin e sëmundjeve të bagëtisë në Shqipëri. Pas krijimit të qeverisë së re në shtator 2013, Ministria filloi reformën në shërbimin shtetëror veterinar, për ta sjellë atë në përputhje me kërkesat e *acquis-së dhe* aktualisht po zhvillohet një shqyrtim gjithëpërfshirës i shërbimit veterinar shtetëror.

¹²³ Që nga shtatori i 2000, Shqipëria është bërë anëtare e Organizatës Botërore të Tregtisë (OBSh) dhe është e detyruar të respektojë masat sanitare dhe fitosanitare (SFS) të saj. ‘Fito-’ ... në lidhje me mallrat bujqësore që kalojnë kufijtë, certifikatat, dhe ato sanitare, në lidhje me dëmtuesit dhe shkaktuesit e sëmundjeve.

¹²⁴ HACCP është një sistem parandalues i sigurisë ushqimore, që analizon shkencërisht rreziqet mikrobiologjike, fizike dhe kimike, në çdo hap të prodhimit, ruajtjes dhe shpërndarjes së një produkti ushqimor.

Në janar 2016 është miratuar me VKM krijimi, organizimi dhe funksionimi i inspektoratit shtetëror të mbikëqyrjes së tregut. Krijimi i inspektoratit për mbikëqyrjen e tregut të produkteve joushqimore¹²⁵, të parashikuar edhe në strategjinë për mbrojtjen e konsumatorit dhe mbikëqyrjen e tregut, do t'u garantojë qytetarëve se produktet e ofruara në treg janë të sigurt, duke patur një ndikim të drejtpërdrejt dhe pozitiv në besimin e tyre në zbatimin e ligjit.

Gjithashtu nevojitet të adresohet edhe çështja e të drejtave të pronësisë intelektuale, si një kusht i MSA-së dhe integritit në BE.¹²⁶ Për këtë, po hartohet Strategjia Kombëtare për Pronësinë Intelektuale, e cila adreson sfidat për sigurimin e mbrojtjes së pronësisë intelektuale. Përveç nevojës për një kuadër efikas dhe të harmonizuar ligjor dhe rregullator, kapacitetet në institucione të ndryshme të qeverisë duhet të zhvillohen ose forcohen në pikëpamje të inspektimit të tregut dhe administratës doganore, për të zbatuar të drejtat e pronësisë intelektuale. Gjithashtu është e nevojshme të ketë sisteme moderne informacioni dhe baza të dhënash për të përmirësuar menaxhimin e pronësisë intelektuale (p.sh., për t'iu përgjigjur kërkesave për mbrojtjen e të drejtave të pronësisë intelektuale), dhe për të forcuar sistemin gjyqësor (p.sh., trajnim të specializuar për gjykatësit).

■ **Sfidat.** Një nga përparësitë e sektorit është zbatimi i “*Strategjisë Ndërsektoriale për mbrojtjen e konsumatorëve dhe mbikëqyrjen e tregut 2020*”. Sfidat e ardhshme janë të lidhura me garantimin e produkteve të sigurt për konsumatorët, si dhe praktikave tregtare transparente dhe të ndershme nëpërmjet: (1) kontrollit të ushqimit sipas parimit nga ferma në tryezë; (2) forcimit të kapaciteteve institucionale të AKU, QKKB (Qendra Kombëtare për Kontrollin e Barnave), Inspektoratit Qendror Teknik, Komisionit të Mbrojtjes së Konsumatorit; dhe (3) ngritjes dhe funksionimit efektiv të Inspektoratit të Mbikëqyrjes së Tregut, i mbështetur nga një infrastrukturë efikase cilësore

■ **Vizioni.** “**Konsumatorë të fuqizuar dhe të sigurt, me besim në një treg të ndershëm, të sigurt dhe konkurrues, ku ata të marrin pjesë aktivisht, duke ushtruar të drejtat dhe pushtetin e tyre për të bërë zgjedhje të mirë-informuara**”

■ **Objektivat strategjikë në fushën e sigurisë ushqimore.**¹²⁷

1. Rritja e sigurisë ushqimore të konsumatorëve nëpërmjet:

- 1.1 kontrollit të produkteve ushqimore sipas parimit “nga ferma në tavolinë” me anë të harmonizimit me legjislacionin e BE-së;
- 1.2 mekanizmave të sigurimit të shëndetit të bagëtive dhe mbrojtjes së bimëve;
- 1.3 kategorizimit të sipërmarrjeve ushqimore në bazë të riskut; dhe

¹²⁵ VKM Nr. 36, datë 20.1.2016 “Për krijimin, organizimin dhe funksionimin e inspektoratit shtetëror të mbikëqyrjes së tregut”.

¹²⁶ Të drejtat e pronësisë intelektuale janë gjithashtu problem edhe në sektorët e “artit dhe kulturës” dhe “kërkimeve shkencore dhe novacioneve”.

¹²⁷ Indikatorët për objektivat e parashikuara kanë referencat e tyre në strategjinë ndërsektoriale për mbrojtjen e konsumatorit dhe Mbikëqyrjen e tregut 2015. Gjithashtu, Shih, gjithashtu, objektivat e lidhura me veterinarinë/ushqimet dhe rezultatet e pritshme në Seksionin 12.3 “Bujqësia”.

1.4 rritjes së inspektimeve zyrtare të produkteve ushqimore me synim pakësimin e mungesës së konformitetit dhe zbatimin e sistemit të gjurmueshmërisë, si dhe një rritje të numrit të operatorëve të sektorit të biznesit ushqimor që e përdorin atë.

2. Sigurimi i shëndetit të konsumatorëve me anë të parandalimit dhe eliminimit të risqeve ushqimore nëpërmjet:

1.1 zbatimit të plotë të programit kombëtar të monitorimit të mbetjeve, kritereve mikrobiologjike dhe papastërtive të bagëtisë e gjalla, produktet ushqimore me origjinë shtazore ose jo shtazore, ujërat e molusqeve bivalvorë; dhe

1.2 arritjes së një tendence në rritje në numrin e produkteve të përfshira në planet e monitorimit dhe të kampioneve të analizuara, vit pas viti.

3. Forcimi i kapaciteteve administrative dhe profesionale të Autoritetit Kombëtar të Ushqimit (AKU) dhe strukturës së tij operacionale nëpërmjet:

1.1 trajnimit i kapaciteteve njerëzore në laboratorët rajonalë dhe pikat e inspektimit kufitar;

1.2 unifikimit të metodave analizës së produkteve ushqimore;

1.3 forcimit të Institutit të Veterinarisë dhe Sigurisë Ushqimore si qendër kombëtare laboratorike referimi duke kryer njohjen e rezultateve në nivel evropian.

4. Mbrojtja e shëndetit të bagëtive dhe ulja e riskut të transmetimit të sëmundjeve të kafshëve tek qeniet njerëzore nëpërmjet:

4.1 zbatimit të programeve kombëtare dhe gjurmimit dhe përditësimit të regjistrimit të fermave të blegtorisë; dhe

4.2 harmonizimit të sistemit të mbikëqyrjes epidemiologjike për të mundësuar gjurmueshmërinë e kafshëve.

5. Përmirësimi i shërbimit veterinar kombëtar shqiptar nëpërmjet:

5.1 ngritjes së një strukture të përshtatshme për shërbimin shtetëror veterinar;

5.2 ngritjes së një rrjeti kombëtar efikas laboratorik për diagnostikime veterinare;

5.3 zbatimit të plotë të sistemit të mbikëqyrjes së sëmundjeve të bagëtive, duke përfshirë të bazuarit e programeve të kontrollit të sëmundjeve të bagëtive në një qasje me bazë riskun;

5.4 forcimit të biosigurisë dhe menaxhimit, të lidhur me të, të mbetjeve (kujdesi për menaxhimin e mbetjeve të lidhura me shëndetin e bagëtive; biosiguria e zinxhirit ushqimor; mirëqenia e bagëtive; dhe të kapaciteteve njerëzore në sistemet e menaxhimit të mbetjeve për kujdesin e bagëtive);

5.5 ngritjes së sistemeve efikase dhe kontrolleve të lëvizjeve të bagëtive dhe tregjeve të gjësë së gjallë.

■ Objektivat strategjike në sigurinë e mallrave joushqimore dhe infrastrukturën e cilësisë:

6. Forcimi i sigurisë së përgjithshme së mallrave joushqimore, duke ngritur Inspektoratin Shtetëror të Mbikëqyrjes së Tregut dhe nëpërmjet:

5.6 rritjes së shkallës së inspektimit të gazit në përdorim;

5.7 uljes në shkallën e moskonformitetit të produkteve në treg;

5.8 garantimit të sigurisë së ashensorëve që janë në shërbim/përdoren nga qytetarët; dhe

5.9 uljes të moskonformitetit të ilaçeve të tregtuara çdo vit.

7. **Arritja e objektivave të larta në miratimin e një game standardesh** në lidhje me miratimin e standardeve CEN (Komitetin Evropian të Standardizimit) / CENELEC (Komitetin Evropian të Standardizimit Elektro-teknik), ETSI si standarde shqiptare dhe të standardeve IEC dhe ISO, si dhe plotësimin e kërkesave teknike për anëtarësimin e plotë të Drejtorinë e Përgjithshme të Standardeve në CEN & CENELEC.
8. **Arritja e njohjes nga BE-ja e raporteve të testeve të laboratorëve testues, të organeve të çertifikimit dhe inspektimit të akredituar në Shqipëri.**
9. **Zbatimi i gjurmueshmërisë së matjeve në nivelin më të lartë ndërkombëtar.**
10. **Rritja e nivelit të mbrojtjes së konsumatorëve nga matjet e pasakta** nëpërmjet rritjes së numrit të verifikimeve dhe inspektimeve të instrumenteve matëse në treg dhe në përdorim.
11. **Pakësimi i produkteve të parapaketuara jo konform me rregullat.**

■ **Objektivat strategjikë të mbrojtjes së konsumatorit në çështje jo të lidhura me sigurinë:**

12. **Forcimi i efikasitetit të Komisionit për Mbrojtjen e Konsumatorit (KPK) përmes** analizës së ankesave dhe shqyrtimit me iniciativën e vet të kontratave standard të operatorëve me ndikim në interesat kolektive të konsumatorëve nëpërmjet:
 - 12.1 uljes të praktikave të pandershme bazuar në mospërputhje ligjore në fushat e ofrimit të shërbimeve klientëve përmes vlerësimit të praktikave të tregut përpara dhe pas masave të KPK-së; dhe
 - 12.2 rritjes të ndërgjegjësimit të klientëve.
13. **Ngritja e minimumi tre qendrave të këshillimit që përmbushin plotësisht kriteret e njohura nga Ministria e Zhvillimit Ekonomik, Turizmit, Tregtisë dhe Sipërmarrjes.**

■ **Objektivat strategjike në mbrojtjen e të drejtave të pronësisë intelektuale:**

14. **Zhvillimi dhe zbatimi i strategjive që përputhen me legjislacionin e BE-së dhe praktikat më të mira në fushën e mbrojtjes së të drejtave të pronësisë intelektuale nëpërmjet:**
 - 13.1 zhvillimit të procedurave të njëjta të brendshme në zbatimin e të drejtave të pronësisë intelektuale në lidhje me tërheqjen, magazinimin dhe shkatërrimin e produkteve pirate dhe të falsifikuara; dhe
 - 13.2 forcimit të kapacitetit ligjor, administrativ dhe institucional të Ministrisë së Zhvillimit Ekonomik, Turizmit, Tregtisë dhe Sipërmarrjes, Ministrisë së Brendshme, administratës doganore, autoriteteve gjyqësore, dhe institucioneve të tjera përkatëse në lidhje me menaxhimin dhe zbatimin e të drejtave të pronësisë intelektuale.

10.6 Mbrojtja e konkurrencës dhe siguri i kontrollit të ndihmës shtetërore

■ **Situata aktuale.** Në fushën e konkurrencës dhe ndihmës shtetërore, detyrimet e Shqipërisë përcaktohen nga nenet 40, 70 dhe 71 të MSA-së. Autoriteti i Konkurrencës u ngrit në vitin 2004, në bazë të Ligjit nr. 9121, datë 28 korrik 2003 "Për mbrojtjen e konkurrencës", dhe fokusohet në promovimin dhe mbrojtjen e konkurrencës së lirë në Shqipëri. Efekti i ligjit është forcuar me anë të sanksioneve të vendosura shoqërive për sjellje anti-konkurrese në treg (që arrijnë shumën 1,038 miliardë lekë dënime).

Në fushën e ndihmës shtetërore, në 2006 u miratua një kuadër gjithëpërfshirës ligjor dhe tani ekziston edhe sistemi kombëtar i kontrollit për të zhvilluar aktivitete të mbikëqyrjes dhe monitorimit. Kuadri ligjor përfshin Ligjin nr. 9374, datë 21 prill 2005 "Për ndihmën shtetërore", tre rregullore për zbatimin e tij, të miratuara nga Këshilli i Ministrave, si edhe një grup udhëzimesh për aspekte të caktuara ose kategori të ndihmës shtetërore, të miratuara me vendime të Komisionit të Ndihmës Shtetërore. Komisioni i Ndihmës Shtetërore ka punuar në vazhdimësi për të rritur numrin e njoftimeve të skemave të ndihmës shtetërore nga ofruesit e ndihmës, me synim promovimin e punësimit, duke përfshirë propozime për projekt-vendime për procesin e vendimmarrjes.

■ **Sfidat.** Sfida e përgjithshme në periudhën e planifikuar nga SKZHI-II 2015-2020 lidhet me nevojën për mbrojtje më të madhe të konkurrencës së lirë dhe efikase në treg. Konkretisht, një vëmendje më e madhe i duhet kushtuar: (1) ndalimit të sjelljes anti-konkurrese, në formën e marrëveshjeve të ndaluara midis sipërmarrjeve të ashtuquajtura kartele (d.m.th, abuzimit të pozitës sunduese); (2) një kontroll më efikas i përqendrimeve, përmes një regjimi të kontrollit të përqendrimeve, me synim parandalimin e këtyre përqendrimeve që kufizojnë konkurrencën e vërtetë; (3) liberalizimit më të madh, që nevojitet për të vlerësuar të drejtat individuale dhe ekskluzive; (4) nevojës për bashkëpunim më parandalues midis politikëbërësve, autoriteteve publike dhe organeve rregullatore, me qëllim mbrojtjen dhe rritjen e konkurrencës në tregje ku ka ndërhyrje nga shteti dhe (5) nevojës më të madhe për të forcuar kapacitetet administrative të strukturave dhe institucioneve të ngarkuara me kontrollin e ndihmës shtetërore (fokusi parësor i të cilit është nevoja për të shtuar aftësitë e stafit brenda sektorit).

■ **Vizioni.** **"Rritja e mirëqenies, duke ofruar produkte dhe shërbime të cilësisë më të mirë, çmime më të ulëta dhe më shumë zgjedhje për bizneset, klientët dhe konsumatorët përmes promovimit dhe mbrojtjes së konkurrencës së lirë dhe efikase në treg dhe vendosjes së një kontrolli efikas dhe transparent ndaj ndihmës së shtetit"**

■ **Objektivat strategjike në fushën e konkurrencës:**

1. **Përfundimi i harmonizimit të legjislacionit parësor dhe dytësor me ligjin Evropian për të përmbushur detyrimet që burojnë nga integrimi në BE.**
2. **Forcimi i kapaciteteve investigative** me anë të investimeve për të optimizuar infrastrukturën e informacionit dhe rritur nivelin e ekspertizës dhe numrin e ekspertëve të konkurrencës.
3. **Forcimi i mbrojtjes dhe promovimit të konkurrencës në Shqipëri nëpërmjet:**
 - 3.1 studimit të sektorëve ekonomike dhe tregjeve me analiza për nivelin e konkurrencës;
 - 3.2 lidentifikimit të ligjeve, rregulloreve, praktikave normative apo administrative, të cilat prekin nivelin e konkurrencës në treg; dhe

- 3.3 përgatitjes së rekomandimeve për qeverinë dhe organet rregullatore në lidhje me legjislacionin që mund të kufizojë konkurrencën në tregjet përkatëse.
4. **Rritja e nivelit të njohurive të gjyqësorit** me anë të trajnimit për të njohur më mirë ligjin dhe praktikat më të mira të Gjykatës Evropiane të Drejtësisë në fushën e ligjit të konkurrencës, në interes të publikut.
 5. **Sigurimi i bashkëpunimit aktiv midis rregullatorëve të tregjeve të posaçme dhe institucioneve të tjera publike, për një treg më efikas përmes rritjes së konkurrencës.**
 6. **Forcimi i kulturës së konkurrencës** me anë të forcimit të zbatimit të ligjit dhe aktiviteteve njohëse të tilla si tryezat e rrumbullakëta, publikimet në media, duke theksuar interesin publik dhe përfitimet ekonomike që sjell konkurrenca jo vetëm për konsumatorin fundor, por edhe për bizneset.

■ **Objektivat strategjikë në fushën e ndihmës shtetërore:**

7. **Rritja e numrit të njoftimeve për skemat e ndihmës shtetërore nga ofruesit e ndihmës;**
8. **Sigurimi i përafrimit të legjislacionit shqiptar për ndihmën shtetërore me *acquis* të BE-së, përmes përgatitjes së një pakete të re ligjore të ndihmës shtetërore;**
9. **Rritja e vazhdueshme e përpjekjeve për të rritur ndërgjegjësimin** e ofruesve të ndihmës së autoriteteve shtetërore në nivel qendror dhe vendor, si edhe të bizneseve për kontrollin e politikave të ndihmës shtetërore, si edhe forcimi i shtetit ligjor nga gjykatat.
10. **Vendosja dhe zbatimi i një sistemi të thjeshtuar për monitorimin e ndihmës shtetërore, duke përfshirë asistencën minimale.**
11. **Rritja e efikasitetit të monitorimit në zbatimin e ndihmës shtetërore të miratuar nga Komisioni i Ndhmës Shtetërore.**

11.0 SHTYLLA 3: INVESTIMI NË KAPITAL NJERËZOR DHE KOHEZION SOCIAL

”

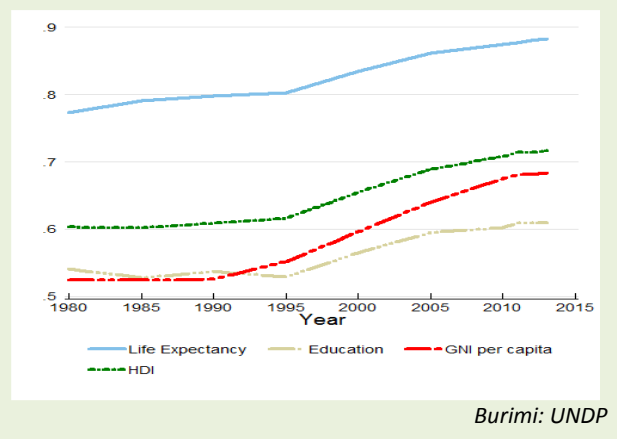
Burimi më i rëndësishëm në Shqipëri janë burimet njerëzore dhe për rrjedhojë shoqëria dhe kultura e saj. Pikërisht në këto segmente të shtetit qëndrojnë të gjitha ato vlera themelore për lirinë, barazinë, mirëqënien dhe sigurinë e personit dhe pronës. Së bashku me sistemet e mirëqeverisjes, demokracisë dhe shtetit ligjor janë dimensionet njerëzore dhe sociale të Shqipërisë ato që qëndrojnë në themel të rritjes ekonomike.

Sic paraqitet në Figurën 34, Shqipëria ka pasur përgjithësisht një tendencë pozitive në lidhje me komponentët kryesorë të Treguesit të saj të Zhvillimit Njerëzor (TZHNJ) qysh nga viti 1980. Në vitin 2013, vlera e TZHNJ për Shqipërinë ishte 0.716 që sipas standardeve të PNUD-it e fut atë në “kategorinë e zhvillimit të lartë njerëzor”. Vendi u rendit në vendin 95 nga 187 vende dhe territore (dmth diku nga mesi). Qysh nga viti 1980, vlera e TZHNJ e Shqipërisë është rritur në 18.1% (nga 0.603 në 0.716), ose duke shënuar kështu një rritje vjetore prej afërsisht 0.52 përqind.

Për të ruajtur një rritje të qëndrueshme të zhvillimit njerëzor, mirëqënies dhe kohezionit social, SKZHI-II për periudhën 2015-2020 do të përqëndrohet në nëntë sektorë kryesorë që renditen më poshtë. Ndërsa sektorë si arsimit dhe shëndetësia zënë përqindjen më të madhe të burimeve të buxhetit kombëtar, sektorët e tjerë në kuadrin e Shtyllës 3 janë ata që qëndrojnë në themel të zhvillimit njerëzor dhe shoqëror në Shqipëri.

▪ Arsimi	▪ Mbrojtja sociale
▪ Shëndetësia	▪ Përfshirja sociale
▪ Punësimi	▪ Barazia gjinore
▪ Sigurimet shoqërore	▪ Arti dhe kultura
▪ Menaxhimi migracionit	▪ Sportet

Figura 34. Tendencat e treguesve TZHNJ në Shqipëri për vitet 1980-2013

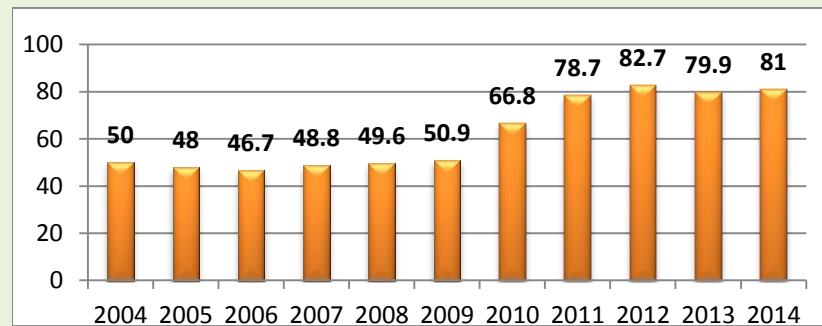
11.1 Më shumë mundësi dhe më shumë cilësi në arsim

Sektori i arsimit mbulon nivelin parauniversitar (arsimin fillor dhe të mesëm) dhe arsimin e lartë ose universitar. Sektori përfshin gjithashtu zhvillimin profesional të arsimtarëve dhe ndërtimin dhe ruajtjen e institucioneve dhe objekteve arsimore. Në këtë nën-seksion trajtohet si fillim arsimi në përgjithësi dhe sistemi i arsimit parauniversitar në Shqipëri, dhe më pas paraqitet situata dhe objektivat që kanë të bëjnë në mënyrë specifike me arsimin e lartë.

■ Gjendja aktuale e sistemit arsimor në përgjithësi në Shqipëri.

Sistemi arsimor në Shqipëri, në tërësi, po përballet me një sërë sfidash të rëndësishme, pothuajse në të gjitha nivelet.¹²⁸ Së pari, bazuar mbi treguesit sasiorë dhe cilësorë të BE-së, reformat në sistemin arsimor **parauniversitar** gjatë periudhës 2009-2013 nuk kanë sjellë ndonjë përmirësim të dukshëm në performancë. Ndonëse niveli i regjistrimit në institucionet e arsimit para-shkollor nuk arriti të sigurote regjistrimin e të gjithë fëmijëve të grupmoshës 3-5 vjeç u shënuar gjithësesi një rritje nga 50% në vitin 2004 në 81 % deri në vitin 2014, siç ilustron në figurën 35. Deri në vitin 2014, përqindjet e regjistrimit ishin më të larta për meshkujt (86.2% në krahasim me 75.2% për femrat).¹²⁹ Përqindjet e braktisjes së shkollës synuan të ishin drejt zeros (përqindja e braktisjes së shkollës në arsimin bazë në vitin 2009 ishte 0.46%, ndërsa në vitin 2012 ishte 0.39%).

Figura 35. Përqindjet e regjistrimit në arsimin parashkollor (grupmosha 3-5 vjeç) 2004-2014

Burimi: Ministria e Arsimit dhe Sportit/ INSTAT

Nivelet e regjistrimit në arsimin **e mesëm dhe sekondar** ishin

gjithashtu nën mesataren, sipas treguesëve të BE-së. Regjistrimet për shkollën e mesme në periudhën 2011-2012 arritën 70.6%. Ministria kishte synim të ulte përqindjen e braktisjeve të shkollës së mesme në zero; megjithatë, përqindjet e braktisjes së shkollës në arsimin bazë në vitin 2009 ishin 0.46%, dhe pak më të ulta në vitin 2012, tek 0.39%. U bënë përpjekje për reformën e kurikulës në shkollat e mesme dhe universitare në vitin 2010, ndërsa për arsimin bazë në vitin 2013. Megjithatë, këto reforma nuk arritën të siguronin përmirësimet e pritshme në treguesit kryesorë, ndryshe nga performanca më pozitive e konstatuar në shumicën e vendeve të BE-së dhe OECD-së.

Gjatë viteve, qeveria ka bërë përpjekje për fuqizimin e **zhvillimit profesional të arsimtarëve**. Përpjekjet në përputhje me zbatimin e ligjit nr. 69/2012, "Për sistemin e arsimit parauniversitar" nuk sollën rezultate të ndjeshme përse i takon përmirësimit të cilësisë së mësimdhënies dhe kjo mbetet ende një sfidë për të ardhmen. Kjo kryesisht për shkak të mungesës së vëmendjes së duhur për përcaktimin e nevojave për training të arsimtarëve dhe rrjedhimisht programet e trainimeve që u hartuan nuk përputheshin me nevojat reale.

Së fundi, gjendja përgjithësisht e dobët e **infrastrukturës fizike** së ndërtesave shkollore pengon ofrimin e një arsimit cilësor në të gjitha nivelet. Në rastin e fëmijëve me aftësi të kufizuara, çështja nuk kufizohet vetëm dhe thjesht tek garantimi i aksesit fizik nga vetë shkollat, por përfshin edhe mbështetje shtesë (si

¹²⁸ Aktualisht nuk ka një strategji për sektorin e arsimit në tërësi.

¹²⁹ Gjithësesi këto nivele e kanë kaluar objektivin e Shqipërisë për OZHM-2 për vitin 2014, që ishte në 70%.

p.sh. mbështetje financiare, shoqërore, transport etj.) për fëmijët dhe familjet e tyre (dhe ndërlidhjet përkatëse me programet e përfshirjes sociale).

Për të adresuar sfidat për sektorin, në janar 2016 është miratuar Strategjia e Zhvillimit të Arsimit Parauniversitar, e cila përcakton objektivat e zhvillimit të arsimit parauniversitar deri në vitin 2020.

■ **Sfidat.** Sfidat kryesore gjatë periudhës së planifikimit 2015-2020 janë të përqëndruara tek nevoja për: (1) rritjen dhe ruajtjen e niveleve të regjistrimit në nivelin parauniversitar; (2) trajtimin e përfshirjes në mënyrë më proaktive, duke përfshirë politikat e hartuara jo vetëm për tërheqjen, por edhe për sigurimin e instrumenteve për të mbështetur dhe lehtësuar pjesëmarrjen e fëmijëve nga grupe vulnerabël dhe të përjashtuar nga pikëpamja sociale (si p.sh. vajzat, minoritetet, fëmijët me aftësi të kufizuara); (3) përmirësimin e kurikulës në përgjithësi, cilësisë së arsimit dhe cilësisë profesionale të arsimtarëve në të gjitha nivelet; dhe (4) trajtimin e mangësive në infrastrukturën dhe objektet arsimore.

■ **Vizioni.** “Një sistem arsimor që ka për bazë nevojat dhe interesat e nxënësve; që krijon kushtet dhe mundësitë për studentët për të ndërtuar dhe zhvilluar njohuritë e tyre, aftësitë dhe vlerat e kërkuara nga shoqëria; që lejon nxënësit të zhvillohen në mënyrë të pavarur dhe për të kontribuar për mirëqenien e tyre dhe të shoqërisë dhe në mënyrë konstruktive të përballen me sfidat e jetës”

■ **Objektivat strategjikë në arsimin parauniversitar:**

1. Rritja e aksesit dhe regjistrimeve në arsimin parauniversitar nëpërmjet:

- 1.1 rritjes së numrit të regjistrimeve në klasat përgatitore (5-6 vjeç);
- 1.2 ruajtjes së raportit midis numrit të nxënësve që mbarojnë arsimin bazë dhe atyre të arsimit të lartë;
- 1.3 uljes së përqindjes së braktisjes së shkollës në arsimin bazë;
- 1.4 zbatimit të politikave nxitëse për përthithjen e fëmijëve nga grupet vulnerabël.

2. Përmirësimi i shërbimit " Arsim cilësor për të gjithë" nëpërmjet:

- 2.1 reformës së kurikulës së arsimit parauniversitar të orientuar drejt kurikulave të bazuara tek kompetencat dhe arritjet e nxënësve;
- 2.2 zhvillimit profesional të arsimtarëve dhe menaxherëve;
- 2.3 ofrimit të shërbimeve psiko-sociale në çdo institucion arsimor parauniversitar;
- 2.4 zhvillimit të modeleve bashkëkohore të mësimdhënies, kombinuar me një rritje të përdorimit të teknologjisë;
- 2.5 ngritjes së standardeve dhe instrumenteve për raportimin mbi cilësinë e shërbimit në shkolla; dhe
- 2.6 azhurnimit dhe krijimit të infrastrukturës në kopshtet dhe shkollat e reja dhe ekzistuese, në përputhje me standardet evropiane, duke përfshirë aksesin për fëmijët me aftësi të kufizuara.

3. Përmirësimi i raportit të vendimmarrjes midis niveleve qendrore dhe vendore të institucioneve arsimore nëpërmjet:

- 3.1 një vendimmarrjeje më efikase nga ana e Ministrisë së Arsimit dhe Sporteve në lidhje me hartimin e politikave arsimore, të vlerësimit dhe raportimit të cilësisë;
- 3.2 mbështetjes më të madhe për autoritetet vendore për përmbushjen e detyrimeve dhe funksioneve të tyre juridike; dhe
- 3.3 përmirësimit të kuadrit ligjor për mbështetjen e vendimmarrjes në shkolla.

4. Rritja e efektivitetit dhe efikasitetit të burimeve financiare nëpërmjet:

- 4.1 një nivel më të lartë mbështetjeje financiare për arsimin nga pushteti qendror dhe vendor për arsimin publik; dhe
- 4.2 një skeme të përmirësuar financimi bazuar mbi numrin e nxënësve sipas parimit "paraja ndjek nxënësin" në të gjitha nivelet e vendimmarrjes.

■ **Gjendja aktuale e sistemit të arsimit të lartë në Shqipëri.** Zhvillimet në sistemin e arsimit të lartë gjatë periudhës 2008 – 2013 në Shqipëri patën si synim rritjen e aksesit.¹³⁰ Numri i nxënësve të regjistruar në institucionet e arsimit të lartë (IAL) u rrit me 60% nga 90,205 në vitin 2007 në 145,028 në periudhën 2013-14. Megjithatë, rritja e shifrave të frekuentimit të nxënësve nuk u shoqërua me rritjen në të njëjtat përmasa të personelit mësimdhënës apo me përmirësime infrastrukturore në institucionet e arsimit të lartë. Numri i pedagogëve në total u rrit me 32% në 3,651 deri në vitet 2013/14 nga 2,785 që kishte qenë në vitin 2007. Kjo ishte sa gjysma e rritjes së numrit të studentëve. Gjatë vitit akademik 2012-2013, 15.7% e studentëve të regjistruar në arsimin e lartë vinin nga shkollat e mesme profesionale. Gjatë vitit 2014-2015, përqindja e tyre u rrit me 16.3%, duke përfshirë ofruesit publikë dhe privatë (burimi, MMSR). Investimet në infrastrukturë në vitin 2013 për institucionet e arsimit të lartë (IAL) kapën shifrën 1.571 miliardë lekë, nga të cilat 643.4 milionë lekë nga buxheti i shtetit dhe 928.4 milionë lekë nga fondet publike të IAL-ve.

Ndonëse në vite janë krijuar një sërë standardesh, zgjerimi dhe zhvillimi i sektorit arsimor vijoi në mënyrë të fragmentarizuar. Pritej që një sektor kaq i madh sa arsimit, me rolin e tij kritik në zhvillimin e burimeve njerëzore të vendit të kërkonte një qasje më strategjike dhe të lidhur me nevojat e zhvillimit sektorial të vendit. Mungesa e një qasjeje strategjike për arsimin kontribuoi në një rënie të ndjeshme të cilësisë së arsimit të nivelit të lartë.

Në rastin më të mirë monitorimi ka qenë thjesht formalitet. Asnjë veprim nuk ishte ndërmarrë në lidhje me konstatimet dhe rekomandimet, duke sjellë një përkeqësim të mëtejshëm të gjendjes së përgjithshme. Për më tepër, kurikula përfitoi nga vlerësime apo akreditime të jashtme gjë që gjithashtu konsiderohet të ketë ndikuar në rënien e cilësisë. Gjithashtu kurikulës nuk iu bënë vlerësime apo akreditime të jashtme, gjë e cila po ashtu konsiderohet të ketë ndikuar në cilësinë në rënie. Në këto kushte, 44 IAL private dhe 15 IAL publike nuk arritën të përmbushnin kriteret minimale, sipas përcaktimit në ligjin për arsimin e lartë. Për më tepër, kurikula nuk është e harmonizuar aq sa duhet në rang kombëtar.

¹³⁰ "Strategjia e zhvillimit të arsimit parauniversitar, për periudhën 2014-2020" është miratuar me VKM Nr.11, datë 11.1.2016.

■ **Sfidat.** Sfidat kryesore të arsimit të lartë përfshijnë nevojën për: (1) rritjen e cilësisë përmes përmirësimit të kushteve të mësimdhënies; (2) rritjen e numrit dhe cilësisë së personelit; (3) përmirësimin e infrastrukturës; (4) azhurnimin e kurikulës dhe standardeve cilësore, në përputhje me standardet më të mira evropiane; (5) sigurimin e përputhshmërisë së strategjive, kurikulave dhe programeve të arsimit me ato të sektorit privat dhe për t'iu përgjigjur kërkesave të tregut të punës; (6) zgjerimin e arsimit post-sekondar në përputhje me nevojat e fushave specifike dhe zhvillimet rajonale; (7) forcimin e kapaciteteve të përgjithshme institucionale; dhe (8) rritjen e autonomisë dhe vetë-qeverisjes së IAL-ve.

■ Objektivat strategjikë

1. Rritja e cilësisë së arsimit të lartë nëpërmjet:

- 1.1 rritjes së përqëndrimit në lidhje me përmirësimin e kushteve të mësimdhënies në të gjithë elementët përbërës të saj (personeli, infrastruktura etj);
- 1.2 zbatimit të reformës së arsimit të mesëm, duke përfshirë hartimin dhe miratimin e një ligji të ri dhe bazës nënligjore, që çon në krijimin e agjencive të reja të përfshira në skemën e arsimit të lartë;
- 1.3 forcimit të kapaciteteve të burimeve njerëzore dhe kapaciteteve të tjera përkatëse të Ministrisë së Arsimit dhe Sporteve;
- 1.4 përmirësimit të cilësisë së institucioneve të arsimit të lartë përmes akreditimit të IAL-ve publike dhe private dhe programeve studimore; dhe
- 1.5 përmirësimeve përkatëse në kuadrin ligjor, në përputhje me standardet e BE-së.

2. Mbështetja dhe shtimi i programeve studimore që kanë si synim përmbushjen e nevojave të tregut të punës nëpërmjet:

- 2.1 ristrukturimit të të gjitha programeve studimore, sipas ligjit të ri dhe praktikave më të mira evropiane në fushat përkatëse, si edhe në përputhje me direktivat evropiane për profesionet e rregulluara dhe direktivat e tjera për programet specifike studimore;
- 2.2 zbatimit dhe përshtatjes së Kuadrit shqiptar të kualifikimit me Kuadrin Evropian të Kualifikimit dhe direktivat e BE-së, duke përfshirë hartimin e kuadrit sektorial; dhe
- 2.3 ofrimit të programeve cilësore studimore, sipas përvojave më të mira të BE-së që do të çojnë në njohjen e diplomave të arsimit të lartë të marra në Shqipëri, si edhe në njohjen e kualifikimeve nga BE-ja që do të bëjnë të mundur punësimin e specialistëve shqiptarë në vendet e BE-së.

3. Sigurimi i një arsimit profesional që i korespondon nevojave të fushave specifike dhe zhvillimeve të rajoneve specifike nëpërmjet:

- 3.1 profilizmit dhe diferencimit të IAL-ve për t'iu përgjigjur më mirë nevojave të tregut të punës, nevojave të zhvillimit kombëtar dhe rajonal dhe procesit të integritimit në BE;
- 3.2 mbështetjes më cilësore për universitetet publike përmes Fondit të Zhvillimit Strategjik, me qëllim ofrimit të studimeve profesionale;
- 3.3 krijimit të kushteve dhe bazës ligjore për monitorimin e treguesëve të punësimit; dhe
- 3.4 përmirësimit të bashkëpunimit midis IAL-ve dhe sektorëve të manifakturës dhe shërbimeve.

4. Rritja e autonomisë dhe vetëqeverisjes së IAL-ve nëpërmjet:

- 4.1 përkufizimit të qartë dhe forcimit të statusit juridik të IAL-ve, duke përfshirë ristrukturimin organizativ dhe rritjen e efikasitetit dhe autonomisë institucionale;
- 4.2 rritjes së përgjegjshmërisë, eficiencës së menaxhimit dhe kapaciteteve të përgjithshme të strukturave të IAL-ve, për t'iu përgjigjur më mirë publikut, sipas parimeve të autonomisë, përgjegjshmërisë dhe qeverisjes së mirë;
- 4.3 përfshirjes më të madhe të trupës akademike dhe nxënësve në proceset e vendimmarrjes;
- 4.4 më shumë autonomi financiare për universitetet, bazuar mbi rezultatet dhe numrin e nxënësve, me anë të një formule të re financimi;
- 4.5 një rritjeje të fondeve publike për arsimin e lartë, deri në vitin 2020;
- 4.6 krijimit të sistemeve dhe procedurave për të siguruar mbështetje financiare për nxënësit bazuar mbi rezultatet shkollore dhe rrethanat e tyre shoqërore; dhe
- 4.7 ngritjes së një Fondi të Zhvillimit Strategjik (grant konkurses) si instrument për politikat e arsimit të lartë, zhvillimin e infrastrukturës universitare, përmirësimin e cilësisë së mësimdhënies dhe kërkimit shkencor.

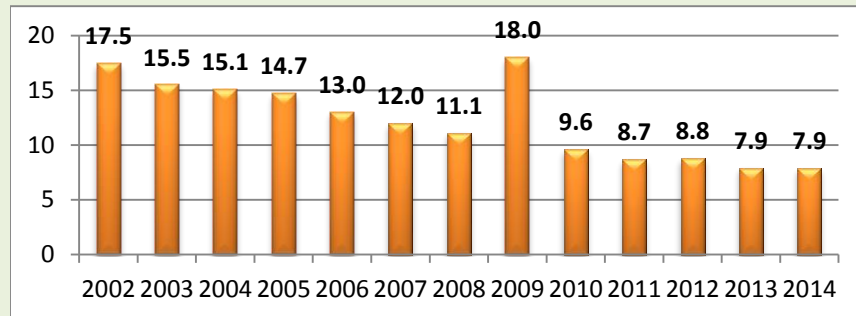
5. Ndërkombëtarizimi i arsimit të lartë dhe rritja e kontributit të “Albanian excellence” në tregun e punës nëpërmjet:

- 5.1 fuqizimit të bashkëpunimit ndërkombëtar midis institucioneve të arsimit të lartë dhe rritjes së nivelit të pjesëmarrjes në programet shkencore, kërkimore dhe programet e përbashkëta të BE-së;
- 5.2 krijimit të një rrjeti të “Albanian excellence” që jeton jashtë shtetit, me qëllim rritjen e kontributit të tyre përmes kthimit të tyre definitiv apo jo në Shqipëri (dmth shndërrimin e të ashtu-quajturit “Brain Gain” në “Brain Circulation”);
- 5.3 rritjes së lëvizjes së studentëve, pedagogëve dhe shkencëtarëve për shkëmbimin e “përvojave më të mira” midis institucioneve të arsimit të lartë në Shqipëri dhe jashtë saj, me një kontribut më të madh në fushat e arsimit të lartë dhe kërkimit shkencor;
- 5.4 reformës së Fondit të Ekselencës, i cili siguron financime jo vetëm për studentët, por edhe për administratën shtetërore;
- 5.5 rritjes së aplikimeve direkte individuale të studentëve dhe profesionistëve shqiptarë në institucionet më të mira të arsimit të lartë mbështetur me fonde përmes a një zyre të dedikuar asistence që siguron marrëdhëniet e tyre me institucionet përkatëse; dhe
- 5.6 përfitimet nga programet e BE-së, përmes ERASMUS +, programeve arsimore të BE-së, që kanë si synim modernizimin e sistemeve arsimore dhe përshtatjen e tyre për nevojat e tregut të punës dhe botës në ndryshim.

11.2 Një sistem i kujdesit shëndetësor më i fortë dhe më i aksesueshëm

■ **Gjendja aktuale.** Sipas standardeve rajonale, shqiptarët janë të shëndetshëm, por vendit i duhet të trajtojë barrën në ndryshim të sëmundejve, si dhe risqet në rritje që i kanosen shëndetit të popullatës.¹³¹ Mesatarja e jetesës në lindje ka arritur afërsisht 77.4 vjeç (deri në vitin 2014). Ky nivel relativisht i lartë mund të shpjegohet me dietën ushqimore përgjithësisht të shëndetshme mesdhetare të shqiptarëve. Një tregues kryesor matës i sistemit shëndetësor është incidenca e vdekshmërisë foshnjore për 1000 lindje të gjalla, i cili në Shqipëri ka rënë nga 17.5 në vitin 2002 në 7.9 në vitin 2014, siç ilustron në figurën 36 dhe është nën objektivin e OZHM-ve prej 8.0. Megjithatë, përlllogaritjet e vdekshmërisë foshnjore të botuara nga OBSH-jatë flasin për një diferencë të ndjeshme midis Shqipërisë dhe vendeve të tjera të rajonit si: Bosnje- Hercegovina (në 5.8 për 1000 lindje të gjalla), Mali i Zi (në 5.5 për 1000 lindje të gjalla), Serbia (në 5.7 për 1000 lindje të gjalla) dhe ish Republika Jugosllave e Maqedonisë (në 6.5 për 1000 lindje të gjalla).¹³²

Figura 36. Vdekshmëria foshnjore për 1000 lindje të gjalla, 2002-2014

Burimi: MSH / INSTAT

Në përgjithësi, sëmundjet jo- të transmetueshme dominojnë barrën e sëmundshmërisë: sëmundjet e zemrës, infeksionet e traktit të ulët të frymëmarrjes dhe kanceri i mushkërive janë shkaqet kryesore të vdekjeve të parakohëshme. Zakonet ushqimore të popullsisë shqiptare po ndryshojnë. Profili Global i Barrës së Sëmundjeve për vitin 2010 citon mënyrën e të ushqyerit si faktorin kryesor të riskut në Shqipëri, duke ia kaluar tensionit të lartë dhe duhanpirjes. Sipas Sondazhit Demografik të Shëndetit për vitin 2009, përqindja e duhanpirjes mes popullatës së rritur shqiptare është konstatuar tek 38%.¹³³

Një tjetër sfidë që ka lidhje me shëndetësinë është prevalenca e sëmundjeve kronike. Sëmundjet jo të transmetueshme kërkojnë trajtim të zgjatur dhe të kushtueshëm, si edhe kujdes profilaktik. Sistemit aktual të shëndetësisë i mungojnë mundësitë për trajtimin e të gjithave.

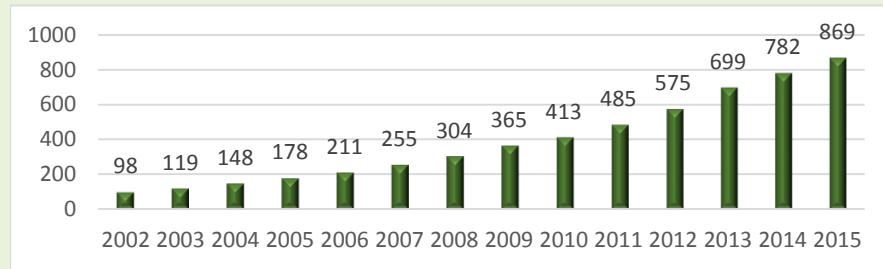
¹³¹ "Startegjia Kombëtare e Sektorit të Shëndetësisë 2016-2020" është duke u hartuar.

¹³² Banka Botërore ; Raporti nr. 82013.

¹³³ Treguesit e Objektivave të Zhvillimit të Mijëvjeçarit të OKB-së.

Ky është në veçanti rasti i përqindjes së prevalencës së HIV-it tek të rriturit, e cila ka ardhur në rritje të ndjeshme gjatë viteve të fundit, siç edhe tregohet në figurën 37, ku sipas përlllogaritjeve në vitin 2015 u regjistruan 869 raste.

Figura 37. Përqindja e prevalencës së rasteve të personave të prekur me HIV tek të rriturit, 2002-2014

Burimi: MSH

Kujdesi spitalor në Shqipëri është kryesisht publik, por shërbimet ambulatorë dhe farmacitë private janë gjithashtu të përhapura gjerësisht. Ka më shumë se 400 objekte të shëndetit parësor. Shpenzimet spitalore përbëjnë afërsisht 55% të të gjithë buxhetit të shëndetësisë.¹³⁴ Praktikisht, pacientët i anashkalojnë shpesh shërbimet e shëndetit parësor dhe dytësor të referencës, për shkak të cilësisë së dobët të perceptuar që ofrohet në to. Ndonëse janë shpenzuar mbi 500 milionë lekë për rindërtimin, ndërtimin dhe pajisjen e qendrave të kujdesit shëndetësor, ato ende shfaqen me mangësi serioze në infrastrukturë dhe kushtet higjieno-sanitare, si edhe në pajisje. Kjo i ka detyruar njerëzit t'i plotësojnë nevojat e tyre të nivelit të lartë për shërbime shëndetësore nga poliklinikat dhe spitalet. Kjo sjell ulje të efikasitetit të sistemit dhe rëndon në "kurriz" të buxheteve familjare. Ofrimi nga privati i kujdesit parësor dhe ambulator është i përhapur dhe përfshin shërbimet private që ofrohen nga ofrues publikë të praktikës së dyfishtë. Kujdesi shëndetësor dytësor dhe tretësor është i kufizuar, ndaj edhe afërsisht 70% e shqiptarve përdorin zakonisht sistemin shëndetësor publik.

Në vitin 2013, **sistemit i kontributit shëndetësor** në Shqipëri mbulonte më pak se gjysmën e popullatës aktive. Afërsisht 1 milionë shqiptarë në moshë pune i mbulojnë vetë kostot shëndetësore dhe afërsisht 60% e shpenzimeve familjare për shëndetësinë janë pagesa nga xhepi në pikën e marrjes së shërbimit.¹³⁵ Primet e sigurimeve nuk janë në përputhje me nivelin e të ardhurave, gjë që do të thotë se personat pagat e të cilëve janë në nivelin e lartë të shkallës së të ardhurave kontribuojnë më pak në terma relative sesa personat që janë në nivelin e ulët të shkallës së të ardhurave. Rrjedhimisht, skema e sigurimeve

Sa të kënaqur janë njerëzit nga shërbimi shëndetësor. . .

"Në përgjithësi shqiptarët nuk janë të kënaqur as me cilësinë dhe as me efikasitetin e shërbimeve publike shëndetësore. Vetëm 45 përqind e tyre shprehën të kënaqur—duke përbërë përqindjen më të ulët mes vendeve të rajonit . Bosnje- Hercegovina, Serbia dhe Mali i Zi e kanë këtë nivel së paku tek 55%. I njejt sondazh ka treguar edhe arësyet e mundshme (përveç cilësisë dhe efikasitetit) për këtë pakënaqësi nga ana e shqiptarëve: 39 përqind e personave të anketuar u përgjigjën se zakonisht duhen bërë pagesa nga xhepi për të marrë shërbimin në sistemin publik. Kjo jo vetëm është përqindja më e lartë në rajon, por përfaqëson gjithashtu dyfishin e atyre personave të anketuar për të njejtin sondazh të cilët u shprehën se duhet të bëjnë pagesa informale për të pasur mundësi të përfitojnë nga shërbimet publike në përgjithësi, në Shqipëri"

Raporti Nr. 82013 Bankës Botërore – A Public Finance Review; Part II: Improving the Efficiency and Quality of Public Spending, May 2014.

¹³⁴ Nga të dhënat e HIF-it.

¹³⁵ <http://data.euro.who.int/hfad/>.

shihet si jo-progresive dhe si e tillë kontribuese në padrejtësitë shoqërore.

Mbulimi nga sigurimet nuk duket të ketë ndonjë ndikim të ndjeshëm në uljen e shpenzimeve nga xhepi për shëndetësinë.¹³⁶ Shpenzimet nga xhepi për shëndetësinë janë më të larta për personat e siguruar, sesa për personat që nuk janë të siguruar. Ndërsa kjo mund të reflektojë faktin që personat e siguruar janë më të pasur, njëkohësisht ngre pikëpyetje mbi efikasitetin e skemës aktuale të sigurimeve. Konsumi mesatar familjar për frymë është afërsisht 13 përqind më i lartë për personat e siguruar. Sipas së njejtës logjikë, personat e siguruar shpenzojnë sa dyfishi i personave që nuk janë të siguruar për barnat pa recetë, 80% më shumë për barnat me recetë, dhe pothuajse 70% më shumë për shpenzimet shëndetësore OOP¹³⁷ në përgjithësi.

Ndërsa këto shifra duhen marrë me rezervë, ato shprehin qartazi shqetësime në lidhje me efikasitetin e mbrojtjes financiare që ofrohet nga sistemi aktual. Ato gjithashtu sugjerojnë se përmirësimi i efikasitetit të mbulimit duhet të ketë prioritete, përpara se të bëhen shpenzime substanciale publike për rritjen e mëtejshme të mbulesës, sidomos për personat që nuk janë të varfër. Nivelet e larta të shpenzimeve nga pacientët e siguruar për barnat me recetë – edhe ndonëse këto duhen financuar nga sigurimet – nuk bëjnë gjë tjetër veçse e theksojnë rëndësinë e tyre.

Ulja e çmimit të barnave, të cilat shpesh janë më të larta se në vendet e tjera të BE-së, është një aspekt që duhet marrë në konsideratë, duke përfshirë edhe nevojën e zgjerimit të shërbimeve farmaceutike në zonat rurale. Në këtë drejtim, gjatë vitit 2015, është zgjeruar lista e barnave të rimbursueshme me 56 barna të reja, duke e çuar në 477 numrin e barnave në listën e rimbursimit. Lista është zgjeruar për të gjitha kategoritë, duke u fokusuar kryesisht tek fëmijët, gratë shtatzëna, pensionistët, të sëmurët me kancer dhe të verbrit.

Karta e Shëndetit është një tjetër hap për modernizimin e shërbimit shëndetësor, pjesë e reformës në shëndetësi, që bashkë me recetën elektronike mundëson kontrollin online të sistemit. Kjo reformë ka arritur të zbatohet që prej vitit 2014, përmes shpërndarjes së kartës së shëndetit për qytetarët.

Së fundi, **Shërbimi i Urgjencës** po përballë me vështirësi për shkak të një sërë faktorësh: (1) mungesa e organizimit territorial ka sjellë vonesë në reagimin e urgjencës; (2) shërbimit të urgjencës i mungojnë pajisjet e përshtashme për të shpëtuar jetë dhe pajisjet lënë për të dëshiruar; dhe (3) personelit të urgjencës iu mungon kualifikimi i duhur. Këta faktorë kanë kontribuar në vdekjet e mijëra pacientëve, vdekje të cilat mund të ishin shmangur. Në përgjithësi, spitaleve iu mungojnë procedurat dhe protokollet standarde të punës, gjë që ka sjellë si pasojë rritjen e abuzimit apo shpërdorimit me barnat dhe pajisjet mjeksore. Mungojnë sistemet dhe standardet e monitorimit (akreditimit) për cilësinë e shërbimit shëndetësor. Treguesit e informacionit shëndetësor dhe ato të kujdesit shëndetësor në nivel individual dhe kombëtar në përgjithësi mungojnë, janë të pamjaftueshëm, të pasaktë apo të fragmentarizuar.

¹³⁶ Referenca tek Raporti i Bankës Botërore: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/20442/820130v2GRAY0COVER0Box385323B00PUBLICO.pdf?sequence=1>.

¹³⁷ Shpenzimet nën dorë (Out of Pocket-OOP)

■ **Sfidat.** Shqipëria përballlet me sfida të mëdha përsa i takon kujdesit të duhur dhe cilësor shëndetësor. Qeveria shqiptare ka propozuar një lëvizje drejt mbulesës së kujdesit shëndetësor universal që do të financohet nga të ardhurat e përgjithshme, por rradha dhe implikimet fiskale të këtij tranzicioni duhet të jenë të menduara me kujdes. Reforma e propozuar përfshin dy elementë kryesorë: (1) një kalim gradual nga modeli aktual hibrid i financimit të shërbimit publik përmes primeve të sigurimeve të pagave nga borderotë dhe të ardhurat e përgjithshme drejt një modeli të financuar vetëm nga të ardhurat e përgjithshme; (2) zgjerimi i gamës dhe thellësisë së mbulesës shëndetësore për të gjithë popullatën; dhe (3) përfundimi dhe miratimi i *“Strategjisë së shëndetësisë, 2016-2020”* brenda gjashtë mujorit të parë të vitit 2016”. Gjithashtu, mbulesa universale në shëndetësi ka disa dimensione, duke përfshirë përqindjen e popullësisë që mbulohet nga sigurimet, përqindjen e kostove që mbulohen dhe numrin e shërbimeve të mbuluara.

Në transformimin e sistemit të kujdesit shëndetësor ekziston nevoja për një integrim dhe koordinim më të mirë me programet e mbrojtjes shoqërore, sigurisë në vendin e punës, mbrojtjes së mjedisit, politikat për sportet, planifikimit territorial dhe rregulloret e politikave. Me buxhete të kufizuara, edhe përparësitë duhet të jenë të qarta, duke u përqëndruar tek çështjet madhore të shëndetësisë, si: përdorimi i drogës, abuzimi me alokoholin, duhanpirja, siguria rrugore, siguria ushqimore dhe kequshqyerja, sëmundjet e reja infektive dhe sëmundjet e neglizhuara, menaxhimit strategjik i kimikateve dhe faktorët mjedisorë. Ndaj edhe lind nevoja për një Shërbim Kombëtar Urgjence që do të ofronte një reagim të shpejtë dhe profesional ndaj nevojave të shëndetësisë bazuar mbi standarde të barabarta dhe të prështatshme sipas nevojave sezonale për kujdes në rastet e sëmundjeve dhe traumave.

■ **Vizioni.** *“Kujdes shëndetësor universal cilësor dhe në kohë për të gjithë personat që banojnë në Shqipëri”*

Vizioni për kujdesin shëndetësor në Shqipëri mund të shihet me krijimin e një sistemi me infrastrukturë të modernizuar dhe më rritjen e sigurisë. Spitalet publike nuk do të jenë vetëm vende ku njerëzit marrin trajtim mjekësor, por edhe qendra ku do të tregohet solidariteti dhe kultura sociale. Sistemi shëndetësor do të bazohet mbi protokolle të sakta dhe shkencore, si edhe procedura standarde, si elementë kryesorë të transparencës, verifikueshmërisë, përgjegjshmërisë, përgjegjësisë dhe cilësisë së shërbimit spitalor. Do të krijohen parimet e qeverisjes klinike në spitale, me standarde të larta të kujdesit shëndetësor, shërbime efikase, transparencë dhe përgjegjshmëri dhe me vëmendje drejt personave më vulnerabël. Pagesat spitalore do të ndryshojnë sipas kostove dhe grupeve sipas diagnozave (DRG). Spitalet publike dhe ato private do të akreditohen dhe do të jenë objekt rivlerësimesh të vazhdueshme.

■ **Objektivat strategjikë**

1. **Përmirësimi i cilësisë së kujdesit shëndetësor, duke garantuar akses të plotë për të gjithë personat që jetojnë në Shqipëri, sipas një sistemi të qëndrueshëm financiar nëpërmjet:**

- 1.1 krijimit të një shërbimi shëndetësor kombëtar dhe profesional, i cili përmbush nevojat e popullatës në të gjitha krahinat e vendit;
- 1.2 ngritjes dhe zbatimit të standardeve të barabarta në të gjitha qendrat shëndetësore, për t’iu përgjigjur ndryshimeve klimaterike;

- 1.3 vendosjes së objektivit të depistimit të hershëm për persona të grupmoshës 40-65 vjeç për diabetin, vlerësimin me teknologji shëndetësore (HTA), kancerin kolorektal, stresin dhe depresionin;
- 1.4 azhurnimit të regjirit të shtetasve të depistuar;
- 1.5 ngritjes së Shërbimit Kombëtar të Urgjencës;
- 1.6 përmirësimit të shërbimit shëndetësor përmes zgjerimit progresiv të listës së barnave të rimbursueshme; dhe
- 1.7 zhvillimit të modeleve financiare për kujdesin shëndetësor në nivel parësor, dytësor dhe tretësor përmes Fondit të sigurimit të detyrueshëm shëndetësor.

2. Rritjes së numrit të viteve të shëndetshëm të jetës së popullësisë shqiptare nëpërmjet:

- 2.1 nxitjes së rolit të shëndetit publik dhe programeve parandaluese dhe promovimit shëndetësor;
- 2.2 uljes së përqindjes së vdekshmërisë foshnjore;
- 2.3 uljes së përqindjes së vdekshmërisë amtare;
- 2.4 rritjes së numrit të testeve dhe konsultimeve në Qendrat e Testimit dhe Këshillimit për HIV/SIDA;
- 2.5 fuqizimit të shërbimeve shëndetësore dhe sistemeve ndërsektoriale, për t'iu përgjigjur më mirë ndryshimeve klimaterike; dhe
- 2.6 rritjes së ndërgjegjësimit dhe qëndrimit në përgjithësi në lidhje me shëndetin.

3. Modernizimi i infrastrukturës dhe rritja e sigurisë dhe cilësisë së kujdesit spitalor nëpërmjet:

- 3.1 rindërtimit apo rehabilitimit të objekteve të dëmtuara apo objekteve spitalore të projektuara dobët;
- 3.2 rritjes së disponueshmërisë së pajisjeve diagnostikuese në spitalet rajonale;
- 3.3 decentralizimit të shërbimeve spitalore që lidhen me sëmundjet me incidencë të lartë vdekshmërie nga shkaqe si: tumoret dhe sëmundjet kardiovaskulare në spitalet e Durrësit, Vlorës dhe Shkodrës;
- 3.4 hartimit dhe zbatimit të saktë dhe shkencor të protokolleve dhe procedurave standarde;
- 3.5 ofrimit të kujdesit shëndetësor spitalor përmes mekanizmave të përmirësuara financiare, rritjes së autonomisë dhe standardeve të mirë-përpiluara;
- 3.6 rritjes së kapaciteteve dhe kompetencave të mjekve dhe infermiereve përmes përdorimit të teknikave të reja dhe praktikave diagnostikuese;
- 3.7 vlerësimit të performancës së personelit mjekësor përmes sistemit të azhurnuar të akreditimit;
- 3.8 vendosjes së parimeve të qeverisjes klinike që kanë si synim arritjen e standardeve të larta të kujdesit shëndetësor, shërbimeve efektive, transparencës dhe përgjegjshmërisë;
- 3.9 administrimit më efikas dhe financimit të spitaleve, sipas paketave të shërbimeve individuale të kontraktuara;
- 3.10 kontraktimit të shërbimeve të sterilizimit të sallave të operacioneve në të gjithë vendin;
- 3.11 ndërtimit të modeleve të partneritetit publik-privat, për të siguruar menaxhimin më me efikasitet të kohës, materialeve dhe burimeve financiare; dhe
- 3.12 ngritjes dhe zhvillimit të shërbimeve komunitare të shëndetit mendor në nivel kombëtar.

4. Rritja e cilësisë dhe sigurisë së barnave, në përputhje me standardet europiane nëpërmjet:

- 4.1 uljes së çmimit të shitjes së barnave në Shqipëri;
- 4.2 rritjes së kontrollit të cilësisë gjatë fazës së shpërndarjes së barnave;

- 4.3 disponueshmërisë së një shërbimi cilësor farmaceutik në të gjithë vendin;
- 4.4 krijimit të një sistemi ndjekjeje; dhe
- 4.5 krijimit të Agjencisë Kombëtare të Barnave dhe Pajisjeve Mjekësore.

5. Zhvillimi i një qasjeje të integruar dhe më të mirë koordinuar të kujdesit shëndetësor nëpërmjet:

- 5.1 zhvillimit të mekanizmave të bashkërendimit ndërsektorial për çështjet madhore të shëndetësisë që kanë të bëjnë me përdorimin e drogave, abuzimin me alkooholin, duhanpirjen, sigurinë rrugore dhe kequshqyerjen, sëmundjet infektive, menaxhimin strategjik të kimikateve, mbrojtjen e fëmijëve, referimin e rasteve dhe problemet që lidhen me dhunën në familje;
- 5.2 vaksinimit në kohë të fëmijëve, sipas kalendarit kombëtar të vaksinimit;
- 5.3 uljes së synuar të numrit të epidemive që përhapen përmes ndotjes së ujit;
- 5.4 zhvillimit të mekanizmave të bashkërendimit për personat me aftësi të kufizuar, gjë që do të mundësojë integrimin e tyre në jetën shoqërore;
- 5.5 rritjes së monitorimit të agjencive mjedisore; dhe
- 5.6 rritjes së numrit të laboratorëve të pajisur me pajisjet që nevojiten për të evidentuar shkaqet e sëmundjeve me origjinë ushqimore.

6. Rritja e transparencës dhe përgjegjshmërisë dhe rikthimi i besimit të publikut të gjerë në sistemin e kujdesit shëndetësor nëpërmjet:

- 6.1 hartimit dhe zbatimit të Strategjisë së Shëndetësisë për periudhën 2016-2020;
- 6.2 krijimit të një sistemi informacioni të automatizuar të kujdesit shëndetësor që do të lidhë të gjithë aktorët publikë dhe privatë brenda sistemit shëndetësor në tërësi;
- 6.3 krijimit dhe azhurnimit rutinë të regjistrave të sëmundjeve; dhe
- 6.4 zbatimit periodik të Llogarive Kombëtare të Shëndetësisë.

11.3 Shtimi i mundësive të punësimit

■ **Situata aktuale. Tregu i punës** në Shqipëri ka vijuar ndryshimet dhe përshtatjet ndaj kushteve të tregut, por jo me shpejtësinë dhe fleksibilitetin e duhur. Së pari, tregu i punës ende dominohet nga veprimtaria e sektorit privat bujqësor që përbën 43% të gjithë punësimit në rang kombëtar.¹³⁸ Së dyti, proporcionet e krahut të punës në industri (17.4%) dhe shërbime (39.4%) janë shumë më poshtë nga vendet e tjera të Evropës Juglindore dhe BE-së. Së treti, përsa i takon pjesëmarrjes në krahun e punës, niveli i punësimit për popullatën e moshës nga 15-64 vjeç ka shënuar rënie nga 55.9% në vitin 2012 në 52.1% në fillim të vitit 2015. Në tabelë paraqiten tendencat e punësimit dhe papunësisë në Shqipëri gjatë periudhës 2007 – 2014.

Punësimi në sektorin privat. Sektori privat ka qenë gjithmonë burimi më i madh i sigurimit të vendeve të punës dhe punësimit në Shqipëri gjatë shtatë viteve të shkuar, me mbi 80% të krahut të punës të punësuar në këtë sektor. Programet qeveritare kanë mbështetur rritjen ekonomike të sektorit privat, që shihet si e rëndësishme për qëndrueshmërinë afatgjatë të këtij sektori dhe krahut të tij të punës. Bazuar mbi të dhënat e punësimit, sektori jo-bujqësor privat ka ardhur në ekspansion të vazhdueshëm, teksa ekonomia

¹³⁸ Burimi, INSTAT, Sondazhi për krahun e punës, 2013

lëviz drejt veprimtarive më produktive në shërbime dhe nën-sektorët e industrisë, në kombinim me proceset e urbanizimit.

Këto përparime janë bërë të mundura nga zgjerimi i punëve që lidhen me shërbimet (komunikimi, teknologjia e informacionit, restorantet dhe hotelet etj.), industrinë e lehtë dhe industritë nxjerrëse etj. Zgjerimi i niveleve të punësimit në tregje të reja për sektorin privat do të kërkojë politika proaktive për rritjen e konkurrueshmërisë, investimet e huaja direkte, trainime, përdorimin e informacionit dhe teknologjive të komunikacionit, përdorimin me efikasitet të burimeve, investime në punë kërkimore dhe novatorizëm dhe një sërë iniciativash të tjera të ndërlidhura, të përcaktuara në SKZHI.

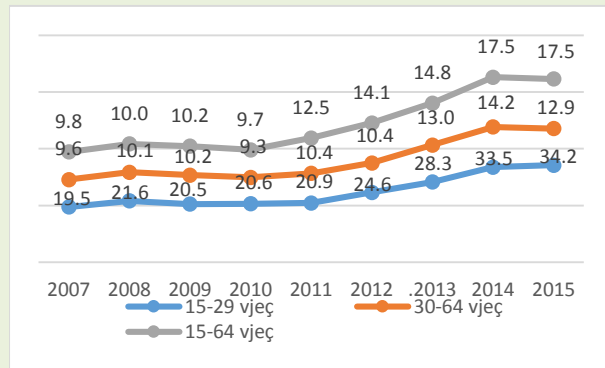
Tablela 4. Tendencat e papunësisë dhe punësimit në Shqipëri, 2007-2014

Papunësia	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Grupmosha 15-29	19.8	24.7	21.9	22.5	21.9	26.0	27.2	32.5
Grupmosha 30-64	10.7	10.0	10.4	10.8	11.1	10.0	13.1	13.3
Grupmosha 15-64	13.5	13.2	13.8	14.2	14.3	13.8	16.4	17.9
Punesimi sipas sektoreve	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Te punesuar(I+II+III)	939,000	901,708	905,088	904,210	925,242	959,227	916,916	925,262
I. Sektori Publik	167,100	166,543	166,430	166,338	165,100	164,400	163,900	163,885
%	17.8%	18.5%	18.4%	18.4%	17.8%	17.1%	17.9%	17.7%
<i>Buxhetore</i>	125,200	125,500	125,320	126,500	128,200	128,734	129,212	129,065
%	13.3%	13.92%	13.85%	13.99%	13.86%	13.42%	14.09%	13.95%
<i>Jobuxhetore</i>	41,900	41,043	41,110	39,838	36,900	35,666	34,688	34,820
%	4.5%	4.6%	4.5%	4.4%	4.0%	3.7%	3.8%	3.8%
II. Sektori privat jobujqesor	229,900	238,975	237,231	241,836	256,288	268,690	290,763	318,571
%	24.48%	26.5%	26.2%	26.7%	27.7%	28.0%	31.7%	34.4%
III. Sektori privat bujqesor	542,000	496,190	501,427	496,036	503,854	526,137	462,253	442,806
%	57.7%	55.0%	55.4%	54.9%	54.5%	54.9%	50.4%	47.9%

Burimi: INSTAT, Korrik 2015

Papunësia. Vihet re një rritje e nivelit të përgjithshëm të papunësisë në vitin 2015, në nivelin 17.5%, (figura 38). Megjithatë, papunësia është në nivele shumë më të larta për të rinjtë e moshës 15-29 vjeçare (nga 19.5% në vitin 2007 në 34.2% në vitin 2015). Përqindja e papunësisë tek gratë në vitin 2014 ishte pak më e ulët sesa tek burrat (përkatësisht 15.5% dhe 19.7%). Në tregun e punës në Shqipëri vihen re

Figura 38. Niveli i papunësisë në Shqipëri, 2007-2015

Burimi: INSTAT

Tablela 5. Shqipëria: nivelet e punësimit dhe papunësisë (2009-13)

Viti	Përqindja e punësimit	Përqindja e papunësisë
2009	53.5%	13.8%
2010	53.5%	14.2%
2011	58.7%	14.3%
2012	56.3%	13.9%
2013	50.2%	16.1%
2014	52.1%	17.9%

Burimi: Banka e Shqipërisë, Politikat monetare

dallime të rëndësishme gjinore, ku gratë përballen me nivele shumë më të ulëta punësimi nga burrat, për

të gjitha grupmoshat. Mesatarisht, hendeku qëndron tek 14 pikë përqindjeje, duke qenë se niveli i punësimit për gratë dhe vajzat e moshës nga 15-64 vjeç është në nivele 45.1% në krahasim me 59.4% që është niveli i punësimit për meshkujt (tremujori i parë i vitit 2015). Nivelet e punësimit dhe papunësisë gjatë periudhës 2009-2014 jepen përkatësisht në tabelën në vijim.

Një tipar tjetër i spikatur i tregut shqiptar të punës është përqindja e lartë e mungesës së aktivitetit që u rrit me 4.9% në vitin 2013, duke sjellë një rezultat 1.6 herë më të lartë për gratë sesa për burrat. Kjo nuk bën gjë tjetër vetëm se përforcon stereotipin se gratë dhe vajzat konsiderohen si personat që e kanë vendin në shtëpi, për tu kujdesur për familjen.¹³⁹

Arsimi dhe formimi profesional. Rezultatet arsimore përbëjnë një faktor të rëndësishëm determinant si të performancës së tregut të punës, ashtu edhe të varfërisë. Në veçanti, arsimi dhe formimi profesional kanë tendencën të ndikojnë pozivisht në integrimin në tregun e punës dhe sigurimin e të ardhurave. Gjatë periudhës 2009-2013, arsimi dhe formimi profesional (AFP) siguroheshin përmes një sistemi të centralizuar. Sistemi nuk ka qenë në gjendje të përmbushë nevojat lokale kryesisht për shkak të ndarjes së arsimit dhe formimit profesional (siç u theksua më lart) dhe mungesës së qasjes së duhur për monitorimin dhe vlerësimin. Kjo solli si rezultat një nivel të ulët pjesëmarrjeje (14.2%) në arsimin dhe formimin profesional në këtë periudhë. Në Shqipëri, formimi i të rriturve është ende në fazat e veta fillestare, ku vetëm 1% e të rriturve të grupmoshës 25-64 vjeçare morën pjesë në programe trajnimi dhe ritrajnime profesionale gjatë vitit 2012 (në krahasim me 9% që është shifra për vendet e BE-së). Në vitin akademik 2014/15 në shkollat profesionale janë regjistruar rishtazi 6,000 nxënës, që shënon një rritje të ndjeshme me 40% nga nivelet e periudhës 2013-14.

Sistemi shqiptar AFP ende është nën ndikimin e: (1) një përfshirjeje të kufizuar të partnerëve socialë – në veçanti të dobta janë marrëdhëniet midis sistemit të arsimit dhe formimit profesional nga njëra anë dhe industrisë nga ana tjetër; (2) faktit që pjesa më e madhe e kurrikulave ofrojnë pak hapësirë për përvojë në vendin e punës dhe nuk janë të lidhura me standardet profesionale; (3) faktit që aspektet e sipërmarrjes janë të kufizuara, duke përfshirë kurrikulën e AFP-së; (4) një sistem tejet i centralizuar dhe me cilësi të dobët (mbi 60% e ofruesve publikë të AFP konsiderohen se ofrojnë nivel të ulët shërbimi dhe reagimi, në përgjigje ndaj nevojave lokale)¹⁴⁰; (5) mungesa e mësuesve të kualifikuar profesionalisht, programeve të formimit të mësuesve (para shërbimit dhe gjatë shërbimit) dhe instrumenteve të tjera të formimit të vazhdueshëm profesional; (6) vijimi i një dikotomie midis arsimit profesional dhe formimit profesional, pavarësisht se arsimi dhe formimi profesional tashmë ka kaluar në varësinë e MMSR-së; (7) qendrat e formimit profesional janë larg të qënit efikase dhe nuk e përmbushin misionin e tyre; (8) ka mungesa fondesh, stimujt janë të dobët për të garantuar pjesëmarrjen e punëdhënësve; dhe (9) siç është përmendur më herët, vijojnë mangësitë në infrastrukturën dhe objektet e arsimit dhe formimit profesional, si edhe ka mangësi të kompetencave të personelit dhe kurikulës së formimit profesional.

¹³⁹ Sipas përkufizimeve të INSTAT/Sondazhit për krahun e punës: Popullata që nuk është ekonomikisht aktive përfshin të gjithë personat që nuk janë të klasifikuar si të punësuar apo të vetë-punësuar (nxënës/studentë, shërbues, në shërbimin e detyruar ushtarak, pensionistë, persona me aftësi të kufizuar, persona të papunë të shkurajuar). Shih <http://www.INSTAT.gov.al/en/themes/labour-market.aspx>.

¹⁴⁰ MMSR, GIZ, ETF, Sondazhi bazë për ofruesit publikë të AFP në Shqipëri, 2014.

Si pjesë e ekonomisë informale, **punësimi informal** është një ndër problemet më themelore të ekonomisë dhe shoqërisë shqiptare. Kjo përbën një shqetësim në disa aspekte: (1) ndikon drejtpërdrejtë në sigurinë e vendit të punës për shkak të mungesës së kontratave të punës; (2) ndikon tek e drejta për sigurime shoqërore; (3) ul pagesën dhe burimin e të ardhurave, duke ndikuar në mirëqënien ekonomike; (4) përbën barrë fiskale për ekonominë përmes fenomenit të evazionit tatimor; (5) pengon zhvillimin e tregut në fusha që varen ndjeshëm nga punësimi familjar, si p.sh. bujqësia¹⁴¹; (6) rrit vulnerabilitetin dhe nxit përjashtimin e grave dhe grupeve të tjera të marginalizuara, si: romët dhe egjiptianët (referoju Kutisë në vijim).

Informaliteti është i pranishëm si në sektorët e ashtuquajtur tradicionalë dhe në ata më modernë, ashtu edhe në sektorët urbanë jashtë bujqësisë. Të punësuarit në sektorin informal nuk mbulohen nga legjisllacioni i punës apo nga sigurimet shoqërore, dhe as nuk kontribuojnë në sistemin e sigurimeve shoqërore. Kur vjen fjala për kushtet e punës dhe punën e papaguar familjare, nivelet e informalitetit janë të larta. Pjesa më e madhe e grave të reja punojnë pa pagesë në familje, në veçanti në zonat rurale.

■ **Sfidat.** Një ndër sfidat kryesore në Shqipëri vijon të mbetet niveli i lartë i papunësisë mes të rinjve. Disa nga sifdat e tjera për këtë sektor në kuadrin e periudhës së planifikimit të SKZHI-II përfshijnë: (1) nevojën për të ulur nivelet e papunësisë dhe ato të punësimit informal përmes politikave më të mira të tregut të punës; (2) kërkesën për paketa më gjithëpërfshirëse shërbimesh dhe programesh për zgjerimin e shërbimeve të punësimit dhe formimit profesional në zonat rurale; (3) nevojën për ri-orientimin e arsimit dhe formimit profesional, me qëllim përmbushjen e nevojave faktike të tregut të punës, përmes kombinimit të mësimdhënies në teori, me punën në praktikë; (4) ri-aktivizimin e Këshillit Kombëtar të Punës, si instrument kryesor për hartimin e politikave që lidhen me pagat për punësimin dhe përfitimet sociale; (5) nevojën për heqjen e pengesave për krijimin e biznesit, me qëllim uljen e informalitetit; dhe (6) nevojën për të garantuar një lidhje dhe bashkërendim më të mirë të punësimit dhe aktiviteteve të formimit me ato të punës kërkimore dhe novatorizmit dhe sektorët e tjerë prioritarë.

Vulnerabiliteti

Nuk ekziston ndonjë përkufizim universal i pranuar mbi vulnerabilitetin, apo cilët janë grupet vulnerabël, duke qenë se këto janë terma relative, në këtë SKZHI dhe varen nga konteksti (vulnerabilitet social, ekonomik, politik, vulnerabilitet ndaj një sërë fatkeqësish apo ndryshimesh klimaterike, vulnerabilitet shëndetësor, vulnerabilitet në lidhje me korupsionin etj).

Kështu psh, në kuadrin e uljes së varfërisë, grupet vulnerabël janë ato që “. . .përballen me një nivel më të lartë varfërie dhe përjashtimi social nga pjesa tjetër e popullatës. Minoritetet etnike, personat me aftësi të kufizuara, të pastrehët, personat që janë abuzues substancash, persona të moshuar të izoluar dhe fëmijët shpesh përballen me vështirësi që nxisin përjashtimin e mëtejshëm social, si p.sh. nivelet e ulta të arsimit, dhe papunësia, apo nivelet e pamjaftueshme të punësimit.”

EQAVET, <http://www.eqavet.eu/qc/gns/glossary/v/vulnerable-group.aspx>.

¹⁴¹ Aspekte të tjera të punësimit dhe dinamikat e krahut të punës në bujqësi diskutohen në Seksionin 12.3 të këtij dokumenti.

Për trajtimin e gjithë këtyre shqetësimeve, në muajin nëntor të vitit 2014 qeveria miratoi “Strategjinë kombëtare mbarësektorale për profesionet dhe aftësitë profesionale, 2014-2020”, ndërsa është ngritur edhe një GMIP për punësimin, aftësitë dhe politikat sociale.

■ **Vizioni.** *“Rritja e aftësive profesionale dhe krijimi i vendeve më të mira të punës për të gjithë burrat dhe gratë”*

■ **Objektivat strategjikë**¹⁴²

1. Nxitja e mundësive dinjitoze të punësimit përmes politikave më efikase të tregut të punës, sidomos nëpërmjet:

- 1.1 riorganizimit të zyrave të punës në kuadrin e modelit të ri të shërbimit, me synimin e rritjes së përqindjes së pjesëmarrjes vjetore të grave/burrave në programet aktive të tregut të punës;
- 1.2 përmirësimit të kuadrit ligjor dhe atij institucional në përputhje me standardet ndërkombëtare të ratifikuara, me qëllim uljen e aksidenteve në vendin e punës dhe rritjen e jetëgjatësisë së punëtorit;
- 1.3 një rritjeje të numrit të grave dhe burrave që marrin pjesë në programet aktive, përmes një nxitjeje më të madhe të pjesëmarrjes dhe përmes garantimit të shumëllojshmërisë më të madhe dhe rritjes së efikasitetit të programeve.

2. Sigurimi i ofrimit të arsimit dhe formimit profesional cilësor (AFP) për të rinjtë dhe të rriturit nëpërmjet:

- 2.1 një rritjeje të numrit të pjesëmarrësve në programet e AFP përmes optimizimit të rrjetit të ofruesëve të AFP-së;
- 2.2 rritjes së cilësisë dhe efikasitetit të ofruesve të AFP-së përmes sigurimit të mbështetjes financiare dhe përshtatjes së inputeve dhe kapaciteteve të AFP-së (infrastruktura, ofiçinat, laboratorët, pajisjet, kurikulat, materialet didaktike, burimet njerëzore); dhe
- 2.3 shtimit të lidhjeve mes studimeve dhe punës dhe lehtësimit të kalimit drejt punës nëpërmjet:
 - (i) rritjes së përqindjes së punësimit të nxënësve që mbarojnë arsimin profesional, nga e cila 25% duhet të jenë vajza;
 - (ii) rritjes së nivelit të punësimit mes pjesëmarrësve në kurse afatshkurtra të formimit profesional, dhe sidomos rritjes së përqindjes së grave;
 - (iii) promovimit të mëtejshëm të imazhit të arsimit dhe formimit profesional.

3. Ulja e mundësive për punësim informal dhe e përqindjes së punësimit informal në sektorët jo-bujqësorë nëpërmjet:

- 3.1 heqjes së pengesave për ngritjen e bizneseve me qëllim uljen e informalitetit;
- 3.2 zbatimit më me forcë të ligjeve dhe rregulloreve ekzistuese (si p.sh. inspektimet e punës);

¹⁴² Pjesë e treguesve për objektivat e zhvillimit të përcaktuar në Strategjinë Kombëtare për Punësim dhe Aftësi 2014-2020

- 3.3 forcimit të bashkëndimit mes subjekteve të përfshira drejtpërdrejt apo indirekt në sektorin informal (me sektorë të tjerë si mbrojtja sociale, sigurimet shoqërore, bujqësia, financa) në nivel qendror dhe vendor;
- 3.4 forcimit të legjislacionit, rregulloreve dhe politikave që kanë si pikësynim forcimin e mbrojtjes së punësimit, me objektiv punësimin informal (si p.sh. stimujt dhe aspektet dekurajuese);
- 3.5 forcimit dhe zbatimit të kodeve dhe standardeve që respektojnë mjedisin e punës në rastet ku ka nivele të larta të informalitetit në punësim (dmth adresimi i aspekteve të shëndetit dhe sigurisë);
- 3.6 organizimit të programeve pro-aktive të formimit dhe punësimit, me objektiv gratë, vajzat dhe grupe të tjera vulnerabël, si komunitetet e romëve dhe egjiptianëve;
- 3.7 një pune më të mirë kërkimore, analizash dhe informacioni në lidhje me sektorin informal;
- 3.8 targetimit të programeve të AFP-së për segmente prioritare të tregut informal të punës (si p.sh. komunitetet vulnerabël, profesionet me rrezik të lartë etj.); dhe
- 3.9 programeve të arsimit dhe ndërgjegjësimit që përqëndrohen si tek punëmarrësit, ashtu edhe tek punëdhënësit.

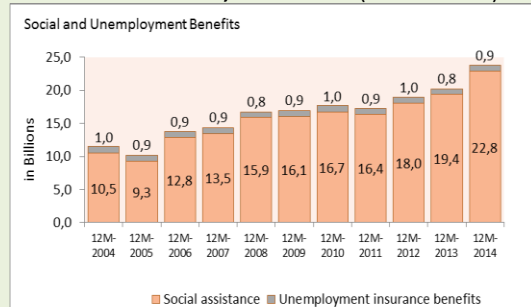
1.4 Forcimi i sigurimeve shoqërore

■ **Situata aktuale.** Aktualisht, skema shqiptare e pensioneve konsiderohet të jetë financiarisht e paqëndrueshme. Të ardhurat e mbledhura nga kontributet nuk janë në gjendje të plotësojnë detyrimet për pensionet, kryesisht për shkak të përqindjes së ulët të pjesëmarrjes në skemën e sigurimeve shoqërore (afërsisht 55.7% e kraut të punës) dhe një niveli të lartë korrespondues informaliteti. Përfitimet nga skema aktualisht janë 41.6% e pagës mesatare, diku më poshtë mesatares evropiane.

Shpenzimet për përfitimet e papunësisë (Figura 39) gjatë vitit 2014 përbënin afërsisht 2.2% mbi buxhetin dhe ishin gjithashtu 2.4 miliardë lekë ose 10% më të larta se një vit më parë. Po ashtu përfitimet shoqërore për vitin 2014 shkuan në total 1.8 miliardë lekë, 8.8% më lart se viti paraardhës. Ndonëse nivelet e përfitimeve sociale kanë qenë relativisht të stabilizuara gjatë 10 viteve të fundit është shënuar një rritje e qendrueshme e përfitimeve për papunësinë. Shpenzimet për sigurimet shoqërore dhe shëndetësore në vitin 2014 arritën në 138.54 miliardë lekë, shifër kjo me 2.7 miliardë lekë më shumë nga shifra e planifikuar. Figura 40 tregon rritjen e vijueshme vjetore të pagesave.

Aktualisht, Shqipëria ka një popullsi me moshë të re. Megjithatë, parashikimet afatgjata flasin për një popullatë gjithmonë e më shumë në moshim. Sipas statistikave, përqindja e popullatës në moshë pensioni parashikohet që deri në vitin 2031 të rritet me 25% dhe me 35.0% deri në vitin 2080.

Figura 39. Sigurimet për papunësinë dhe ndihma ekonomike, 2004-2014 (miliardë lekë)

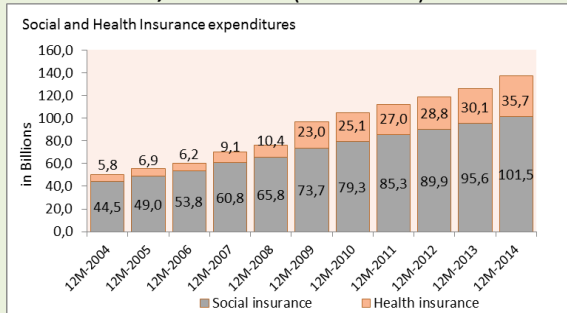

Burimi: MMSR/Instituti i Sigurimeve Shoqërore

Nivelet e ulta të përfitimeve nga kontributet në skemë janë pjesërisht pasojë e rritjes së informalitetit dhe deklarimeve jo reale të pagave mbi të cilat më pas llogariten kontributet e pensioneve. Në rast se kjo situatë prevalente do të vazhdojë me gjasë ajo do të krijojë barrë mbi shërbimet sociale në të ardhmen dhe do të çojë potencialisht në përkeqësime të mëtejshme me kalimin e kohës. Sa për ilustrim, nëse kjo ndryshon, përfitimet e ardhshme që paguhen nga sistemi, si përqindje e pagës mesatare mund të jenë më të ulta nga përqindja aktuale dhe kjo mund të shkaktojë rritjen e presionit mbi deficitin fiskal. Nëse vazhdojnë këto

nivele të ulta të pjesëmarrjes, një përqindje e konsiderueshme e popullatës nuk do të mund të përfitojë nga pensionet.

Figura 40. Shpenzimet për sigurimet shoqërore dhe shëndetësore, 2004-2014 (billion lekë)

Burimi: MMSR/ Instituti i Sigurimeve Shoqërore

Megjithatë, reformat e zbatuara plotësisht do të nxisin pjesëmarrjen në skemë duke lidhur masat për pensionet me kontributet e paguara. Në këtë rast, numri i kontribuesëve mund të rritej nga niveli aktual prej 705 mijë përfituesish në 759,000 mijë deri në vitin 2018 dhe 778,000 mijë deri në vitin 2020. Numri i viteve të kontributeve do të rritet gjithashtu nga 35 që është në vitin 2015 në 37 deri në vitin 2020. Kjo do të sjellë ulje të deficitit të skemës nga 1.6% e PBB në vitin 2015 në 1% deri në vitin 2018 dhe më pas.

Për të trajtuar këto çështje dhe për të siguruar qëndrueshmërinë afatgjatë të sistemit, qeveria nisi një sërë reformash për pensionet në fillim të vitit 2014. Reformat u institucionalizuan përmes ndryshimeve të nevojshme të ligjit "Për sigurimet shoqërore në Republikën e Shqipërisë", i cili u miratua në muajin korrik të vitit 2014, ndërsa zbatimi i tij nisi nga fillimi i vitit 2015.¹⁴³

Reformat drejtohen nga një grup ndërsektorial me një pjesëmarrje të gjerë të partnerëve socialë dhe aktorëve të tjerë të interesit. Vendimet për reformat bazohen mbi konsultime të gjera me publikun. Si pjesë e hartimit të dokumentit të politikave për reformën u ndërtuan disa skenarë ku përfshihen praktikat më të mira ndërkombëtare për administrimin e pensioneve, prej të cilave u zgjodhën më të përshtatshmit, duke u përqëndruar tek forcimi i lidhjeve midis kontributeve individuale dhe shumës së paguar për përfitimet.

Skenari i përzgjedhur që pasqyron thjeshtësinë, fleksibilitetin dhe transparencën gjithashtu parashikon përshtatje në formulën e llogaritjes së pensioneve bazuar mbi faktorët e ndryshueshëm demografikë, shoqërorë, fiskalë dhe variabla të tjerë. Me zbatimin e reformave të propozuara parashikohet që ato të sjellin një ulje më të shpejtë të deficitit financiar të skemës nga një shifër e parashikuar prej 1.6% e PBB-së në vitin 2015 në 1.0% deri në vitin 2018, në 0.4% të PBB-së deri në vitin 2030 dhe pastaj eventualisht në 0% deri në vitin 2043. Kjo skemë e re, do të garantojë ruajtjen e përfitimeve, pasi në skemën e mëparshme, përqindja e zëvendësimit parashikohej mbi 30% deri në vitin 2032 dhe duke shënuar një rënie të ndjeshme deri në 25% për vitin 2039, në 18% në vitin 2050 dhe në një nivel shumë të ulët prej 6.2% deri në vitin 2080.

■ **Sfidat.** Sfidat dhe prioritetet kryesore në reformën e pensioneve gjatë periudhës së planifikimit 2015-2020 përfshijnë: (1) nevojën për forcimin e parimit të kontributit të sistemit të pensioneve dhe sigurimit të një përqindjeje më të madhe të pjesëmarrjes, duke krijuar mundësi më të mëdha për pensione më të larta, me supozimin që periudhat e pjesëmarrjes do të jenë më të gjata dhe do të ketë një rritje të shumave

¹⁴³ Sikundër theksohet në nën-seksionin më lart, qeveria ka evidentuar "punësimin, aftësitë profesionale dhe politikën shoqërore" si një nga katër pilotët për qasjen sektoriale. Në dhjetor 2015 është miratuar Strategjia Kombëtare e Mbrojtjes Sociale 2015-2020 dhe Plani I saj i Veprimet dhe në shkurt 2016 është miratuar Dokumenti i Politikave për Përfshirjen Sociale 2015-2020 (ku përfshihet siguria sociale, ndihma ekonomike, politikën për grupet me nevoja të posaçme: personat me aftësi të kufizuara, Romët, strehimi). Gjithashtu, është hartuar "Dokumenti për politikën e pensioneve".

të kontributit bazuar mbi paga më të larta; (2) nevojën për përmirësimin e qëndrueshmërisë financiare të skemës dhe uljen e deficitit; (3) nevojën për të gjetur rrugë dhe mënyra për sigurimin e pensioneve sociale për shtetasit rezidentë pa të ardhura nga një pension pleqërie; (4) unifikimin e kriterëve për përfitime pensionesh si në zonat urbane ashtu edhe në ato rurale, duke i kombinuar në një skemë të vetme; dhe (5) nevojën për një nivel më të lartë koordinimi të skemave me vende të tjera të rajonit dhe me BE-në.

■ **Vizioni.** *“Mbulimi përmes elementëve të sigurimeve shoqërore për të gjithë shtetasit shqiptarë, duke siguruar përfitime të mjaftueshme, me qëllim lehtësimin e varfërisë për moshën e tretë, përmes forcimit të natyrës kontributive dhe solidaritetit të sistemit”*

■ **Objektivat strategjikë**

1. Rritja e përqindjes së pjesëmarrjes së popullatës në moshë pune në skemën e sigurimeve nëpërmjet:

- 1.1 zbatimit të formulës së re për përlogaritjen e pensioneve duke hequr kufizimet mbi maksimumin e lejueshëm të përfitimeve, kombinuar me lidhjen e pensioneve me pagat e viteve të fundit të punës;
- 1.2 forcimit të mbledhjes së kontributeve përmes zbatimit të ligjit dhe rregulloreve dhe uljes së nivelit të informalitetit përmes një bashkërendimi më të mirë të të gjitha agjencive të zbatimit; dhe
- 1.3 identifikimit të pagës minimale kontributive me pagën minimale zyrtare dhe indeksimin e pagës maksimale kontributive, sipas rritjes së pagës mesatare.

2. Rritja e qëndrueshmërisë financiare të skemës dhe ulja e deficitit nëpërmjet:

- 2.1 rritjes të të ardhurave nga kontributet;
- 2.2 rritjes së numrit të personave që kontribuojnë në sistem;
- 2.3 një rritjeje të synuar në numrin e viteve të kontributit në skemën e sigurimeve shoqërore nga 35 vjet në vitin 2015 në 37 vjet deri në vitin 2020;
- 2.4 një rritje graduale e synuar e moshës së daljes në pension për gratë me dy muaj në vit për të arritur moshën 61 vjeç deri në vitin 2020; dhe
- 2.5 zbatimit të skemës së unifikuar për zonat urbane dhe rurale deri në vitin 2018.

3. Sigurimi i një koordinimi më të mirë të skemave të sigurimeve shoqërore me ato të vendeve të tjera të rajonit dhe në veçanti me ato të BE-së, si edhe garantimi i mbrojtjes gjithëpërfshirëse shoqërore për gjithë popullatën migratore nëpërmjet:

- 3.1 zbatimit të marrëveshjeve të ratifikuara nga Turqia dhe Belgjika;
- 3.2 ratifikimit të marrëveshjeve me Hungarinë, Luksemburgun dhe Romaninë dhe zbatimit të tyre;
- 3.3 përfundimit të negociatave për marrëveshjet me Kandanë, Republikën Ceke, Maqedoninë dhe miratimit të këtyre marrëveshjeve nga Këshilli i Ministrave dhe ratifikimit nga parlamenti shqiptar; dhe
- 3.4 fillimit të negociatave për marrëveshjet dypalëshe me Gjermaninë, Austrinë, Spanjën, Bullgarinë.

4. Sigurimi i të ardhurave të duhura nga pensionet për pensionistët dhe të moshuarit dhe ruajtja dhe përmirësimi i standardeve të jetesës nëpërmjet:

- 4.1 krijimit të kuadrit rregullator për fondet e pensioneve, në përputhje me indeksin e rritjes së çmimeve të konsumit; dhe
- 4.2 rritjes së sigurimit të pensioneve sociale për personat mbi 70 vjeç që nuk kanë mundur të kontribuojnë në skemën e pensioneve.

5. Fuqizimi i planifikimit, zbatimit dhe administrimit në përgjithësi të sistemit të sigurimeve shoqërore, me qëllim rritjen e sigurisë, eficientës dhe transparencës nëpërmjet:

- 5.1 automatizimit të sistemit të sigurimeve shoqërore, përpilimit të procedurave të verifikimit, caktimit, përlllogaritjes dhe kontrollit të pagesave të përfitimeve;
- 5.2 përmbylljes së procesit të dixhitalizimit të vjetërsisë në punë dhe periudhës së sigurimeve,
- 5.3 krijimit të llogarive personale, rritjes së transparencës dhe menaxhimit më të mirë të fondeve;
- 5.4 përmirësimit të shërbimeve për qytetarët përmes uljes së kohës për dhënien e pensionit.

11.5 Menaxhimi i migracionit

■ **Situata aktuale.** Migrimi vazhdon të jetë një element i rëndësishëm në zhvillimin social dhe ekonomik të Shqipërisë. Në përgjithësi, Shqipëria ende konsiderohet si një vend i origjinës së emigrantëve ekonomikë, si dhe vend tranzit dhe i destinacionit për emigrantët ekonomikë, azilkërkuesve dhe refugjatëve.

Vendi është mjaft i varur nga dërgesat e emigrantëve. Në vitin 2007, dërgesat e emigrantëve arritën nivelin më të lartë, 953.000.000 euro, të cilat më pas filluan të bien dhe në vitin 2013 arritën shumën më të ulët prej 544 milionë euro. Gjatë vitit 2014, ka pasur një rritje të lehtë për 592 milion euro, një fenomen që tregon fillimin e përmirësimit të pozitës së emigrantëve shqiptarë në tregjet e punës të vendeve pritëse.¹⁴⁴ Ndërsa rrjedha e emigrimit të qytetarëve shqiptarë ka treguar shenja të moderimit, fluksi i qytetarëve shqiptarë që kërkojnë azil në shtetet anëtare të BE kryesisht në baza ekonomike është rritur në vitin 2015 me rreth 3,5 herë krahasuar me vitin 2014 (59,030 raste për periudhën janar - nëntor 2015 kundrejt 16,945 në vitin 2014).¹⁴⁵ Nga ana tjetër, shkalla e refuzimit të kërkesave për azil është e lartë dhe prandaj kthimet eventuale në Shqipëri nga shtetet anëtare të BE-së janë gjithashtu të larta, më shumë se dyfishi i vitit 2014 (25,100 në 9 muajt e parë të vitit 2015 kundër 12,295 për të gjithë vitin 2014).¹⁴⁶

Viti 2015 është karakterizuar nga flukse të larta të lëvizjeve të përziera migratore brenda Ballkanit Perëndimor, duke u përpjekur për të arritur vendet anëtare të Bashkimit Evropian (BE). Numri u rrit 2-3 herë në krahasim me vitin 2014, duke arritur një numër të përgjithshëm prej 627,527.¹⁴⁷ Grupi më i madh i hyrjeve në Ballkan është e përfaqësuar nga sirianët, duke përbërë rreth 75 për qind të rrjedhës së përgjithshme. Rruga më e zakonshme e migrimit nëpërmjet Ballkanit Perëndimor ishte nëpërmjet Ish-Republikës Jugosllave të Maqedonisë, nga Greqia, pastaj për në Serbi dhe Hungari.¹⁴⁸ Shqipëria nuk është ende "një vend i preferuar tranziti apo destinacioni" i migrimit të përzier në rajonin e Ballkanit

¹⁴⁴ Extended Migration Profile for Albania 2012-2014

¹⁴⁵ Të dhënat e EUROSTAT

¹⁴⁶ Si më sipër

¹⁴⁷ Të dhënat jozyrtare lidhur ekskluzivisht me të ashtuquajturat kufijtë "blu", siç rrjedhin nga të dhënat e mbledhura nga stafi i IOM-it në Greqi dhe autoritetet greke (1/1 / 2015-04 / 11/2015).

¹⁴⁸ Në gusht 2015, mbi 3.000 emigrantë kanë kaluar çdo ditë kufirin nëpërmjet Greqi - IshRepublikës Jugosllave të Maqedonisë, dhe kjo shifër arriti në 7,000 në fillim të shtatorit 2015.

Perëndimor, por rreziku i një fluksi të papritur dhe të madh në kufijtë e Shqipërisë është i lartë. Reagimet efektive për flukse migratore komplekse në mesdhe (gadishmëri për flukset masive të azilkërkuesve dhe refugjatëve), paraqesin sfida institucionale, si dhe ligjore për autoritetet shqiptare. Qeveria e Shqipërisë është duke përfunduar një plan emergjence për një krizë të mundshme të migrimit dhe refugjatëve.

Kjo dinamikë intensive në lëvizjet migratore jashtë dhe brenda vendit, kërkon një qasje ndërsektoriale të qeverisjes së migrimit, me qëllim adresimin e sfidave që lidhen me flukset komplekse të migrimit (migrimi i parregullt, azilkërkuesit dhe refugjatët, të miturit e pashoqëruar, etj), si dhe për të rritur impaktin e zhvillimit të migrimit (kanalizimin e remitancave, kapitalit njerëzor dhe investimet financiare). Vendit i mungon një politikë koherente për migracionin, e cila do të udhëheqë të gjitha veprimet programatike në fushën e migracionit. Prandaj është e rëndësishme që Shqipëria të zhvillojë një politikë mbi migracionin që të përfshijë të gjitha çështjet që kanë të bëjnë me menaxhimin e migracionit, duke përfshirë emigrimin dhe migrimin e shtetasve shqiptarë, emigracionit të huajve dhe ndikimin e migrimit në zhvillimin e Shqipërisë.

■ **Sfidat.** Pavarësisht progresit në menaxhimin me efektivitet të migracionit në Shqipëri, pas zbatimit të Strategjisë së parë Kombëtare për Migracionin (2005-2010) dhe Strategjisë për Riintegrimin e Shtetasve Shqiptarë të Kthyer (2010-2015), disa sfida mbeten të patrajtuara: (i) *Parandalimi i migrimit të parregullt* nga vendi, keqpërdorimin e regjimit pa viza në zonën Shengen të BE-së; (ii) *Kthimi i qëndrueshëm* i shqiptarëve përmes ofrimit të mbështetjes për riintegrim; (iii) *ndikimi i zhvillimit të migrimit* duhet të forcohet, ndër të tjera me anë të promovimit të investimeve njerëzore dhe financiare të shqiptarëve që janë jashtë vendit për vendin; (iv) *forcimi i strukturave të menaxhimit të migracionit dhe politikave paraprake të imigracionit dhe zbatimi i tyre* bazuar në fakte solide dhe në përputhje me standardet ndërkombëtare, duke përfshirë sigurimin e të drejtave të njeriut të të gjithë emigrantëve.

■ **Vizioni.** “Krijimi i një sistemi efektiv të qeverisjes së migracionit në Shqipëri”

■ Objektivat strategjikë

1. **Nxitja e kanaleve të sigurta dhe të rregullta për migrimin në Shqipëri me qëllim parandalimin e migracionit të parregullt, për të kanalizuar 70% të migrimit nga Shqipëria nëpërmjet marrëveshjeve të rregullta bilaterale** (ekzistuese dhe atyre të reja me vendet e BE-së dhe jo të BE-së)
 - 1.1 Rritja e efektivitetit të zbatimit të marrëveshjeve ekzistuese të migracionit të punës me vendet e destinacionit duke rritur numrin e marrëveshjeve të reja për të siguruar rekrutimin etik dhe mbrojtjen e të drejtave;
 - 1.2 Përfshirja e programeve të praktikës në ndërmarrjet e huaja, në marrëveshjet e migracionit të punës, si një mjet për të rritur aftësitë dhe punësimin e fuqisë punëtore në Shqipëri;
 - 1.3 Rritja e numrit të marrëveshjeve të këmbimit të rinjve me vendet e BE-së, duke përfshirë programet e praktikës, me qëllim rritjen e punësimit të të rinjve;
 - 1.4 Përmirësimin e legjislacionit në fushën e migracionit të punës, .
2. **Rritja e ndikimit të zhvillimit të emigrimit duke krijuar mekanizma të favorshme ligjore dhe institucionale për:**
 - 2.1 përmirësimi i shërbimeve në lidhje me dërgesat e emigrantët, në mënyrë që të kanalizohen dërgesat e emigrantëve drejt investimeve në Shqipëri;

- 2.2 mbrojtjen e të drejtave të emigrantëve shqiptarë ku ata jetojnë, duke kërkuar një trajtim të barabartë sipas standardeve ndërkombëtare në këtë fushë;
- 2.3 hartëzimin, ndërtimin e besimit, mobilizimin dhe organizimin e komuniteteve shqiptare jashtë vendit, me qëllim krijimin e mekanizmave të bashkëpunimit me komunitetet shqiptare jashtë vendit;
- 2.4 atraksioni i shqiptarëve jashtë vendit me qëllim zgjerimin e iniciativave të sipermarrjes në Shqipëri, për promovimin e investimeve, filantropisë, transferimin e teknologjisë dhe inovacionit.

3. Rritja e qëndrueshmërinë së migracionit të kthimit me mbështetjen e riintegrimit të emigrantëve të kthyer.

- 3.1 Rritja e kapaciteteve të sporteve të migracionit për të siguruar informacion dhe mbështetje për kategori të ndryshme të emigrantëve;
- 3.2 Përmirësimi i veprimeve për njohjen e aftësive dhe kualifikimeve (formale dhe joformale) të marra jashtë vendit nga qytetarët shqiptarë dhe integrimin e tyre në tregun e punës.
- 3.3 Përmirësimi i masave aktive të tregut të punës, duke përfshirë trajnimin e AFP-së, për emigrantët e kthyer për të lehtësuar riintegrimin e tyre.
- 3.4 Nxitja e vetëpunësimit dhe aktiviteteve të sipermarrjes në mesin e migrantëve të rikthyer në zonat rurale dhe formalizimin e aktiviteteve të tyre.

4. Zbatimi i avancuar i politikave të migracionit, në mënyrë që të sigurojë trajtimin e barabartë të shtetasve të vendeve të tjera dhe integrimin e tyre në Shqipëri, në përputhje me standardet ndërkombëtare.

- 4.1 Hapa të avancuar për të siguruar që e drejta për të kërkuar dhe për të fituar azil në Shqipëri është respektuar plotësisht.
- 4.2 Rritja e kapaciteteve institucionale për adresimin e rritjes së rrjedhës së migrimit të përzier nëpërmjet Shqipërisë;
- 4.3 Rishikimi i sistemit të paraburgimit të emigracionit në mënyrë që paraburgimi të përdoret si mjeti i fundit, në respektim të plotë të të drejtave të njeriut të migrantëve.
- 4.4 Vlerësimi i situatës dhe gëzimi i të drejtave të punëtorëve migrantë dhe anëtarëve të familjeve të tyre që jetojnë në Shqipëri, në mënyrë që të ndërmarren masa për të nxitur integrimin në jetën shoqërore dhe ekonomike të kategorive të ndryshme të të huajve që banojnë në vend.

5. Konsolidimi i politikës së migracionit, kuadrit ligjor, strukturave të menaxhimit dhe koordinimit, në mënyrë që të sigurohet reagim më i mirë ndaj sfidave të migracionit.

- 5.1 Plotësimi i kuadrit të politikave për menaxhimin e migracionit duke miratuar një dokument të politikave dhe plan veprimi për qeverisjen e migrimit, si dhe dispozitat e nevojshme ligjore;
- 5.2 Rritja e efikasitetit të koordinimit ndërmjet strukturave të ndryshme të menaxhimit të migracionit në nivel kombëtar dhe lokal;
- 5.3 Përmirësimi i sistemit të mbledhjes së të dhënave dhe sigurimi i monitorimit efektiv dhe mekanizmit të vlerësimit për menaxhimin e migracionit; rinovimi rregullisht i profilit të Zgjerimit të Migracionit (Extended Migration profile).

11.6. Konsolidimi i mbrojtjes shoqërore

■ **Situata aktuale.** Mbrojtja shoqërore garanton që përfitimet e rritjes ekonomike të shkojnë deri tek personat më të varfër dhe më të marginalizuar: kështu p.sh Deklarata Universale e të Drejtave të Njeriut

dhe Konventa për të Drejtat e Fëmijëve janë disa prej instrumenteve ligjore që e përcaktojnë mbrojtjen shoqërore si mjet për mbrojtjen e shtetasve më vulnerabël. Modelet nga vendet në zhvillim rezultojnë se programet e mbrojtjes shoqërore mund të rrisin efektivisht dhe ta përmirësojnë gjendjen ushqimore, arsimore dhe shëndetësore të fëmijëve dhe të ulin rrezikun për abuzimin dhe shfrytëzimin e tyre, me përfitime afatgjata.

Në Shqipëri, politikat e mbrojtjes shoqërore janë përqëndruar tek Ndihma Ekonomike, pagesa për personat me aftësi të kufizuar (PPAK), dhe disa shërbime të kujdesit social/rezidencial.¹⁴⁹ Përsa i takon mbështetjes faktike, shpenzimet në total për asistencën sociale në Shqipëri janë tek 1.6% e PBB-së që krahasohet me mesataren e rajonit për Evropën dhe Azinë Qendrore (ECA)¹⁵⁰. Tri skemat kryesore të mbrojtjes shoqërore që janë zbatuar në Shqipëri janë: programi i Ndhmës Ekonomike, përfitimi për paaftësinë, shërbimet e kujdesit social.¹⁵¹

Programi i **Ndhmës Ekonomike** – (NE) përfaqëson skemën kryesore të uljes së varfërisë që mbulohet nga strategjia e mbrojtjes sociale. Rezultojnë për periudhën 2014 se rreth 80,000 familje përfitojnë nga skema e ndihmës ekonomike. Shpenzimet në kuadrin e programit të NE janë relativisht mirë të përqëndruara tek ulja e varfërisë me kuintilin më të varfër (20%) të popullatës dhe marrin 56% të shpenzimeve NE.

Megjithatë, mbulesa e familjeve të varfra është e ulët (në vitin 2013 mbuloheshin vetëm 23% e familjeve në varfëri ekstreme) dhe administrimi nuk është efikas. NE përfaqësonte vetëm afro 15 % të niveleve për familjet *me varfëri absolute*. Pagesa mesatare e ndihmës ekonomike varion afërsisht 3,800 lekë në muaj dhe ndikimi i saj në uljen e varfërisë mbetet i kufizuar.¹⁵²

Në përgjithësi, shpenzimet për ndihmën ekonomike pësuan një farë rritjeje në terma nominale gjatë dekadës së fundit, por pësuan rënie si përqindje e PBB-së. Po kështu, numri i familjeve që përfitonin nga ndihma ekonomike ra me pothuaj një të tretën (31.6%), me një rënie të veçantë gjatë periudhës 2013-2014, që korespondon me futjen e reformave administrative (shih figurën 41).

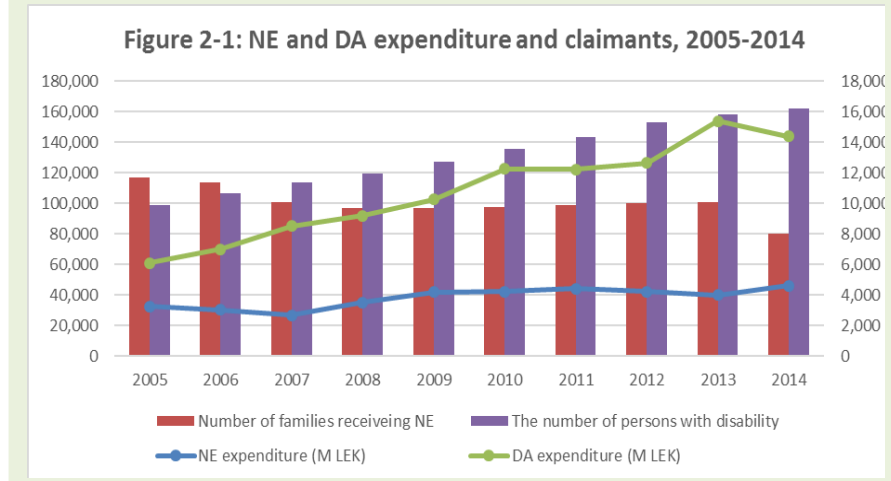
¹⁴⁹ **Mbrojtja sociale** përfshin“. . .të gjitha ndërhyrjet nga subjekte publike apo private që kanë si synim clirimin e familjeve dhe individëve nga barra e një sërë risqesh apo nevojash të përcaktuara, me kusht që të mos përfshihet asnjë marrëveshje simultane reciproke apo individuale”. Burimi: EU, Social Protection Performance Monitor (SPPM), 2015, fq 19.

¹⁵⁰ Banka Botërore 2010; dokumenti i politikave për asistencën sociale

¹⁵¹ Gjithashtu, fusha e mbrojtjes sociale do të përfshihet në sektorin pilot për “punësimin, aftësitë profesionale dhe politikat sociale”, si një nga katër pilotët për qasjen sektoriale. Në dhjetor 2015 është miratur Strategjia Kombetare e Mbrojtjes Sociale 2015-2020 dhe Plani i saj i Veprimit dhe në shkurt 2016 është miratur Dokumenti i Politikave për Përfshirjen Sociale 2015-2020.

¹⁵² Shih URI/NCSS, *Reforming Economic Aid: from survival to investment in poverty reduction*, UNICEF, 2011.

Figura 39. Shpenzimet dhe kërkesat e NE dhe PPAK, 2005-2014

Pagesa për Personat me Aftësi të Kufizuar (PPAK). Instrumenti kryesor që përdoret nga Ministria e Mirëqënies Sociale dhe Rinisë (MMSR) në mbështetje të personave me aftësi të kufizuar është pagesa e paaftësisë. Shpenzimet për PPAK shënuan një rritje të shpejtë gjatë viteve të fundit dhe aktualisht përbëjnë komponentin kryesor të shpenzimeve për asistencën sociale. Kjo është drejtuar nga indeksimi vjetor i përfitimit dhe nga rritja e mbulesës. Niveli i PPAK është shumë më i lartë nga ai i ndihmës ekonomike. Më specifikisht, shumë që përfiton një person me aftësi të kufizuara fizike apo mendore është 9,900 lekë në muaj (në krahasim me një pagesë prej vetëm 3,800 lekë ndihmë ekonomike për një familje mesatare).

Në përgjithësi, shpenzimet për PPAK shënuan një rritje të ndjeshme në terma nominale gjatë dekadës së fundit dhe ndryshe nga ndihma ekonomike ato janë rritur si përqindje e PBB-së. Po kështu, numri i personave që kanë marrë PPAK është rritur me 2/3 (63.7%) për të arritur në mbi 160,000 persona (Figura 41).

Ndonëse skema e PPAK nuk është e ndërtuar drejtpërdrejtë për uljen e varfërisë praktikisht një e pesta më e varfër i popullatës merr 39 % të shpenzimeve për aftësinë e kufizuar. Megjithatë, si në shumë vende në tranzicion mbeten çështje serioze në lidhje me funksionimin e skemës. Sistemi i vlerësimit është plotësisht mjekësor dhe nuk pasqyron nivelin e seriozitetit të aftësisë së kufizuar apo kufizimit funksional. Qeveria ka rënë dakord për një proces të reformës administrative të skemës (me mbështetje nga Banka Botërore) që ka si synim ri-përqëndrimin e fokusit të pagesave tek personat me forma më të rënda të aftësisë së kufizuar.

Shërbimet e kujdesit shoqëror. Aktualisht shërbimet publike të kujdesit shoqëror (me përjashtim të shërbimeve të kufizuara institucionale) në Shqipëri janë shumë të kufizuara. Pjesa më e madhe e shërbimeve të kujdesit shoqëror ofrohen nga organizata të shërbimeve komunitare të financuara me baza vullnetare ose nga partnerë zhvillimi. Shërbimet gjenden kryesisht në zonat e mëdha urbane (90% janë në zonat urbane) dhe 75% janë në pjesën qendrore dhe perendimore të vendit.¹⁵³

■ **Sfidat.** Sfidat kryesore që duhen trajtuar në sektorin e mbrojtjes shoqërore gjatë periudhës së planifikimit 2015-2020 përfshijnë: (1) nevojën për rritjen e efikasitetit të skemës së asistencës financiare, duke kaluar nga një skemë pasive tek ajo aktive përmes programeve të përfshirjes sociale dhe alternimit

¹⁵³ Studim i UNICEF-it për hartën e shërbimeve të kujdesit shoqëror.

të tyre me skemat e punësimit; (2) nevojën për krijimin e sistemeve funksionale dhe efikase të kujdesit shoqëror, të bazuara mbi parimin e diversifikimit, decentralizimit dhe de-institucionalizimit për të siguruar një targetim më të mire dhe përfshirje më të madhe të grupeve vulnerabël në programet e mbrojtjes shoqërore, me fokusin tek individit dhe familja; dhe (3) nevojën për partneritet me OJQ-të dhe ofruesit privatë të shërbimeve, për të kompensuar burimet e kufizuara shtetërore në nivel kombëtar, rajonal dhe vendor.

■ **Vizioni.** *“Ndërtimi i një sistemi të mbrojtjes shoqërore me qëllim reduktimin e pabarazive ekonomiko-shoqërore, duke krijuar një sistem me politika dhe mekanizma për mbrojtjen e të gjithë individëve vulnerabël dhe të përjashtuar përmes programeve parandaluese dhe atyre të përfshirjes sociale, të kombinuar me skemat e punësimit”*

■ Objektivat strategjikë

1. Zbutja dhe ulja e varfërisë dhe varfërisë absolute nëpërmjet:

- 1.1 rritjes së efikasitetit dhe transparencës së skemës nëpërmjet percaktimit më të mirë të familjeve të varfra;
- 1.2 modernizimit të skemës së ndihmës ekonomike përmes zbatimit të regjistrimit kombëtar elektronik dhe formulës unike të rezultateve;;
- 1.3 rritjes së kapaciteteve të strukturave lokale, rajonale dhe qendrore, në fushat që përfshijnë menaxhimin, monitorimin dhe vlerësimin e skemës;
- 1.4 përmirësimit të auditit të skemës, me qëllim uljen e rasteve të mashtrimeve;
- 1.5 transformimit të skemës në një skemë aktive përmes skemës së riintegritimit shoqëror: përfituesit do të përfshihen në politika aktive të tregut të punës, duke krijuar paketa të shërbimeve të integruara dhe mundësi punësimi.

2. Përmirësimi i cilësisë së jetës së personave me aftësi të kufizuara përmes vlerësimit bio-psiko-social, bazuar në standardet ndërkombëtare të klasifikimit të aftësisë së kufizuar, duke kombinuar skemën e pagesës *Cash* me shërbime të integruara, për të arritur integrimin e tyre social dhe ekonomik. Qëllimet specifike:

- 2.1 Reformimit të sistemit të vlerësimit të personave me aftësi të kufizuara: zbatimi i sistemit të ri të vlerësimit sipas “modelit social” dhe ulja e përqindjes së e përfituesëve pa aftësi të kufizuara;
- 2.2 Rritjes së transparencës së skemës përmes krijimit të regjistrimit elektronik: fillimisht nëpërmjet pushteteve vendore në qarqet pilote, të cilat do të zbatojnë procedurat që lidhen me skemën e paftësisë përmes këtij regjistri;
- 2.3 Krijimit të një sistemi të integruar të shërbimeve që kombinon shërbimet e kujdesit shoqëror me pagesat në para *cash*: personave me aftësi të kufizuara do tu ofrohet një paketë e integruar shërbimesh; dhe
- 2.4 Krijimit dhe forcimit të mekanizmit të monitorimit dhe inspektimit të cilësisë së ofrimit të shërbimeve në nivel qendror dhe vendor: prodhimi i raporteve tremujore të skemës së performancës, vlerësimit të profilit të riskut dhe zbulimit të mashtrimeve, për hartuesit e politikave.

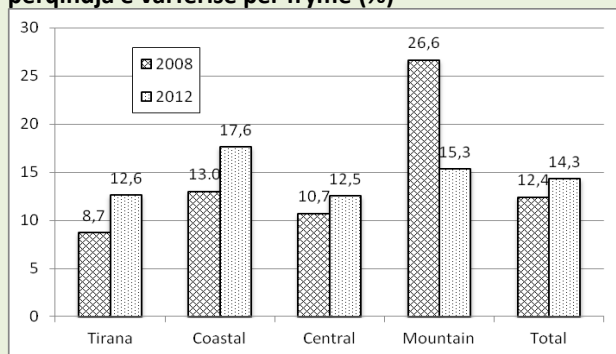
3. Të garantohet që çdo fëmijë, çdo person i moshuar dhe çdo familje shqiptare të ketë akses të barabartë në lidhje me shërbimet e kujdesit shoqëror funksional dhe gjithëpërfshirës, bazuar mbi parimin e decentralizimit, deinstitutionalizimit dhe diversifikimit nëpërmjet:

- 3.1 vendosjes së një sistemi të integruar të shërbimeve të përkujdesit shoqëror në njësitë e qeverisjes vendore dhe në nivel kombëtar;
- 3.2 rishikimit të funksioneve të planifikimit dhe ofrimit të shërbimeve të kujdesit shoqëror për nivelet e ndryshme të pushtetit qendror dhe zbatimit të modeleve të reja;
- 3.3 krijimit të një sistemi të informacionit të integruar në nivel rajonal dhe kombëtar, me qëllim evidentimin dhe referimin e nevojave për shërbimet e kujdesit shoqëror;
- 3.4 krijimit dhe forcimit të sistemit të monitorimit dhe inspektimit të shërbimeve sociale në nivel qendror, lokal dhe rajonal;
- 3.5 profesionalizmit të ofruesëve të shërbimeve të punës dhe atyre sociale përmes krijimit të një sistemi kualifikimesh dhe
- 3.6 rritjes së ndërgjegjësimit dhe fushatave publike, me qëllim parandalimin e problemeve sociale, por edhe me rritjen e aksesit ndaj shërbimeve të kujdesit social.

11.7 Ndërtimi i një shoqërie më gjithëpërfshirëse

■ **Situata aktuale.** Përfshirja sociale lidhet me masa ndaj individëve dhe grupeve për të pasur akses të barabartë në shërbimet publike, si dhe për të garantuar pjesëmarrjen e tyre të plotë në jetën shoqërore, ekonomike dhe politike të shoqërisë ku ata jetojnë. Politikrat që mbështesin përfshirjen kanë si synim garantimin e aksesit të të gjithë shtetasve tek shërbimet publike cilësore si dhe dhe të mirave publike që rrisin mirëqënien e tyre.

Figura 42. Treguesit e varfërisë sipas rajoneve: përqindja e varfërisë për frymë (%)

Burimi: INSTAT

Përfshirja sociale . . .

“ . . . përkufizohet si procesi ku individë të caktuar shtyhen në marzhet e shoqërisë dhe parandalohen nga pjesëmarrja e plotë në shoqëri për shkak të varfërisë, apo mungesës së aftësive bazë dhe mundësive për tu përfshirë në tregun e punës, ndërsa në këtë dokument politikash është i përkufizuar si reagim ndaj fenomeneve të përjashtimit social, të cilat ndodhin në një shoqëri që vuan nga mungesa e aksesit ndaj shërbimeve efikase publike. Trajtimi i përjashtimit social përfshin masat që u bëjnë të mundur individëve dhe grupeve të kenë akses në shërbimet publike në mënyrë që të marrin pjesë në maksimumin e mundshëm të aftësive të tyre në jetën ekonomike-shoqërore të vendit. Politikrat e përfshirjes sociale kanë si synim sigurimin e aksesit të të gjithë shtetasve për shërbime publike me cilësi të mirë”.

MMSR, dokumenti i politikave për përfshirjen sociale 2015-2020: Matja, monitorimi dhe raportimi për politika të drejtuara nga rezultatet, ugusht, 2015, fq 128.

Politikat e përfshirjes sociale në Shqipëri janë kryesisht të përqëndruara mbi aspekte të lehtësimit të varfërisë, mirëqënies dhe përfshirjes së grupeve vulnerabël, si fëmijët, të rinjtë, minoritetet vulnerabël (Romët dhe Egjiptianët), personat me aftësi të kufizuara, të moshuarit dhe ata që jetojnë në zona të largëta/të pazhvilluara.

Për sa u takon tendencave në Shqipëri, niveli i varfërisë si shprehje direkte e përjashtimit social ka shënuar rritje në 14.3% në vitin 2012, në krahasim me shifrën 12.5% në vitin 2008¹⁵⁴ (Sondazhi i Matjes së Standardeve të jetesës – LSMS – anketë që kryhet çdo 4-5 vjet) dhe është dyfishuar me një hendek në rritje midis rajoneve¹⁵⁵ me përjashtim të zonave malore, siç tregohet në Figurën 42. Përqindja e personave që jetojnë në varfëri ekstreme pothuajse është dyfishuar gjatë viteve 2008-2012, nga 1.2% në vitin 2008 në 2.3% në vitin 2012.

Këto tendenca përgjithësisht tregojnë se politikat e qeverisë për uljen e varfërisë dhe rritjen e përfshirjes sociale dhe mbrojtjen e grupeve vulnerabël kanë kontribuar ndjeshëm në uljen e varfërisë apo në përmirësimin e mirëqënies së individëve. Kjo për shkak të një sërë faktorësh: mungesës së planifikimit buxhetor, koordinimit institucional të pamjaftueshëm, mungesës së platformave lokale në mbështetje të grupeve në disavantazh, mungesës së të dhënave statistikore në nivel kombëtar dhe rajonal dhe burimeve të pamjaftueshme financiare. Pa trajtuar këto probleme, zbatimi i politikave nuk do të jetë efikas.¹⁵⁶

■ **Sfidat.** Sfidat dhe prioritetet kryesore që duhen trajtuar në fushën e përfshirjes sociale gjatë periudhës së planifikimit për SKZHI-II 2015-2020 përfshijnë nevojën për: (1) trajtimin e shkaqeve që çojnë në përjashtim nga jeta ekonomike, shoqërore dhe politike për çdo qytetar të përjashtuar; dhe (2) nevojën për parandalimin e diskriminimit përmes nxitjes së barazisë, në përputhje me traktatet e të drejtave të njeriut dhe sigurimit të integritetit të Shqipërisë në BE. Kjo do të kërkonte nevojën për:

- (a) identifikimin dhe trajtimin e sfidave që dalin përballë monitorimit dhe matjes së përfshirjes sociale duke u bazuar tek treguesit e BE-së dhe ata kombëtarë që kërkohen për mbështetjen e uljes së varfërisë dhe hartimit të masave efikase që rrisin mirëqënien;
- (b) hartimin e politikave koherente, përcaktimin e prioritetëve dhe përgjegjësi për zbatimin e monitorimit dhe matjes së përfshirjes sociale; dhe
- (c) rritjen e transparencës mbi efektin e politikave të ndjekura dhe përpjekjeve të qeverisë për përfshirjen e politikave që kanë impakt mbi përfshirjen sociale.

Vendosja e sistemeve për mbështetjen e funksioneve të përfshirjes sociale të administratës publike deri më tani ka qenë shumë e fragmentuar. Janë ndjekur tematika të ngushta të veçuara, pa i kushtuar vëmendje ndërvarësive që ekzistojnë ndërmjet intensitetit, shkaqeve dhe llojeve të përfshirjes sociale, apo përdorimit të treguesve të BE-së dhe atyre kombëtarë për matjen dhe monitorimin e përfshirjes sociale në fushat e ndryshme të politikave.

¹⁵⁴ INSTAT, 2013.

¹⁵⁵ Rajonet: bregdetare, qendrore, malore dhe pjesa urbane e Tiranës janë të ndarë me rrethe (në vitin 2002 kur nisi sondazhi), të grupuara bashkë sipas afërsisë gjeografike dhe ngjashmërive të fenomeneve që studioheshin. Ato janë të ndryshme nga ndarjet administrative: rrethet dhe përdoren vetëm për qëllime statistikore.

¹⁵⁶ Po kështu, përfshirja sociale do të mbulohet në qasjen e sektorit pilot për “punësimin, aftësitë profesionale dhe politikat shoqërore”, si edhe në Strategjinë kombëtare ndërsektoriale për *përfshirjen sociale dhe mbrojtjen shoqërore, 2015-2020*’.

Dokumenti i Politikave së Përfshirjes Sociale (DPPS) 2015-2020 i miratuar në 2015 shpreh vizionin, shtrirjen dhe objektivat për monitorimin dhe matjen e përfshirjes sociale duke i shndërruar në një plan veprimesh të prioritizuara. Në këtë kuadër DPPS-së do të garantojë një sistem për monitorimin dhe matjen e përfshirjes sociale në të gjitha fushat e politikave të uljes së varfërisë dhe mbrojtjes sociale, punësimit dhe mbështetjes për sipërmarrjen, arsimit, shëndetit, strehimit e nevojave bazë, si dhe pjesëmarrjes e të drejtave e njeriut; dhe të nxisë transparencën dhe përgjegjshmërinë në mënyrën se si matet dhe përdoret përfshirja sociale për të informuar performancën e shërbimeve sociale.

Përdorimi i SAKJ dhe rregullsia e ABF dhe AFP do të sjellin ndryshime në kulturën e ligjërimit politik për varfërinë dhe përfshirjen sociale dhe do të hapë perspektiva për përdorimin e treguesve të përfshirjes sociale për vlerësimin e performancën dhe rezultatet e politikave.

■ **Vizioni.** *“Një shoqëri gjithëpërfshirëse, që krijon akses të barabartë për të gjithë qytetarët në lidhje me shërbimet publike, duke lehtësuar dhe mbështetur pjesëmarrjen e tyre aktive në shoqëri, pavarësisht nga niveli i të ardhurave, gjinia, mosha, aftësia e kufizuar, përkatësia etnike, orientimi seksual, vendbanimi apo besimi fetar”*

■ Objektivat strategjikë

1. Hartimi dhe zbatimi i sistemeve të qëndrueshme për përfshirjen sociale nëpërmjet:

- 3.7 vendosjes së Grupit të Treguesve Statistikorë dhe Integritetit (SIIG), për të garantuar konsistencë me përkufizimin dhe përdorimin e treguesve, kombinuar me vendosjen e një baze historike treguesish (2010-2015) dhe garantimin e përputhshmërisë me futjen dhe kalimin në EU SILC;
- 3.8 përpilimit dhe botimit të një fjalorthi terminologjik për përfshirjen sociale që do të qarkullohet në të gjitha organet publike, think tank-et dhe organizatat jo-qeveritare;
- 3.9 mbledhjes dhe analizës së vazhdueshme të të dhënave administrative mbi gjininë, përkatësinë etnike dhe aftësinë e kufizuar; dhe
- 3.10 ngritjes së një Njësie të Burimeve Teknike që ka si objektiv analizimin e përfshirjes sociale dhe varfërisë.
- 3.11

4. Hartimi dhe zbatimi i sistemeve efikase të qeverisjes së përfshirjes sociale nëpërmjet:

- 4.1 ngritjes së një grupi tematik për përfshirjen sociale që garanton bashkërendimin dhe zbatimin e SIPD-it, si pjesë e Politikave për Punësim, Aftësi Profesionale dhe Politika Sociale (ESSP);
- 4.2 organizimit të një shqyrtimi institucional të masave për përmirësimin e kompetencave teknike dhe qeverisjes organizative të përfshirjes sociale në Shqipëri; dhe
- 4.3 hartimit dhe zbatimit të strategjisë së komunikimit për përfshirjen sociale që merr në konsideratë pushtetin qendror dhe vendor, sektorin privat dhe aktorët e shoqërisë civile.

5. Përmirësimi i dialogut të politikave nëpërmjet:

- 5.1 publikimit të një raporti vjetor mbi përfshirjen sociale në Shqipëri, bazuar mbi sondazhet aktuale dhe të ardhshme, si edhe të dhënat cilësore;
- 5.2 hartimit dhe zbatimit të sondazheve periodike/tematike cilësore të përfshirjes sociale në Shqipëri të përqëndruara tek intensiteti, shkaqet dhe tipologjia e përjashtimit social; dhe
- 5.3 krijimit të një dialogu politikash mbi përfshirjen sociale në Shqipëri nëpërmjet aktiviteteve

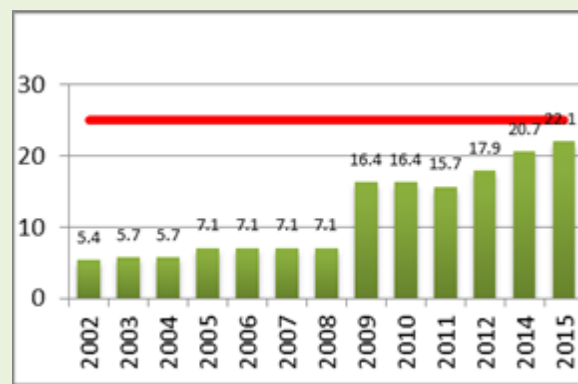
periodike dhe një konferencë vjetore të përfshirjes sociale.

11.8 Garantimi i barazisë gjinore

■ **Situata aktuale.** Qeveria shqiptare i konsideron të drejtat e grave si pjesë integrale të të drejtave të njeriut, duke synuar eliminimin e diskriminimit gjinor dhe uljen e rasteve të dhunës në familje. Qeveria kërkon të garantojë më tej transpozimin e *acquis* së BE-së për barazinë gjinore (legjislacioni i BE-së dhe direktivat e zbatuara brenda BE-së) për të siguruar barazinë gjinore.¹⁵⁷

Miratimi në vitin 2008 i Ligjit "për barazinë gjinore në shoqëri" solli përcaktimin e kuotës së përfaqësimit të grave në të gjitha institucionet legjislative, ekzekutive, gjyqësore dhe institucione të tjera publike. Pavarësisht arritjeve lidhur me pjesëmarrjen së grave në vendimmarrjen politike gjatë zgjedhjeve parlamentare të vitit 2013, përqindjet e përfaqësimit të grave në pushtetin vendor mbeten në nivele të ulta (7.7% Kryetare Bashkie). Gjithashtu, nëse i referohemi Figurës 43 vërehet tendenca në rritje e përqindjes që kanë patur gratë janë në Parlament gjatë periudhës 2008-2015 duke arritur në 22.1% në vitin 2015. Vlen të theksohet gjithashtu se në vitin 2016, përqindja e grave në nivel drejtues ministror është 42% (8 gra kundrejt numrit total 19). Në fushën e arsimit, përqindjet e pjesëmarrjes janë të larta: 53.5% e personave që kishin mbaruar shkollën e mesme ishin femra (2013-14, INSTAT) dhe 63% e mësuesëve në arsimin e mesëm janë femra. (Shih edhe zbatimin e të dhënave për arsimin, në Seksionin 11.1).

Figura 43. Përqindja e vendeve që kanë pasur gratë në Parlament në 2008-2015

Burimi: MMRS / INSTAT

Përsa i takon dhunës në familje, është ngritur mekanizmi i referimit për rastet e dhunës. Ky mekanizëm gjeti shtrirje graduale në 27 bashki duke pasur si synim ofrimin e shpejtë të mbështetjes efikase për të tilla raste në nivel vendor. Në vitin 2014-2015 u zbatua sistemi online i mbledhjes së të dhënave për të monitoruar situatën. Arritja e synimit fuqizimit të plotë ekonomik të grave mbetet një sfidë. Kështu, p.sh. si pjesë e Raportit të Zhvillimit Njerëzor për vitin 2013, Shqipëria renditet në vendin 44 nga 149 vende përsa i takon Indeksit të Pabarazisë Gjinore (indeksi pasqyron pabarazitë gjinore në tri dimensione –shëndeti riprodhues, fuqizimi dhe aktiviteti ekonomik).

Në këtë kuadër, është miratuar Plani i Veprimit për Mbështetjen e Grave Sipërmarrëse 2014-2020 dhe në vitin 2014 u krijua Fondi për Gratë Sipërmarrëse. Kjo fushë mbetet një prej prioriteteve afatgjata të

¹⁵⁷ Udhërrëfytyesi i BE-së për Barazinë EU midis grave dhe burrave përshkruan gjashtë fusha prioritare për veprime në lidhje me barazinë gjinore: (1) pavarësi e barabartë midis grave dhe burrave; (2) përputhje e jetës private me atë profesionale; (3) përfaqësim i barabartë në vendimmarrje; (4) zhdukja e të gjitha formave të dhunës me bazë gjinore; (5) Eliminimi i stereotipeve; dhe (6) promovimi i barazisë gjinore për politikatat e jashtme dhe zhvillimore. Ref. KE, Dokumenti i konsultimit "Roadmap for equality between women and men 2006-2010" dhe strategjia pasuese, fq 1.

qeverisë, duke marrë në konsideratë barrën e punës së papaguar dhe përgjegjësitë familjare të grave. Kjo situatë ka bërë që gratë të kenë më pak mundësi reale për të marrë pjesë në tregun e punës, për të pasur një biznes apo për të marrë kredi.

Hartimi i kuadrit strategjik për Barazinë Gjinore 2020 është një nga hapat seriozë i përfshirjes gjinore të Qeverisë së Shqipërisë dhe çështjeve të fuqizimit të grave. Ky kuadër strategjik do të ndërtojë themelet për veprime të mëtejshme për ta zgjeruar mbështetjen e qeverisë për fuqizimin ekonomik të grave, sidomos në fushat e punësimit dhe aftësive të grave dhe sipërmarrjes.

■ **Sfidat.** Sfidat dhe prioritetet kryesore gjatë periudhës së planifikimit 2015-2020 përfshijnë nevojën për: (1) rritjen e përfaqësimit të grave në vendimmarrjen e të gjitha niveleve të qeverisë; (2) dhënien më shumë pushtet ekonomik grave në nivele urbane dhe rurale; (3) garancinë që aspektet gjinore të pasqyrohen në të gjitha politikat; (4) uljen e dhunës në familje; dhe (5) përmirësimin e mekanizmave për promovimin e barazisë gjinore.¹⁵⁸

■ **Vizioni.** *“Një shoqëri ku barazia gjinore respektohet, vlerësohet, mësohet, gjen mbështetje dhe inkurajohet dhe ku barazia e mundësive dhe trajtimit është realitet për të gjithë, pavarësisht nga gjinia, ku dhuna me bazë gjinore e çdo forme qoftë nuk tolerohet, por ndëshkohet dhe ku personat që preken prej saj mbështeten dhe mbrohen”*

■ Objektivat strategjikë

1. Nxitja e fuqizimit ekonomik të grave dhe rritja e pavarësisë së tyre ekonomike nëpërmjet:

- 1.1 aplikimit të fondit të posaçëm për nxitjen e sipërmarrjes mes grave, , për një periudhë zbatimi 4 vjeçare;
- 1.2 rritjes së numrit të grave që marrin kredi nga skemat mbështetëse në sektorin bujqësor; dhe
- 1.3 miratimit dhe zbatimit të Kuadrit Strategjik për barazinë gjinore për periudhën 2016-2020.

2. Rritja e përfaqësimit të grave në vendimmarrjen politike dhe publike nëpërmjet:

- 2.1 realizimit të kuotës gjinore prej 30% për një përfaqësim të barabartë në të gjitha organet legjislative, ekzekutive dhe gjyqësore, si dhe në institucionet e tjera publike;
- 2.2 monitorimit vjetor të aplikimit të kuotës së pjesëmarrjes me mbi 30% të grave dhe vajzave në nivelet e larta të vendimmarrjes politike dhe administratës, në sistemin e arsimit, sistemin gjyqësor dhe në të gjitha nivelet e ekonomisë, duke përfshirë sektorin privat dhe shoqërinë civile; dhe
- 2.3 fuqizimit të kapaciteteve të përgjithshme të ministrive të linjës dhe institucioneve të tjera qeveritare, përsa i takon analizës së politikave gjinore, planifikimit, menaxhimit të të dhënave, raportimit dhe monitorimit (këtu përfshihen edhe kapacitetet e Departamentit për Përfshirje sociale dhe Barazi gjinore në Ministrinë e Mirëqënies Sociale dhe Rinisë).

¹⁵⁸ Strategjia Kombëtare e Barazisë Gjinore 2016-2020” që po hartohet aktualisht do të trajtojë të gjithë spektrin e çështjeve gjinore, politikave dhe strategjive për periudhën e planifikimit t SKZHI-II.

3. Fuqizimi i mekanizmave institucionalë dhe juridikë për nxitjen e barazisë gjinore dhe garantimin e të drejtave të njeriut për shtetasit shqiptarë, pavarësisht nga gjinia nëpërmjet:

- 3.1 harmonizimit të legjislacionit shqiptar me legjislacionin ndërkombëtar dhe me *acquis* të BE-së për integrimin e aspektit gjinor dhe zbatimin e buxhetit gjinor;
- 3.2 monitorimit periodik të zbatimit të legjislacionit dhe strategjisë për barazinë gjinore, mbi bazën e instrumenteve të reformuara statistikore dhe paketave të monitorimit; dhe
- 3.3 fuqizimit të kapaciteteve për garantimin e qëndrueshmërisë së strukturave të punonjësve gjinorë në nivel qendror dhe vendor.

4. Ulja e dhunës me bazë gjinore dhe dhunës në familje nëpërmjet:

- 4.1 ndërgjegjësimin të vazhdueshëm të publikut të gjerë përmes fushatave që e bëjnë dhunën të papranueshme nga shoqëria, duke përfshirë edhe kontributin e burrave dhe djemve, programet e arsimit publik, median dhe publikimin e materialeve ndërgjegjësuese;
- 4.2 zgjerimit dhe forcimit të Mekanizmave Kombëtarë të Referimit (MKR) në të gjitha bashkitë e vendit;
- 4.3 futjes së këshillimit kombëtar pa pagesë online për rastet e dhunës me bazë gjinore (DHBGJ) dhe dhunës në familje (DHF);
- 4.4 forcimit të kapaciteteve të administratës publike (në arsim, shëndetësi, polici, drejtësi) në lidhje me çështje të dhunës me bazë gjinore dhe dhunës në familje; dhe
- 4.5 forcimit të rolit të shoqërisë civile për mbështetjen e aspekteve gjinore dhe në luftën kundër dhunës në familje dhe dhunës me bazë gjinore.

11.9 Fuqizimi i rinisë

■ **Situata aktuale.** Shqipëria, në krahasim me vendet e tjera evropiane, vazhdon të mbetet një vend me moshë mesatare të re, ku rreth 30% e popullatës dominohet nga moshë 15-29 vjeç, duke përbërë grupimin më të madh të forcës aktive në shoqëri dhe forcës së aftë për punë. Edhe pse të rinjtë kanë qenë vazhdimisht në vëmendjen e qeverive shqiptare, përsëri ata përballen me sfida të ndryshme, të tilla si përfshirja e tyre në proceset vendimmarrëse dhe proceset demokratike, punësimin, edukimin, kujdesin shëndetësor dhe përfshirjen sociale, etj.

Në vitin 2015 u miratua Plani Kombëtar i Veprimit për Rininë duke pasur si qëllim ndërtimin e platformave rinore për krijimin e hapësirave për zhvillimin e talenteve dhe krijimtarisë. Kjo platformë gjithashtu ka si synim përmirësimin e mekanizmave të punësimit dhe pjesëmarrjes së rinisë në shoqëri, punë vullnetare dhe angazhime sociale.

■ **Sfidat.** Sfidat me të cilat përballen rinia lidhen me: (1) nevojën për më shumë pushtet ekonomik rinor përmes programeve të nxitjes së punësimit, arsimit, shëndetësisë dhe mbrojtjes sociale; (2) nevojën për krijimin e hapësirave publike për t'iu shërbyer të rinjve; (3) fuqizimin e kapaciteteve të organizatave rinore; (4) krijimin e rrjetëve rinore, këshillave të qarqeve dhe komisioneve kombëtare të konsultimit për çështjet rinore; dhe (5) nevojën për rritjen e pjesëmarrjes aktive të të rinjve në komunitet dhe programeve ndër-rajonale.

Vizioni: *“Një rini aktive dhe me barazi në të gjitha fushat e jetës shoqërore, e shëndetshme, e arsimuar dhe me një status të konsoliduar në shoqëri.*”

Objektivat strategjikë

1. Mbështetja dhe integrimi i të rinjve në tregun e punës, si punëmarrës dhe sipërmarrës nëpërmjet:

- 1.1 krijimit të Shërbimit Kombëtar Rinor, si një strukturë buxhetore nën Ministrinë përgjegjëse për zbatimin e politikave dhe aspekteve rinore;
- 1.2 krijimit të qendrave rajonale rinore, si njësi direkte të shërbimeve rinore;
- 1.3 ngritjes së “*Inkubatorëve të biznesit për rininë*” për rritjen e pjesëmarrjes rinore përmes hapësirave administrative që u sigurojnë sipërmarrësve të rinj hapësirat në zyra dhe objekte të tjera administrative;
- 1.4 krijimit të Trupave Kombëtare Rinore; dhe
- 1.5 mbledhjes dhe sigurimit të informacionit për programet që nxisin punësimin e të rinjve.

2. Nxitja dhe thellimi i pjesëmarrjes së të rinjve në shoqëri, vendimmarrje dhe mirëqënie nëpërmjet:

- 1.3 rritjes së ndërgjegjësimit dhe fuqizimit të kapaciteteve rinore dhe organizatave për programet komunitare;
- 1.4 mbështetjes së ofruar për mirëqënien rinore, duke u përqëndruar tek nxitja e shëndetit mendor dhe seksual, aktiviteti fizik dhe jeta e shëndetshme;
- 1.5 nxitjes së pjesëmarrjes së rinisë në organizatat e shoqërisë civile në të gjitha nivelet; dhe
- 1.6 krijimit dhe nxitjes së programeve të praktikave rinore.

3. Forcimi i arsimit dhe formimit profesional për të rinjtë në të gjitha nivelet dhe shtimi i mundësive për të mësuar gjatë gjithë jetës nëpërmjet:

- 3.1 certifikimit dhe njohjes së arsimit jo-formal, si pjesë e të mësuarit gjatë gjithë jetës;
- 3.2 fushatave të ndërgjegjësimit për arsimin profesional të drejtuar drejt kërkesave të tregjeve të punës; dhe
- 3.3 ngritjes së zyrave të zhvillimit të karrierës, në shkollat e mesme apo në universitete, me qëllim orientimin e të rinjve drejt kërkesave të tregut të punës.

11.10 Më shumë vëmendje për artin dhe kulturën

■ **Situata aktuale.** Kultura dhe trashëgimia përbëjnë një prej sektorëve më ndikimin më të fortë në zhvillimin demokratik të vendit dhe riafirmojnë identitetin kulturor në rajon dhe në Evropë. Sektori ka si synim të thellojë dhe zhvillojë më tej industrinë kulturore vendore, si edhe të mbrojë, të ruajë dhe të integrojë transmetimin e tërësisë së vlerave kulturore të krijuara nga populli shqiptar në shekuj. Aktualisht po hartohet *Strategjia Kombëtare e Kulturës* (këtu përfshihet edhe arti i trashëgimisë kulturore).

Vlen të përmendet hartimi i kuadrit ligjor themelor për zhvillimin e sektorit, si ligji “*Për artin dhe kulturën*” i miratuar në vitin 2010, si edhe ndryshime të mëvonshme të këtij ligji, që krijuan hapësira për vetë-administrimin e hapësirave për institucionet artistike dhe kulturore, së bashku me një rritje të cilësisë, konkurrencës dhe performancës institucionale.

Shqipëria ka marrë pjesë me sukses në dy programe të BE-së: “Europe for Citizens” me 29 organizata dhe bashki fituese nga Shqipëria (3 si drejtuese) dhe “Culture 2007 – 2013” ku fituan 9 projekte shqiptare.

Megjithatë, sfidë mbeten: (1) rritja e rehabilitimit të trashëgimisë arkitektonike dhe panoramike; (2) përmirësimi i standardeve dhe cilësisë së shërbimeve që ofrohen në parqet kombëtare arkeologjike (3) përmirësimi i infrastrukturës dhe shërbimeve muzeale për visitorët, (4) përmirësimi dhe rritja e produkteve kulturore dhe turistike që ofrohen nga parqet dhe muzeumet.

■ **Sfidat.** Sfida kryesore e sektorit është t’i japë më shumë përparësi produkteve kulturore, si pjesë e programit social, ekonomik dhe zhvillimor brenda vendit, si edhe promovimit të vlerave shqiptare jashtë saj. Me qëllim rritjen e rolit dhe aksesit të publikut të gjerë në art, promovimin e vlerave shpirtërore dhe trashëgimisë kulturore brenda territorit shqiptar dhe dixhitalizimin e trashëgimisë së prekshme dhe jo artistike dhe kulturore kërkohet një qeverisje më efikase dhe efiçente për përmirësimin e produkteve kulturore.

■ **Vizioni.** *“Artet dhe trashëgimia kulturore, si forcë shtytëse për zhvillimin e qëndrueshëm ekonomik-shoqëror të vendit”*

■ Objektivat strategjikë

1. Përmirësimi dhe zgjerimi i tregjeve kulturore përmes legjislacionit nga i cili do të përfitojnë krijuesit, krijimtaria artistike dhe kulturore dhe trashëgimia kulturore nëpërmjet:

- 1.1 krijimit të një kuadri ligjor më efikas për mbrojtjen, zhvillimin dhe promovimin e arteve dhe trashëgimisë kulturore;
- 1.2 përfundimit dhe miratimit të “Strategjisë Kombëtare për Kulturën”;
- 1.3 krijimit të hapësirave të vetëadministrimit me qëllim rritjen e transparencës, akordimit të fondeve dhe konkurrencës;
- 1.4 harmonizimit të kompetencave dhe funksioneve të institucioneve qendrore, këshillave kombëtare të sistemit të trashëgimisë materiale kulturore, institucioneve vendore dhe grupeve të interesit aktive në këtë fushë; dhe
- 1.5 uljes së piraterisë në rastet e të drejtave të autorit.

2. Ruajtja dhe mbrojtja e trashëgimisë materiale dhe jo-materiale kulturore, si pasuri kombëtare për brezat e ardhshëm të Shqipërisë, deri në vitin 2020 nëpërmjet:

- 2.1 rehabilitimit të integruar të trashëgimisë së prekshme (qendrat historike, ansamblet, monumentet e kulturës, parqet dhe zonat arkeologjike) dhe transformimin e tyre në qendra të hapura për vizitorët, duke synuar rritje të hapësirave të rehabilituara;
- 2.2 përmirësimin të standardeve dhe cilësisë së shërbimeve të ofruara në Parkun Arkeologjik Kombëtar dhe në muzeumet kombëtare, me synim rritjen e ndërhyrjeve rehabilituese dhe rritjes së ofertave turistike;
- 2.3 nxitjes së trashëgimisë së prekshme dhe jo të prekshme jo-materiale kulturore përmes rritjes së numrit të veprimtarive; dhe
- 2.4 një rritjeje të kontributit të industrive kreative

3. Mbështetja e krijimtarisë së artistëve shqiptarë dhe shtimi i veprimtarive kulturore dhe artistike, nëpërmjet:

- 3.1 arritjes së një rritjeje vjetore në mbështetje të potencialit krijues, në veçanti për artistët e rinj;
- 3.2 synimit për rritjeje vjetore të financimeve publike për artin dhe kulturën; dhe
- 3.3 dixhitalizimit dhe përpilimit i katalogëve dhe publikimeve për tu arkivuar në arkivën e trashëgimisë kulturore.

4. Nxitja dhe përfaqësimi i vlerave kulturore të arteve dhe trashëgimisë (materiale dhe shpirtërore) shqiptare në aktivitete të rëndësishme ndërkombëtare dhe prezantimi i praktikave më të mira në skenat shqiptare me qëllim shtimin e aktiviteteve me 30% nëpërmjet:

- 4.1 organizimit të ditëve shpirtërore/kulturore kushtuar njohjes dhe promovimit të kulturave përkatëse mes vendeve të rajonit dhe më gjerë, me synim një rritje vjetore prej 8% të numrit të aktiviteteve;
- 4.2 një rritjeje të synuar në përfaqësimin dhe mbështetjen e artistëve dhe institucioneve kulturore dhe të trashëgimisë në veprimtari ndërkombëtare; dhe
- 4.3 rritjes së prezencës shqiptare në programet kulturore komunitare dhe nënshkrimin e marrëveshjeve dypalëshe në fushën e kulturës dhe trashëgimisë kulturore.

5. Hartimi dhe zbatimi i një platforme arsimore përmes institucioneve të artit dhe trashëgimisë kulturore dhe sistemit parauniversitar nëpërmjet:

- 5.1 hartimit të një Strategjie Kombëtare të Arsimit dhe kalendarëve specifikë artistikë dhe kalendarëve specifikë për çdo institucion të artit dhe trashëgimisë kulturore;
- 5.2 një numri më të madh shkollash dhe institucioneve të tjera të përfshira në veprimtari edukative dhe ndërgjegjësimi; dhe
- 5.3 rishikimit të kurikulës së sistemit parauniversitar në bashkëpunim me Ministrinë e Arsimit dhe Sporteve.

11.11 Forcimi i rolit të sporteve

■ **Situata aktuale.** Në Shqipëri, ashtu si edhe në pjesën më të madhe të vendeve, sportet shihen si veprimtari të rëndësishme zhvillimore, shpesh si pjesë e kurikulës zyrtare (si pjesë e edukimit fizik). Në Shqipëri, megjithatë, pak vëmendje formale apo institucionale i është kushtuar niveleve parauniversitare dhe universitare, apo formulimit të zgjidhjeve juridike, teknike dhe administrative. Zbatimi i ligjit “Për sportet”¹⁵⁹ ka qenë problematik për shkak se autonomia dhe vetëadministrimi i strukturave sportive kanë qenë objekt i ndërhyrjeve politike, shpesh përta i përket emërimit dhe menaxhimit të institucioneve që kanë lidhje me sportin. Kjo ka sjellë mungesa efieiene dhe dobësimin e kapaciteteve institucionale.

■ **Sfidat.** Sfidat kryesore që dalin sot përballë sektorit të sporteve për periudhën 2015-2020 përfshijnë: (1) nevojën për rritjen e autonomisë dhe vetëadministrimit të organizatave sportive kombëtare dhe

¹⁵⁹ Ligji për sportet është miratuar me VKM nr.1720 datë 29 tetor 2008 “Për kriteret që përcaktojnë sportin e niveleve të larta, metodën e shpërbllimit të atletëve që i përmbushin këto nivele dhe trajtimin për të përfituar nga sportet përgatitore.

vendore; (2) nevojën për rritjen e përqendrimit në nivel edukativ për vlerësimin e sporteve si mjet efikas për fuqizimin e kapaciteteve njerëzore dhe komunitare dhe zhvillimin e mëtejshëm të tyre; (3) rehabilitimin dhe ndërtimin e infrastrukturës sportive; dhe (4) nevojën për ristrukturimin e financimit të përgjithshëm të sistemit kombëtar të sporteve.

■ **Vizioni.** *“Shqipëria- ku qytetarët kanë të drejtën për të ushtruar sportet në përputhje me Kartën Evropiane të Sporteve dhe rekomandimet e organizatave botërore sportive dhe ku të gjithë qytetarët kanë mundësi të barabarta për pjesëmarrje në aktivitetet sportive”*

■ **Objektivat strategjikë**

1. Rritja e autonomisë dhe vetë-administrimit të organizatave kombëtare dhe vendore nëpërmjet:

- 1.1 reformës së Këshillit Kombëtar të Sporteve dhe komiteteve të tij për tu garantuar bërjen e tyre funksionale, për të qenë apolitike dhe të orientuara drejt partneritetit ndër-institucional;
- 1.2 përkufizimit të qartë të kompetencave të aktorëve sportivë (federatës, shoqatave dhe klubeve), me qëllim rritjen e autonomisë dhe forcimit të demokracisë së brendshme;
- 1.3 hartimit të një pakete ligjore për sportet, me qëllim privatizimin e klubeve sportive, mbështetjen e sporteve elitare, përcaktimin e sporteve amatore dhe profesioniste dhe marrjen e masave për parandalimin e dhunës sportive, si objektiv parësor i të gjithë institucioneve;
- 1.4 reformës së Agjencisë së Shërbimeve Sportive në një Qendër Kombëtare të Sporteve, me qëllim rritjen e cilësisë së sporteve elitare dhe përmirësimin e kushteve të trainimit dhe jetesës së sportistëve, në përputhje me standardet ndërkombëtare;
- 1.5 rritjes së numrit të testeve antidoping në 30 teste në vit; dhe
- 1.6 hartimit të një programi për trainimin e burimeve njerëzore për manaxherë, mjek sportiv, trenerë dhe specialistë.

2. Fuqizimi i edukimit përmes sporteve për të kontribuar në zhvillimin e përgjithshëm njerëzor dhe komunitar nëpërmjet:

- 2.1 përfshirjes në vlerësimin e aftësive bazë psiko-motorike në kurikulat standarde për fëmijët e moshës 3-6 vjeç;
- 2.2 rishikimit të programeve të edukimit fizik, si pjesë e kurikulës bërthamë;
- 2.3 riorganizimit të sporteve brenda dhe jashtë kurikulave shkollore përmes ngritjes së Federatës së sporteve shkollore dhe universitare, si institucion koordinator; dhe
- 2.4 përmirësimit të cilësisë së udhëzimeve/instrukcioneve sportive në sistemin arsimi parauniversitar përmes trainimit, përmirësimit të bazës didaktike për një shëndet më të mirë të studentëve dhe përmes zbulimit të talenteve dhe nxitjes së sporteve elitare.

3. Përmirësimi i infrastrukturës sportive dhe nivelit të pjesëmarrjes së shqiptarëve në veprimtaritë sportive nëpërmjet:

- 3.1 zgjerimit të objekteve të brendshme dhe të jashtme sportive, në përputhje me normat e BE-ë;
- 3.2 ngritjes së dy qendrave Kombëtare Sportive për trainimin modern të atletëve;
- 3.3 rritjes së përfaqësimit të Shqipërisë në arenën ndërkombëtare p.sh. në Tiranë – ish klubi sportiv Dinamo, në Korçë – tek stadiumi Skënderbeu”); dhe
- 3.4 rindërtimit dhe ndërtimit të objekteve sportive nëpër shkolla.

4. Krijimi i një skeme funksionale financimi për sistemin kombëtar të sporteve nëpërmjet:

4.1 rritjes së niveleve të financimit bazë dhe sekondar për sportet përmes llojarive sportive të sponsorizuara nga shteti dhe instrumenteve të tjera; dhe

4.2 përmirësimeve të kuadrit ligjor për sportet dhe financimin e tyre.

12.0 SHTYLLA 4: RITJA PËRMES PËRDORIMIT TË QËNDRUESHËM TË BURIMEVE DHE ZHVILLIMIT TË TERRITORIT

Vizioni dhe prioritetet e SKZHI-II përsa i takon rritjes ekonomike marrin në konsideratë vizionin e Bashkimit Evropian, për të garantuar zhvillimin e një ekonomie konkurruese, të bazuar mbi shfrytëzimin e balancuar dhe të qëndrueshëm të burimeve. Më shumë vëmendje duhet t'i kushtohet zhvillimit të infrastrukturës së vendit, për të siguruar më shumë akses për popullatën, paralelisht me integrimin e mëtejshëm të vendit në sistemet evropiane. Vëmendje e posaçme do t'i kushtohet mbrojtjes së natyrës, burimeve kombëtare dhe përdorimit të qëndrueshëm të mjedisit. Rëndësi të posaçme gjithashtu ka fakti që përfitimet e rritjes ekonomike të shpërndahen në të gjithë vendin, duke përfshirë rajonet më pak të zhvilluara, me synim zhvillimin e balancuar dhe forcimin e kohezionit territorial.

Në përputhje me gjashtë prioritetet e qeverisë të përshkruara në **Pjesën II** të këtij dokumenti vëmendje e posaçme do t'i kushtohet energjitikës, ujit, bujqësisë dhe aspekteve të ndryshme të tokës dhe pronave. Megjithatë, këto përparësi më imediate të qeverisë duhet të ndiqen në kuadrin e objektivit të përgjithshëm dhe prioritetëve përkatëse të këtyre sektorëve në tërësi. Sektorët që lidhen me menaxhimin e burimeve në Shqipëri janë gjithashtu drejtpërdrejt dhe indirekt të lidhur me prioritetet e tjera imediate të qeverisë që kanë të bëjnë me rritjen e konkurrueshmërisë, së prurjeve të IHD-ve dhe Inovacionit. Në këtë kontekst paraqiten edhe vizionet specifike, objektivat strategjikë dhe rezultatet e pritshme, të cilat diskutohen sipas sektorëve që jepen më poshtë.

Axhenda e Konektivitetit

- Energjia
 - Infrastruktura e transportit
- Shërbime publike efikase
- Furnizimi me ujë dhe kanalizimet
 - Menaxhimi i integruar i mbetjeve

Zhvillim i qëndrueshëm mjedisor dhe ekonomik

- Mjedis i qëndrueshëm
- Planifikimi hapsinor & zhvillimi urban
- Bujqësia dhe zhvillimi rural
- Zhvillimi rajonal dhe Turizmi
- Minierat

12.1. Axhenda e konektivitetit

12.1.1. Energjia

■ **Situata aktuale.** Siç theksohet në **pjesën II** të SKZHI-II, qeveria ka evidentuar elementë specifikë të sistemit të furnizimit energjistik, si një nga gjashtë prioritetet kryesore për periudhën afatmesme, përsa i takon trajtimit të çështjeve që lidhen me rimëkëmbjen dhe forcimin e financave të sektorit, me impakt në qëndrueshmërinë makro-ekonomike të vendit. Ky nënseksion paraqet objektivin më të gjerë të sektorit energjetik si një ndër përparësitë në vazhdim të zhvillimit kombëtar. Aktualisht po hartohet Strategjia Kombëtare e Sektorit Energjetik për periudhën 2015-2030.

Qeveria shqiptare e sheh sektorin energjetik si një sektor të rëndësishëm për zhvillimin strategjik, ekonomik dhe shoqëror të vendit. Vëmendja vazhdon të jetë e përqëndruar tek ofrimi i burimeve energjetike dhe ndërtimi i infrastrukturës së nevojshme për furnizimin e sigurtë të energjisë tek klientët.

Prodhimi i energjisë elektrike nga burimet e rinovueshme të energjisë që konsiderohet si burim potencial në Shqipëri dominohet nga ndërtimi i **hidrocentraleve** (HEC) të vogla. Megjithëse janë firmosur një sërë kontratash koncensionare për ndërtimin e HEC-eve të vogla, janë ndërtuar vetëm një pjesë e vogël e tyre, që përbëjnë vetëm 8% të prodhimit vendas të energjisë në vend. Pavarësisht pritshmërive të larta të kapaciteteve të instaluar, progresi faktik ka qenë shumë i ngadaltë për shkak të disa faktorëve, më i rëndësishmi ndër të cilët është mungesa e fondeve dhe gjendja financiare e furnizuesëve të shumicës.

Përsa i përket shfrytëzimit të **energjisë së erës** për prodhimin e energjisë janë bërë përpjekje për ndërtimin/instalimin e gjeneratorëve të erës, por rezultati nuk është i dukshëm. Kjo për shkak të krizës në vazhdë ekonomiko-financiare që ka pasur ndikim tek investitorët e huaj të përfshirë në ndërtimin e impianteve. Duke pasur parasysh potencialin e **energjisë diellore** si burim për prodhimin e energjisë shumë investitorë vendas dhe të huaj kanë shprehur interes në impiantet fotovoltaike.

Shqipëria është e pasur në depozita të **naftës dhe gazit natyror** dhe ka perspektivë për eksplorimin e shtresëzimeve të reja të hidrokarbonit. Duke pasur parasysh burimet e pasura minerare të vendit, sektori ka shënuar zhvillime si pasojë e futjes së operatorëve të huaj, si përsa i takon rritjes së prodhimit të naftës bruto nga fushat ekzistuese, ashtu edhe përmes intensifikimit të kërkimeve në blloqet e kërkimit. Shqipëria është një ndër 49 vëndet anëtare të Nismës për Transparencë në Industrinë Nxjerrëse¹⁶⁰. Në zbatim të kësaj nisme, qeveria publikon raporte informuese periodike mbi aktivitetin e nxjerrjes së naftës, gazit dhe mineraleve, kontributin e kësaj industrie në buxhetin e shtetit dhe përdorimin e këtyre të ardhurave nga kjo industri, me qëllim promovimin e transparencës për të parandaluar korrupsionin, si dhe sensibilizimin e qytetarëve për të kërkuar përdorimin e drejtë të të ardhurave nga shfrytëzimi i burimeve natyrore në vend.

Në vitin 2015 filloi nga puna zbatimi i projektit të TAP (Transadriatic Pipeline Project¹⁶¹), duke hapur kështu rrugën për zbatimin e infrastrukturës së furnizimit me gaz në vend. TAP do të bëjë të mundur transportimin e gazit nga Azerbajxhani për t'u shpërndarë më pas në Europë. Projekti TAP konsiderohet edhe si një mundësi e shkëlqyer për diversifikimin e rrugëve të furnizimit të gazit natyror. Gjithashtu, ky project shërben si nxitës për ndërtimin e IAP (Ionian Adriatic Pipeline), duke krijuar kështu linja të rëndësishme të rrjetit bazë për gazin për Ballkanin dhe Europën.

¹⁶⁰ Nisma për Transparencë në Industrinë Nxjerrëse (EITI) është një iniciativë ndërkombëtare e institucionalizuar në vitin 2002, me nismën e Z. Toni Bler (në atë periudhë Kryeministër i Britanisë së Madhe). Raportimi EITI në Shqipëri rregullohet nëpërmjet Ligjit nr. 10304 "Për sektorin minerar në Shqipëri", dhe Ligjit Hidrokarbur nr. 7746, datë 28.7.1993 (të ndryshuar).

¹⁶¹ TAP, Gazsjellësi Trans Adriatik, do të lidhë Shqipërinë me korridoret dhe rrjetet kryesore ndërkombëtare. Në veçanti, zgjerimi i gazsjellësit Jugor-Kaukazian, Trans Anatolia Natural Gas Pipeline (TANAP), Trans Adriatic Pipeline (TAP), si dhe Ndërlidhja Greqi – Bullgari (IGB), si dhe gazsjellësi Trans Kaspik janë ndër projektet e përfshira në këtë listë më të përfshirë në listën PECI te projekteve (Projects of Energy Community Interest-PECI).

Sfidë mbetet zhvillimi i kapaciteteve të përgjithshme të sektorit të naftës. Kështu, përse i përket burimeve të naftës nuk ka pasur përmirësim në përpunimin e naftës bruto, gjë që ka sjellë nivele shumë të ulta prodhimi të nënprodukteve të naftës në vend. Pothuajse e gjithë nafta bruto e prodhuar në vend eksportohet, ndërsa nën-produktet importohen.

Pak progres është shënuar në lidhje me efikasitetin e përdorimit të energjisë në Shqipëri qysh nga viti 2009, si rezultat i mungesës së investimeve për zbatimin e Planit të parë Kombëtar të Veprimit. Në krahasim me objektivin kombëtar, nga eficientia kursethet vetëm 3% e energjisë.¹⁶² Në janar 2016 është miratuar Plani Kombëtar i Veprimit për Burimet e Energjisë së Rinovueshme, i cili mbulon periudhën 2015-2020.

Reforma në sektorin e energjisë shënon një hap pozitiv me miratimin në prill 2015 të ligjit “Për sektorin e energjisë elektrike¹⁶³”, si ligj bazë që rregullon marrëdhëniet në sektorin e energjisë elektrike. Përmes këtij ligji synohet të arrihet një reformë tërësore dhe e thellë për sektorin e energjisë elektrike, duke përbushur edhe përgjegjësitë e Shqipërisë si një vend anëtar i Traktatit të Komunitetit të Energjisë dhe vend kandidat për anëtarësimin në BE. Ligji synon një hapje të plotë të tregut të energjisë elektrike dhe një operim të sigurtë, i cili do të garantojë furnizimin me energji elektrike të konsumatorëve, përbushjen e detyrimeve që lidhen me sigurinë e sistemit, si dhe zhvillimin e një tregu efektiv i cili funksionon në përputhje të plotë me parimet e ekonomisë së tregut.

■ **Sfidat.** Sfidat në periudhën afatgjatë që duhet të përbushen në sektorin energjetik kanë të bëjnë me: (1) plotësimin e kërkesës energjetike me qëllim garantimin e zhvillimit ekonomiko-shoqëror; (2) përcaktimin dhe zbatimin e praktikave më të mira për të plotësuar parimin e “kostos më të ulët”; (3) arritjen e rritjeve afatshkurtra të eficientës së energjisë, në përputhje me detyrimet që ka vendi për integrimin në BE; (4) rritjen e përdorimit të burimeve të rinovueshme të energjisë dhe ruajtja e një qëndrimi ekonomikisht të qëndrueshëm me klientin; (5) trajtimin e zhvillimit të tarifave me qëllim mbajtjen e investimeve private/publike dhe garantimin e mbrojtjes së klientit; dhe (6) plotësimin e nevojave për energji të grupeve vulnerabël.

■ **Vizioni** *“Një sistem energjetik i bazuar në parimet e tregut, që është në gjendje të plotësojë kërkesën për energji, për zhvillim të qëndrueshëm të ekonomisë, që garanton mbrojtjen e mjedisit dhe rritjen e mirëqënies me kosto minimale sociale”*

Realizimi i vizionit mund të përshkruhet me terma të një objekti të nivelit të lartë, për sigurimin e furnizimit në tregun e brendshëm, bazuar në parimin e “kostos dhe ndikimit mjedisor më të ulët”, në harmonizim me *acquis* të BE-së, duke përfshirë parimet që qëndrojnë në themel të SKZHI-II. Rezultatet e pritshme që aplikohen për të gjithë nën-sektorët energjetikë janë:

- Siguria e furnizimit për një zhvillim të qëndrueshëm energjetik;

¹⁶² Raporti I monitorimit të eficientës së energjisë, GIZ, 2012

¹⁶³ Ligji Nr.43/2015, miratuar në 30.4.2015.

- *Një treg konkurrues* për prodhimin dhe furnizimin e energjisë dhe integrimi rajonal dhe evropian i Shqipërisë në sektorin energjetik.
- *Një kuadër* i konsoliduar ligjor dhe institucional sipas standardeve evropiane. Kjo përfshin sigurimin e përafritit të kuadrit ligjor dhe regullator në nënsektorin e energjisë elektrike dhe nënsektorin e gazit, me acquis të BE-së, dhe realizimin e detyrimeve të Paketës së Tretë të tregut të brendshëm energjetik të BE-së.
- Integrimi i sektorit shqiptar të gazit në iniciativat rajonale dhe evropiane të gazit, bazuar në një koncept gjithëpërfshirës të sigurisë së energjisë në kuadrin e Bashkimit Evropian.
- Realizimi i kërkesës energjitike duke diversifikuar prodhimin dhe kombinuar rritjen e përdorimit të gazit, prodhimin e energjisë nga burimet e rinovueshme dhe energjinë elektrike.

Prioriteti kryesor i qeverisë në trajtimin e furnizimit me energji dhe i trajtuar nga Njësia e Jetësimit të Prioriteteve është pjesë e një strategjie më të gjerë për energjinë për periudhën 2015-2020. Një objektivi imediat që ka të bëjë me të gjithë nën-sektorët energjetik është finalizimi, miratimi dhe zbatimi i “Strategjisë Kombëtare për sektorin energjetik, 2015-2030”. Më poshtë jepen objektivat strategjike për secilin prej nën-sektorëve kryesorë.

■ **Objektivat strategjike të nën-sektorit elektroenergjetik:**

Objektivat afatgjata të nënsektorit janë: (1) furnizimi i sigurtë i klientëve me energji elektrike, në përputhje me parametrat teknikë bashkëkohorë; (2) diversifikimi i burimeve të prodhimit të energjisë elektrike; dhe (3) integrimi në tregun rajonal të energjisë elektrike.

Objektivat strategjike kryesore në periudhën afatshkurtër dhe afatmesme janë:

1. Rimëkëmbja dhe forcimi financiar i sektorit, nëpërmjet:

- (I) uljes së humbjeve të energjisë elektrike në rrjetin e shpërndarjes
- (II) rritjes së arkëtimeve në para cash nga shitja e energjisë elektrike

2. Instalimi i rrjeteve të interkonjeksionit me Kosovën dhe Maqedoninë dhe integrimin në rrjetin ENTSO-e.

■ **Objektivat strategjike për nën-sektorin e energjisë së rinovueshme dhe efijencës së energjisë deri në vitin 2020:**

Objektivat afatgjata të nënsektorit janë: (1) plotësimi i angazhimeve të Shqipërisë në kuadrin e iniciativës 20/20/20, me qëllim rritjen e përdorimit të burimeve të rinovueshme; (2) përmirësimi i efijencës së energjisë dhe ulja e emetimeve të karbonit (CO₂); (3) diversifikimi i burimeve të rinovueshme në vend, jo vetëm nga burimet hidrike, pore dhe nga era, dielli, biomasa dhe burimet gjeotermike; dhe (4) menaxhimi i kërkesës për energji përmes rritjes së efikasitetit të përdorimit të energjisë, sidomos në strehim.

Objektivat strategjike kryesore në periudhën afatshkurtër dhe afatmesme janë:

3. **Rritja në përdorimin e energjisë së rinovueshme**, në krahasim me konsumin total final të energjisë, përmes miratimit dhe zbatimit të Planit Kombëtar të Veprimit për Energjinë e Rinovueshme.
4. **Rritja në eficiencën e energjisë në të gjithë sektorët ekonomikë, në krahasim me totalin e konsumit përfundimtar të energjisë nëpërmjet:**
 - 6.1 miratimit të kuadrit të riligjor "*Për eficiencën e energjisë*", në përputhje me Direktivën 2009/28 të KE dhe acquis të BE-së;
 - 6.2 zbatimit dhe monitorimit të Planit të parë kombëtar të veprimit për eficiencën e energjisë (NEEAP-1) për periudhën 2011-2018 dhe hartimi i Planit të dytë kombëtar të veprimit për eficiencën në energji (NEEAP-2) për periudhën 2014-2020; dhe
 - 6.3 miratimit të kuadrit ligjor të "*Performancës së energjisë në ndërtesa*" në përputhje me Direktivën 2010/31 /KE.

■ **Objektivat strategjikë për nënsektorin e naftës, deri në vitin 2020:**

Objektivat afatgjata të nënsektorit janë: (1) maksimizimi i të ardhurave publike përmes aktivitetit të kërkimit dhe prodhimit, duke rritur kapacitetet institucionale dhe teknike; (2) forcimi i rolit regullator të shtetit; (3) modernizimi i kapaciteteve të përpunimit të naftës bruto, me qëllim sigurimin e e nën-produkteve me cilësi më të lartë, me kosto më të ulët; (4) ndërtimi i infrastrukturës përkatëse për transportin dhe shpërndarjen e gazit natyror dhe integrimin e tij në rrjetin rajonal të gazit.

Objektivat strategjikë kryesore në periudhën afatshkurtër dhe afatmesme janë:

5. **Rritja e kapaciteteve prodhuese dhe përpunuese, nëpërmjet:**
 - (I) rritjes së prodhimit vendas të hidrokarbureve;
 - (II) rritjes së kapaciteteve të përpunimit të naftës në vend, me së paku 50%.
6. **Përdorimi i termocentralit të Vlorës me gaz natyror.**
7. **Përafrimi i kuadrit ligjor dhe regullator në sektorin e naftës me *acquis Communautaire***, me qëllim nxitjen e konkurrencës së drejtë dhe zhvillimit të sektorit të gazit.
8. **Hartimi i masterplanit për gazifikimin e vendit dhe integrimin rajonal në infrastrukturën e gazit**, me qëllim diversifikimin e burimeve dhe furnizimit me gaz, si edhe **rritja e kapaciteteve teknike** për për menaxhimin dhe përmirësimin e tregut të gazit natyror.
9. **Zhvillimi i infrastrukturës bazë për gazin**, përmes (i) mbështetjes së zbatimit të projekteve të TAP-it dhe IAP-it në Shqipëri; (ii) mbështetjes për gazifikimin e vendit (përfshirë furnizimin me gaz natyror të klientëve të mëdhenj industrialë).
10. **Zhvillimi i sektorit të hidrokarbureve, duke konsideruar dhe pasur kujdes për mjedisin.**

12.1.2. Infrastruktura e transportit

■ **Situata aktuale.** Zhvillimi dhe modernizimi i infrastrukturës së transportit në Shqipëri ka qenë dhe mbetet një ndër prioritetet kryesore të qeverisë. Synimi ka qenë krijimi i parakushteve për zhvillimin e sektorëve të tjerë të ekonomisë, rritja e aksesibilitetit të kargove dhe pasagjerëve në ofrimin e tregtisë

dhe shërbimeve dhe një kontribut i ndjeshëm në rritjen dhe zhvillimin e përgjithshëm ekonomik të vendit.¹⁶⁴ Prioriteti strategjik është përshpejtimi i integritetit të sistemit shqiptar të transportit dhe krijimi i një tregu të integruar ku përfshihet transporti tokësor (me rrugë dhe hekurudha), detar dhe rrugëve detare tokësore. Objektivi kryesor për zhvillimin e sektorit për periudhën 2015-2020 parashikohet të jetë *“zhvillimi i një sistemi efikas të transportit, të integruar në rajon dhe në rrjetin e BE-së, që nxit zhvillimin ekonomik dhe cilësinë e jetesës së qytetarit”*.

Është duke u hartuar *“Strategjia Kombëtare për Sektorin e Transportit për periudhën 2016-2020”*. Pavarësisht investimeve të mëdha në veçanti për përmirësimin e infrastrukturës rrugore, sektorit të transportit ende i mbetet punë për tu bërë promotor i zhvillimeve të rëndësishme ekonomike në Shqipëri. Financimi në kohë dhe i mjaftueshëm investimeve të programit afatmesëm mbetet problematik. Për më tepër, cilësia e punimeve publike në transport ende nuk është në përputhje me standardet e BE-së.¹⁶⁵ Më poshtë jepet një përmbledhje e secilit prej segmenteve kryesore të sektorit të transportit (rrugë, hekurudha, transport detar, ajror dhe një kombinim i tyre).¹⁶⁶

Transporti rrugor. Janë nënshkruar disa konventa dhe marrëveshje me vendet fqinje për transportin ndërkombëtar rrugor për pasagjerët dhe mallrat, si edhe për njohjen reciproke të patentave me Kosovën, Malin e Zi, Kroacinë, Maqedoninë dhe Serbinë. Transpozimi i *acquis-ve* bëhet në përputhje me angazhimin sipas neneve 54, 59, 70 dhe 106 të MSA-së dhe nenet 2, 11, 14 dhe 16 të Protokollit nr. 5 të MSA-së për transportin. Legjislacioni i BE-së për transportin rrugor ka vite që zhvillohet dhe aktualisht përfshin një numër aktesh të rëndësishme juridike (si Direktiva apo rregullore, si edhe jurisprudencën e Gjykatës së Drejtësisë së Bashkimit Europian). Ndonëse të gjitha këto akte kanë rëndësinë e tyre, përfshirja e tyre si pjesë e legjislacionit të çdo vendi zakonisht ndodh gradualisht, sipas prioriteteve kombëtare të Shqipërisë.

Pjesa më e madhe e investimeve ka shkuar për infrastrukturën rrugore dhe ndërtimin e akseve (korridorit veri-jug, Durrës-Kukës, si edhe disa sgmente të korridorit VIII).¹⁶⁷ Qëllimi i këtyre investimeve ka qenë integrimi në rrjetet e transportit ballkanik dhe në sistemin Pan-Europian të transportit, por ndërkohë këto investime nuk janë shoqëruar me projekte që të ndikonin në zhvillimin e potencialeve të ekonomive rajonale dhe vendore. Është miratuar një Strategji për taksën rrugore që do të sigurojë përdorim optimal të taksës së përdorimit të rrugës në Shqipëri.

Rritja e shpenzimeve kapitale në infrastrukturën rrugore ka sjellë nevojën e ribalancimit të shpenzimeve për mirëmbajtjen. Përfitimet nga rrugët mund të jenë të qendrueshme vetëm nëse investimet kapitale për infrastrukturën rrugore plotësohen me mirëmbajtjen e financuar në nivelet e duhura dhe të

¹⁶⁴ Gjithashtu në kuadrin e Nenit 106 dhe protokollit 5 të MSA-së.

¹⁶⁵ Shqipëria mbështet plotësisht përfshirjen e disa prej segmenteve kryesore të transportit të rrjetit gjithëpërfshirës SEETO në rrjetin bërthamë TEN-T që do të rrisë standardet e rrjetit kombëtar në Shqipëri për të qenë në përputhje me ato të BE-së.

¹⁶⁶ Kjo analizë përmbledhëse bazohet kryesisht në Dokumentin e Planifikimit Sektorial për sektorin e transportit i cili është hartuar nga qeveria nga fundi i vitit 2014 (Ref. Ares(2014)3784354 - 13/11/2014).

¹⁶⁷ Shqipëria është pjesë e Rrjetit Gjithëpërfshirës SEETO. Bashkëpunimi rajonal në sektorin e transportit realizohet përmes pjesëmarrjes aktive në SEETO, me qëllim përthithjen e investimeve në projektet e infrastrukturës, me rëndësi rajonale. Për më tepër, pjesëmarrja në BSEC (Bashkëpunimi Ekonomik i Detit të Zi) e ka intensifikuar bashkëpunimin rajonal në sektorin e transportit dhe ka përcaktuar mënyra efikase për përdorimin e kapaciteteve ndër-rajonale dhe potencialit të rritjes ekonomike për vendet e rajonit të Detit të Zi.

planifikimit të mirë. Buxheti i akorduar për mirëmbajtjen e rrugëve është afro 25% - 30% i totalit të buxhetit për mirëmbajtjen e infrastrukturës rrugore.

Në Shqipëri një ndër problemet madhore mbetet siguria e kufizuar rrugore. Numri i aksidenteve me pasojë vdekjen, plagosje të rënda apo të lehta ka shënuar rritje të ndjeshme gjatë 10 viteve të fundit. Vdekjet si pasojë e aksidenteve janë të larta në krahasim me standardet evropiane dhe synimi është përgjysmimi i tyre deri në vitin 2020 nga nivelet e vitit 2009. Kjo çështje ka dimensione të shëndetit, aspekte shoqërore dhe të sigurisë, duke qenë njëkohësisht çështje e rendit publik, siç diskutohet në Seksionin 8.5 të këtij dokumenti.¹⁶⁸

Transporti hekurudhor. Gjendja e transportit hekurudhor në Shqipëri ka vite që është në rënim. Kjo pasqyrohet në volumin në rënie të trafikut hekurudhor, si për mallrat, ashtu edhe për udhëtarët, gjë që u rëndua me mbulljen e stacionit hekurudhor të Tiranës, që përpunonte afërsisht 50% të volumit të trafikut vjetor të pasagjerëve. Akordimet e fondeve nga buxheti kanë qenë të pakta krahasuar me kërkesat e sektorit, për ta sjellë transportin hekurudhor në standardet teknike që kërkohen nga tregu vendas dhe ai ndërkombëtar.

Politika europiane e transportit përcakton një vizion për transportin e integruar, të azhurnuar dhe inter-modal hekurudhor, i cili mund të zbatohet në vend për modernizimin dhe integrimin e sistemit shqiptar hekurudhor me korridoret hekurudhore të BE-së. Përpjekjet që ka bërë qeveria shqiptare gjatë kohëve të fundit janë përqëndruar tek hartimi i legjislacionit të përputhur me atë të BE-së, si parakusht për një reformë gjithëpërfshirëse institucionale dhe për fuqizimin e kapaciteteve administrative. Hapi i parë ishte hartimi i "*Kodit hekurudhor të Republikës së Shqipërisë*", i cili parashikohet të përfundojë në vitin 2016. Pas tij do të hartohen dhe miratohen tri akte të tjera zbatuese ligjore për menaxhimin e infrastrukturës, sipërmarrjen hekurudhore dhe ngritjen e Autoritetit të Sigurisë së Hekurudhave.

Transporti detar. Shqipëria ka një vijë të madhe bregdetare, shumë pjesë nga të cilat janë të përshtatshme për ndërtimin e objekteve portuale. Portet përfaqësojnë një potencial shumë të madh për rritjen ekonomike, duke qenë se shërbejnë si pikë transporti për rajonin. Gjatë viteve të fundit ka pasur një rritje të ndjeshme të trafikut detar në rajonin Jonian dhe Adriatik, duke përfshirë edhe ujërat shqiptare. Për shkak të kërkesës së pritshme në rritje për transport detar parashikohet që volumi i trafikut të vijojë edhe në të ardhmen, si përse i përket numrit, ashtu edhe madhësisë së mjeteve lundruese. Qeveria i ka parasysh këto tendenca dhe i ka kushtuar vëmendje dhe burime të posaçme ndërtimit të infrastrukturës portuale gjatë viteve të fundit.

Në Shqipëri ka katër porte detare që përpunojnë si pasagjerë ashtu edhe mallra, si edhe dy terminale naftë. Vërehet një rritje e trafikut të mallrave, që ka tendencë të përvijohet. Në këtë kontekst, duke qenë se parashikohet një rritje e trafikut dhe kërkesës, qeveria do të vazhdojë të investojë në infrastrukturën detare,

¹⁶⁸ Për sigurinë rrugore përfshihen një sërë institucionesh: Drejtoria e Trafikut dhe Sigurisë Rrugore në Ministrinë e Transportit dhe Infrastrukturës; Autoriteti shqiptar i rrugëve (ASHR); Drejtoria e përgjithshme e Shërbimit të Transportit Rrugor; Drejtoria e përgjithshme e Policisë në Ministrinë e Brendshme dhe Kryqi i Kuq etj. Ka dobësi përse i përket koordinimit të përgjithshëm midis këtyre institucioneve, në lidhje me rolet dhe përgjegjësitëe ofrimit të shërbimeve, gjatë bashkëpunimit në kuadrin e projekteve të përbashkëta dhe në lidhje me financimet. Sekretariati i Këshillit Ndërkasterial të Sigurisë Rrugore është krijuar si pjesë e sistemit të sigurisë rrugore dhe si organ përfaqësues i aktorëve të interesit për përmirësimin e sigurisë rrugore në vend.

duke përfshirë edhe rritjen e vëmendjes ndaj nevojës për më shumë siguri dhe mbrojtje nga rreziqet mjedisore.

Transporti ajror. Aviacioni civil është karakterizuar nga zhvillimi i shpejtë dhe dinamik, kryesisht falë politikave të ndërmarra nga qeveria, për plotësimin e standardeve evropiane të Liberalizimit të tregtisë dhe sigurisë të parashikuara në Marrëveshjen e përbashkët evropiane të aviacionit civil. Një shembull i rëndësishëm i këtij progresi duket në numrin e pasagjerëve të aeroportit “Nënë Tereza” i cili shënon një rritje mesatare vjetore prej rrotull 7%. Po bëhen përpjekje për zbatimin e legjislacionit përkatës dhe sigurimin e përafritit të mëtejshëm me *acquis*, duke përfshirë miratimin e operacioneve dhe funksionaliteteve të shërbimit ajror në aviacionin civil, si dhe rregulloret për siguracionet.

Vlen gjithashtu të theksohet se Shqipëria përmes Autoritetit Shqiptar të Aviacionit Civil është pjesë e Iniciativës së Zonës së Përbashkët të Ofrimit të Shërbimeve (JSPA) që ka për qëllim rritjen e bashkëpunimit midis autoriteteve kompetente përmes shkëmbimit të ekspertizës dhe burimeve njerëzore dhe përmes aktiviteteve të trainimit, si p.sh.: kurset e auditimit dhe seminarët shumëpalëshe.

Transporti i kombinuar. Aktualisht në Shqipëri transporti i kombinuar ofrohet në formën e transportit multimodal që përkufizohet me kalimin e transportit detar tek ai rrugor dhe anasjelltas. Ky transport i kombinuar aplikohet për transportimin e kontenerëve që magazinohen në portin e Durrësit drejt Kosovës. Transporti multimodal pritet të zhvillohet në vitet në vijim, duke qenë se do të përfshijë edhe transportin hekurudhor të mallrave, kryesisht pas rehabilitimit të linjës hekurudhore Tiranë–Durrës.

Objektivi i përgjithshëm për zhvillimin e transportit multimodal në vend është lidhja e zhvillimit gradual të proteve shqiptare me vendet fqinje kryesisht në këto akse: (1) Korridori VIII (pritet të përfundojë ndërtimi i linjës hekurudhore me Republikën e Maqedonisë dhe të krijohet lidhje me detin Adriatik dhe Jon); (2) Tiranë Shkodër – Podgoricë; (3) portet Durrës, Vlorë, Shëngjin; dhe (4) Kosovë dhe më tej.

■ **Sfidat.** Sfida që del përpara sektorit është trajtimi i dobësive ekzistuese në transport përmes ndërtimit të infrastrukturës moderne, në përputhje me standardet e BE-së, duke rritur sigurinë rrugore, efikasitetin e sistemit, përmirësimin dhe mirëmbajtjen e infrastrukturës së transportit sipas standardeve evropiane, duke garantuar mbrojtjen e mjedisit dhe integrimin e mëtejshëm me vendet fqinje, si edhe me rrjetin TEN-T.

Sfidat kryesore që lidhen me **transportin rrugor** gjatë periudhës së planifikimit të SKZHI-II 2015-2020 përfshijnë nevojën për: (1) përfundimin e ndërtimit të rrjetit kombëtar rrugor, duke përfshirë arteriet strategjike;¹⁶⁹ (2) përfundimin e studimit të fizibilitetit për autostradën Adriatik-Jonian, Veri-Jug¹⁷⁰ (të ndihmojë në fillimin e punimeve për disa segmente të caktuara), duke përfshirë përfundimin e plotë të rrugës Milot-Morinë, rrugën e Arbërit, si degë e korridorit VIII, etj.; (3) për harmonizimin e legjislacionit

¹⁶⁹ Si p.sh. Korridori VIII (Tiranë - Elbasan, Qukës - Qafë Pllocë, etj.) si edhe Korridori i Gjellbër, autostrada veri-jug (pjesa Tiranë- Durrës/ zgjerimi i dy korsive ekzistuese për secilën anë, Thumanë-Vorë, bypass i Tepelenës etj., dhe investime të reja për përmirësimin dhe sjelljen e tyre në përputhje me standardet e BE-së, si p.sh dyfishimi i Milot-Lezhë-Shkodër, etj.).

¹⁷⁰ Që tashmë është pjesë e pjesës së korridoreve European TEN-T dhe pjesë e Korridoreve të Rrjetit Bërthamë për Ballkanin Perëndimor (në përputhje me planin e zhvillimit rajonal të SEETO-s) që përfshin korridorin shqiptar Veri-Jug që lidh kufirin e Malit të Zi me atë të Greqisë).

vendas me *acquis* për transportin rrugor të mallrave dhe pasagjerëve, (4) reformën e rrjetit transportit rrugor ndërqyetetas, sipas standardeve të BE-së; dhe (5) zbatimin e standardeve teknike, duke përfshirë nevojën për rritjen e sigurisë rrugore.

Në kuadrin e Procesit të Berlinit dhe Axhendës/Iniciativës së Konjeksionit, qeveria është e angazhuar për përmirësimin e bashkëpunimit rajonal. Segmentët e mëposhtëm të teritorit shqiptar janë pjesë e rrjetit SEETO¹⁷¹ dhe TEN-T¹⁷²: (1) segmentet që janë pjesë e korridorit Adriatiko–Jonian për të cilin është rënë dakord, që kalon përmes Kroacisë, Malit të Zi, Shqipërisë dhe Greqisë; (2) segmenti rrugor Durrës–Morinë, si pjesë e rrugës Nish–Prishtinë–Durrës që lidh koridorin ekzistues korridorin X me bregdetin Adriatik; dhe (3) korridori VIII – rruga që lidh Adriatikut me Detin e Zi.

Përsa i përket **transportit hekurudhor**, sfidat kryesore kanë të bëjnë me nevojën për: (1) reformimin e sistemit hekurudhor për krijimin e një tregu të hapur për investitorë të ndryshëm, qoftë përsa i përket menaxhimit të infrastrukturës apo për operatorët e ngarkesave; (2) forcimin e kapaciteteve në të gjitha nivelet, duke bërë të mundur reagimin efikas të kërkesave midis manaxherëve dhe sipërmarrësve të ndryshëm të infrastrukturës dhe atyre interaktive (përfundimit të standardeve teknike) në rang evropian; dhe (3) krijimin e kushteve të favorshme juridike dhe institucionale për thithjen e investimeve të huaja; (iv) përmirësimi i infrastrukturës hekurudhore përmes rehabilitimit të linjave ekzistuese dhe ndërtimit të linjave të reja të ndërlidhjes rajonale.

Në fushën e **transportit detar sfidat kryesore janë**: (1) modernizimi i infrastrukturës portuale përmes investimeve; (2) nevoja për forcimin e administratës detare, në përputhje me standardet e BE-së; (3) nevoja për një specializim më të madh të funksioneve portuale, me qëllim rritjen e intermodalitetit të tyre, në vecanti përsa i takon përmirësimin të ndërlidhjes hekurudhore; dhe (4) sigurimit të aftësive më të mira të përpunimit portual, të kombinuar me një orientim drejt një sistemi intermodal: kjo do të kishte një ndikim pozitiv mbi zhvillimin ekonomik të vendit.

Së fundi, në lidhje me **transportin ajror** sfidat kryesore janë: (1) zhvillimi dhe ndërtimi i infrastrukturës së re aeroportuale në jug të vendit; (2) krijimi i një tregu më konkurrues me shërbime të liberalizuara ajrore; (3) zbatimi dhe unifikimi i standardeve ndërkombëtare dhe atyre të BE-së në lidhje me sigurinë ajrore; dhe (4) ulja e tarifave të udhëtimit për pasagjerët.

■ **Vizioni.** *“Një sistem efikas transporti, i integruar në rajon dhe në rrjetin e BE-së që nxit zhvillimin ekonomik dhe cilësinë e jetës së qytetarëve”*

Objektivi kryesor në fushën e transportit është përsheptimi i integritetit të sistemit të transportit, ngritja e një tregu të integruar, ku përfshihet infrastruktura e transportit, tokësor, detar që mbështesin kërkesën për zhvillimin e transportit. Për arritjen e këtij objekti, hapi i parë është përfundimi i Strategjisë sektoriale të transportit dhe planit kombëtar shqiptar të transportit. Këtu përfshihet përafrimi i legjislacionit kombëtar me atë të BE-së dhe harmonizimi i rregullave për sigurinë dhe standardet, ruajtjen e mjedisit dhe shërbimeve të transportit.

¹⁷¹ Iniciativa rajonale South East European Transport Observer (SEETO)

¹⁷² Trans European Transport Network (TEN-T)

■ **Objektivat strategjikë të transportit rrugor deri në vitin 2020:**

1. **Forcimi i bashkëpunimit me Kosovën, Maqedoninë, Greqinë dhe Malin e Zi përmes lidhjeve tokësore** me qëllim rritjen e volumit vjetor mesatar të mallrave dhe atë të pasagjerëve.
2. **Përmirësimi i mirëmbajtjes dhe performancës së rrjetit kombëtar rrugor, me kompani të sektorit privat** përmes sistemit të menaxhimit të aseteve rrugore dhe zbatimit të Projektit të Bankës Botërore për mirëmbajtjen dhe sigurinë rrugore.
3. **Fuqizimi i bashkërendimit, kapaciteteve dhe financimit të institucioneve të ndryshme të sigurisë rrugore**, që do të çojë në një ulje të numrit të aksidenteve rrugore deri në vitin 2020.
4. **Zgjerimi i rrjetit kombëtar të rrugëve** përmes rrugëve të pjesshme të kalimit të rrjetit me atë kombëtar të rrugëve (nën administrimin e Autoritetit Shqiptar të Rrugëve), me qëllim përmirësimin e mirëmbajtjes së rrugëve të bazuar tek performanca.
5. **Hartimit të një databaze qendrore për pasagjerët, operatorët e transportit rrugor dhe mallrave, duke bërë të mundur monitorimin e plotë të të gjithë operatorëve të transportit rrugor.**
6. **Garantimi i funksionimit të tregut të transportit rrugor të pasagjerëve në përputhje me standardet e BE-së.**
7. **Garantimi i krijimit dhe funksionimit të një mekanizmi të vetëm përzgjedhjeje për evidentimin e investimeve prioritare** për një përzierje të granteve të IPA II me kredi të institucioneve ndërkombëtare financiare, në përputhje me strategjitë dhe planet ekzistuese të transportit (që zbatohet për të gjitha modalitetet e transportit).

■ **Objektivat strategjikë për transportin hekurudhor:**

8. **Deri në vitin 2020 do të arrihet pesëfishimi i volumit të udhëtarëve dhe dyfishim në transportin hekurudhor të mallrave në krahasim** (me theks mbi transportin rajonal) përmes rindërtimit të hekurudhave Tiranë-Durrës, Vorë–Hani-Hotit, Durrës-Elbasan, Rrogozhinë-Vlorë dhe Elbasan-Pogradec-kufiri me Maqedoninë.¹⁷³
9. **Hartimi i një kuadri gjithëpërfshirës juridik për transportin hekurudhor, duke përfshirë kodin e ri hekurudhor** që do të nxisë krijimin e një tregu të hapur për operacionet dhe interoperabilitetin me standarde teknike që kanë si synim të garantojnë shpejtësi të lartë **nëpërmjet:**
 - 9.1 përfshirjes së Entit regullator të hekurudhave brenda Autoritetit të Konkurrencës;
 - 9.2 krijimit të sipërmarrësve hekurudhorë për infrastrukturën; dhe
 - 9.3 krijimit të sipërmarrësve hekurudhorë për operacionet.

¹⁷³ Zgjerimi i TEN-T për hekurudhuat e Rrjetit bazë të Ballkanit Perendimor: Route 2 – Podgoricë (Mali i Zi) – Durrës/Tiranë (Shqipëri).

10. **Ngritja e enteve të sigurisë për mbrojtjen e trafikut hekurudhor** përmes: ngritjes së Autoritetit të Sigurisë; ngritjes së Autoritetit të licensimit të hekurudhave; dhe ngritjes së Njesisë së Hetimit të Incidenteve dhe Aksidenteve.

■ **Objektivat strategjikë të transportit detar:**

11. **Zhvillimi i transportit detar, me qëllim arritjen e standardeve të BE-së përmes** rritjes së numrit të operatorëve detare, në përputhje me standardet e Organizatës Ndërkombëtare Detare (IMO).¹⁷⁴
12. **Vijimi i zhvillimit të porteve përmes investimeve sipas master planeve dhe me orientim drejt ekonomisë së tregut nëpërmjet:**
- 12.1 rritjes së vëllimit të ngarkesave që trajtohen në portet shqiptare;
- 12.2 një rritjeje të numrit të pasagjerëve të transportuar me tragete;
- 12.3 rehabilitimit të infrastrukturës dhe superstrukturës të Autoritetit Portual të Durrësit dhe porteve të Vlorës, Sarandës dhe Shëngjinit duke përfshirë portet turistike; dhe
- 12.4 rritjes së volumit të përpunimit të kontenerëve.
13. **Zhvillimi i porteve turistike duke përfshirë ndërtimin e infrastrukturës dhe superstrukturës së tyre,** me qëllim rritjen e numrit të mjeteve turistike që do të ndalen në këto porte, duke rritur kështu numrin e turistëve dhe të ardhurave që sigurohen nga turizmi detar.

■ **Objektivat strategjikë të transportit ajror:**

14. **Harmonizimi i transportit ndërkombëtar me atë kombëtar, si edhe sigurimi i efikasitetit të këtij të fundit për shërbimin publik.** Kjo përfaqëson një sfidë politike: Republika e Shqipërisë do të jetë pjesë përbërse e sistemit evropian të aviacionit dhe aeroporti ndërkombëtar i Tiranës mund të shndërrohet në një pikë të rëndësishme rajonale për transportin ajror në Evropën Juglindore, duke marrë në konsideratë pozitën shumë të mirë gjeografike të Shqipërisë në këtë rajon.
15. **Garantimi që tregu shqiptar i transportit ajror do të bëhet konkurrues,** në përputhje të plotë me standardet ndërkombëtare për të siguruar udhëtime direkte me aeroportet kryesore evropiane, me qëllim rritjen e trafikut të pasagjerëve drejt dhe nga Shqipëria.
16. **Forcimi i bashkëpunimit rajonal në fushën e transportit ajror** përmes zbatimit efikas të legjislacionit dhe projekteve aeroportuale, me synim rritjen e kapacitetit të trafikut përmes përdorimit të metodave më të rëndësishme për thithjen e kapitalit privat në këto shërbime,
17. **Rritje e fluksit të pasagjerëve** përmes krijimit të një tregu konkurrues në përputhje të plotë me standardet ndërkombëtare.¹⁷⁵
18. **Zbatimi i standardeve të unifikuara për sigurinë dhe sigurimin** përmes miratimit të dokumenteve ndërkombëtare të Sigurisë së Aviacionit Civil, me synim një ulje mesatare vjetore prej 10% të mangësive në zbatimin e standardeve të sigurisë.

¹⁷⁴ Zgjerimi i TEN-T në përkufizimin e rrjetit bazë të Ballkanit Perendimor për portet detare – Durrës.

¹⁷⁵ Këtu do të përfshihej zgjerimi i TEN-T në përkufizimin e rrjetit bërthamë të Ballkanit Perendimor për aeroportet – Tiranë (TIA/LATI).

19. **Forcimi i rolit të Autoritetit të Aviacionit Civil si autoriteti kombëtar mbikëqyrës** i aviacionit civil përmes monitorimit dhe analizës së vazhdueshme të tregut dhe kostove të aviacionit civil.

12.2.. Shërbime publike efikase

12.2.1. Menaxhimi i integruar i ujërave

Uji është burim jetik. Shqipëria është shumë e pasur me burime ujore, duke përfshirë si ujërat sipërfaqësorë ashtu edhe ato nëntokësorë, me sasinë më të lartë të ujit të disponueshëm për frymë tek 8,700 m³/vit. Ndonëse Shqipëria ka burime të mëdha ujore, përdorimi dhe shfrytëzimi i këtyre burimeve ka vuajtur nga administrimi i papërshtatshëm dhe inefficient i ujit. Sektori i ujit është mmenaxhuar në mënyrë të fragmentuar nga disa institucione që kishin lidhje me ujin, shpesh me një mbivendosje të përgjegjësive. Qasja për një menaxhim të integruar të ujit, është përmendur edhe në kapitullin 2 më sipër. Shtyllat kryesore të qasjes së politikës së qeverisë për ujin, paraqiten si vijon:

1. Uji për njerëzit (fokusi në ujësjellës –kanalizimet)
 - 1.1 Uji për ushqim (fokusi në vaditjen dhe kullimin)
 - 1.2 Uji për mjedis (fokusi në burimet ujore)
 - 1.3 Uji për industri (fokusi në energjitika, ekonomia etj)

■ Uji për njerëzit: Përmirësimi i shërbimit të furnizimit me ujë dhe kanalizimeve

■ **Situata aktuale.** Furnizimi me ujë dhe kanalizimi në Shqipëri (si pjesë e komponentit bazë "uji për popullsinë" të prioritetit të Menaxhimit të Integruar të Ujërave siç është diskutuar në Pjesën II të këtij dokumenti) ka patur disa përmirësime gjatë viteve të fundit. Ekziston një kornizë strategjike për sektorin: "Strategjia Kombëtare për Ujë dhe Kanalizimeve 2011-2017" dhe Master Plani për Ujin 2011-2025.

Aktualisht, mbulimi me shërbimin e furnizimit me ujë është afërsisht 80% në zonat urbane dhe 50% në ato rurale. Mbulimi me shërbime kanalizimi është afërsisht 80% në zonat urbane dhe 10% në ato rurale.. Janë kryer investime të shumta për sektorin, të cilat nuk kanë qenë eficiente, për shkak të një numri faktorësh, si: (1) mënyrën në të cilën investimet janë shpërndarë gjatë viteve; (2) kostot e larta të trajtimit të ujërave të zeza për shkak të ndërhyrjeve të varfra dhe mirëmbajtjes; dhe (3) cilësia e menaxhimit jo-optimal në ofrimin e shërbimeve.

Niveli i humbjeve të ujit në rrjet mbetet problematik dhe i lartë. Aktualisht, kapaciteti i prodhimit të ujit në Shqipëri është 270 milion m³, të prodhuar nga 316 burime¹⁷⁶. Të dhënat tregojnë se vetëm rreth 89 milionë m³ ose 33% e ujit të prodhuar është shitur, dhe ka gjeneruar të ardhura nga sektori. Si pasojë, 181 milion m³ ose 67% e rezultateve të ujit të prodhuar rezulton në të ardhurave të humbura.

Çështjet kryesore në lidhje me ujësjellës-kanalizimet përfshijnë: (1) mungesën e infrastrukturës së

¹⁷⁶ Ku 109.8 milion m³ / vit i ujit është prodhuar nga 93 burime me sisteme "Free Flow" dhe 160.5 milion m³ / vit, uji është prodhuar nga 223 burime me sisteme mekanike.

përshtashme; (2) mbulim jo-optimal me furnizim me ujë për zonat urbane dhe rurale; (3) mbulimin i ulët me shërbimin e kanalizimeve; (4) numër i madh i lidhjeve të paligjshme; (5) furnizim i ulët me ujë në një mesatare; (6) norma matjesh të ulta (normat afrofe të aplikuara gjerësisht); (7) uji i pa-faturuar, si dhe normë e ulët e mbledhjes së të ardhurave; (8) nga tetë impiante të ndërtuara për trajtimin e ujrave të zeza, vetëm pesë janë aktualisht operacionale.

Ende vazhdojnë të ketë shqetësime në menaxhimin e përgjithshëm të shërbimeve të ujit dhe kanalizimeve, si: (1) qeverisja vendore nuk ushtrojnë përgjegjësitë e tyre të përcaktuara në ligj; (2) Këshillat mbikëqyrës formale kanë dështuar për të mbikëqyruar rregullisht kërkesat e ligjit, përfshirë edhe moszbatimin; dhe (3) kapacitete përgjithësisht të dobëta profesionale dhe teknike nga kompanitë e furnizimit me ujë.

■ **Sfidat.** Sfida e përgjithshme në sektorin e gjatë disa viteve të ardhshme është përmbushja e kërkesave për furnizim me ujë dhe kanalizime. Sfidat specifike përfshijnë: (1) nevojën për përmirësimin e furnizimit me ujë dhe kanalizimeve, si dhe rritjen e aksesit; (2) nevoja për të përmirësuar efikasitetin e shërbimeve në zonat urbane dhe rurale duke zbatuar parimin e rikuperimit të plotë të kostove; (3) më shumë vëmendje për identifikim, formalizim dhe diferencim në strukturën tarifore; (4) një orientim i definuar mirë i investimeve në sektorin e infrastrukturës drejt përdorimit optimal dhe efikas të energjisë elektrike; (4) nevoja për të forcuar kapacitetet e përgjithshme në mbrojtjen e burimeve ujore; (5) reduktimin e kostove të ofrimit të shërbimeve; dhe (5) një ristrukturim të përgjithshëm të sektorit.

■ **Visioni.** *"Një sistem i besueshëm mbarë kombëtar për furnizimin me ujë dhe kanalizime që plotësojnë nevojat e një ekonomie në zhvillim dhe të shoqërisë në përgjithësi, duke ruajtur dhe mbrojtur mjedisin, shëndetin dhe sigurinë e qytetarëve "*

■ **Objektivat strategjike në lidhje me ujin për qytetarët.**

1. Zgjerimi dhe përmirësimi i cilësisë së shërbimeve të furnizimit me ujë dhe kanalizime, nëpërmjet:

- 1.1 përditësimit dhe zbatimit të plotë të "Strategjisë Kombëtare Sektoriale e Shërbimeve të Furnizimit me Ujë dhe Kanalizimeve 2011-2020";
- 1.2 arritjes me mbulim të rrjetit të furnizimit me ujë në zonat urbane dhe mbulim të rrjetit të ujësjellësit në zonat rurale
- 1.3 arritjes së mbulimit të rrjetit të kanalizimit në zonat urbane dhe në zonat rurale;
- 1.4 rritjes numrit të familjeve të lidhur me trajtimin e ujërave të zeza;
- 1.5 rritjes së shërbimit të furnizimit me ujë në mbarë vendin; dhe
- 1.6 reduktimit i sasisë së ujit që nuk gjeneron të ardhura.

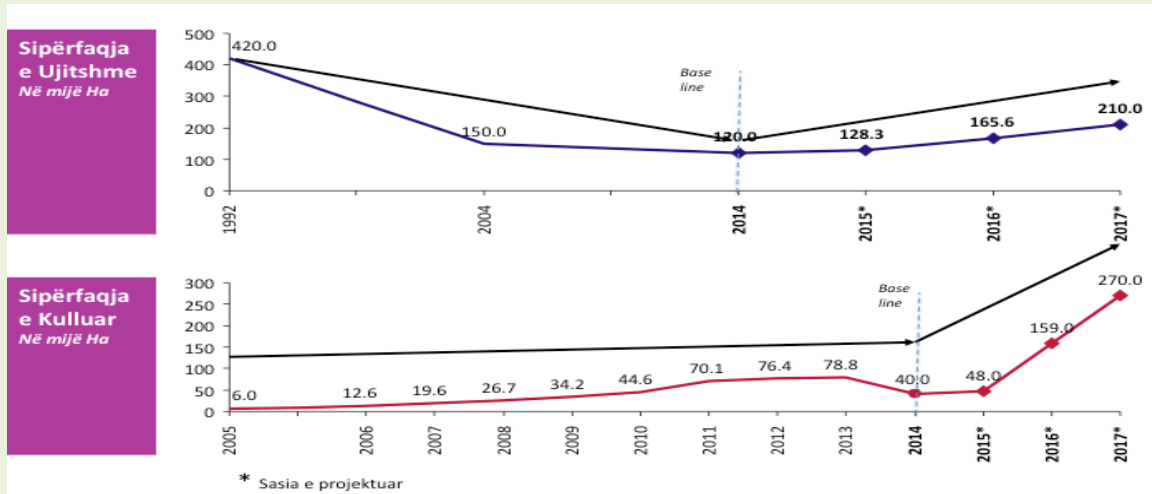
2. Rritja e efikasitetit dhe efektivitetit të shërbimeve të ujit në zonat urbane dhe rurale, nëpërmjet:

- 2.1 aplikimit të parimit të rikuperimit të plotë të kostove;
- 2.2 shqyrtimit dhe rregullimit të mundshëm të strukturës tarifore;
- 2.3 riorganizimit të shërbimeve të ujit në përputhje me reformën e re territoriale; dhe
- 2.4 ndërtimit të impianteve të trajtimit të ujërave të zeza në përputhje me Masterplanin Kombëtar për Ujësjellës-Kanalizime.

■ **Uji për ushqim.** Bujqësia është një sektor i zhvillimit strategjik të ekonomisë shqiptare, siç diskutohet në seksionin 12.3 të këtij dokumenti. Aksesit në sistemet e ujitjes dhe kullimit me qëllim rritjen e disponueshmërisë së tokës së përdorueshme është një parakusht kritik për zhvillimin e saj dhe me rëndësi të madhe në kuadrin e gjerë të zhvillimit rural. Për më tepër, përbushja e kërkesave të tregut të vetëm të BE-së është një sfidë madhore me të cilën Shqipëria është duke u përballur aktualisht në rrugën e saj drejt integritimit në BE. Si rrjedhojë e investimeve vazhdimisht nën nivelin e duhur, menaxhimit dhe mirëmbajtjes në nivele të ulëta, gjendja aktuale e sistemeve të ujitjes dhe kullimit është mjaft sfiduese. figura 44 ilustron situatën për sipërfaqen e tokës së ujtur dhe të kulluar për 2005-2015, si edhe rezultatet e pritshme pas zbatimit të politikës prioritare të qeverisë për përmirësimin e sektorit, për periudhën 2016-2017.

Sigurimi i aksesit në shërbimet e ujitjes dhe kullimit do të përmirësojë ndjeshëm të ardhurat e fermerëve shqiptarë, do të rrisë prodhimtarinë dhe konkurrueshmërinë e sektorit në vend dhe jashtë, si edhe do të nxisë rritjen ekonomike.

Figura 44. Tendencat historike dhe parashikimet për sip. e tokës së ujtur dhe të kulluar

Burimi: Ministria e Zhvillimit Rural, Bujqësisë, Administrimit të Ujërave

Sektori i bujqësisë është një ndër përdoruesit më të rëndësishëm të ujit, sidomos për prodhimin ushqimor, që aktualisht përballet me disa sfida: (1) mungesat e ujit për ujitje gjatë stinës së verës; (2) rreziku i përmbytjeve gjatë rreshjeve të dendura në periudhën dimër-pranverë; (3) aspekte të sigurisë në lidhje me rezervuarët e ujitjes dhe digat; (4) infrastrukturë e vjetëruar dhe në rrënim (ndërhurjet në sisteme po bëhen tepër të kushtueshme); (5) mungesa e fondeve të mjaftueshme dhe investimeve për mirëmbajtjen e sistemeve të ujitjes dhe kullimit; (6) mungesa e një sistemi operativ për rikuperimin e kostos; dhe (7) nevoja për trajtimin e aspekteve institucionale dhe atyre të përdoruesit.

Qeveria është e angazhuar dhe ka marrë masa të dukshme për përmirësimin radikal të ujitjes dhe kullimit, të performancës së sistemit të menaxhimit të ujit, si edhe për rritjen e prodhimtarisë dhe konkurrueshmërisë së sektorit bujqësor. Reformat kanë për qëllim krijimin e kushteve më të mira ekonomiko-shoqërore për qytetarët dhe biznesin shqiptar, sidomos duke u përqëndruar tek popullata në zonat rurale që është e përfshirë në pjesën e fermës. Rezultatet kanë filluar të shihen në rritjen e sipërfaqes së tokës me akses në ujitje dhe në përmirësimin cilësor dhe funksional të sistemit shqiptar të kullimit (shih Figurën 42).

Objektivat strategjikë që lidhen me “ujin për ushqim”

2. Forcimi i menaxhimit të ujit që përdoret për prodhimin ushqimor, nëpërmjet:

- 2.1 rritjes së sipërfaqes së tokës së ujitur, që matet me numrin e hektarëve që mbulohen nga sisteme plotësisht funksionale të ujitjes;
- 2.2 përmirësimin cilësor të funksionimit të sistemit të kullimit, të matur me hektarët që mbulohen plotësisht nga sisteme plotësisht funksionale kullimi;
- 2.3 infrastrukturës së rehabilituar dhe moderne që lidhet me ujitjen, kullimin dhe mbrojtjen nga përmbytjet;
- 2.4 hartimit dhe zbatimit të mekanizmave për menaxhimin e qëndrueshëm të sistemeve të ujitjes, kullimit dhe mbrojtjes nga përmbytjet (që përmendet gjithashtu në Seksionin 5.3 për prioritetet e qeverisë në lidhje me ujitjen dhe kullimin);

3. Përmirësimi i performancës së autoriteteve dhe institucioneve që kanë lidhje me ujin nëpërmjet:

- 3.1 rishikimit dhe përforcimit të mandatit të njërive të qeverisjes vendore;
- 3.2 forcimit të rolit të bordeve të kullimit.

■ **“Uji për mjedisin”**. Nga këndvështrimi hidrologjik, vendi ndahet në gjashë basene lumore që janë: Drin-Buna, Mati, Ishëm-Erzen, Shkumbin, Seman dhe Vjosë. Për menaxhimin e tyre ka autoritete përgjegjëse në nivel qendror dhe në nivel vendor, megjithatë, shpesh duket se këto përgjegjësi kanë mbivendosje dhe mungon menaxhimi i duhur. Me zhvillimin e shpejtë dhe të pakontrolluar ekonomik gjatë dy dekadave të fundit dhe bazuar mbi të dhënat vjetore të raporteve të statusit mjedisor, cilësia e burimeve ujore ka pësuar përkeqësim të ndjeshëm. Nxjerrja e zhavorrit lumor dhe ndërtimi i hidrocentraleve ka krijuar trysni të mëdha mbi ujërat dhe shtretërit e lumenjve.

Instrumenti kryesor për menaxhimin dhe mbrojtjen e burimeve ujore është plani për menaxhimin e baseneve lumore, që përfaqëson një koncept të ri për Shqipërinë të prezantuar nëpërmjet Direktivës Kuadër të Ujit të BE-së. Aktualisht janë në proces pune planet për menaxhimin e baseneve lumore.

Grupi Tematik për “ujin për mjedisin” përgjigjet për cilësinë e ujit, nën drejtimin e Ministrisë së Bujqësisë, Zhvillimit Rural dhe Administrimit të Ujërave dhe në bashkëpunim me Ministrinë e Mjedisit, është angazhuar për përgatitjen e planeve specifike për adresimin e sfidave për sektorin. Aktualisht, është duke u hartuar Strategjia për menaxhimin e burimeve ujore, ndërkohë që mbetet sfida ngritja e inventarit të burimeve ujore mbi bazën e baseneve.

Objektivi strategjik që lidhet me “ujin për mjedisin”

1.0 garantimi i përdorimit të qëndrueshëm të ujit si komponent shumë i rëndësishëm i mjedisit natyror, nëpërmjet:

- 1.1 krijimit dhe mirëmbajtjes së kadastrës elektronike kombëtare të ujit;
- 1.2 hartimit dhe zbatimit të planeve të menaxhimit të baseneve, me qëllim sigurimin e mbrojtjes dhe menaxhimit të duhur të baseneve të lumenjve.
- 1.3 përforcimit të rolit, mandatit dhe përgjegjësisë të institucioneve në nivele vendore;
- 1.4 lidhjes dhe koordinimit të përdorimit të ujit me aktivitetet për zhvillimin e turizmit;
- 1.5 koordinimit dhe menaxhimit të përdorimit të ujit në kuadrin e ndryshimeve klimatike/aspekteve që kanë të bëjnë me zbutjen e tyre; dhe
- 1.6 rehabilitimit të shtretërve të dëmtuar lumorë.

■ **“Uji për industrinë”**. Uji ka një përdorim të gjerë në sektorin e industrisë, duke përfshirë sektorin e prodhimit energjetik. Midis fushave prioritare të këtij zhvillimi përfshihen: industria ushqimore, minierat, industria e lehtë dhe prodhimi i energjisë elektrike. Megjithatë, mbishfrytëzimi i ujërave sipërfaqësore dhe nëntokësore ka sjellë vështirësi për sigurimin e furnizimit me ujë për të gjithë përdoruesit në kohën e duhur, si për sa i përket sasisë ashtu edhe cilësisë.

Sfida kryesore për këtë fushë është garantimi i disponueshmërisë së ujit për çdo proces industrial, pa kompromentuar sasinë për shërbimet e jetesës dhe ato të ekosistemeve.¹⁷⁷ Megjithatë, prodhimi dhe shitja e energjisë elektrike është një ndër burimet kryesore të të ardhurave qeveritare dhe rrjedhimisht ka një ndikim të drejtpërdrejtë mbi stabilitetin fiskal. Pavarësisht nga rëndësia e tij ekonomike, zhvillimi i shëndoshë i “ujit për industrinë” pengohet nga mungesa e inventarëve për ujërat sipërfaqësore dhe nëntokësore (në veçanti për burimet ujore që mund të përdoren në potencë për prodhimin e energjisë elektrike) dhe nga hendekët ligjorë që lidhen me përgjegjësitë e autoriteteve të baseneve lumore.¹⁷⁸

Objektivi strategjik që lidhet me “ujin për industrinë”:

1.0 Garantimi i përdorimit të qëndrueshëm të ujit për qëllime industriale, në veçanti për prodhimin e energjisë elektrike nëpërmjet:

¹⁷⁷ Grupi Tematik për ujin për qëllime industrial përgjigjet për ujin që përdoret për prodhim hidroenergjetik dhe industrial, nën drejtimin e Ministrisë së Energjetikës dhe Industrisë dhe Ministrisë së Zhvillimit Ekonomik, Turizmit, Tregëtisë dhe Sipërmarrjes.

¹⁷⁸ Sic theksohet në Seksionin 12.5 për Mjedisin, një nga sfidat që theksohet aty është një menaxhim më strategjik i burimeve ujore, si dhe nevoja për një Program Kombëtar Sektorial për Ujin.

- 1.1 identifikimit dhe vlerësimit të potencialit të burimeve ujore që do të përdoren për prodhimin e energjisë elektrike; identifikimit të hartës së potencialit të identifikuar; dhe
- 1.2 një përcaktimi të qartë dhe dallim të roleve, mandateve, detyrave dhe përgjegjësive të institucioneve që kanë lidhje me përdorimin e ujit industrial, sidomos ato që kanë të bëjnë me prodhimin hidroenergjetik, mineralar dhe forma të tjera të përpunimit etj.

12.2.2. Menaxhimi i integruar i mbetjeve

■ **Situata aktuale.** Gjatë periudhës 2007-2013, menaxhimi i integruar i mbetjeve ishte një ndër fushat prioritare të qeverisë për të takon reformës regullatore. Strategjia Kombëtare ndërsektoriale për Menaxhimin e Mbetjeve, 2010-2025” dhe Plani Kombëtar për Menaxhimin e Mbetjeve, 2010-2025” u miratuan nga qeveria në vitin 2011. Megjithatë, prioriteti për menaxhimin e mbetjeve nuk u pasqyrua siç duhet në planifikimin buxhetor dhe strategjik të qeverisë. Rrjedhimisht, prioritetet e reformave në sektor janë përqëndruar tek kuadri ligjor dhe regullator, ku u miratuan një sërë detyrimesh ndërkombëtare që lindën nga MSA-ja dhe kërkesat e Konventës së Bazelit, përmes amendamenteve të një sërë ligjesh të rëndësishme.¹⁷⁹

Përsa i takon heqjes përfundimtare të mbetjeve, metoda që aplikohet në vend është me “*vende depozitimi*”. Janë evidentuar 65 pika të hapura depozitimi në vend dhe këto gjenden në territoret periferike të qyteteve dhe fshatrave dhe në shumë raste pranë lumenjve. Kjo paraqet rrisje për shëndetin e popullatës lokale dhe për mjedisin që i rrethon. Me përjashtim të landfillit të Sharrës (për Tiranën), landfill-in ndër-rajonal të Bushatit (për rrethet e Shkodrës dhe Lezhës), dhe dy landfill-e lokale santiare në Rrëshen dhe Bajram Curri nuk ka landfill-e të tjera funksionale. Landfill-i rajonal në Bajkaj (zona e Sarandës) parashikohet të bëhet funksional, ndërsa vazhdon puna për ndërtimin e landfill-it të Maliqit në qarkun e Korçës.

Ka një sërë sfidash në lidhje me menaxhimin e integruar të mbetjeve. Së pari mungon një sistem i mirë-organizuar për uljen, mbledhjen dhe transportin e mbetjeve të ngurta. Shërbimet janë të orientuara kryesisht drejt zonave urbane, me krijimin si rezultat të landfill-eve të hapura, të paligjshme në zonat rurale, “hotspot”-e të ndotjeve dhe ndotje të hapësirës territoriale. Së dyti, praktikrat që lidhen me ndarjen e mbetjeve në burim apo trajtimi i ndërmjetëm i mbetjeve mbeten sporadike, kryesisht në formën e projekteve pilote që konsiderohen si të paqëndrueshme. Rrjedhimisht, nivelet e rikuperimit të mbetjeve të riciklueshme në burim janë tejet të ulta, me gjenerimin e vetëm 10% të mbetjeve të ricikluara urbane, pa asnjë proces kompostimi. Së treti, menaxhimi i mbetjeve të rrezikshme është nën standard për shkak të niveleve të papërshtatshme të ndarjeve dhe mungesës së mjeteve përpunuese. Rrjedhimisht, mbetjet e rrezikshme në pjesën më të madhe eksportohen drejt vendeve të tjera përmes marrëveshjeve të licencimit me kompani private.

Studimet strategjike i kanë evidentuar landfill-et si mjeti më i përshtatshëm për periudhën afat-mesme për largimin përfundimtar të mbetjeve. Megjithatë, me reformën e re administrative-territoriale do të lindë nevoja për rishikimin e politikave dhe planifikimit për menaxhimin e integruar të mbetjeve në nivel rajonal, me qëllim arritjen e ekonomisë së shkallës.

¹⁷⁹ Ligji nr. 10463, datë 22 shtator 2011 "Për menaxhimin e integruar të mbetjeve"; Ligji nr. 10431, datë 9 qershor 2011 "Për mbrojtjen e mjedisit"; VKM. 798, datë 22 shtator 2010 "Për menaxhimin e mbetjeve spitalore"; VKM nr. 175, datë 19 janar 2011 "Për miratimin e planit kombëtar dhe strategjisë për menaxhimin e mbetjeve"; VKM nr. 177, datë 6 mars 2012 "Për paketimin dhe paketimin e mbetjeve"; dhe VKM nr. 178, datë 6 mars 2012 "Për djegien e mbetjeve".

■ **Sfidat.** Sfidat kryesore për menaxhimin e integruar të mbetjeve gjatë periudhës së planifikimit 2015-2020 mund të përmbliken si më poshtë vijon: (1) nevoja për bërjen edhe më funksionale të menaxhimit të integruar të mbetjeve; (2) nxitja e partneritetit publik privat; (3) nevoja për fuqizimin financiar të pushtetit vendor dhe rikuperimit të kostos së shërbimit; dhe (4) rajonalizimi i shërbimeve.

■ **Vizioni.** *“Një sistem eficient dhe efikas i menaxhimit të integruar të mbetjeve, i cili kontribuon në mbrojtjen dhe ruajtjen e mjedisit, mbrojtjen e shëndetit dhe sigurisë së njerëzve dhe mbështet prëdorimin me racionalitet të burimeve natyrore përmes ri-përdorimit, reduktimit, riciklimit dhe rikuperimit ”*

■ Objektivat strategjikë

1. Sigurimi i menaxhimit gjithëpërfshirës dhe strategjik për menaxhimin e integruar të mbetjeve të ngurta urbane nëpërmjet:

- 1.1 azhurnimit dhe zbatimit të plotë të “Strategjisë Kombëtare Ndërsektoriale për Menaxhimin e Mbetjeve, 2010-2025” dhe “Planit Kombëtar për Menaxhimin e Mbetjeve, 2010-2025”;
- 1.2 hartimit të master planit për menaxhimin e integruar të mbetjeve të ngurta urbane;
- 1.3 kryerjes së studimeve dhe projekteve për mbylljen dhe rehabilitimin e pikave të hedhjes së mbetjeve (ëaste dumps) për 15% nga zonat më rrezikshme; dhe
- 1.4 kryerjes së studimeve dhe projekteve për krijimin e landfill-eve të reja rajonale që do të shërbejnë 50% të gjithë territorit.

2. Përmirësimi i performancës së përgjithshme së menaxhimit të mbetjeve, deri në vitin 2020 nëpërmjet:

- 2.1 një rritjeje të sasisë së mbetjeve që do të shkojnë landfill-e;
- 2.2 një rritjeje të sasisë së mbetjeve që shkon për riciklim dhe kompostim;¹⁸⁰
- 2.3 zbatimit të planeve të rehabilitimit për 9 “hotspote” prioritare dhe përpilimin e planeve për “hotspot”-et e mbetura;
- 2.4 ndërtimit dhe vënies në funksionim të dy landfill-eve;
- 2.5 rehabilitimit të 5 landfill-eve ekzistuese; dhe
- 2.6 planifikimit për ndërtimin e së paku 1 impjanti për trajtimin e mbetjeve të rrezikshme.

3. Përmirësimi i llogaridhënies për menaxhimin e mbetjeve nëpërmjet:

- 3.1 ngritjes së një autoriteti qendror/rajonal për rishikimin dhe miratimin e tarifave për heqjen e mbetjeve në pikat e landfill-eve;¹⁸¹
- 3.2 shqyrtimit dhe përmirësimit të shërbimit dhe kontratave konçensionare; dhe
- 3.3 forcimit të kapaciteteve të institucioneve përgjegjëse për menaxhimin e mbetjeve.

¹⁸⁰ Përveç riciklimit dhe kompostimit të mbetjeve, kjo do të përfshijë edhe ri-përdorimin, djegien dhe prodhimin e energjisë.

¹⁸¹ Autoriteti rregullator shqiptar për sektorin e furnizimit me ujë dhe heqjes dhe trajtimit të ujërave të zeza ka mandatin ligjor të përcaktimit të tarifave.

12.3. Zhvillim i qëndrueshëm mjedisor dhe ekonomik

12.3.1. Mjedis i qëndrueshëm

■ **Situata aktuale.** Në Shqipëri mbrojtja e mjedisit është përgjegjësi e përbashkët. Në gamën e mjedisit, si sektor përfshihen çështje që kanë të bëjnë me cilësinë e ajrit, ndryshimet klimaterike, menaxhimin e kimikateve dhe mbetjeve, ndotjen industriale, mjedisin natyror dhe zonat e mbrojtura, pyjet dhe kullotat, si edhe burimet ujore. Rrjedhimisht, sektori ka kërkuar një qasje strategjike, të integruar dhe komplekse, ku trajtimi i aspekteve mjedisore kërkon angazhim serioz si përsa i takon aspekteve regullatore dhe legjislative, ashtu edhe përsa i takon investimeve në infrastrukturë. Është duke u hartuar *Strategjia kombëtare ndërsektoriale për mjedisin, 2014-2020*¹⁸² dhe me zbatimin e saj parashikohet të trajtohen shumë prej shqetësimeve që do të diskutohen më poshtë.

Cilësia e ajrit. Në trajtimin e çështjeve që kanë të bëjnë me cilësinë e ajrit, angazhimet gjatë periudhës 2007¹⁸² deri në 2012/13¹⁸³ rezultuan në një përmirësim sinjifikativ prej 30%¹⁸⁴ në zonat kryesore urbane. Megjithatë vijon të mbetet problematik ekzpozimi i popullatës ndaj ndotjes së ajrit, që matet si rritje e përqindjes vjetore të ditëve me ndotje.¹⁸⁵ Sektori kryesor që kontribuon në emetimet e gazit serë është energjia (57.29% e totalit), e ndjekur nga transporti dhe më pas bujqësia (16.85%), e ndjekur nga proceset industriale (14.67%), ndryshimi i përdorimit të tokës dhe pyjet (8.88%) dhe mbetjet (2.31%). Shqipëria ndërkohë është shndërruar nga një “emetues i gazit serë” në “eliminues i gazit serë”.

Emetimet aktuale për frymë në Shqipëri janë afërsisht 2.8 ton për frymë (në krahasim me emetimet e EU 28 që janë 9.9 ton/për frymë). Emetimet për njësi të PBB-së janë afërsisht 0.6 ton për CO₂ për 1000 USD (në krahasim me emetimet e EU 27 prej 0.4 kt CO₂ për Euro të PBB-së). Shqipëria ka nivele relativisht të ulta të emetimeve për frymë, por nivele relativisht të larta të emetimeve për njësi të PBB-së për shkak të nivelit të ulët të PBB-së. Rrjedhimisht parashikohet që emetimet të rriten në të ardhmen me zhvillimin e ekonomisë, por njëkohësisht ka një potencial të madh për përfitime në këtë proces.

Zonat e mbrojtura. Përqindja e sipërfaqes së zonave të mbrojtura në Shqipëri është rritur gradualisht në 16.6% të teritorit të vendit deri në vitin 2015, nga të cilat 16.1% për zonat tokësore dhe bregdetare dhe 0.5% për zonën detare. Siç shihet në figurën 45, përqindja e këtyre zonave të mbrojtura është rritur gjatë 14 viteve të fundit dhe e ka kaluar objektivin e OZHM-ve prej 14%.

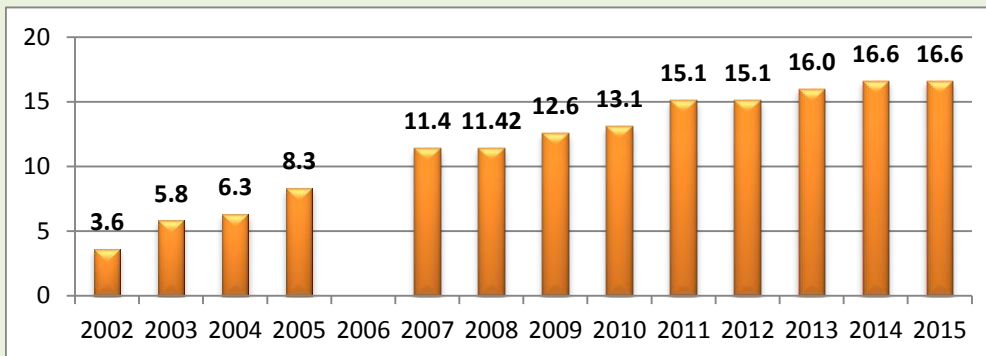
¹⁸² Viti i krahasimit për Strategjinë Kombëtare të Zhvillimit dhe Integritimit, 2007-2013.

¹⁸³ Burimi: raporti mbi situatën mjedisore 2012 dhe 2013 (botim i Agjencisë Kombëtare të Mjedisit) dhe të dhëna administrative nga Ministria e Mjedisit.

¹⁸⁴ PM_{2.5} dhe PM₁₀, SO₂, NO₂, CO, Pb, O₃ dhe benzen.

¹⁸⁵ Sipas standardeve të BE-së, numri i ditëve me nivele ndotjeje mbi minimalen është 35 ditë në vit.

Figura 45. Përqindja e zonave të mbrojtura tokësore dhe detare, 2002-2015

Burimi: Ministria e Mjedisit Raport i OZHM 2015

Ndryshimet klimaterike. Adaptimi ndaj ndryshimeve klimatike është një sfidë për vendin. Deri tani përshtatjet kanë ndodhur deri në një farë mase vetëm për planifikimin në bujqësi dhe pyje. Cështja më urgjente përse i përket adaptimit ka të bëjë me erozionin bregdetar që po kanos dhe po shkakton humbje të tokave më me vlerë në zonat bregdetare, duke përfshirë dhe tokat për përdorim rezidencial dhe turizëm dhe në zonat e mbrojtura.

Pyjet dhe kullotat. Është punuar me 12,000 hektarë pyje të degraduar, gjë që ka sjellë uljen e erozionit për 200,000 ton sedimente. Megjithatë vijon të mbetet nevoja për rritjen e efikasitetit të menaxhimit që lidhet me 38% të pyjeve të qëndrueshme ekonomikisht dhe rehabilitimin e 50% të zonave të degraduara.¹⁸⁶

Cilësia e ujit në Shqipëri është përmirësuar me 8%, sipas treguesëve kryesorë¹⁸⁷ të ndotjes dhe sipas referencave krahasimore të standardave të BE-së. Nga 73 stacione të monitorimit të cilësisë së ujit për vitin 2013, 42% (ose 31 stacione) u klasifikuan si me “cilësi të shkëlqyer”; 11% (ose 8 stacione) me “cilësi të mirë”; 4% me “cilësi të mjaftueshme” dhe një numër i qënësishëm stacionesh prej 42% (ose 31 stacione) u klasifikuan si “me cilësi të dobët dhe në nevojë për veprim të menjëhershëm”. Faktorët kryesorë shkaktarë për këtë janë nivelet e rritura të ndotjes në ujërat bregdetarë direkt dhe indirekt të shkaktuara nga derdhjet e ujërave të mbetjeve urbane

Kimikatet. Kuadri ligjor për kimikatet është pjesërisht në përputhje me legjislacionin e BE-së. Në përputhje me NPEI (2015-2020), ligji për kimikatet dhe 3 akte nënligjore parashikohet të miratohen gjatë vitit 2015.¹⁸⁸ Kontrolli i kimikateve të rrezikshme mbulohet kryesisht përmes procedurave të përcaktuara nga konventat përkatëse ndërkombëtare të Roterdamit, Stokholmit dhe Bazelit për kimikatet.

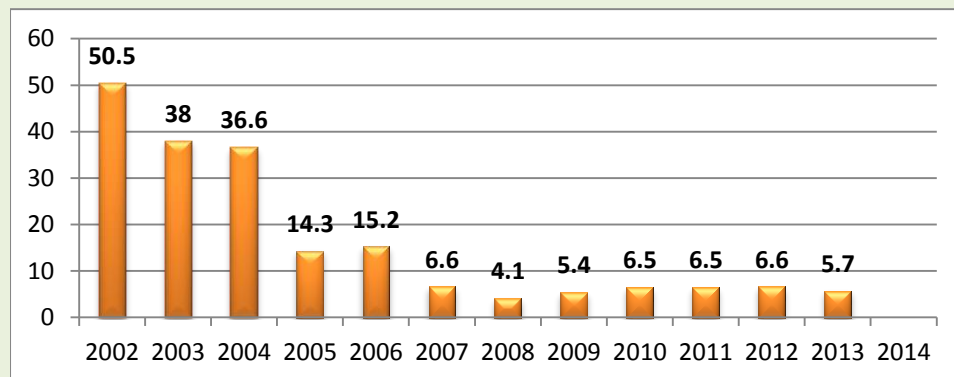
¹⁸⁶ Burimi: Raporti II "Shqyrtim i performancës mjedisore", Shqipëria, UNECE, 2012.

¹⁸⁷ Të dhënat i referohen Raportit mbi gjendjen e mjedisit 2012 dhe 2013 (botim i Agjencisë Kombëtare të Mjedisit); BOD5, NH4, P-total.

¹⁸⁸ Problematika që lidhet me aspekte të tjera të menaxhimit të mbetjeve trajtohet në Seksionin 12.9.

Për sa i takon parandalimit të **ndotjes industriale** janë miratuar masa të ndryshme ligjore në përputhje me direktivën e BE-së për emetimet industriale. Gjithashtu parashikohet që gjatë kësaj kohe do të përgatiten regjistrat për çlirim dhe transferimin e ndotësve. Në fushën e substancave holluese të ozonit, Shqipëria ka shënuar progres të ndjeshëm gjatë viteve të fundit, siç edhe tregohet në figurën 46, duke tejkaluar praktikisht edhe objektivin e OZHM-7 që lidhet me sigurimin e një mjedisi të qëndrueshëm .

Figura 46. Konsumi i substancave holluese të ozonit, 2002-2014

Burimi: Ministria e Mjedisit /Raporti OZHM 2015

■ **Sfidat.** Sfida kryesore për Shqipërinë është garantimi i ruajtjes dhe mbijetesës së specieve, habitateve dhe ekosistemeve të vendit, ku një ndër prioritetet kryesore ka qenë përfundimi dhe miratimi i “*Strategjisë kombëtare ndërsektoriale për mjedisin, 2015-2020*”. Për sa u takon nënkomponentëve të strategjisë së mjedisit, vëmendje e posaçme u duhet kushtuar fushave të evidentuara më poshtë. Në secilën prej këtyre fushave ekziston nevoja e rritjes së ndërgjegjësimit dhe botëkuptimit të nevojës për mbrojtjen e mjedisit në të gjithë sektorët e shoqërisë. Edukimi shihet si një instrument i rëndësishëm për këtë qëllim dhe mund të futet në kurikulën arsimore, si edhe në programet e formimit në sektorë të tjerë (si p.sh. turizmi, bujqësia, minierat etj.).

Në fushën e **cilësisë së ajrit**, sfidat dhe prioritet kryesore janë: (1) përfundimi i miratimit dhe zbatimit të standardeve evropiane për cilësinë urbane të ajrit dhe emetimet e ajrit; (2) konsolidimi i Sistemit Kombëtar të Monitorimit, sipas standardeve evropiane; dhe (3) miratimi dhe zbatimi i planeve të veprimit për cilësinë e ajrit në nivel qendror dhe lokal.

Në fushën e **ndryshimeve klimatike** mbetet nevoja për: (1) zbatimin e masave adaptuese të identifikuar për sektorët më të prekur; (2) reduktimin e emetimeve të gazeve serë dhe substancave të shtresës së ozonit dhe duke rritur ndërgjegjësimin e publikut për përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike; dhe (3) krijimin e një sistemi monitorimi duke u përqëndruar në verifikimin dhe raportimin e gazeve serë (Green House Gasses (GHG)) në përputhje me kërkesat e BE.

Në fushën e **kimikateve** prioritet përbën krijimi i një sistemi kombëtar për menaxhimin e kimikateve, në përputhje me rregulloret e BE-së, Konventën e Roterdamit dhe Sistemin e Harmonizuar Global (GHS).

Në fushën e **ndotjeve dhe risqeve industriale** është nevoja të forcohen kapacitetet e Agjencisë Kombëtare të Mjedisit dhe Inspektoratit Shtetëror të Mjedisit dhe Ujit. Gjithashtu ekziston nevoja për të trajnuar stafin e tyre në lidhje me zbatimin e legjislacionit përkatës mbi ndotjen industriale dhe rreziqet.

Për sa i takon **mbrojtjes së natyrës**, ndër sfidat kryesore mund të përmendim: (1) nevojën për krijimin e rrjetit ekologjik natyror 2000 për Shqipërinë dhe Komunitetin European; (2) ristrukturimin dhe fuqizimin organizativ të strukturave për menaxhimin e zonave të mbrojtura; dhe (3) nevojën për garantimin e zbatimit me efikasitet të planeve të menaxhimit të zonave të mbrojtura dhe planeve të veprimit për specie dhe habitatet.

Në fushën e **mbrojtjes së pyjeve** ekziston nevoja për: (1) një administrim më efikas të fondit të pyjeve dhe kullotave, me qëllim garantimin e menaxhimit të qëndrueshëm të pyjeve; dhe (2) krijimin e një sistemi informacioni për Fondin Kombëtar të Pyjeve dhe Kullotave, përfshirë edhe integrimin në sistemin kombëtar kadastral.

Në fushën e **menaxhimit të burimeve ujore**, që i referohet nën-sektorit të ujit për mjedisin (shih kapitullin 12.8) sfidat kryesore përfshijnë: (1) përdorimin racional dhe të qëndrueshëm të burimeve ujore në bazë të përdorimit të tyre duke siguruar ruajtjen e tyre sasiore dhe cilësore; (2) krijimin e një kadastrë kombëtare të burimeve ujore; (3) zbatimin e planeve të menaxhimit për basenet e lumenjve për të siguruar përdorimin më efikas dhe të qëndrueshëm të burimeve ujore; dhe (4) plotësimi i kuadrit ligjor, në përputhje me direktivat e BE-së.

■ **Vizioni.** *“Për një zhvillim të qëndrueshëm social dhe ekonomik të vendit, duke mbrojtur burimet natyrore nga ndotja dhe degradimi, përmes menaxhimit të integruar”*

■ Objektivat strategjike

1. Arritja e përmirësimeve të matshme në cilësinë e ajrit deri në vitin 2020 nëpërmjet:

- 1.1 uljes së nivelit të ndotjes në zonat urbane; dhe
- 1.2 uljes së nivelit të ndotësve të ajrit bazuar tek shëndeti i njeriut

2. Reagimit ndaj ndryshimeve klimaterike dhe kontributit për të mbrojtur shtresën e ozonit deri në vitin 2020 nëpërmjet:

- 2.1 uljes së emetimit të gazit serë, në krahasim me skenarin bazë të reduktimit të emetimeve të dioksidit të karbonit në 2030
- 2.2 uljes së sasisë së HCFC-ve (hidroklorofluorokarbon).

3. Thellimi dhe forcimi i mbrojtjes së natyrës nëpërmjet:

- 3.1 rritjes së sipërfaqes së zonave të mbrojtura përmes rritjes dhe menaxhimit të integruar të zonave të mbrojtura;
- 3.2 Krijimit të rrjetit ekologjik "Natura 2000"; dhe
- 3.3 Sigurimit të statusit të konservimit të specieve dhe habitateve të kanosura/rrezikuara.

4. Forcimi i menaxhimit dhe ruajtjes së burimeve të pyjeve dhe kullotave nëpërmjet:

- 4.1 uljes së prerjeve të paligjshme të pyjeve deri në vitin 2020;
- 4.2 hartimit të planeve të mbarështimit për të gjitha ekonomitë pyjore në vend;
- 4.3 rehabilitimit i zonave të degraduara;

5. Forcimi i menaxhimit dhe ruajtjes së burimeve ujore nëpërmjet:

- 5.1 miratimi i Strategjisë Kombëtare të menaxhimit të integruar të burimeve ujore;
- 5.2 krijimit të Kadastrës Kombëtare për Burimet Ujore;
- 5.3 krijimit të një inventari të burimet ujore;
- 5.4 hartimit dhe zbatimit të planit të menaxhimit të baseneve ujore;
- 5.5 plotësimit të niveleve të cilësisë së ujit
- 5.6 rehabilitimit të shtrateve të dëmtuara të lumenjve; dhe
- 5.7 përputhshmërisë së legjislacionit vendas me atë të BE-së.

12.3.2. Planifikimi hapsinor dhe zhvillimi urban i qëndrueshëm

■ **Situata aktuale.** Ndryshimet politike dhe institucionale gjatë viteve në Shqipëri janë ndjekur nga zhvillimet kaotike në hapësirat territoriale, duke përfshirë mungesën e standardeve ligjore në lidhje me projektimin dhe zhvillimin. Që nga muaji shtator i vitit 2013 janë shënuar përmirësime të zhvillimeve territoriale si pasojë e forcimit të ligjit dhe masave rehabilituese. Plani i Përgjithshëm Kombëtar, që nisi në fund të vitit 2013 po çon në harmonizimin e strategjive sektoriale në interesin e rimëkëmbjes ekonomiko-shoqërore të qytetarëve dhe garancisë që planifikimi të shndërrohet në një funksion të zakonshëm të integruar. Gjithashtu, reforma administrative dhe territoriale do të ketë ndikim madhor mbi planifikimin territorial. Bashkitë do të duhet të hartojnë dokumentet e tyre të planifikimit vendor me qëllim menaxhimin e teritoreve të reja.

Procesi i standardizimit është përmirësuar me anë të legjislacionit të ri. Këtu përfshihen: (1) VKM nr. 704 datë 29 tetor 2014 "Për miratimin e tarifave për shërbimet e planifikimit teritorial, projektimit, monitorimit dhe testimit"; (2) VKM nr. 843, datë 17 dhjetor 2014 "Tarifat shtesë për shërbimet e planifikimit teritorial, projektimit, monitorimit dhe testimit"; (3) Ligji nr. 80/2014 "Ndryshimet dhe shtesat e ligjit nr. 9220 "Për shërbimin publik të varrimit"; dhe (4) VKM nr. 711 dhe 712 në mbështetje të zbatimit të standardeve për projektimin, ndërtimin dhe administrimin e varrezave. Licencimi i aktiviteteve për vlerësimin e pasurive të paluajtshme dhe për vlerësimin dhe studimin, projektimin, mbikëqyrjen dhe vlerësimin u përmirësuan përmes vendimeve nr.759, datë 12 nëntor 2014, dhe nr.100, datë 4 shkurt 2015, të Këshillit të Ministrave.

Aktiviteti i strehimit është rritur ndjeshëm gjatë periudhës nga 2010 në 2014, me një rritje me 13,000 kërkesa për leje në vitin 2010¹⁸⁹ në afro 32,000 kërkesa deri në vitin 2014.¹⁹⁰ Kjo rritje kërkesë u shoqërua me një rritje në investimet për strehimin social. Si rrjedhojë u ndërtuan 922 apartamente të strehimit social, në 8 njësi të pushtetit vendor, duke përfaqësuar 0.04% të tregut të strehimit.

¹⁸⁹ Bazuar mbi të dhëna të njësie të pushtetit vendor.

¹⁹⁰ Po aty.

Nivelet e ulta të financimit nga buxheti i shtetit, mungesa e fondeve në nivel lokal dhe kufizimet financiare të Agjencisë Kombëtare të Strehimit nuk mund ti mbulojnë kërkesa e shumta të paplotësuara për strehimin, sidomos nga grupet në nevojë. Vëmendje e posaçme nevojitet ti kushtohet projekteve që përmirësojnë kushtet e strehimit për popullatën romë dhe atë egjiptiane.¹⁹¹ Në dhjetor 2015 u miratua Plani Kombëtar i veprimit për integrimin e romëve dhe egjiptianëve, ku përfshihen edhe masa për strehimin për këtë grup vulnerabël. Aktualisht, është në proces hartimi i dokumentit strategjik për strehimin.

Ndërtimet informale në vitet e tranzicionit ndikuan një pjesë të madhe të territorit. Një ndër sfidat kryesore dhe pengesat më të mëdha për planifikim të qëndrueshëm territorial është mungesa e përputhshmërisë ligjore.¹⁹² Hapi i hartimit të planeve hapsinore nuk ka qenë i barabartë me zhvillimet kaotike. Aktiviteti i konsiderueshëm i ndërtimeve informale gjatë viteve pengon zhvillimin urban, ekonomik, turistik, mjedisor dhe social dhe mundet edhe të krijojë pasoja të tjera të paparashikuara. Një aspekt i rëndësishëm i tematikës së territorit dhe pronave qëndron në përfundimin e procesit të legalizimit të ndërtimeve informale. Për më tepër, zhvillimet juridike dhe aktiviteti i ndërtimeve janë ndikuar negativisht për shkak të mungesës së standardeve të forta dhe gjithëpërfshirëse për projektimin, ndërtimin dhe kontrollin e materialeve të ndërtimit.

■ **Sfidat.** Në fushën e **zhvillimit urban** ndër sfidat kryesore përfshihen: (1) nevoja për një planifikim më të mirë në nivel rajonal dhe kombëtar, në përputhje me ndarjet e reja administrative-territoriale; (2) kërkesa për harmonizimin e standardeve të ndërtimit dhe materialeve të ndërtimit në përputhje me ato të BE-së; (3) nevoja për përmirësimin e standardeve të projektimit dhe zhvillimit; (4) nevoja për fuqizimin e kapaciteteve të përgjithshme të planifikimit në të gjitha nivelet; (5) eliminimi i zhvillimit informal të tokës dhe përfundimi i procesit të legalizimit; (6) rigjenerimi urban dhe integrimi ekonomik-shoqëror i ndërtimeve informale; (7) identifikimi i procesit të ndërtimeve informale dhe përfundimi i procesit të legalizimit; (8) rigjenerimi urban dhe integrimi ekonomik-shoqëror i ndërtimeve informale; (9) nevoja për arritjen në periudhën afatmesme të zhvillimit të qëndrueshëm urban përmes zbatimit të standardeve gjithëpërfshirëse për projektet dhe ndërtimin e ndërtesave; dhe (10) përfundimi i planeve bashkiake për 61 bashki deri në vitin 2017.¹⁹³

Në fushën e **strehimit** disa nga sfidat kryesore për të ardhmen përfshijnë: (1) nevojën për tu siguruar që një përqindje e madhe e popullatës të ketë akses ndaj strehimit të përbalueshëm financiarisht dhe të mos vuajë nga përjashtimi nga strehimi për shkak të faktorëve të vulnerabilitetit; (2) nevojën për zhvillimin dhe zbatimin e mëtejshëm të një politike të integruar të strehimit social që u jep prioritet nevojave për strehim të grupeve me të ardhura të ulta dhe atyre vulnerabël; (3) nevojën për sigurimin e një politike mjedisore që çon në disponueshmërinë, aksesibilitetin dhe përbalueshmërinë e zgjidhjeve minimale standarde për strehimin për pjesën e synuar të popullatës; (4) krijimi i një Regjistri Kombëtar të Strehimit; (5) rritja e numrit të banesave sociale për pjesën më vulnerabël dhe më të përjashtuar nga pikëpamja sociale të

¹⁹¹ Në vitin 2008 dhe 2014 u investuan 55.4 milion lekë për këto grupe dhe përfitan 60 familje nga 800 të planifikuara për deri në vitin 2020.

¹⁹² Duhet të theksohet se strategjitë që lidhen me të drejtën e pronësisë trajtojnë gjithashtu aspekte të ndërtimeve urbane, strehimit dhe ndërtimeve informale.

¹⁹³ Procesi është në vijim me 31 bashkitë e para.

shoqërisë; (6) përmirësimi i kushteve të strehimit në lidhje me eficiency e energjisë; dhe (7) përmirësimi i kushteve të strehimit për popullatën rome dhe atë egjiptiane, si edhe për grupe të tjera të përjashtuara, apo në disavantazh.

■ **Vizioni.** *“Planifikim territorial dhe zhvillim i qëndrueshëm në çdo nivel, dhe integrim i plotë me çdo sektor përmes rigjenerimit urban dhe modeleve të reja; legalizimi, zhvillimi dhe urbanizimi i zonave informale, unifikimi dhe miratimi i standardeve urbane, sigurimi i akomodimit të përshtatshëm për grupet me të ardhura të ulta dhe ato vulnerabël”*

■ Objektivat strategjikë

1. Rritja e vëmendjes dhe efikasitetit të përgjithshëm të zhvillimit urban nëpërmjet:

- 1.1 hartimit dhe zbatimit të Planit të Përgjithshëm Territorial kombëtar deri në vitin 2020;
- 1.2 hartimit dhe zbatimit të Planit të integruar ndërsektorial për bregdetin dhe Planit të integruar për zonën ekonomike Tiranë-Durrës;
- 1.3 garantimit që territori të mbulohet me Planet vendore territoriale;
- 1.4 arritjes deri në vitin 2020 të objektivit të sigurimit të legalizimit të gjitha ndërtimeve informale me vetë-deklarim; dhe
- 1.5 zbatimit deri në vitin 2020 të një grupi standardesh gjithëpërfshirëse për projektimin, ndërtimin dhe kontrollin e materialeve të ndërtimit.

2. Forcimi i zhvillimit të nën-sektorit të strehimit nëpërmjet:

- 2.1 përmirësimi të kushteve të strehimit dhe uljes së nevojave për strehim ;
- 2.2 rinovimit të banesave dhe rritjes së eficiency së energjisë për apartamentet e privatizuara në vitin 1993; dhe
- 2.3 përmirësimeve të matshme të kushteve të strehimit të komuniteteve rome dhe egjiptiane;

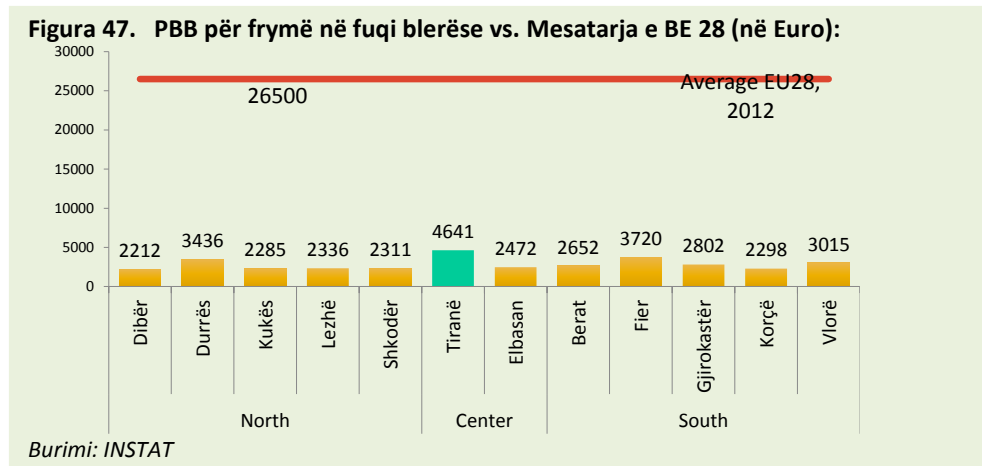
12.3.3. Rerforma per menaxhimin e Zhvillimit Rajonal

■ **Situata aktuale.** Fillimi i përgatitjes për programet e financuara nga BE-ja me synim zhvillimin rajonal dhe krijimin në vitin 2009 të Fondit për Zhvillimin Rajonal kanë luajtur një rol për nxitjen e zhvillimit të balancuar dhe të qëndrueshëm të qarqeve të vendit, të cilat ashtu siç ilustron në tabelën nr.16, përfaqësojnë një gamë të thellë të PBB për frymë.¹⁹⁴ Me qëllim zhvillimin e rajoneve të integruara dhe të qendrueshme dhe për përfaqimin e standardeve të BE-së, Shqipëria ka miratuar një legjislacion që qeveris nomenklaturën e shpërndarjes së qarqeve bazuar në Nomenklaturën Evropiane për Njësitë Territoriale për qëllime të

¹⁹⁴ Nuk ka strategji specifike kombëtare për zhvillimin rajonal, por ato trajtohen në një numër strategjish si p.sh: Strategjia ndërsektorale për bujqësinë dhe zhvillimin rural, 2014-2020”, Strategjia Kombëtare Ndërsektorale për decentralizimin dhe pushtetin vendor, 2014-2020” dhe strategji të tjera ndërsektorale, me dimensione rajonale.

klasifikimeve statistikore (NUTS). Kjo ka sjellë përcaktimin e tri rajoneve statistikore për NUTS II, të cilat janë: (1) Durrësi dhe pjesa veriore, (2) Tirana dhe Elbasani, dhe (3) zona e jugut.

Në rajone të ndryshme nuk është gjeneruar zhvillim, në sajë edhe të mungesës së politikës së qartë dhe stimujve për nxitjen e zhvillimit. Qarqet e vendit paraqesin një PBB për frymë (në fuqi blerëse), mjaft të ulët krahasuar me nivelin e vendeve të BE (të 28 vendeve anëtare), sic pasqyrohet në fig.47 në vijim.

Një ndër sfidat kryesore që lidhen me zhvillimin rajonal është mungesa e përdorimit të duhur të infrastrukturës dhe shërbimeve si rrjedhojë e largimit të popullatës nga zonat rurale dhe rritjes së kongjestionit në zonat urbane (migrimi nga zonat rurale drejt atyre urbane). Kjo ndjehet kryesisht në pabarazinë për ofrimin e shërbimit në shkolla, qendrat shëndetësore, rrugë, furnizimin me ujë të pijshëm, aspektet e higjienës, impjantet e trajtimit të ujit për zonat e vogla dhe të mëdha të ndotura rezidenciale, menaxhimin e mbetjeve dhe shërbimet përkatëse.

Një tjetër sfidë lidhet me kapacitetet përgjithësisht të dobta të autoriteteve qeverisëse. Këtu përfshihen facilitetet në lidhje me menaxhimin e zhvillimit rajonal, dobësitë aktuale në kompetencat e personelit të rrethëve, dobësi në marrëdhënie dhe koordinim mes niveleve të ndryshme të planifikimit dhe zbatimit strategjik në nivel kombëtar, rajonal dhe lokal dhe kapacitetet e kufizuara për menaxhimin e projekteve brenda administratave rajonale.

Aktualisht, qeveria shqiptare ka nisur një reformë për një hartuar një politikës të qartë dhe afatgjatë kombëtare për zhvillimin rajonal, me qëllim për të patur rajone konkurruese, për të nxitur zhvillimin e balancuar të vendit dhe rritje të konkurrueshmërisë. Kjo reformë fokusohet në një kuadër të plotë strategjik, ligjor dhe institucional për politikën kombëtare të zhvillimit rajonal, për ta përafuar me politikën e kohezionit të BE dhe për të garantuar përgatitjen për negociim në kuadër të Kapitullit 22 (Transporti, Energjia, Mjedisi, Zhvillimit Rajonal).

■ **Sfidat.** Sfidat kryesore që mbeten për tu adresuar gjatë periudhës së planifikimit për vitet 2015-2020 mund të përmbledhen si më poshtë vijon: (1) nevoja për adresimin e zhvillimit të pabarabartë midis rajoneve brenda vendit dhe në kontekstin ndërkombëtar; (2) balancimi i zhvillimit midis rajoneve dhe brenda

bashkive, midis zonave urbane dhe atyre rurale dhe midis zonave bregdetare dhe atyre periferike malore; (3) trajtimi i aspekteve që lidhen me migrimin dhe emigrimin (brenda dhe jashtë vendit); (4) trajtimi i aspekteve që lidhen me mbipopullimin në zonat më të zhvilluara dhe largimit nga zona të tjera; (5) nevoja për trajtimin e dobësive në kuadrin e politikave dhe kapaciteteve institucionale.

■ **Vizioni.** *“Zhvillim i balancuar dhe bashkëpunim mes qarqeve/rajoneve të vendit, duke rritur kështu konkureshmërinë globale të vendit”*

■ **Objektivat strategjikë**

1. **Rritja e konkurrencës mes rajoneve, duke siguruar që rajonet të arrijnë zhvillim ekonomik-shoqëror të qëndrueshëm të komuniteteve të tyre** përmes përdorimit të burimeve unike për secilën prej tyre, duke thëlluar kështu konkureshmërinë globale të vendit **nëpërmjet:**
 - 1.1 sigurimit të mbrojtjes së nevojshme për zhvillimin ekonomik, krijimin e vendeve të punës dhe ofrimit të arsimit profesional, si reagim ndaj nevojave të tregut të punës;
 - 1.2 përmirësimit të lidhjeve të infrastrukturës brenda dhe midis rajoneve; dhe
 - 1.3 zgjerimit të funksioneve zonale dhe diversifikimit të ekonomive rurale.
2. **Rritja e kohezionit rajonal dhe ulja e pabarazive të theksuara ekzistuese në përdorimin e burimeve, prodhimtare dhe standardet shoqërore/mjedisore nëpërmjet:**
 - 2.1 përmirësimeve të standardeve të infrastrukturës publike dhe rrjeteve utilitare;
 - 2.2 sigurimit të mbrojtjes së integruar rajonale të mjedisit; dhe
 - 2.3 sigurimit të rritjes së investimeve publike në rajonet më pak të zhvilluara.
3. **Përmirësimi i efikasitetit të menaxhimit përmes një qasjeje pragmatike ndaj zhvillimit rajonal duke përdorur me efikasitet burimet e kufizuara manaxheriale nëpërmjet:**
 - 3.1 ndërtimit të kapaciteteve për zhvillimin rajonal në të gjitha nivelet e qeverisë;
 - 3.2 krijimit të mekanizmave efikasë dhe eficientë për menaxhimin e zhvillimit rajonal;
 - 3.3 forcimit të kapaciteteve të Departamentit për Zhvillim, Financim dhe Ndihmës së Huaj (DDFFA), si institucioni kryesor për menaxhimin e Fondit të Zhvillimit të Rajoneve;
 - 3.4 përmirësimit të bashkëpunimit ndërdikasterial;
 - 3.5 përmirësimit të koordinimit në procesin e hartimit të strategjive përmes përfshirjes së aktorëve rajonalë, për të garantuar që strategjitë sektoriale (koordinimi vertikal) marrin në konsideratë specifikat rajonale, si edhe strategji dhe programe rajonale që integrojnë objektivat e strategjive sektoriale; dhe
 - 3.6 krijimit të një sistemi monitorimi të kombinuar me zbatimin e strategjive rajonale në nivel rajonal, sipas të njëjtave standarde të vendosura nga qeverisja qendrore.

12.3.4. Bujqësia dhe Zhvillimi Rural

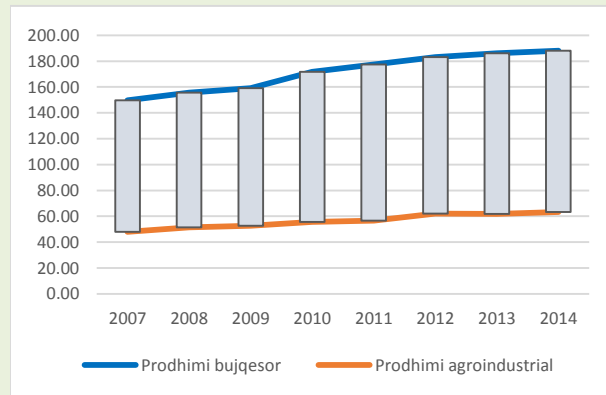
■ **Situata aktuale.** Bujqësia vazhdon të mbetet një nga sektorët më të rëndësishëm dhe potencialë për zhvillimin në Shqipëri. Për përcaktimin e drejtimeve të zhvillimit të mëtejshëm të këtij sektori në vitin 2014 u miratua nga Këshilli i Ministrave “Strategjia Kombëtare ndërsektoriale për bujqësinë dhe zhvillimin rural, 2014-2020”.

Sic trajtohet në pjesën II të këtij dokumenti, rritja e sipërfaqes së tokave të ujitura dhe kulluara është një ndër gjashtë prioritetet e qeverisë dhe parashikohet të rrisë prodhimtarinë dhe rezultatat në bujqësi.

Rritja ekonomike në bujqësi krahasuar me agro-industrinë, për periudhën kohore 2007-2014, vihet re që ka tendencë në rritje të kësaj të fundit. Sic ilustron Figura 48, në vitin 2014, vlera e prodhimit bujqësor arriti në 188.0 miliardë lekë, me një rritje me 21.49% nga nivelet e vitit 2007, ndërsa agro-industria arriti në 63.36 miliardë lekë, një rritje prej 32% nga niveli i vitit 2007. Megjithatë, nevojitet të nxiten investimet në fushën e agro-përpunimit, me qëllim rritjen e prodhimit që ka tendencë rritëse për vitet 2012 dhe 2013.

Në fushën e menaxhimit të tokave bujqësore, referuar të dhënave të INSTAT, në qershor 2014, sipërfaqja totale e tokës bujqësore prej 696,000 ha përfshin 24% të të gjithë territorit të vendit. Nga kjo sipërfaqe, 561,000 ha ose 81% është në pronësi private dhe 134,000 ha ose 19% është në pronësi publike (shtetërore). Megjithatë për shkak të ndërtimeve informale, zgjerimit të zonave urbane dhe tjetërsimit për investime publike, fondi i tokës është zvogëluar, dhe është në proces puna për saktësimin dhe pasqyrimin e tyre në dokumentacionin kadastral.

Figura 48. Prodhimi bujqësor & agroindustrial 2007-2014

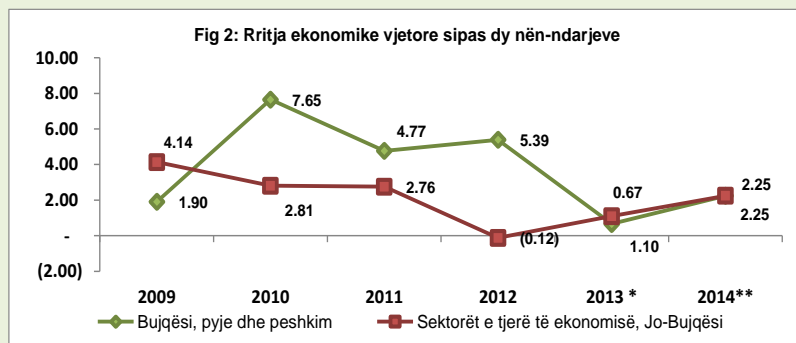

Burimi: Ministria e Bujqësisë, Zhvillimit Rural dhe Administrimit të Ujrave

Madhësia mesatare e fermave u rrit nga 1.14 hektarë për fermë në vitin 2007 në 1.20 hektarë për fermë në vitin 2012, ndërsa madhësia mesatare e parcelave mbeti e pandryshuar tek 0.27 hektarë (dmth ferma të vogla dhe nivel i lartë fragmentizimi). Referuar të dhënave të INSTAT, në qershor 2014, në Shqipëri figurojnë rreth 352.315 familje fermere, ku sipërfaqja mesatare e tokës në pronësi të çdo familje fermere është rreth 1.16 ha.

Në Figurën 49 paraqitet rritja reale e sektorit bujqësor krahasuar me atë jo bujqësor për periudhën 2009-2014, ndërsa në figurën 50 paraqitet tendenca e eksporteve dhe importeve bujqësore për periudhën 2007-2015.

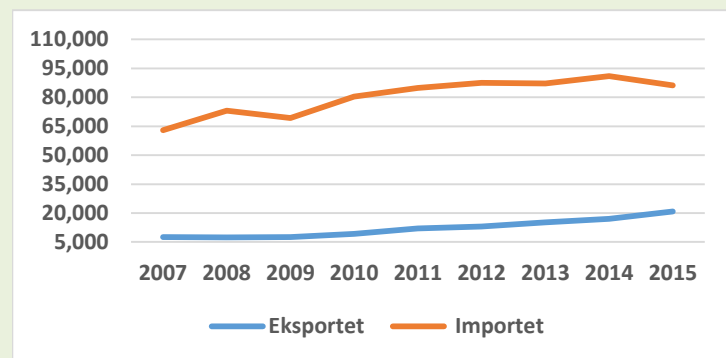
Figura 49. Rritja reale në sektorin bujqësor, krahasuar me atë jo-bujqësor, 2009-2014

Burimi: INSTAT

Me qëllim sigurimin e mbështetjes financiare dhe nxitjen e kreditimit në bujqësi dhe zhvillimin rural, në vitin 2015 u miratua me vendim të Këshillit të Ministrave krijimi i fondit kombëtar të garancisë për kreditimin e bujqësisë dhe zhvillimit rural. Ndërsa në fillim të vitit 2016 u miratua me ligj marrëveshja e bashkëpunimit ndërmjet Republikës së Shqipërisë dhe Bankës Europiane për Rindërtim dhe Zhvillim, në lidhje me lehtësimin e mbështetjes së agrobiznesit.

Figure 50. Import-eksportet bujqësore 2007-2015

Burimi: INSTAT

Infrastruktura e ujitjes, kullimit dhe mbrojtjes nga përmbytjet, që përfshin afërsisht 360,000 hektarë, garanton 280,000 hektarë kullim, dhe ul rrezikun nga përmbytjet nga lumenjtë dhe deti për një zonë potencialisht të rrezikuar prej 130,000 hektarësh. Me këtë infrastrukturë mbështetëse, afërsisht 120,000 fermerë kanë akses në ujitje, ndërsa afro 80,000 të tjerë kanë akses të kufizuar. Nevojitet të investohet më shumë në infrastrukturën e ujitjes dhe kullimit, e cila është një ndër prioritetet e qeverisë, të lidhur me tematikën “uji për bujqësinë”.

Peshkimi dhe akuakultura sigurojnë mundësi të mëdha për zhvillimin e ardhshëm të sektorit.¹⁹⁵ Punësimi i përgjithshëm me kohë të plotë në sektorin e peshkimit dhe të akuakulturës përllogaritet 4,215 persona. Punësimi i grave në sektorin e peshkimit dhe akuakulturës është relativisht i vogël dhe i përqëndruar kryesisht në shërbimet mbështetëse, si p.sh. prodhimi i rrjetave të peshkimit, akuakultura e ujërave të brendshme dhe përpunimi i peshkut.

Një ndër zhvillimet pozitive të kohëve të fundit në Shqipëri është krijimi dhe mirëmbajtja e një regjistri të flotës kombëtare.¹⁹⁶ Megjithatë, është i nevojshëm përmirësimi i performancës ekonomike të flotës së marinës, si dhe rritja e të ardhurave të saj, të cilat do të çojnë në rritjen e investimeve dhe rritjen e nivelit të veprimtarisë. Në disa porte më shumë se gjysma e flotës së liçensuar nuk është aktive, duke ulur mundësitë për punësim në këtë nën-sektor. Rritja e kultivimit të peshkut, në njëfarë mënyre ka ulur kërkesën për peshkun e ujërave të kripura dhe po plotëson kërkesën vendase të konsumatorit, si edhe të turizmit sezonal. Ndërsa industria e përpunimit të peshkut ka përfituar nga investime gjatë viteve të fundit

¹⁹⁵ Dokumenti i Planifikimit Sektorial për nën-sektorin e peshkimit trajton një sërë problematikash: kuadri ligjor dhe regullator, inspektimi dhe zbatimi, regjistri i flotës dhe punësimi në sektor, infrastruktura e peshkimit (portet), burimet (detare, bregdetare, laguna, akuakultura), bashkëpunimi ndërkombëtar dhe financimi.

¹⁹⁶ Të dhënat e regjistrit të flotës të shtatorit 2014 tregojnë se flota e peshkimit përfshin 553 mjete të liçensuara peshkimi, ku 38.5% është e përqëndruar në Durrës, 34.4% në Vlorë, 13.7% në Sarandë dhe 11.6% në Shëngjin (regjistri i flotës Ministria e Bujqësisë, 2014). Duhet theksuar gjithashtu se në Shqipëri administrimi i peshkimit dhe akuakulturës bazohet në nenin 9 të ligjit shqiptar "Për peshkimin dhe akuakulturën", Regullorja nr. 1 datë 29 mars 2005.

dhe aktualisht po përfiton edhe nga teknologjitë e qendrueshme, por ka nevojë për investime të mëtejshme për të arritur produktivitet më të lartë dhe nivele më të larta prodhimi.

Së fundi, me rritjen e ndërgjegjësimit, fermerët shqiptarë dhe bujqësia/industria e peshkimit në Shqipëri do të duhet të rrisin ndërgjegjësimin dhe të kuptuarin e nevojës për zbatimin e këtyre standardeve për tu bërë më konkurrues dhe për të pasur më shumë akses në tregjet e BE-së. Kjo do të kërkojë investime të mëdha në ata nën-sektorë të bujqësisë ku Shqipëria ka avantazh krahasimor. Me këto përparime parashikohet një ulje e pabarazive rajonale.

■ **Sfidat.** Përveç sfidave që lidhen me disponueshmërinë në rritje të tokës së ujitur dhe kulluar, siç është trajtuar në **pjesën II** të këtij dokumenti, sfidat kryesore afatmesme dhe afatgjata në sektorin e bujqësisë përfshijnë nevojën: (1) për trajtimin e niveleve të ulta të produktivitetit bujqësor dhe zhvillimin e pamjaftueshëm të zonave rurale (2) për më shumë vëmendje dhe mbështetje për fermerët dhe operatorët e agrobiznesit, për t'i përgatitur ata më mirë për të shfrytëzuar mundësitë e integritit në BE apo të adaptimit të politikave të tregut bujqësor të BE-së; (3) për përshpejtimin e transformimit të bujqësisë nga niveli i mbijetesës duke trajtuar pjesërisht fragmentarizimin në ekstrem të fermave dhe madhësinë e vogël të tyre; dhe (4) për trajtimin e mungesës së ekuilibrave tregtare në sektor duke rritur eksportet e produkteve agroushqimore dhe uljes së varësisë nga importet.

Ndër sfidat e tjera të sektorit përfshihen: (1) nevoja për rritjen e konkureshmërisë së bujqësisë, agro-përpunimit dhe peshkimit brenda tregjeve kombëtare, rajonale dhe globale; (2) trajtimi i mundësive për optimizimin e madhësisë së fermave përmes konsolidimit të tokës dhe zhvillimit të tregut të tokës; (3) nevoja për përmirësimin e transferimit të teknologjive dhe novatorizmit; (4) përmirësime të mëtejshme në sistemet e infrastrukturës bujqësore për menaxhimin dhe përdorimin e qëndrueshëm të burimeve natyrore dhe zbutjen e ndryshimeve klimaterike; (5) nevoja për zgjerimin dhe përmirësimin e shërbimeve bazë me qëllim diversifikimin e mundësive për sigurimin e të ardhurave në zonat rurale; (6) nevoja për krijimin e objekteve për mbledhjen, magazinimin dhe prodhimin, duke përfshirë standardizimin dhe krijimin e tregjeve rajonale të shumicës që ofrojnë produkte bujqësore (farëra, plehra kimike) dhe asistencë teknike; (7) kërkesa për harmonizimin e legjislacionit ndërkombëtar dhe rajonal, duke përfshirë zbatimin e kuadrit ligjor vendas; dhe (8) nevoja për forcimin e kapaciteteve të peshkimit dhe akuakulturës.

■ **Vizioni.** *“Një sektor efikas, novator dhe i qëndrueshëm agroushqimor, që është në gjendje të përballë me trysinë konkurruese në tregun e BE-së dhe zona rurale produktive që sigurojnë aktivitete ekonomike dhe mundësi punësimi, përfshirje sociale dhe cilësi për jetën e banorëve në zonat rurale”*

■ **Objektivat strategjikë**¹⁹⁷

¹⁹⁷ Treguesit për objektivat e zhvillimit janë të përcaktuar në Strategjinë Ndërsektoriale për Zhvillimin Rural dhe Bujqësor në Shqipëri.

1. **Nxitja e prodhimit të qëndrueshëm ushqimor dhe cilësisë** përmes zhvillimit të një sektori agro-ushqimor konkurrues dhe novator që është në gjendje t'i bëjë ballë trysnive nga konkurrenca.
2. **Përmbushja e standardeve dhe kërkesave të tregut të BE-së, deri në vitin 2020 nëpërmjet:**
 - 2.1 rritjes vjetore të prodhimitarisë së krahut të punës në bujqësi, për njësi vjetore pune (NjVP) /punonjësit me kohë të plotë;
 - 2.2 garantimit që fermat dhe operatorët e regjistruar të agropërpunimit të jenë në përputhje të plotë me standardet e BE-së (aplikimi i standardeve për fermat dhe operatorët e regjistruar të agropërpunimit, sipas normave të BE-së);
 - 2.3 rritjes së madhësisë mesatare të fermave dhe rritjes së madhësisë mesatare të fermave tregtare;¹⁹⁸
 - 2.4 përmirësimit të organizimit të zinxhirit të vlerave me anë të krijimit të shoqatave dhe grupeve të prodhuesëve dhe lloje të ngjashme bashkëpunimi midis fermerëve;
 - 2.5 përmirësimit të raportit eksport-import;
 - 2.6 sigurimit të menaxhimit të përgjithshëm të qëndrueshëm të burimeve natyrore dhe bujqësore përmes zhvillimit të GAP-ve kombëtare që marrin në konsideratë specifikat e peisazhit, dheut dhe klimës në Shqipëri.
3. **Sigurimi i menaxhimit të qëndrueshëm të burimeve natyrore dhe ndërmarrja e veprimeve klimatike nëpërmjet:**
 - 3.1 Një menaxhimi më të mirë të pyjeve dhe ujërave dhe aplikimit të metodave të prodhimit bujqësor duke mbrojtur mjedisin dhe zbutjen e ndryshimeve klimaterike;
 - 3.2 rritjes së numrit të fermave organike të certifikuara; dhe
 - 3.3 rritjes së numrit të fermerëve që përfitojnë nga infrastruktura uijtëse.
4. **Balancimi i zhvillimit territorial në zonat rurale** përmes promovimit të diversifikimit të veprimtarive ekonomike, krijimit të vendeve të punës, përfshirjes sociale dhe përmirësimit të kushteve të jetesës, **nëpërmjet:**
 - 4.1 krijimit të vendeve të reja të punës në aktivitetet e agropërpunimit;
 - 4.2 ngritjes së mikro ndërmarrjeve të reja bashkë me krijimin e vendeve të reja të punës në zonat rurale përmes diversifikimit të aktiviteteve që gjenerojnë të ardhura;
 - 4.3 krijimit të vendeve të reja të punës në aktivitete jobujqësore dhe shërbime të tjera;
 - 4.4 rritjes së numrit të fermerëve me të ardhura jo nga fermat;
 - 4.5 promovimit të vetëpunësimit dhe aktiviteteve sipërmarrëse tek migrantëve e rikthyer në zonat rurale dhe formalizimi i aktiviteteve të tyre.
5. **Vijimësia e zhvillimit të sektorit dhe sigurimi i menaxhimit të qëndrueshëm të burimeve të gjalla të ujërave detare dhe të brendshme nëpërmjet:**
 - 5.1 përpilimit të një plani shumëvjeçar për menaxhimin e qëndrueshëm të burimeve të gjalla të ujërave detare dhe atyre të brendshme;
 - 5.2 krijimit të një sistemi efikas për mbledhjen e të dhënave mbi flotën e peshkimit, sasinë e peshkimit, statusin biologjik të popullatave në ujërat dhe akuakulturën shqiptare;

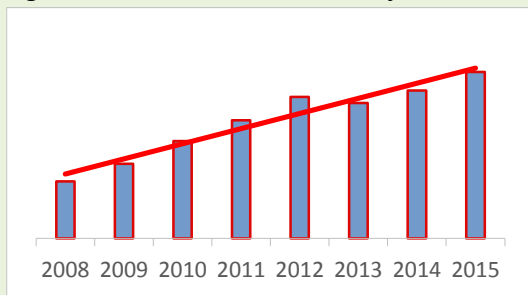
¹⁹⁸ Madhësia e fermës përfshin edhe sipërfaqen e dhënë me qera për një periudhë afatgjatë.

- 5.3 ndërtimit të një porti peshkimi në Durrës, bashkë me markatat e peshkut për tregtinë me shumicë;
- 5.4 instalimit të infrastrukturës së nevojshme për riparimin e mjeteve të peshkimit në të katër portet;
- 5.5 forcimit të kapaciteteve njerëzore dhe atyre të infrastrukturës për kontrollin e veprimtarive të peshkimit dhe akuakulturës (si p.sh.: pajisjet, instrumente të logjistikës për komunikimin e të dhënave në rolin e Inspektorit brenda strukturës të ngritur për monitorimin dhe mbikëqyrjen e peshkimit dhe akuakulturës);
- 5.6 bashkëpunimit më të madh me organet rajonale dhe ndërkombëtare të peshkimit dhe akuakulturës (pjesëmarrës në aktivitete dhe grupet e ngritura të punës); dhe
- 5.7 menaxhimit dhe mbrojtjes së burimeve të peshkimit në përputhje me Politikën e Përbashkët për Peshkimin të BE-së.

12.3.5. Zhvillimi i turizmit

■ **Situata aktuale.** Gjatë viteve të fundit, turizmi është kthyer në një ndër sektorët më të rëndësishëm në rritje të ekonomisë së vendit dhe konsiderohet nga Ministria e Zhvillimit Ekonomik, Turizmit, Tregtisë dhe Sipërmarrjes si një nga tre motorët e rritjes ekonomike kombëtare (bashkë me IHD dhe zonat e zhvillimit teknik dhe ekonomik). Sipas të dhënave, përqindja e kontributit të turizmit në punësim, ka rritje të lehtë për vitin 2014, ndërkohë që paraqitet në rënie për vitet 2010-2013 (Tabela 6). Megjithatë, numri i turistëve gjatë viteve 2008-2015 paraqitet në rritje të vazhdueshme (Figura 51),

Figura 51. Numri i vizitorëve të huaj, 2008 -2015

Burimi: WTTC

Tabela 6. Përqindja e kontributit të turizmit në punësim, 2010 – 2014

	2010	2011	2012	2013	2014
Kontributi direkt në punësim	5.6	5.2	4.9	4.2	5.3
Totali kontributit në punësim	20.1	18.4	17.2	15.2	19.2

Burimi: WTTC

ritëm i cili duhet të nxitet edhe më shumë përmes politikave të zhvillimit të sektorit.

Shqipëria po rekomandohet gjithmonë e më shumë si destinacion turistik nga operatorë të ndryshëm turistikë ndërkombëtarë dhe nga guidat e udhëtimeve. Këshilli Botëror i Udhëtimeve dhe Turizmit (www.wttc.org) ka llogaritur se kontributi direkt i turizmit në PBB në vitin 2014 arrinte në 82.3 miliardë lekë, ose 5.9% e PBB.¹⁹⁹ Totali i kontributit vlerësohej tek 291.6 miliardë lekë ose 21% e PBB.²⁰⁰

¹⁹⁹ Kontributi i drejtpërdrejtë përbëhet nga shpenzimet në total, brenda një vendi të caktuar, për qëllime udhëtimi dhe turizmi nga banorët residentë dhe jo-residentë për biznes dhe argëtim dhe shpenzimet "individuale" të shtetit për shërbime të tilla si: shërbimet kulturore (muzeume, zona arkeologjike, etj.) apo për qëllime argëtimi (si p.sh. parqe argëtimi etj.).

²⁰⁰ Kontributi në total për udhëtimet dhe turizmin përfshin impaktin e tyre më të gjerë (indirekt dhe të induktuar) në ekonomi. Kontributi "Indirekt" përfshin PBB dhe vendet e punës të mbështetura nga: shpenzimet për investimet për udhëtime dhe turizëm; shpenzimet e përgjithshme qeveritare që mbështesin veprimtaritë e udhëtimeve dhe ato turistike në mënyra të ndryshme, si p.sh. shpenzimet për "komunitetin në përgjithësi"; blerja në vend e mallrave dhe shërbimeve që lidhen drejtpërdrejt me turistët.

Sektori i turizmit ka siguruar zhvillimin ekonomik, si edhe mundësi punësimi dhe vetë-punësimi. Përsa I takon krijimit të vendeve të reja të punës, turizmi përfaqëson 5.3%²⁰¹ të totalit të punësimit në rang kombëtar në vitin 2014 (shih Tabelën 5). Indirekt, turizmi përfaqëson 19.2%²⁰² të punësimit në vitin 2014. Të ardhurat nga turizmi në vitin 2014 arrinin në 1.283 milionë euro.

Gjithashtu, turizmi gjatë viteve të fundit është diversifikuar më shumë dhe tashmë përfshin tri fusha kryesore produktesh. E para është turizmi **bregdetar** ku produkti kryesor është turizmi “*plazh dhe det*”. Destinacionet kryesore bregdetare janë: Velipoja, Shëngjini, Durrësi (deti Adriatik), Vlora, Himara, Saranda, Ksamili (deti Jon). Produkti “*plazh dhe det*” në disa rajone të Shqipërisë ofron avantazhe të mjedisit natyror, akomodimit, gatimeve dhe shërbimeve të posaçme.

Produkti i dytë është turizmi **kulturor**. Ndonëse nuk kanë qenë fokusi kryesor, burimet e Shqipërisë dhe historia e arkeologjisë, trashëgimisë dhe kulturës ofrojnë shumë potencial. Kjo fushë është evidentuar si një ndër pikat e forta të vendit nga shumë anketime të vizitorëve të ndryshëm dhe tregtisë turistike nga tregjet e huaja. Në Shqipëri ka tri *site* të trashëgimisë botërore: parku arkeologjik i Butrintit, Berati dhe Gjirokastra, të ndjekura nga një sërë atraksionesh historike dhe kulturore, si edhe monumentesh.

Produkti i tretë është **ekoturizmi** - zonat natyrore dhe rurale. Klima, gjeografia dhe larmia e teritorit fizik të vendit, me një sërë malesh, liqenesh, lumenjsh dhe lagunash shoqërohet nga një biodiversitet i pasur i florës dhe faunës. Këto janë të pranishme në një sërë parqesh kombëtare dhe rezervash natyrore në vend. Zonat natyrore dhe ato rurale në Shqipëri ofrojnë mundësi për zhvillimin e turizmit rural, ekoturizmit dhe aktiviteteve natyrore (rafting në lumenj, *paragliding*, *mountain biking*, peshkim, *trekking*, alpinizëm, *hiking*, shëtitje me kuaj, udhëtime studimore, etj.). Disa nga këto aktivitete janë edhe motivi kryesor i vizitave të vizitorëve të huaj në këto vende dhe arsyeja përse sektori shihet si një ndër motorët e rritjes ekonomike në vend.

■ **Sfidat.** Pavarësisht situatës përgjithësisht pozitive mbeten disa sfida kryesore me të cilat përballet sektori. Fusha e turizmit në përgjithësi është e pazhvilluar në nivelet e duhura dhe karakterizohet nga mungesë standardesh, cilësia e shërbimeve dhe faciliteteve turistike është e dobët, zhvillim i prdukteve turistike është i paqëndrueshëm dhe vihet re një mungesë bashkëpunimi dhe koordinimi mes aktorëve që janë apo mund të ishin pjesë përbërëse e industrisë së turizmit. Ndër sfidat specifike përfshihen: (1) nevoja për një integrim më të madh të planifikimit të turizmit dhe destinacioneve turistike; (2) për adresimi i dobësive në lidhje me gamën dhe cilësinë e produkteve turistike; (3) zhvillimin e një mjedisi më të favorshëm ligjor dhe institucional për përthithjen e investitorëve të vendas dhe të huaj privatë; (4) nevoja për një qasje më gjithëpërfshirëse dhe strategjike në lidhje me zhvillimin e turizmit në Shqipëri, për

²⁰¹ Këtu përfshihet punësimi nga hotelet, agjencitë e udhëtimeve, linjat ajrore dhe shërbime të tjera transporti për udhëtarët (duke përfshirë shërbimin urban). Përfshihen aktivitetet e restoranteve dhe ato me qëllime argëtimi që mbështeten drejtpërdrejt nga turistët.

²⁰² Kontributi i përgjithshëm për punësimin është numri i vendeve të punës që sigurohen direkt nga industria e udhëtimeve dhe turizmit, përfshirë edhe kontributet indirekte dhe të induktuara, ku përfshihen: investimet kapitale nga të gjithë sektorët e industrisë; blerja e produkteve/shërbimeve vendase drejtpërdrejt nga sektorë të ndryshëm të industrisë të turizmit.

sigurimin e qëndrueshmërisë dhe sigurimin e të ardhurave dhe mundësive të punësimit; dhe (5) nevoja për miratimin dhe zbatimin e “Strategjisë ndërsektoriale kombëtare të turizmit”.

■ **Vizioni.** *“Shqipëria- një destinacion atraktiv, autentik, mikëpritës turizmi në Evropë, bazuar në përdorimin e qëndrueshëm të burimeve natyrore, kulturore dhe historike, lehtësisht e aritshme nga tregjet ndërkombëtare”*

■ **Objektivat strategjikë**

1. Zhvillimi i turizmit të qëndrueshëm në vend për të kontribuar në zhvillimin ekonomik dhe punësimin, nëpërmjet:

- 1.1 rritjes së qëndrimeve për ndërkombëtarët dhe rritje modeste e emigrantëve dhe shqiptarëve etnikë;
- 1.2 rritjes së kontributit direkt të turizmit në PBB; dhe
- 1.3 rritjes së kontributit direkt të turizmit në punësim.

2. Krijimi i një modeli të integruar të turizmit, me përmasa kulturore, natyrore dhe bregdetare nëpërmjet:

- 2.1 zhvillimit të një strategjie “Branding Albania” me një logo dhe slogan të unifikuar për investimet në turizëm;
- 2.2 miratimit dhe zbatimit të “Strategjisë kombëtare për zhvillimin e turizmit”;
- 2.3 zhvillimit dhe zbatimit të një Plani kombëtar për zhvillimin e turizmit, të integruar me Planin e Përgjithshëm të Territorit Kombëtar; dhe
- 2.4 krijimit të produkteve të reja kulturore, natyrore dhe të turizmit bregdetar.

12.3.6. Sektor minerar dinamik dhe i qëndrueshëm

■ **Situata aktuale.** Aktualisht, prodhimi minerar në Shqipëri është tërësisht në duart e sektorit privat (ish-ndërmarrjet shtetërore të minierave janë në fazat përfundimtare të likuidimit). Gjatë viteve të fundit është vënë re një rritje e ndjeshme me afro 36% në total e prodhimit minerar. Kontributi kryesor në prodhim erdhi nga mineralet bazë (kromi dhe bakri) të cilat nxirren 100% për eksport.

Investime të mëdha janë bërë në sektorin e përpunimit minerar, siç tregohet edhe në vënien në funksionim të uzinës së ferokromit në Burrel dhe ndërtimit të pesë uzinave të reja të pasurimit. Pjesa dërmuese e aktivitetit minerar që lidhet me përpunimin dhe investimet përkatëse është bërë kryesisht në zonat më të varfra të vendit dhe kjo ka sjellë ndikim pozitiv për krijimin e vendeve të reja të punës. Megjithatë, kompanitë private nuk janë plotësisht aktive, për shkak të luhatjes së çmimeve të tregut, rëniës së aktivitetit të ndërtimit dhe cilësisë së dobët të punës së enteve të ndryshme të përfshira në investime, treg, skadimit të lejeve dhe konsumimit të rezervave.

Pavarësisht performancës në përgjithësi pozitive të sektorit ende mbeten disa sfida. Së pari, nivelet e prodhimit janë penguar nga vonesat për sigurimin e investimeve të pritshme. Kjo ka të bëjë me prodhimin e kromit, si edhe të mineraleve të tjera, ndonëse kohët e fundit janë shënuar disa prurje pozitive si

investime për kromin. Mbeten për tu trajtuar problemet mjedisore që dalin nga aktiviteti i minierave në vite, ndonëse të tilla çështje po vijnë gjithmonë e më shumë në vëmendje të autoriteteve përkatëse, duke respektuar rregulloret ligjore. Së fundi, ka një tendencë nga ana e operatorëve për të marrë leje minerare për t'i shituar ato më pas përmes transferimit të këtyre të drejtave. Për këtë qëllim, qeveria bëri disa ndryshime ligjore për ta rregulluar situatën dhe kjo situatë aktualisht është nën mbikëqyrje.

■ **Sfidat.** Vëmendje prioritare në të ardhmen do t'i kushtohet: (1) përdorimit të mineraleve në mënyrë të tillë që të sigurojnë qëndrueshmërinë e tyre si burim kombëtar për zhvillimin e degëve të tjera të ekonomisë; (2) përmirësimeve të efikasitetit dhe eficiencës së përdorimit të këtyre burimeve natyrore, në dritën e faktit që ato nuk janë të rinovueshme; dhe (3) rritjes së përpunimit me qëllim produktet finale që sigurojnë më shumë të ardhura dhe ulin varësinë nga importet.

Në përgjithësi, sfidat e së ardhmes kanë të bëjnë me krijimin e një sektori dinamik, harmonik dhe të qëndrueshëm. Ndër sfidat specifike përfshihen: (1) nevoja për nxitjen e investimeve të brendshme dhe të huaja; (2) për zbatimin e teknologjive të reja; (3) nevoja për rritjen e përpunimit të mineraleve në vendndodhje; (3) rritjes së konkurrueshmërisë, transparencës dhe profesionalizmit të institucioneve të minierave; (4) fuqizimi i kapitalit mineral; (5) rritja e specializimit për tregjet rajonale, evropiane dhe më gjerë; (5) vendosja e shtetit në pozitën e pasjes të së drejtës të patjetërsueshme të pronisë së burimit; (6) garancia që politikat minerare të vendit mbështesin integrimin në BE; dhe (7) rivlerësimi i burimeve minerare, sipas standardeve ndërkombëtare.

■ **Vizioni.** *“Një industri minierash dinamike, e qëndrueshme dhe në harmoni, që kontribuon në begatinë e vendit dhe në mirëqënien e popullit, duke krijuar mundësi më të mira punësimi dhe garantuar mbrojtjen dhe ruajtjen e mjedisit, në përputhje të plotë me të gjitha standardet për integrim në BE”*

■ Objektivat strategjike

1. Përmirësimi i kuadrit përkatës ligjor dhe nënligjor për minierat, nëpërmjet:

- 1.1 përcaktimit të kushteve dhe rregullave për ndryshimin e sipërfaqeve të lejeve minerare; dhe
- 1.2 përcaktimit dhe menaxhimit të garancive financiare;
- 1.3 forcimi i bashkëpunimit ndërinstitucional në procedurat për nxitjen e investimeve në sektor.

2. Nxitja e klimës së investimeve dhe prurjes së investimeve për zhvillimin e minierave nëpërmjet:

- 2.1 hapjes së thellësive të minierës së Bulqizës;
- 2.2 rritjes së shfrytëzimit të mineraleve të tjera, si p.sh. magnezit, bashkë me rritjen e nivelit të përpunimit dhe vlerës përkatëse të tregut;
- 2.3 Përdorimit me efikasitet të stokut të mineraleve dhe mbetjeve të depozituara pranë minierave dhe uzinave të pasurimit;
- 2.4 Rritja e nivelit të riciklimit, për të ulur kostot e prodhimit; dhe
- 2.5 Riaktivizimi i objekteve minerare të bllokuara për arsye të ndryshme (duke përfshirë minierën e Rehovës, Përrenjasit, kaolinës, magnezitet në Gomsiqe etj).

PJESA IV: ZBATIMI DHE KOORDINIMI

Zbatimi i SKZHI-II është një sipërmarrje sinjifikative për vendin që kërkon gatishmëri konsistente dhe kuptimplote politike, bashkërendim të të gjitha aktorëve shtetërorë të brendshëm dhe bashkëpunim me partnerët e zhvillimit me jashtë. Për më tepër, suksesi në zbatim varet nga angazhimi i burimeve sinjifikative dhe përthithja me kosto efikase dhe menaxhimi i këtyre burimeve brenda institucioneve shtetërore me qëllim arritjen e rezultateve dhe ndikimeve të pritshme. Zbatimi me sukses i SKZHI-II-së varet nga qeverisja e shëndoshë, përgjegjësitë e qarta, transparencja në të gjithë procesin dhe pjesëmarrja në vazhdë e një sërë institucionesh brenda dhe jashtë qeverisë.

Në këtë seksion të SKZHI-II-së përshkruhen: (1) mekanizmat e koordinimit të brendshëm dhe të jashtëm, si edhe përgjegjësitë përkatëse institucionale; (2) monitorimi dhe raportimi mbi progresin e SKZHI-II; dhe (3) konsiderata të tjera të rëndësishme që kanë lidhje me zbatimin.

13.0 MEKANIZMAT E KOORDINIMIT

13.1 “Arkitektura” e përgjithshme

Qeveria po përdor një kombinim të mekanizmave të brendshëm dhe të jashtëm në nivel politik dhe institucional për koordinimin e SKZHI-II, qoftë për hartimin, ashtu edhe për zbatimin e saj. Gjithashtu, ka edhe mekanizma të koordinimit të përbashkët ku mund të marrë pjesë si qeveria, ashtu edhe partnerët e zhvillimit. Këto mekanizma koordinimi ka vite që funksionojnë, me modifikime të vogla të herëpashershme dhe kanë luajtur dhe luajnë një rol të rëndësishëm në çuarjen përpara të objektivave të zhvillimit kombëtar dhe integritimit evropian të vendit.

13.2 Mekanizmat e koordinimit të brendshëm

■ **Koordinimi i politikave të politikës: Komiteti i Planifikimit Strategjik (KPS).** Në nivel politik, SKZHI-II, si edhe proceset e përgjithshme të IPS drejtohen nga Komiteti i Planifikimit Strategjik (KPS), organi më i lartë vendimmarrës ndërdikasterial që drejtohet nga Kryeministri.²⁰³ KPS miraton drejtimet kryesore të SKZHI-II, përcakton dhe miraton prioritetet qeveritare, përcakton dhe miraton kuadrin e planifikimit afatmesëm buxhetor dhe garanton koordinimin strategjik të asistencës së jashtme me partnerët e zhvillimit të Shqipërisë. KPS gjithashtu luan rolin e Komitetit Kombëtar të Investimeve (KKI) që miraton projektet e investimeve prioritare dhe Paketën Kombëtare të Projekteve²⁰⁴, e cila është një instrument i planifikimit të investimeve strategjike prioritare afatmesëm dhe afatgjatë për zhvillimin e vendit.

■ **Koordinimi i politikave institucionale: Departamenti i Zhvillimit, Financimit dhe Ndhmës së Huaj.** Në nivel administrativ apo institucional, **Departamenti i Zhvillimit, Financimit dhe Ndhmës së Huaj**

²⁰³ Me praninë e përherëshme të Zëvendës Kryeministrit, Ministrit të Financave, Ministrit të Integritimit në BE dhe Ministrit të Ekonomisë, si edhe praninë sipas nevojës së ministrave të tjerë në varësi të tematikës që diskutohet.

²⁰⁴ Referuar edhe terminologjisë së BE: National Single Project Pipeline

(DZHFNH) pranë zyrës së Kryeministrit përgjigjet për koordinimin në nivel të lartë të politikave dhe ndihmës së huaj, të lidhur me objektiva nga njëra anë të zhvillimit kombëtar, dhe nga ana tjetër të integritit në BE. DZHFNH funksionon si sekretariat i KPS/KKI, si edhe i Komitetit për Zhvillimin e Rajoneve, duke qenë struktura kyçe për funksionimin e një sistemi planifikimi dhe politikëbërje të integruar, koherent dhe eficient. DZHFNH ka në përbërje 4 njësi, të cilat luajnë funksione kyçe të lidhura me koordinimin e politikave në nivel qëndror

- *Njësia e Planifikimit Strategjik dhe Zhvillimit*, në DZHFNH, përgjigjet për: (i) koordinimin e strategjive dhe programeve kombëtare sektoriale/ndërsektoriale; (ii) hartimin dhe monitorimin e SKZHI-II; (iii) garantimin e koherencës midis SKZHI-II dhe instrumentave të tjerë të planifikimit, si PBA, etj; (iv) harmonizimin e politikës zhvillimore kombëtare me politikës zhvillimore rajonale, ose Fondin për Zhvillimin e Rajoneve. Kjo njësi ndjek dhe koordinon procesin e përgatitjes së Paketën Kombëtare të Projekteve.
- *Njësia e Programimit të Financimeve*, në DZHFNH, është përgjegjëse për të mbikëqyrur: (i) zhvillimin strategjik të buxhetit, duke siguruar harmonizimin e financimit të brendshëm dhe të huaj; (ii) programimin e orientuar të donatorëve në përputhje me prioritetet e qeverisë; (iii) sigurimin e harmonizimit dhe efikasitetit të financimit të donatorëve me buxhetin; (iv) monitorimin e zbatimit të ndihmës së huaj.
- *Njësia e Kërkimit dhe Zhvillimit të Politikave*, në DZHFNH, ka për qëllim: (i) zhvillimin e një plani të politikave dhe reformave novatore, si dhe një "model i mirë qeverisës" për Shqipërinë duke përdorur praktikatat më të mira rajonale, kombëtare dhe ndërkombëtare, (ii) orientimin dhe zhvillimin e partneriteteve strategjike kërkimore me institucione akademike dhe kërkimore (think-tanks).
- *Njësia për Mbështetjen e Investimeve Strategjike të Biznesit*, në DZHFNH, merret me: (i) orientimin e programeve të financimit për mbështetjen e investimeve me impakt për ekonominë, (ii) koordinimin e programeve të mbështetjes për investimet private strategjike, sipas sektorëve strategjikë (iii) zhvillimin e koncepteve dhe modeleve të favorshëm për nxitjen dhe tërheqjen e investimeve strategjike të biznesit.

■ **Koordinimi sektorial: GMIP-të.** Në muajin mars të vitit 2015, qeveria filloi të zbatojë **qasjen sektoriale** për koordinimin e politikave. BE-ja e ka përcaktuar atë si një proces ku *“të gjitha fondet e rëndësishme për sektorin – nga brenda apo nga jashtë – mbështesin një politikë të vetme dhe një program shpenzimesh nën lidhshërinë e qeverisë, me qasje të përbashkëta në të gjithë sektorët”*. Qasja sektoriale dhe përdorimi i GMIP-ve pritet të forcojë koordinimin e përgjithshëm të politikave qeveritare, programimin dhe zbatimin e iniciativave të integritit në BE dhe atyre të zhvillimit kombëtar në sektorët prioritarë. Kjo parashikohet të realizohet përmes hartimit të: (1) **programeve kombëtare sektoriale** që përcaktojnë qasjen e politikave, masat e performancës, kërkesat buxhetore, burimet financiare, marrëveshjet institucionale

dhe proceset e monitorimit;²⁰⁵ dhe (2) **programeve të mbështetjes sektoriale** që përmbajnë ato elemente të programit kombëtar që mbështeten nga BE dhe partnerë të tjerë të zhvillimit, me instrumente financiare si: Asistenca teknike, hua, grante, mbështetje buxhetore etj. Mbështetja buxhetore nga fondet IPA të BE-së do të varet nga formimi dhe funksionimi i GMIP-ve. Qasja sektoriale/GMIP do të vërë në jetë parimet e SKZHI-II që jepen në listën e Seksionit i të këtij dokumenti.

Mekanizmi kryesor institucional për qasjen sektoriale është **Grupi i Menaxhimit të Integruar të Politikave** (GMIP). GMIP-të do të drejtojnë dhe koordinojnë në mënyrë të vazhdueshme dhe sistematike, zhvillimin, zbatimin dhe monitorimin e reformave sektoriale në vend në përputhje me gjashtë prioritetet e qeverisë, me SKZHI-II, me programin buxhetor afatmesëm, procesin e anëtarësimit në BE dhe detyrimet ndërkombëtare të vendit. GMIP-të fillimisht do të jenë përgjegjëse për hartimin e Programeve Kombëtare Sektoriale dhe për programet specifike sektoriale.

GMIP-të do të garantojnë që KPS-ja dhe komitetet e tjera të larta horizontale në dikastere të ruajnë fokusin e tyre strategjik dhe të mbikëqyrin me efikasitet zbatimin e prioritetëve të qeverisë dhe programin në përgjithësi. Secili prej GMIP-ve funksionon mbi bazën e: (1) një Urdhri për secilin prej tyre nga Kryeministri, ku përcaktohen objektivat specifike, përbërja e grupit dhe mandati i tij; dhe (2) udhëzimet specifike për t'iu përshtatur rrethanave të posaçme të sektorit.²⁰⁶ Parimet kryesore dhe praktikat e punës përcaktohen në një grup udhëzimesh përgjithësuese, të cilave do tu përmbahen të gjitha GMIP-të dhe që bëjnë pjesë në një Urdhër të nxjerrë nga Kryeministri ku përcaktohen qasjet sektoriale dhe GMIP-të.²⁰⁷ Vlen të theksohet se GMIP-të janë organe mbikëqyrëse dhe koordinuese. Ato nuk kryejnë punën që duhet për hartimin dhe zbatimin e reformave specifike sektoriale në sektorët pilotë.

Koncepti i GMIP-ve po zbatohet fillimisht në katër aspekte pilote: (1) menaxhimi i integruar i ujit; (2) konkurrueshmëria dhe inovacioni; (3) mirëqeverisja dhe administrimi publik; dhe (4) punësimi dhe sektori social. Deri në vitin 2017 parashikohet që GMIP-të të zgjerohen dhe konsolidohen për të gjithë sektorët prioritarë të qeverisë.²⁰⁸ Bazuar në përvojat e këtyre grupeve pilote, GMIP-të do të vlerësohen për të informuar politikat e ardhshme dhe zbatimin e tyre, në lidhje me qasjet sektoriale dhe përdorimin e GMIP-ve.

²⁰⁵ Për secilin sektor po hartohen dokumentet e planifikimit sektoriale, si instrument specifik i IPA, të cilat kanë si qëllim: (1) vlerësimin e shkallës së gatishmërisë në lidhje me qasjen sektoriale; dhe (2) përcaktimin e planifikimit dhe rradhës së prioritetëve të IPA II.

²⁰⁶ Një nga aspektet më të rëndësishme të sistemit është ngritja e një sekretariati me kohë të plotë që do të jetë në Ministrinë Drejtuese për t'iu shërbyer secilit prej IPMG-ve me mbështetje manaxheriale, koordinimi dhe administrative, si edhe me asistencë teknike për IPMG-të dhe cilindo grup të punës tematike.

²⁰⁷ Shih: "*grupet e menaxhimit të integruar të politikave –projekt-udhëzim operativ*", 17 nëntor 2014, i hartuar nga Project Preparation Facility i BE-së dhe zbatuar nga Agjencia Austriake e Zhvillimit.

²⁰⁸ IPMG-të parashikohet që gradualisht të zëvendësojnë grupet sektoriale të punës. Gjatë periudhës së zbatimit të SKZHI-I, 2007-2014 u ngritën 32 grupe dhe nën-grupe sektoriale pune për shumicën e sektorëve dhe nën-sektorëve, me qëllim përmirësimin e koordinimit dhe monitorimin e asistencës së jashtme. Kësaj qasjeje të koordinimit iu bënë disa përmirësime gjatë viteve 2009 dhe 2010, përsa i përket organizimit dhe takimeve të regullta. Megjithatë, një nga mësimet që është nxjerrë tashmë është që këto struktura nuk ishin edhe kaq efikase në lidhje me koordinimin më të gjerë të politikave, ndonëse ishin të dobishme për shkëmbimin e informacionit dhe koordinimit e inputeve nga donatorët për programet dhe projektet specifike sektoriale

■ **Koordinimi i Reformës së Menaxhimit të Financave Publike (RMFP).** Zbatimi i RMFP koordinohet nga Komiteti Drejtues për reformën e menaxhimit të financave publike dhe kryesohet nga Ministri i Financave. Roli kryesor i këtij komiteti është mbikëqyrja dhe ai përgjigjet për drejtimin dhe monitorimin e veprimtarive të reformës së menaxhimit të financave publike. Gjithashtu, komiteti do të garantojë informacion për mekanizmin e monitorimit të DZHFNH-së dhe do të zgjidhë aspektet e koordinimit që lindin midis aktorëve të interesit dhe do të lehtësojë dialogun e politikave me DZHFNH-në. Do të krijohet një Komitet Teknik, i cili do të shërbejë si katalizator për reformën e menaxhimit të financave publike dhe DZHFNH-ja do të jetë anëtar i këtij komiteti.

13.3 Koordinimi me jashtë dhe partneritetet e zhvillimit

Qeveria shqiptare ka marrëdhënia të forta pune me partnerët e saj të zhvillimit. Pikërisht përmes këtij partneriteti vendi ka mundur të arrijë shumë prej objektivave të veta kombëtare, sektoriale dhe të integritit në BE, gjatë viteve. Me zhvillimin e ekonomisë dhe shoqërisë shqiptare dhe me progresin e vendit drejt objektivit të vet final për tu anëtarësuar në BE, partneriteti i zhvillimit do të marrë më shumë fokus. Do të ketë më pak partnerë të jashtëm zhvillimi që do të jenë aktivë dhe ndihmat do të vijnë duke u zvogëluar. Gjithësesi kjo nuk do të zbehë nevojën për një koordinim të fuqishëm dhe efikas të jashtëm.

■ **Sekretariati teknik i donatorëve: STD.** Sekretariati Teknik i Donatorëve është një iniciativë e përbashkët e partnerëve të zhvillimit në Shqipëri për të forcuar shkëmbimin e informacionit midis partnerëve të zhvillimit dhe qeverisë, për të përmirësuar efikasitetin e ndihmës dhe për t'i ardhur në ndihmë qeverisë të marrë më shumë “pronësi” kombëtare në procesin e koordinimit të ndihmës. STD-ja përbëhet nga katër partnerë shumëpalësh: DBE, OSBE, BB dhe PNUD²⁰⁹ dhe dy partnerë bilateralë zhvillimi, me rotacion vjetor.

■ **Mbledhjet e partnerëve të zhvillimit dhe integritit: DIP.** Mbledhjet e partnerëve të zhvillimit dhe integritit përfaqësojnë një forum teknik që organizohet nga STD-ja, ku partnerët bilateralë dhe multilateralë të zhvillimit takohen në mënyrë të vazhdueshme për të diskutuar dhe marrë vendime mbi aspekte të ndryshme të koordinimit të donatorëve. Takimet përbëjnë një platformë për zyrtarët e DZHFNH-së për të diskutuar mbi tematika që lidhen me SPI, SKZHI-II, prioritetet e qeverisë, strategjitë kombëtare dhe sektoriale, koordinimin e ndihmës dhe aspekte që lidhen me të. Në rastet kur qeveria merr pjesë në këto takime, ato bashkëdrejtohen nga kryetari i STD-së dhe Drejtori i DZHFNH-së. Përfaqësuesit e Ministrisë së Integritit Europian dhe zyra e Kryeministrit, përmes Njësisë së Jetësimit të Projekteve, gjithashtu marrin pjesë në takime në varësi të rendit të ditës.

²⁰⁹ Zyra e Delegacionit të Bashkimit Evropian në Tiranë (DBE), Zyra e Përfaqësimit të Organizatës për Siguri dhe Bashkëpunim në Evropë (OSCE), Zyra e Misionit të Bankës Botërore në Tiranë (BB) dhe Zyra e Programit të Zhvillimit të Kombeve të Bashkuara në Tiranë (UNDP).

13.4 Mekanizmat e koordinimit të përbashkët

■ **Tryezat e rrumbullakta midis qeverisë dhe donatorëve: GDRT.** GDRT bashkëdrejtohen nga Zëvendëskryeministri dhe drejtuesi i përhershëm i STD-së. Në GDRT trajtohen aspekte strategjike të koordinimit, monitorohet ecuria përsa i takon përmirësimit të efikasitetit të ndihmës dhe ato shërbejnë si forum për dialogun midis qeverisë dhe donatorëve për aspekte kritike, si: kuadri strategjik për vendin, integrimi në BE, apo programi IPA. Gjithashtu në këto tryeza mund të paraqiten dhe diskutohen raportet vjetore të monitorimit të performancës së SKZHI-II. Ndonëse ka një farë kohe që GDRT-ja nuk ka qenë aktive, qeveria dhe partnerët e saj zhvillimorë mund të vendosin ta riaktivizojnë atë në ndonjë formë të caktuar.

■ **Komiteti Drejtues i STD.** Niveli teknik i gjashtë agjencive STD (komiteti Drejtues i STD-së) takohet me përfaqësuesit e DZHFNH-s çdo muaj për të diskutuar aspekte operative dhe strategjike, duke përfshirë edhe ndjekjen e aspekteve të koordinimit të ndihmës që janë evidentuar nga partnerët e zhvillimit dhe strukturat qeveritare. Kryetarët e shtatë agjencive STD mbledhen, por jo në mënyrë të vazhdueshme për të ofruar këshillim strategjik për Komitetin Drejtues dhe për të përfaqësuar partnerët e zhvillimit në takimet e nivelit të lartë qeveritar.

■ **Protokollet e bashkëpunimit për zhvillim: Partneriteti i Busanit.** Elementët e bashkëpunimit zhvillimor midis qeverisë shqiptare dhe partnerëve të saj të zhvillimit janë të përcaktuara në një numër marrëveshesh dhe protokolle. ²¹⁰ Nga fundi i vitit 2011, në Busan, në Republikën e Koresë u mbajt forumi i katërt i nivelit të lartë për efikasitetin e ndihmës, gjatë së cilit vendet firmëtare, duke përfshirë edhe Shqipërinë ranë dakord të mbështeten mbi përvojat e kaluara dhe të monitorojnë performancën për efikasitetin e ndihmës bazuar mbi katër parime: (1) pronësi e prioritetëve zhvillimorë; (2) përqëndrim tek rezultatet; (3) partneritete përfshirëse; dhe (4) transparencë dhe përgjegjshmëri ndaj njëri-tjetrit. Përgjegjësitë reciproke midis Shqipërisë dhe partnerëve të saj të zhvillimit mund të përmbledhen si më poshtë vijon:

Qeveria shqiptare do të:

- Përcaktojë objektivat dhe politikat e zhvillimit të vendit përmes një dialogu me bazë të gjerë dhe përfshirës me aktorët e interesit dhe konsultimet.
- Ta përkthejë vizionin dhe prioritetet e politikave strategjike të SKZHI-II në strategji ndërsektoriale, programe dhe plane veprimi operative dhe sektoriale të shprehura si në PBA ashtu edhe në buxhetet vjetore.
- Marrë rolin drejtues për koordinimin e asistencës së jashtme mes partnerëve të vet të zhvillimit, shoqërisë civile dhe sektorit privat.
- Koordinojë dhe ruajë një program të harmonizuar dhe të racionalizuar për të gjitha misionet e përbashkëta të partnerëve të zhvillimit.

²¹⁰ Shqipëria ishte firmëtare e Deklaratës fillestare të Parisit për Efikasitetin e ndihmës në vitin 2005 (www.oecd.org/dataoecd/11/41/34428351.pdf); si edhe forumeve të mëvonshme të nivelit të lartë për efikasitetin e ndihmës që u mbledhën nga OECD-ja në Paris (2005), në Akra (2008), në Busan (2011) dhe në Mexico City (2014).

- Përdorë një qasje me pjesëmarrje për të kontribuar në hartimin e strategjive të vendeve të partnerëve për zhvillim, kuadret e partneritetit dhe dokumente të ngjashme, duke përfshirë vlerësimet e përbashkëta të progresit për të arritur efikasitetin e ndihmës dhe zhvillimit.
- Garantojë një tranzicion “të butë” në angazhimin e partnerëve të zhvillimit në nivel vendi.
- Harmonizojë përkufizimin e sektorëve për SKZHI-II dhe PBA-në, me qëllim përmirësimin e konsistencës dhe transparencës së akordimeve vjetore buxhetore, duke u bërë të mundur partnerëve të zhvillimit ta përshtasin mbështetjen e tyre me procesin e buxhetit kombëtar.
- Hartojë tregues të harmonizuar, që do të përdoren për të monitoruar dhe raportuar mbi progresin vjetor të objektivave të përcaktuar dhe për të cilët është rënë dakord.
- Koordinojë një forum vjetor midis qeverisë dhe partnerëve të zhvillimit për të shqyrtuar progresin vjetor të zbatimit të SKZHI-II dhe për të nxitur dialogun në vazhde.
- Koordinojë mbledhjet e zakonshme të DIP midis qeverisë dhe partnerëve të zhvillimit.

Partnerët e zhvillimit të Shqipërisë do të:

- Përshtasin politikat, strategjitë dhe programet e ndryshme të asistencës së vendeve të tyre me SKZHI-II, PBA-në dhe strategji, rregullore dhe ligje të tjera relevante të qeverisë.
- Përshtasin mbështetjen e tyre për Shqipërinë përmes përdorimit të sistemeve kombëtare të qeverisë për buxhetimin, prokurimin, raportimin, kontabilitetin, auditimin dhe monitorimin dhe vlerësimin. Do të organizohen vlerësime vjetore për të monitoruar progresin e përdorimit nga ana e partnerëve të zhvillimit të sistemeve kombëtare.
- Garantojnë që mbështetja e tyre është e integruar në kuadrin e PBA-së dhe do të përdorin qasjen sektoriale dhe GMIP-të gjatë planifikimit, buxhetimit dhe zbatimit të programeve.
- Bashkëpunojnë nga afër me Ministrinë e Financave për të garantuar që mbështetja e partnerëve të zhvillimit të jetë e integruar në PBA, për të siguruar angazhime të besueshme indikative të ndihmës për një periudhë disa vjeçare (3 vjet).
- Bashkëpunojnë nga afër me DZHFNH në zyrën e Kryeministrit për të garantuar bashkërendimin në vijimësi dhe harmonizimin e asistencës zhvillimore.
- Përpiqen të përmirësojnë parashikueshmërinë e rrjedhjes së ndihmës dhe përthithjes së fondeve të ndihmës.
- Angazhohen të azhurnojnë informacionin për Sistemin e Informacionit për Menaxhimin e Ndihmës së Huaj (EAMIS²¹¹) për të garantuar informacionin në kohë dhe transparencën e zbatimit të programeve/projekteve.

14.0 MONITORIMI DHE RAPORTIMI

■ **Raportimi vjetor.** Njësia e Planifikimit Strategjik dhe Zhvillimit (në DZHFNH) do të ngrëjë sistemin e monitorimit për strategjitë sektoriale dhe ndërsektoriale, duke standartizuar dhe bashkënduar procesin,

²¹¹ External Assistance Management Information System (EAMIS).

si edhe ndihmuar ministritë në monitorimin e treguesve të strategjive. Si pjesë e këtij sistemi shërben edhe SPIIS (Sistemi I Informacionit për Sistemin e Planifikimit të Integruar).

Njësia do të përgatisë raportet të progresit për ecurinë e SKZHI-II. Raportet: (1) do të bëjnë vlerësimin e progresit në lidhje me zbatimin e strategjisë; (2) do të përdorin informacione të tjera të disponueshme statistikore për të analizuar tendencat afatgjata dhe ta krahasojnë Shqipërinë me vendet e tjera të rajonit; dhe (3) do të evidentojnë në mënyrë selective problematika me rëndësi kritike në procesin e arritjes së objektivave kombëtare afatgjata për zhvillimin dhe integrimin e vendit.

Raportet vjetore mund të mos arrijnë ta rrokin progresin e bërë në të gjithë sektorët dhe nën-sektorët, por mund të përqëndrohen vetëm në ato fusha që kërkojnë vëmendje të posaçme, qoftë për arsye të arritjeve sinjifikative apo për aspekte të po kësaj rëndësie, si p.sh. lëvizje madhore në kahjet e politikave, aspekte serioze që lidhen me zbatimin apo faktorë të tjerë. Raportet do të përpilohen në kohë, në mënyrë që institucionet qeveritare dhe partnerët e zhvillimit të mund të marrin masat e duhura. Hartimi i raporteve vjetore mund të kombinohet me një konferencë vjetore midis qeverisë dhe partnerëve të zhvillimit apo me një tryezë të rrumbullakët me të njëjtët.

■ **Treguesit kombëtarë.** Zbatimi i SKZHI-II do të vlerësohet dhe monitorohet përmes tre grupeve të treguesëve të monitorimit në rang kombëtar (Shtojca 2). Grupi i parë i treguesve janë treguesit strategjikë të zhvillimit, që përqëndrohen tek aspektet specifike që kanë lidhje me zhvillimin dhe integrimin në BE. Në grupin e dytë përfshihen treguesit kryesorë të zhvillimit ekonomik dhe qëndrueshmërisë makroekonomike. Grupi i tretë përfshin treguesit kryesorë sektorial, që janë pjesë e strategjive sektoriale. Këta tregues masin rezultatet apo produktet, dhe përgjithësisht disponohen mbi baza vjetore.

Vlen të theksohet se raportet e progresit vjetor: **nuk** do të përfaqësojnë një strategji të plotë, duke qenë se këtë qëllim e ka dokumenti i SKZHI-II; **nuk** do të parashtrajnë një kuadër për të ardhmen, duke qenë se kjo është pjesë e PBA dhe përgjegjësi e Ministrisë së Financave; dhe **nuk** do të zëvendësojnë Raportet Vjetore të Ministrive, të cilat do të hartohen nga ministritë e linjës dhe institucionet e tjera shtetërore.

■ **Monitorimi i ecurisë së reformës regullatore.** Reforma regullatore në Shqipëri ka qenë dhe do të vijojë të mbetet një prioritet shumë i lartë i qeverisë për integrimin në BE, për politikën dhe strategjitë kombëtare të zhvillimit të përfshira në SKZHI-II, strategjitë sektoriale/ndërsektoriale dhe për realizimin e gjashtë prioritetëve kyç të qeverisë. Hartimi, rishikimi dhe zbatimi i legjislacionit dhe rregulloreve përbën sfidën më të madhe institucionale për ministritë dhe agjencitë e ndryshme shtetërore.

Qeveria, partnerët e zhvillimit dhe organizata të tjera kryejnë aktivitete rutinë, periodike dhe vjetore të monitorimit dhe vlerësimit dhe do të vijojnë të mbulojnë këtë aspekt dhe të raportojnë në lidhje me të. Gjithsesi, ekziston nevoja për t'i integruar këto aspekte, me qëllim për të rritur cilësinë dhe nivelin e politikëbërjes dhe legjislacionit, si edhe për të hartuar politika më të mira.

15.0 RISQET QË LINDIN NGA ZBATIMI

15.1 Risqet kryesore dhe masat zbutëse

Qeveria përballlet me një numër risqesh gjatë zbatimit të SKZHI-II dhe vonesash në realizimin e vizionit të saj për zhvillim kombëtar dhe integrim në BE. Pjesa dërmuese e këtyre risqeve konsiston në nivele të brendshme dhe mikro apo sektoriale (si p.sh. risqe sociale, të tregut, të mjedisit, shëndetit, kredisë etj) dhe trajtohen në strategjitë sektoriale. Megjithatë ekzistojnë disa risqe në nivel planifikimi qendror, politikash dhe koordinimi, madje edhe të një natyre ndërsektoriale, e cila mund të ketë ndikime negative në mbarë qeverinë. Tabela 7 më poshtë tregon risqet e nivelit të lartë me të cilat përballlet qeveria në zbatimin e SKZHI-II. Për secilin nga fushat e riskut, jepet një vlerësim i gjasave (e lartë-L, e mesme-M, e ulët-U), nivel i ndikimit në potencë (L, M, U) dhe masat zbutëse që mund të ndërmerren nga qeveria. Në pjesën dërmuese të rasteve, zbatimi i “parimit të qëndrueshmërisë” do të vazhdojë gjatë.

Tabela 7. Risqet kryesore në lidhje me zbatimin e SKZHI-II dhe masat zbutëse

Rreziku kryesor gjatë zbatimit	Gjasat	Ndikimi	Masat zbutëse
1. Kufizime të thella të kapaciteteve përthithëse në rradhët e administratës publike dhe shërbimit civil mund të sjellin si pasojë vonesa të mëdha, cilësi të dobët të zbatimit të SKZHI-II dhe përfitime të ulta për investimet për fonde zhvillimi.*	L	L	Një qasje më e vendosur dhe strategjike në lidhje me vlerësimet e kapaciteteve, vlerësimet e ndikimit regullator dhe rritja e investimeve për zhvillimin e kapaciteteve në të gjitha nivelet. Përforcimi i monitorimit dhe raportimit mbi zbatimin e SKZHI-II, duke u përqëndruar tek problematikat e kapaciteteve. Zgjerimi i bazës së rekrutimeve dhe ngritjeve në përgjegjësi për ngritjen e qendrueshme të kapaciteteve brenda rradhëve të administratës publike, duke vendosur kritere të qarta për ngritjen në detyrë mbi bazën e performancës (gjë që do të rrisë aksesin e grave në poste manaxheriale/drejtuese), duke garantuar që ngritja e kapaciteteve ofrohet njësoj si për burrat, ashtu edhe për gratë në të gjitha sferat e jetës.
2. Kufizimet për koordinimin dhe zbatimin e politikave mund të çojnë në keq akordim të fondeve, të rrisin konkurrencën e brendshme për burime, mund të çojnë në duplikime, vonesa në vendimmarrje apo mungesë efikasiteti në vendimmarrje dhe humbje të fokusit strategjik në përgjithësi nga ana e qeverisë	L	M	Nivel më i lartë gatishmërie dhe angazhimi politik për SPI, SKZHI-II dhe sistemet mbështetëse dhe kapacitetet e nevojshme për koordinim, duke u përqëndruar posaçërisht tek përforcimi i kapaciteteve përkatëse të burimeve njerëzore, sikundërse theksohet edhe më sipër.
3. Kufizime që lidhen me burimet. Ekziston një risk që burimet e disponueshme qoftë si fonde, ashtu edhe si burime njerëzore të mos jenë të mjaftueshme, në vecanti në lidhje me përpilimin dhe zbatimin e reformave madhore.*	M	M	Më shumë vëmendje mbi disponueshmërinë e investimeve të reja dhe garancia që investimet ekzistuese dhe ato të reja të jenë të qëndrueshme (p.sh. përmes kryerjes së vlerësimeve të ndikimit regullator, vlerësimit të kapaciteteve, planifikimit të shëndoshë etj). Investimet e reja do të mbështeten vetëm kur të ekzistojnë kërkesat bazë për menaxhimin e duhur.

Rreziku kryesor gjatë zbatimit	Gjasat	Ndikimi	Masat zbutëse
4. Korupsioni. Korupsioni me format e veta të shumfishta, mund të pengojë zbatimin e të gjitha reformave, duke përfshirë edhe vetë ato që kanë të bëjnë me administratën publike dhe shërbimin civil. *	L	M	Zbatim më i vendosur dhe më me forcë i strategjisë kombëtare anti-korupsion, zbatim më i madh i legjislacionit anti-korupsion.
5. Performanca e dobët e shërbimit civil gjithashtu mund ta pengonte zbatimin, për shkak të hapësirës së kufizuar për shpërbllim, vlerësim të performancës dhe mundësive për tu ngritur në detyrë, trainimeve dhe zhvillimit etj. *	M	M	Më shumë vëmendje dhe më shumë përqëndrim për zbatimin e strategjisë së reformës në administratën publike
6. Politizimi i shërbimit civil mund të pengojë zbatimin e SKZHI-II përmes lëvizjeve të vazhdueshme të personelit (sidomos në nivelet e larta); dhe në rastin e medias dhe shoqërisë civile, politizimi mund të pengojë zhvillimin e demokracisë në përgjithësi. *	M	M	Zbatim më i vendosur dhe me fokus më të lartë i ligjit për shërbimin civil, reformave të ligjit zgjedhor dhe reformave të medias.
7. Mungesa e gatishmërisë politike për të vijuar përpara me disa reforma kryesore, si p.sh. ajo për menaxhimin e tokës dhe të drejtat e pronësisë mund të vonojë apo të zvargë zhvillimin ekonomik. *	U	U	Studim më i detajuar dhe një kuptim më i qartë i risqeve dhe hartimi i strategjive të duhura për menaxhimin e riskut
8. Parashikime më optimiste nga mundësitë në lidhje me PBB dhe të ardhurat qeveritare mund të kenë ndikim negativ tek rritja ekonomike dhe mund të përkeqësojnë situatën e borxhit dhe deficitit	U	U	Monitorim i vazhdueshëm dhe raportim mbi treguesit makro-ekonomikë dhe fiskalë dhe përshtatjet e shpejta në lidhje me politikën monetare dhe fiskale për të ruajtur objektivat PBB/borxh dhe ato të deficitit fiskal.

* Ky risk është identifikuar dhe është marrë nga Dokumenti Indikativ Strategjik (Indicative Strategy Paper) 2014-2020

15.2 Shënime mbi zhvillimin e kapaciteteve

Pjesa dërmuese e objektivave strategjikë që përshkruhen me hollësi në këtë SKZHI-II trajtojnë zhvillimin e kapaciteteve në një formë apo një tjetër, dhe kufizimet apo pengesat që lidhen me to konsiderohen si risqe madhore për zbatimin me sukses të SKZHI-II. Qeveria, BE-ja, partnerët e zhvillimit dhe shumë aktorë të tjerë interesi e kanë të qartë që Shqipëria ende vuan nga problematikat që lidhen me kapacitetet. Këto problematika janë afatgjata dhe nuk përbëjnë ndonjë risi: koordinimi i pamjaftueshëm/i papërshtatshëm i politikave dhe zbatimit, kufizime të thella të kapaciteteve përthithëse, kufizime të shumta të administratës publike dhe shërbimit civil etj. Efektet janë të parashikueshme: performanca më pak se optimale, vonesa të mëdha në disbursime, pengesa të ndryshme, vonesa në vendimmarrje dhe një ndjesi e përgjithshme frustracioni në nivelet politike dhe burokratike, si edhe me partnerët e zhvillimit të

Shqipërisë. Këtu nuk bëhet fjalë për mungesë burimesh financiare, duke qenë se burimet financiare janë aty - fakti është që ato ose thjesht nuk përdoren ose kur përdoren nuk përdoren me efikasitet.

■ Një qasje më strategjike në lidhje me zhvillimin e kapaciteteve

Zbatimi me kosto efektive i SKZHI-II, si edhe i strategjive dhe planeve të tjera sektoriale dhe ndërsektoriale varet nga zbatimi i një qasjeje më gjithëpërfshirëse dhe më strategjike për zhvillimin e kapaciteteve. Kjo varet nga të kuptuarit dhe pranimi i disa prej koncepteve bazë të zhvillimit të kapaciteteve.²¹²

- **Kapacitetet shtetërore** në Shqipëri dhe gjetkë duhet të kuptohen si pjesë përbërëse e gamës më të gjerë të kapaciteteve kombëtare, duke përfshirë ato të sektorit të shoqërisë civile dhe sektorit privat. Ato duhet të kuptohen si aftësia e shtetit për të manaxhuar punën e ekzekutivit, gjyqësorit dhe legjislativit drejt synimeve të zhvillimit kombëtar dhe njerëzor dhe në rastin e Shqipërisë drejt integritimit në BE.
- **Lidhjet mbarësishtemike.** Duhet të mbahen në konsideratë ndërlidhjet midis tre niveleve të kapaciteteve: niveli i sistemeve apo i mjedisit mundësues, niveli institucional dhe niveli individual njerëzor.
- **Natyra multidimensionale** e kapaciteteve në secilin nivel. Kështu, p.sh. në nivel individual brenda shërbimit civil nuk mjafton thjesht dhe vetëm të zhvillosh aftësitë teknike, por të konsiderosh një gamë më të gjerë aftësisht të ndërlidhura “hard” dhe “soft” (si p.sh. qëndrimet, etika, vlerat etj.) të lidhura me objektivat e institucionit specifik, të qeverisura nga rregulloret dhe proceset e duhura dhe të mbështetura nga sisteme të shëndosha të performancës dhe matjeve.
- **Të ndërtosh mbi punën aktuale.** Kapacitetet që do të zhvillohen, duhet që në maksimumin e mundshëm të bazohen mbi *bazën aktuale*, që asgjë të mos përmbysset apo hiqet, nëse funksionon dhe/ose nëse i shton vlerë zgjidhjeve të kapaciteteve të reja.
- **Zhvillimi i kapaciteteve, si ndryshim.** Shpesh është një proces ndryshimesh komplekse, shpesh kërkojnë kohë të konsiderueshme, sidomos në rastet e iniciativave të shumta të reformave në Shqipëri. Evidentimi i shtysave të ndryshimit dhe menaxhimi i ndryshimit, risqeve dhe pritshmërive duhet të jenë konsiderata të rëndësishme gjatë projektimit dhe zbatimit.

■ Përdorim më i mirë i metodave dhe instrumenteve

Ministrinë dhe institucionet shqiptare kanë në dispozicion të tyre një gamë të gjerë metodikash, instrumentesh menaxhimi dhe teknikash për trajtimin më strategjik të zhvillimit të kapaciteteve dhe në

²¹² Citimi dhe teksti i mëposhtëm janë shkëputur kryesisht nga një raport i kohëve të fundit i PNUD-it, i hartuar në bashkëpunim me Ministrinë e Integritimit Europian: “Raporti kombëtar i zhvillimit njerëzor: Zhvillimi i kapaciteteve dhe integritimi në Bashkimin Europian”, Shqipëria, 2010, http://hdr.undp.org/sites/default/files/albania_nhdr_2010.pdf.

mënyrë të tillë që të sigurojnë rezultate të qëndrueshme, sidomos duke u përqëndruar tek kuptimi dhe përforsimi i kapaciteteve absorbuese. Ekzistojnë metodika të mirëpërcaktuara në fushën e TIK-ut dhe menaxhimit të projekteve (si p.sh. studimet e para-fizibilitetit dhe fizibilitetit, analizat e kërkesave etj.). Megjithatë, këto instrumente esenciale menaxhimi nuk po përdoren me konsistencë, apo efikasitet, kryesisht për shkak të problemeve me personelin (që do të thotë ose më pak personel nga duhet ose personeli ekziston por nuk ka trainimin e duhur, ose të dyja bashkë). Rrjedhimisht kjo është një çështje e zbatimit dhe ekzekutimit më të mirë të politikave qeveritare gjatë përdorimit të këtyre instrumenteve. Dy prej këtyre instrumenteve diskutohen më poshtë.

▪ **Vlerësimi i Ndikimit Regullator (VNR).** Shqipëria ka hartuar një politikë për vlerësimin e ndikimit regullator. Kjo është një pjesë e rëndësishme e ligjit apo procesit të hartimit regullator dhe është në përputhje me “qasjen për rregullore më të mira” të BE-së. Politika kërkon hartimin e një “*relacioni shpjegues*” si pjesë e rëndësishme e procesit të hartimit të ligjit²¹³ dhe kërkohet të hartohet nga çdo ministri apo institucion shtetëror që kërkon të hartojë një ligj apo rregullore të re. Në memorandum duhet të përfshihen:

- Një argumentim i termave të marrëdhënieve të ligjit apo rregullores me objektivat e zhvillimit kombëtar të vendit dhe me politikat e integritit në BE;
- Një vlerësim i përfitimeve të mundshme, kostove ekonomike dhe nivelit të efikasitetit;
- Çdo aspekt që mund të ketë lidhje me ekzekutimin;
- Garancia e konformitetit me legjislacionin ekzistues dhe harmonizimin me legjislacionin e BE-së;
- Garantimi i konsultimeve me aktorët e interesit dhe pjesëmarrja në procesin e hartimit; dhe
- Identifikimi i institucioneve dhe/ose organeve përgjegjëse për ekzekutimin.

E rëndësishme është të theksohet se një *vlerësim i plotë buxhetor* do të konsiderohej si pjesë shumë e rëndësishme e memorandumit dhe do të përbënte argument për ligjin apo rregulloren e propozuar. Në vlerësim do të përfshiheshin: (1) përlllogaritje të shumës së përgjithshme të shpenzimeve vjetore për zbatim; (2) një analizë e shpenzimeve buxhetore për tre vitete e para të zbatimit; dhe (3) identifikim se ku do të përdoren fondet publike; dhe (4) një indikacion të akordimeve buxhetore. Procedurat ekzistuese kërkojnë që

“...Përvoja e vendeve anëtare ka treguar rëndësinë e vlerësimeve të ndikimit regullator. Ato kanë qenë me shumë rëndësi për të përcaktuar nëse ekonomia dhe biznesi janë gati për tu përballur me sfidat gjithëpërfshirëse të legjislacionit kombëtar.”

Nga fjala e delegacionit të BE në Shqipëri në një konferencë ndërkombëtare në kuadrin e SME13, 30 maj 2014

ministria apo institucioni të paraqesë projektligjin apo rregulloren bashkë me relacionin shpjegues dhe vlerësimin buxhetor për komente tek Ministria e Drejtësisë (për konsiderata juridike), tek Ministria e Financave (për konsiderata buxhetore), Ministria e Integritit (për aspektet e anëtarësimit në BE) dhe tek Ministria e Zhvillimit Ekonomik, Turizmit, Tregtisë dhe Sipërmarrjes (për çfarëdolloj aspekti ekonomik).

▪ **Vlerësimi i kapaciteteve** është një instrument apo metodikë menaxhimi që mund të zbatohet për cilëndo reformë të parashikuar apo iniciativë zhvillimi, përveç ligjeve dhe rregulloreve të reja. Aktualisht,

²¹³ Ligji nr. 9000, 30 janar 2003, VKM Nr.584, 28 gusht 2003.

vlerësimi i kapaciteteve mund të shihet si variant i RIA-s ose anasjelltas. Mundësia fillestare apo një hap i parë standard për zhvillimin e kapaciteteve është kryerja e *vlerësimit të kapaciteteve*. Një vlerësim i tillë mund të kryhet në nivel makro (dmth vlerësimi i kapaciteteve të administratës publike në tërësi), në nivel institucional apo organizativ (dmth kapacitetet e ministrive për arritjen e objektivave apo rezultateve të veta), apo në nivel programi dhe/apo projekti (dmth kapacitetet që kërkohen në të gjitha nivelet për të zhvilluar dhe zbatuar një program specifik të qeverisë). Vlerësime të tilla mund të jenë pjesë e një plani programor apo mund të kryhen me disa forma, si p.sh: vlerësime fizibiliteti, vlerësime funksionale etj. Aspekti që ka rëndësi është që këto vlerësime të kryhen në mënyrë të tillë që vendimet e menaxhimit të merren të informuara kur vjen fjala për zbatimin dhe qëndrueshmërinë në vazhde të iniciativave të zhvillimit.

15.3 Konsiderata financiare

Për periudhën e planifikimit SKZHI-II, dinamika e zhvillimit dhe rritjes është parë në bazë të një kombinimi të tre skenarëve, të përcaktuara në kuadrin makroekonomik dhe Programin Kombëtar të Reformave Ekonomike (NERP) 2015-2017: skenari përgjithësues, optimist, bazë dhe pesimist.

Me qëllim ruajtjen e thjeshtësisë së kuadrit dhe përputhjen me parimet e matura fiskale të menaxhimit të financave publike, është konsideruar vetëm skenarët bazë dhe pesimist, me qëllim një planifikim sa më real financiar për zbatimin e politikave, siç pasqyrohet në SKZHI-II²¹⁴. Normat e rritjes reale të PBB në skenarin bazë (2,8% në terma reale dhe 5% në terma nominale) janë konsideruar si normë mesatare e rritjes për të gjithë periudhën e planifikimit, edhe pse këto normat të rritjes mund të ndryshojnë për shkak të ndryshimit të dinamikës kombëtare, rajonale dhe globale të rritjes.

Megjithatë, në dritën e analizave më të mira të disponueshme makro-ekonomike, është marrë në konsideratë, se niveli si mesatare i skenarit bazë, për SKZHI-II, mund të jetë më i ulët se nivelet aktuale të kuadrit makroekonomik dhe NERP 2015-2017.

Kjo shpjegohet me rreziqet e parashikuara që janë kontabilizuar, në mënyrë që të rrisin qëndrueshmërinë e zbatimit të SKZHI-së, në rast të zbatimit të faktorëve të jashtëm, përkatësisht:

- Bazuar në menaxhimin e financave publike dhe rishikimeve fiskale, si pasojë e parashikimeve optimiste dhe buxhetimit, janë gjeneruar detyrime të prapambetura të konsiderueshme të rrjedhura nga kontratat publike, të cilat nuk kanë patur financime të disponueshme. Ky problem është trajtuar në strategjinë MFP. Masat për të trajtuar këtë çështje do të kërkojnë kohë²¹⁵ si dhe kujdes për proceset vjetore dhe shumëvjeçare të buxhetimit.
- Në kuadër të supozimeve të gabuara mbi reagimin e sektorit ndaj masave të reja të politikave afat shkurtër / mesme, ndikimi i politikave të reja në sektor mund të llogaritet gabimisht. Kjo mund të jetë veçanërisht e rëndësishme për aktivitetet që kanë një rëndësi specifike për nivelet aktuale të funksionimit të ekonomisë shqiptare, si për shembull ndërtimi.
- Rreziqet e jashtme për eurozonën, nga dalja greke, duket të jenë të pamundura për tu materializuar, bazuar në zhvillimet më të fundit. Megjithatë, nëse ndodh një ngjarje e tillë, implikimet për Shqipërinë konsiderohen të jenë të ulta përse i përket ekspozimit të drejtpërdrejtë në ekonominë greke, por mund të mbeten të larta nëse eurozona lëviz si e tërë në një periudhë të re ekonomike rëqesive.

²¹⁴ Skenari optimist është konsideruar se mund të zbatohet si një bilanc pozitiv i mundshëm i dëshiruar apo i politikave të paparashikuara, në mënyrë që të absorbojë nisma të reja të politikave të Qeverisë ose për të përshpejtuar procesin e zbatimit të SKZHI-së.

²¹⁵ Rregulli fiskal, detyrimi për të ruajtur kufirin e vitit të ardhshëm në t-1, si bazë të tavanit 1 në t, angazhimi shumëvjeçar në sistemin e thesarit të planifikuar të zbatohet gjatë vitit 2017, nuk ekziston ende.

SHTOJCA 1. LISTA E DOKUMENTEVE STRATEGJIKË

1.1 Lista e dokumentave strategjikë që janë konsideruar gjatë hartimit të SKZHI 2015-2020

#	Strategji sektoriale ²¹⁶	Institucioni Përgjegjës	Miratimi
1	Strategjia Kombëtare Ndërsektoriale për Zhvillimin Rural dhe Bujqësor në Shqipëri 2014-2020	Ministria e Bujqësisë, Zhvillimit Rural dhe Administrimit të Ujrave	VKM ²¹⁷ Nr.709, dt.29.10.2014
2	Dokumenti i Rishikimit të Strategjisë së Mbrojtjes 2013-2020	Ministria e Mbrojtjes	VKM Nr. 269, date 3.4.2013
3	Strategjia e Zhvillimit të Biznesit dhe Investimeve 2014-2020	Ministria e Ekonomisë, Turizmit, Tregtisë dhe Sipërmarrjes	VKM nr.635, date 1.10.2014
4	Strategjia Kombëtare Ndërsektoriale për Mbrojtjen e Konsumatorit dhe Mbikëqyrjen e Tregut 2015-2020		VKM nr. Nr. 753, date 16.9.2015
5	Strategjia për Menaxhimin e Finacave Publike Shqiptare 2014-2020	Ministria e Financës	VKM 908, dt.17.12.2014
6	Strategjia Kombëtare Sektoriale e Drejtësisë 2010-2014 ²¹⁸	Ministria e Drejtësisë	VKM Nr.519, date 20.07.2011.
7	Strategjia Kombëtare Ndërsektoriale për Reformën mbi të Drejtën e Pronësisë 2012-2020		VKM No.405, date: 27.06.2012,
8	Strategjia Kombëtare Sektoriale për Furnizimin me Ujë dhe Kanlizime 2011-2017	Ministria e Transportit dhe Infrastrukturës	VKM Nr.643, date 14.09.2011
9	Strategjia Kombëtare Ndërsektoriale për Menqaxhimin e Mbetjeve 2010-2025 (përfshirë Planin Kombëtar për Menaxhimin e Mbetjeve 2010-2025)	Ministria e Mjedisit	VKM 175 date 19.1.2011
10	Strategjia Sektoriale për Arsimin para universitar 2015-2020	Ministria e Arsimit dhe Sportit	VKM 11, date 11.1.2016
11	Strategjia për Shkencën, Teknologjinë dhe Inovacionin 2009-2015		VKM 863, date 29.7.2009
12	Strategjia Kombëtare Ndërsektoriale për Menaxhimin e Integruar të Kufirit dhe Plani i saj i Veprimit, 2014-2020	Ministria e Punëve të Brendshme	VKM No.119, date 05-03-2014.
13	Strategjia Ndërsektoriale për Luftën kundër Krimit të Organizuar, Trafikimit dhe Terrorizmit 2014-2020 (përfshirë luftën kundër trafikimit të fëmijëve, pastrimit të parave dhe drogave. Aneksi I këtij dokumenti është lufta kundër trafikimit të qenieve njerëzore dhe plani i veprimit)		VKM No.663, date 17-07-2013 Dokumenti I rishikuar është MIRATUAR me VKM No. 814, date 26.11.2014 'Për një ndryshim në VKM Nr. 663'

²¹⁶ Strategjitë deri tek numri rendor 21 janë pjesë e listës së strategjive të përcaktuar në Urdhërin 93 të Kryeministrit, datë 7.8.2012.

²¹⁷ Vendim i Këshillit të Ministrave.

²¹⁸ Strategjia e rishikuar e drejtësisë aktualisht është në proces shqyrtimi, nën drejtimin e Komisionit Parlamentar ad hoc.

#	Strategji sektoriale ²¹⁶	Institucioni Përgjegjës	Miratimi
14	Strategjia Kombëtare Sektoriale e Rendit Publik 2015-2020 (përfshirë Policinë e Shtetit)		VKM No.702, date 26-08-2015
15	Strategjia Kombëtare Ndërsektoriale për Punësim dhe Aftësim 2014-2020	Ministria e Mirëqenies Sociale dhe Rinisë	VKM No. 818, date 26.11.2014
16	Strategjia Kombëtare Ndërsektoriale për Barazinë Gjinore 2011-2015 ²¹⁹		VKM Nr.573, date 16.06.2011
17	Strategjia Kombëtare Sektoriale për Mbrojtjen Sociale 2016-2020		VKM Nr. 1071, datë 23.12.2015
18	Strategjia Kombëtare Ndërsektoriale për Decentralizimin dhe Qeverisjen Vendore 2015-2020	Ministri i Shtetit për Çështjet Vendore	VKM No.691, date 29.8.2015
19	Strategjia Kombëtare Ndërsektoriale për Antikorrupsionin dhe Plani i saj i Veprimit 2015-2020		VKM No.247, date 20.03.2015
20	Strategjia Kombëtare Ndërsektoriale për Shqipërinë Dixhitale 2015-2020	Ministri i Shtetit për Inovacionin dhe Administratën Publike	VKM Nr.284, date 01.04.2015
21	Strategjia Kombëtare Ndërsektoriale për Reformën në Administratën Publike 2015-2020		VKM Nr.319, date 15.4.2015
#	Dokumente Strategjikë	Institucioni Përgjegjës	Miratimi
22	Plani Kombëtar i Integritimit Evropian (PKIE) 2016-2020	Ministria e Integritimit Evropian	VKM Nr.74, date 27.01.2016
23	Plani i Veprimit për Zbatimin e Strategjisë së Evropës Jug Lindore 2020 ‘Punësimi dhe prosperiteti në Perspektivën Evropiane’ (SEE2020 Strategy 2014-2020)	Ministria e Zhvillimit Ekonomik, Turizmit, Tregtisë dhe Sipërmarrjes	VKM Nr.611, date 17.9.2014
24	Programi Kombëtar i Reformave Ekonomike për Shqipërinë 2015-2017 (NERP)		VKM Nr.71, date 28.1.2015
25	Strategjia e Sigurisë Kombëtare	Ministria e Punëve të Jashtme	Ligji 103/2014, date: 31.07.2014
26	Strategjia Ushtarake e Republikës së Shqipërisë	Ministria e Mbrojtjes	Ligji 72/2015, date: 09.07.2015
27	Strategjia për Parandalimin dhe Shlyerjen e Detyrimeve të Prapambetura dhe Plani i saj i Veprimit 2014-2016	Ministria e Financës	VKM Nr.50, date: 05.02.2014, ndryshuar me VKM, Nr.331, date 28.05.2014
28	Strategjia për Menaxhimin e Borxhit Publik 2015-2017		VKM Nr.191, date 4.3.2015
29	Udhërrëfyese për Hartimin e Politikës dhe Masave për një Mjedis Mundësues për Shoqërinë Civile	Këshilli i Ministrave	VKM Nr.459, date 27.05.2015
30	Plani Kombëtar i Veprimit për Rininë 2014-2020	Ministria e Mirëqenies Sociale dhe Rinisë	VKM Nr.383, date 6.5.2015
31	Programi për nxitjen e punësimit të personave me aftësi të kufizuar		VKM, Nr.248, date 30.04.2014

²¹⁹ Dokumenti strategjik për barazinë gjinore 2016-2020 është aktualisht në proces draftimi nën drejtimin e Ministrisë së Mirëqenies Sociale dhe Rinisë.

#	Strategji sektoriale ²¹⁶	Institucioni Përgjegjës	Miratimi
32	Plani Kombëtar i Veprimit për Efiçencën e Energjisë 2011-2018	Ministria e Energjisë dhe Industrisë	VKM, Nr.619, date 07.09.2011
33	Strategjia për Sektorin Minerar 2010-2025		VKM Nr. 479, date 29.6.2011
34	Master plani për Furnizimin me Ujë dhe Kanalizime	Ministria e Transportit dhe Infrastrukturës	VKM Nr.643, date 14.09.2011
35	Strategjia për Cilësinë e Ajrit	Ministria e Mjedisit	VKM, Nr.594, date 10.09.2014
36	Plani Kombëtar për Zhvillimin e Broadband-it	Ministri i Shtetit për Inovacionin dhe Administratën Publike	VKM, Nr.468, date 30.05.2013
37	Programi i statistikave zyrtare për periudhën 2012-2016	INSTAT	Vendim Nr.3/2013 i Kuvendit të Republikës së Shqipërisë

SHTOJCA 2. TREGUESIT E NIVELIT TE LARTE TE ZHVILLIMIT DHE TREGUESIT SIPAS SEKTOREVE

Tabela: Treguesit në kuadër të angazhimeve integruese, dakordësuar me BE²²⁰

Treguesit ne kuader te angazhimeve integruese, dakortuesuar me BE	Sektorët	Treguesit	Vlera bazë krahasimore		Synimi 2017	Synimi 2020	Institucioni përgjegjës
	Antikorrupsioni	Lufta kundër korrupsionit	2012	29.9	42.23	51.33	MSHCV
	Shteti i se drejtes	Reforma Gjyqësore	2012	43.94	46.43	55.71	MD
	Mireqeverisja	Qeverisja dhe Reforma në Administratën Publike	2012	53.23	60.19	63.19	MSHIAP; MD; MZHETTS
	Mireqeverisja	Tregues i përbërë si mesatare e tetë treguesve	2012	44.9	57.43	64.33	MD; MSGCV; MZHETTS; MSHIAP
	Te drejtat themelore	Liria e shtypit dhe e fjalës	2012	41.72	30.5	28.25	MSHMP
	Statistikat	Përputhshmëria e statistikave me standartet evropiane	2012	10-16%	20-30%	70-80%	INSTAT
	Konkurrueshmeria	Konkurrueshmeria dhe inovacioni 'Të bërit biznes' dhe 'Distanca nga kufiri'	2012	59.46	66.42	67.54	MZHETTS
	Punesimi	Shkalla e përgjithshme e punësimit në % nga 15 - 64 vjet, në zonat rurale / urbane (sipas gjinisë)	2012	55.9% femra: 45%, meshkuj: 55%	54.5%	60%	MMSR
	Transporti	Indikatori i Performancës Logjistike	2012	2.43	2.99	3.21	MTI
Pushteti vendor	Bashkëpunimi territorial	2012	n/a	26	30	MEI; MSHCV	

²²⁰ pjesë e kuadrit monitores tek “Dokumenti Indikativ Strategjik për Shqipërinë i BE, për 2014-2020”

Tabela: Treguesit e nivelit të lartë makroekonomikë dhe të zhvillimit të ekonomisë

Treguesit e nivelit të lartë makroekonomikë dhe të zhvillimit të ekonomisë	Sektorët	Treguesit	Vlera bazë krahasimore		Synimi 2017	Synimi 2020	Institucioni përgjegjës
	Interimi Europian	PBB/frymë krahasuar me mesataren e 28 të BE	2013	28%	30%	35%	MF
	Decentralizimi	Kontributi i të ardhurave të Qeverisjes lokale në PBB (%)	2014	1.1%	2.4%	3.9%	MF; MCV
	Decentralizimi	Treguesi i nivelit të huamarrjes vendore	2013	0.04%	0.2%	0.5%	MF; MSHCV
	Financat Publike	Niveli i rritjes ekonomike (reale)	2015	2.6	3.9	4.3	MF
	Financat Publike	Niveli i borxhit publik (në % e PBB)	2015	72.60%	68%	nën 60%	MF
	Financat Publike	Niveli i të ardhurave totale (në % të PBB)	2015	26.80%	27.30%	27.30%	MF
	Financat Publike	Niveli i deficitit (në % të PBB)	2015	-4.00%	-1.40%	0.40%	MF
	Energjia	Rritja e mbledhjes së detyrimeve nga shitja e energjisë	2014	91.90%	92%	93%	MEI
	Investimet e Huaja Direkte (IHD)	Rritja e kontributit të IHD në PBB (% PBB)	2014	7%	8.30%	9%	MZHETS
	Konkurueshmëria	Përqindja e eksportit ndaj PBB	2013	18.10%	19%	20%	MZHETS
	Zhvillimi rural & Bujqësia	Shkalla e eksport - importit në bujqësi	2013	1 (:) 5.7	1 (:) 4	1 (:) 3	MZHBRAU
	Zhvillimi rural & Bujqësia	Rritja e madhësisë së fermës (në ha)	2012	1.2	2	2.5	MZHBRAU
	Zhvillimi rural & Bujqësia	Shkalla e rritjes reale ekonomike në sektorin e bujqësisë (%)	2013	6.20%	5%	5%	MZHBRAU
	Turizmi	Rritja e kontributit të turizmit në PBB	2013	4.80%	5.50%	6.10%	MZHETS
Energjia	% e energjisë së importuar krahasuar me totalin e saj	2013	71%	68%	65%	MEI	

Tabela: Treguesit sektorialë

Treguesit sektoriale në lidhje me mireqeverisjen dhe konkurrueshmërinë	Sektorët	Treguesit	Institucioni përgjegjës	Dokumenti referues për treguesin
	Financat Publike	Indeksi i Transparencës së Buxhetit i përgatitur nga Partneriteti Ndërkombëtar Buxhetor në lidhje me informacionin në buxhet;	MF	Strategjia për menaxhimin e financave publike, 2014-2020
	Financat Publike	Kredibiliteti i Buxhetimit (devijimi në % i shpenzimeve dhe të ardhurave faktike nga rritja e pritshme)	MF	Strategjia për menaxhimin e financave publike, 2014-2020
	Financat Publike	Trendi i të Ardhurave Publike si % e PBB-së;	MF	Strategjia për menaxhimin e financave publike, 2014-2020
	Konkurrueshmëria	Krijimi i Ndërmarrjeve (bizneseve të reja në vit, sipas gjinisë së pronarit)	MZHETTS	Strategjia e zhvillimit të biznesit dhe investimeve, 2014-2020
	Decentralizimi	Buxheti i qeverisjes vendore në raport me PBB-në	MSHCV	Strategjia ndërsektoriale e decentralizimit dhe qeverisjes vendore 2015-2020
	Konkurrueshmëria	IHD si përqindje ndaj PBB-së	MZHETTS; MF	Strategjia për menaxhimin e financave publike, 2014-2020
	Konkurrueshmëria	Numri i standardeve evropiane dhe ndërkombëtare adoptuar si standarde shqiptare	MZHETTS-DPS	Strategjia ndërsektoriale për mbrojtjen e konsumatorit dhe mbikëqyrjen e tregut, 2020
	Energjia	Varësia nga energjia (% e importeve)	MEI	Plani kombëtar i veprimit për burimet e energjisë së rinovueshme, 2015-2020
	Administrata Publike	Niveli i shërbimeve të ofruara qytetarëve	MIAP	Strategjia ndërsektoriale e reformës në administratën publike, 2015-2020
	Rendi publik	Rritja e besimit të publikut tek policia	MPB	Strategjia e rendit publik 2015-2020 dhe plani i veprimit
	Administrata publike	Numri i ankesave për rekurset në shërbimin civil të pranuar në gjykata	MSHIAP	Strategjia ndërsektoriale e reformës në administratën publike, 2015-2020
Konkurrueshmëria	Indikatori i Konkurrueshmërisë (pikët)	MZHETTS	Strategjia e zhvillimit të biznesit dhe investimeve, 2014-2020	
Antikorrupsioni	Indikatori I antikorrupsionit sipas renditjes së IT	MSHCV	Strategjia ndërsektoriale kundër korrupsionit, 2015-2017	

Treguesit sektoriale në lidhje me politikat sociale dhe qëndrueshmërinë e burimeve	Sektorët	Treguesit	Institucioni përgjegjës	Dokumenti referues për treguesin
	Rinia	Niveli i papunësisë së të rinjve për grupmoshën 15-24 vjeç (sipas gjinisë).	MMSR	Strategjia kombëtare për punësim dhe aftësi 2014-2020 dhe plani i veprimit
	Arsimi profesional	Pjesëmarrja në Arsimin Profesional, (sipas gjinisë)	MAS	Strategjia kombëtare për punësim dhe aftësi 2014-2020 dhe plani i veprimit
	Mbrojtja sociale	Përqindja e popullatës së varfër ekstreme që merr NE (sipas gjinisë)	MMRS	Strategjia kombëtare e mbrojtjes sociale 2015-2020 dhe plani i veprimit
	Ujësjetës kanalizimet	% e popullsisë që furnizohet me ujë në zonat urbane dhe rurale	MTI	Strategjia e furnizimit me ujë dhe kanalizime 2014-2017
	Punësimi	Shkalla e punësimit të të diplomuarve nga arsimi profesional	MMSR	Strategjia kombëtare për punësim dhe aftësi 2014-2020 dhe plani i veprimit
	Punësimi	Nr. Ndërmarrjeve të drejtuara nga femra në % ndaj totalit	MZHETTS	Strategjia e zhvillimit të biznesit dhe investimeve, 2014-2020
	Punësimi	Hendeku gjinor në punësim	MMSR	Strategjia kombëtare për punësim dhe aftësi 2014-2020 dhe plani i veprimit
	Zhvillimi rural & Bujqësia	Treguesi i sipërfaqes së tokës bujqësore me infrastrukturë të rehabilituar dhe përmirësuar në krahasim me totalin	MBZHRAU	Strategjia ndërsektoriale për zhvillimin rural dhe bujqësor, 2014-2020
	Zhvillimi rural & Bujqësia	Norma e rritjes reale ekonomike të sektorit bujqësor, %	MBZHRAU	Strategjia ndërsektoriale për zhvillimin rural dhe bujqësor, 2014-2020
	Zhvillimi rural & Bujqësia	Treguesi i tokës bujqësore të shfrytëzuar	MBZHRAU	Strategjia ndërsektoriale për zhvillimin rural dhe bujqësor, 2014-2020
	Ujësjetës kanalizimet	Aksesi në sistemin e trajtimit të ujrave	MTI	Strategjia e furnizimit me ujë dhe kanalizime 2014-2017
	Energjia	Treguesi i konsumit të energjisë së rinovueshme	MEI-AKBN	Plani kombëtar i veprimit për burimet e energjisë së rinovueshme, 2015-2020

SHTOJCA 3. LIDHJA E OZHQ ME KOMPONENTËT KRYESORË TË SKZHI

(sipas kapitujve dhe seksioneve të SKZHI)

SKZHI II	Pjesa III: Zhvillimi dhe Integrimi i Strategjive	OZHQ
7.0	Qëllimi i përgjithshëm: Antarësimi në Bashkimin Europian	n/a (kryesisht në lidhje me BE)
8.0	Themelet: Qeverisja e mirë, Demokracia & Shteti i së Drejtës	
8.1	Një sistem gjyqësor i hapur ku të gjithë të kenë qasje të barabartë	OZHQ 16
8.2	Forcimi i Proceseve Legjislative dhe Zgjedhore	OZHQ 16+5 (ref.Barazi gjini)
8.3	Menaxhimi i Integruar i Kufirit	OZHQ 16
8.4	Lufta kundër krimit të Organizuar, Terrorizmit dhe Trafikimit	OZHQ 16
8.5	Forcimi i rendit Publik	OZHQ 3 + 16
8.6	Forcimi i të Drejtave të Njeriut	ndërrthurrur (1 + 10 + 16...)
8.7	Reformimi i Administratës Publike dhe Shërbimeve Civile	OZHQ 16
8.8	Transparenca dhe Lufta kundër Korrupsionit	OZHQ 16
8.9	Decentralizimi dhe Reforma e Qeverisjes Vendore	pjesërisht OMQ 11 + 17
8.10	Fuqizimi i Statistikave Zyrtare	OZHQ 17
8.11	Rëndësia në rritje e Politikës së Jashtme	OZHQ 10
8.12	Mbrojtje më e Fortë	n/a (kryesisht në lidhje me NATO)
8.13	Shoqëria Civile	OZHQ 17
9.0	Shtylla 1: Rritja përmes Stabilitetit Makro-Ekonomik dhe Fiskal	
9.1	Forcimi i Sistemit Financiar dhe Politikës Monetare	OZHQ 8 + 10 +17
9.2	Forcimi i Finacave Publike për Stabilitet Fiskal	pjesërisht OZHQ 10
10.0	Shtylla 2: Rritja përmes Konkurrueshmërisë	
10.1	Sigurimi dhe Mbrojtja e të Drejtave të Pronësisë	OZHQ 1
10.2	Promovimi i Biznesit dhe Investimeve të Huaja të Drejtpërdrejta	OZHQ 8
10.3	Zgjerimi i Kërkimeve Shkencore dhe Inovacionit	OZHQ 9 +17
10.4	Investimi në Teknologjinë e Informacionit dhe Komunikimit	OZHQ 9
10.5	Sigurimi i Mbrojtjes së Konsumatorit dhe Mbikëqyrjes së Tregut	OZHQ 2 + 12
10.6	Mbrojtja e konkurrencës dhe Sigurimi i Kontrollit të Ndhmës Shtetërore	
11.0	Shtylla 3: Investimi tek Kapitali Njerëzor dhe Kohezioni Social	
11.1	Më shumë Mundësi dhe më shumë Cilësi në Arsim	OZHQ 4
11.2	Një Sistem i Kujdesit Shëndetësor më i Fortë dhe i aksesueshëm	OZHQ 3
11.3	Shtimi i mundësive të Punësimit	OZHQ 8
11.4	Forcimi i Sigurimeve Shoqërore	pjesërisht OMQ 1
11.5	Ckonsolidimi i Mbrojtjes Sociale	OZHQ 1 + 10
11.6	Ndërtimi i një Shoqërie më Gjithpërfshirëse	OZHQ 8 + 10
11.7	Fuqizimi i Rinisë	OZHQ 4 + 8
11.8	Garantimi i Barazisë Gjinore	OZHQ 5
11.9	Menaxhimi i migracionit	OZHQ 10
11.10	Më shumë Vëmendje për Artin dhe Kulturën	OZHQ 4 + 11
11.11	Forcimi i Rolit të Sporteve	pjesërisht OZHQ 3

12.0	Shtylla 4: Rritja përmes Përdorimit të Qëndrueshëm të Burimeve dhe Zhvillimit Territorial	
12.1	Energjia/ Shërbimet (Utilities)	OZHQ 7
12.2	Infrastruktura e Transportit	OZHQ 9
12.3	Bujqësia dhe Zhvillimi Rural	OZHQ 2
12.4	Zhvillimi Rajonal	pjesërisht OMQ 11 + 17
12.5	Mjedis i qëndrueshëm	OZHQ 13 + 14 + 15
12.6	Spektori Minerar	OZHQ 12
12.7	Zhvillimi i Turizmit	OZHQ 8 + 11 + 12
12.8	Furnizimi me Ujë/Kanalizimet	OZHQ 6
12.9	Menaxhimi i Integruar i Ujit	OZHQ 11 + 12 + 17 (PPP)
12.10	Planifikimi hapsinor dhe Zhvillimi Urban	OZHQ 11